

A KÖNYVTÁROS

1957. JÚNIUS

★

I. SZÁM

★

VII. ÉVFOLYAM

TARTALOM

	Oldal
GOMBOS KÁROLY: Az állami közművelődési hálózat időszerű kérdéseiről	1
HARASZTHY GYULA: Könyvtárügyünk néhány fontos kérdése az Országos Könyvtárügyi Tanács 1957. évi munkájának tükrében	5
Hazai könyvtárak: SEBESTYÉN GEZA: A szakkönyvtárak. I. rész	8
VÉRTESY MIKLÓS: Az első magyar árverési könyvkatalógus	10
KISS ISTVÁN—SALLAI ISTVÁN: Szövetségbe tömörülnek a szakszervezeti könyvtárosok	11
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok: BERECZKY LÁSZLÓ: Ferenczi Zoltán	13
Vita: Újból a szabadpoleről. A szabadpolc az NDK könyvtáraiban és lehetőségei nálunk (RÁCZ ARANKA)	17
BARABÁSI REZSŐ: Fotoeljárás a könyvfeldolgozó munkában	21
KÉKI BÉLA: Három bécsi könyvtár	24
Új szakmai kiadványok	28
SIMON MÁRIA ANNA: Külföldi könyvtárolapok, III. rész	29
Hírek	32, 62
KÓPECZI BÉLA: A szocialista országok kiadóinak első konferenciája	33
A könyvmáglyák intelme	35
Miért változtattak nevet kiadóink?	36
KATONA JENŐ: Juhász Gyula	37
Olvásás közben (P. L.)	39
A könyv történetéből: FITZ JÓZSEF: Tudós nyomdászok	40
DEVECSERI GÁBOR: Bőbeszédű-e Homérosz?	43
Dr. TÓTH BÉLA: A ponyvaolvasmányok hatása az ifjúságra	47
frói arcképek: VÁMOSI PÁL: V. G. Korolenko	50
KEMÉNY ISTVÁN: Czuczor Gergely	51
PÓK LAJOS: Daniel Defoe	51
Szemelvények: LENGYEL JÓZSEF: Élen az ifjak (A Visegrádi utca c. könyvből)	53
SZERB ANTAL: Shakespeare (A Világirodalomtörténetből)	55
Mosolygó világirodalom (Kreutzer Sándor)	57
KOVALOVSZKY MIKLÓS: Hogyan beszéltek a rómaiak magyarul?	59
Új irodalmi világlexikon — olaszul	60
Eseménynaptár	61

I R O D A L M I T Á J É K O Z T A T Ó

KARL KAUTSKY: Marx gazdasági tanai (Buza Márton)	63
A. BEBEL: A nő és a szocializmus (Nyilas Vera)	63
MIKSZÁTH KÁLMÁN: Emlékezések és tanulmányok (Vajda Sándor)	64
TOLNAI LAJOS: Az urak (Szűcs Andor)	65
GULYÁS PÁL: Válogatott versek (Vihar Béla)	65
VAS ISTVÁN: A teremtett világ (V. B.)	66
FEKETE ISTVÁN: Bogáncs (F. A.)	66
PASSUTH LÁSZLÓ: Esőisten siratja Mexikót (Gy. D.)	67
KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL: A bűvös kaptafa (Lóránd Imre)	68
BERDA JÓZSEF: Ostor és olajág (V. B.)	68
VAGYIM KOZSEVNYIKOV: Hajnalhasadás (B. S.)	68
KOROLENKO: Kortársam története (L. S.)	69
ILF-PETROV: Tizenkét szék (B. S.)	69
ANATOLE FRANCE: Bonnard Szilveszter vétké (Czobor Ágnes)	70
THORNTON WILDER: Szent Lajos király hídja (Ardó Mária)	71
SINCLAIR LEWIS: Királyi vér (Vámosi Pál)	71
BÉRANGER Válogatott Versei (Gera György)	72
COURTELINE: Aktavár (Simándi Béla)	72
GEORGI KARASZLAVOV: Egy szegény leány szerelme (V. P.)	73
PA CSIN: A család (V. P.)	73
EVELYN WAUGH: A megboldogult (A. M.)	74
TVARDOVSKIJ: Nekeressdorszag (V. B.)	74
NOSZOV: Nemtudomka kalandjai (V. P.)	75
BENITO PEREZ GALDÓS: Zaragoza ostroma (Csertői)	75
Két leányregény: THURY ZSUZSA: Mostohatestvérek (—r—é), KERTÉSZ ERZSÉBET: Kaland a Szamócában (Vidor Pálné)	76
SZENCZI LÁSZLÓ: A várór fia (Máté Vera)	77
MARTINOVICS IGNÁC: Filozófiai írások (Z. L.)	77
SCHOMBURCK: A vadon érverése (Győri György)	78
ZSOLT RÓBERT: A Sárga tengertől a Gyöngy-folyóig (S. B.)	78
SZABÓ BÉLA: Gyümölcsborok házi készítése (Horváth Péter)	78
Műszaki irodalom. Áttekintés (T. O.)	79
FLÓRIÁN ENDRE: Hullámterjedés (Á. L.)	80
FELEDI BÉLA: Autósok és motorosok tűrakönyve (Á. L.)	80

AZ ÁLLAMI KÖZMŰVELŐDÉSI HÁLÓZAT IDŐSZERŰ KÉRDÉSEIRŐL

I.

Az 1954—55-ös években lezárult az állami közművelődési könyvtár hálózat megszervezésének és kiépítésének első szakasza, ahogy a könyvtárosok nevezik, „hősi korszaka”. Ma már az egész országban csak két-háromszáz olyan — főként kisebb — községünk van, ahol még nincs könyvtár.

A megyei és járási könyvtárak hálózatát a volt Népművelési Minisztérium szovjet példa alapján szervezte meg, menet közben teremtve meg hozzá a munkaügyi és személyi feltételeit: könyvtári helyiségeket, berendezést, könyvvállományt, politikailag és a szakmailag képzett könyvtárosokat. Ezt a nagy munkát a párt és a proletárállam irányításával a könyvtárosok és az állami funkcionáriusok közösen végezték el, együtt értek el eredményeket és követtek el a munka során hibákat. Közösen tanulták meg, hogy a kulturális munkában a gyors, pillanatnyi célokat követő szervező munkát egy idő múlva fel kell váltania a feladatok alaposabb elemzésének, a rövid időre szóló tervezést a távlati tervezésnek, és a munkát alaposabb, nyugodtabb mederbe kell terelni. Így jutottak el a könyvtárak 1956 tavaszáig, amikor is a XX. kongresszus elvi iránymutatása arra készítette a könyvtárosokat és a vezető szerveket egyaránt, hogy hozzájárassanak a közművelődési könyvtárak szervezése során elkövetett hibák kijavításához, és megszabadítsák a könyvtárakat még meglevő gyermekbetegségeiktől. Megkezdődött tehát az a munka, melynek során arra törekedtünk, hogy az elmúlt években szerzett tapasztalatokat megrostáljuk, megahagyjuk mindazt, ami jó, és kiküszöböljünk minden olyan hibás módszert, amely a könyvtári munkát bürokratikussá, kincstárirá teszi.

Ha a megyei könyvtárak belső életéből indulunk ki, bátran elmondhatjuk, hogy a könyvtári munka valóban szervezettebbé, harmonikusabbá vált. Tovább szilárdult a könyvtárak belső rendje, amely a jó könyvtári munka alapja. (A könyvtári tervezési munka, a feldolgozás, a raktárrendszerek és katalógushálózat kiépítése stb.) Ha nem is ilyen nagymértékű, de szemellátható javulás jellemzi a járási könyvtárak belső munkáját is. A belső munkán kívül megjavult az olvasószolgálati és propaganda tevékenység is: a kölcsönzési munka sok új vonással gazdagodott, több megyei könyvtár füzetkatalógust adott ki; az előjegyzési rendszer kiépítésével és a könyvtárközi kölcsönzés megszervezésével is segítették az olvasókat. A megyei könyvtárak kölcsönző könyvtárosai igyekeztek a népi demokratikus országok íróinak műveit, továbbá egyes méltatlanul elfelejtett, vagy kevésbé olvasott magyar író munkáit is az olvasók kezébe adni. Ezzel kapcsolatban kötelességünk leszögezni, hogy több könyvtár már október előtt határozottan állást foglalt: a demokrácia nem úgy értelmezendő, hogy ponyvát vagy ellenséges könyvet adunk az olvasó kezébe.

Az 1956-os évben lenyesegették a könyvtári propaganda hibáit, amelynek következtében ez a munka most már sajátosan könyvtári eszközökkel folyt, módszereiben, tartalmában gazdagabbá és színvonalasabbá vált. A könyvtárosok többségét az előadások- és kiállítások rendezésében most már a „kevesebbet, de jobban” elv vezette. Egyes megyei könyvtárak (Borsod, Baranya, Bács, Győr) irodalmi előadásai és estéi, kiállításai és mesedélutánjai, például valósággal eseményszámba mentek, a könyvtárak a maguk sajátos eszközeivel minden társadalmi, ünnepi megmozdulásban részt vettek. (Így például az ünnepi könyvhét megrendezésében, a DISZ — vagy talán inkább a könyvtárak — által szervezett József Attila mozgalomban.)

Külön ki kell emelni, hogy a megyei könyvtárak egy része a táj- és helyismereti anyag gyűjtésében, feltárásában ma már tudományos tevékenységet is fejt ki, melynek során több ilyen jellegű könyvtári kiadvány jelent meg. (Győr, Veszprém, Baranya, Borsod megyében.) Ezenkívül több könyvtáros veszi ki részét a helyi kulturális lapoknál, folyóiratoknál és az irodalmi, valamint tudományos társaságokban folyó munkából.

A megyék a hálózati munkában nagyobb súlyt fektettek a járási könyvtárak erősítésére, mert a falvak könyvtári ellátásának ez a legfontosabb támaszpontja. A népkönyvtárak nehéz helyzetét és problémáit mindnyájan jól ismerjük, mégis ok a sötétlenlátásra, mert azt is tudjuk, hogy a szilárd falusi könyvtári hálózat kiépítése nem egy vagy két ötéves terv feladata.

A megyei tanácsok egész sora tárgyalta meg v. b.-üléseken a könyvtári munkát és ezenkívül jelentős anyagi segítséget is adott a könyvtáraknak könyvvásárlásra, berendezésre, motorkerékpárra, épülettatarozásra. Hasonló jelenség tapasztalható a járási és a községi tanácsoknál is. Az 1956-os év jelentős vívmánya — és ez elsősorban a megyei könyvtárosok életrealizációját bizonyítja —, hogy több megyei könyvtár mellett könyvkötészetet sikerült létesíteni. A könyvkötészetek létrehozására sem kerülhetett volna sor a tanácsok segítségével.

A könyvtárosok szerint a minisztériumi irányítás és vezetés az elmúlt évben javult, s a könyvtárosok nagyobb önállóságot kaptak, a minisztérium kevesebb kampányfeladatot rótt a könyvtárakra. Ugyanakkor kifogásolható, hogy hiányzott az egyértelmű szilárd vezetés és ritkultak a helyszíni ellenőrzések.

A nehéz október-novemberi napokban a könyvtárosok többsége igyekezett megvédeni a rábizott eszmei és anyagi értékeket, amiért több népkönyvtárost tetteg is bántalmaztak. A legtöbb könyvtárban az ellenforradalom leverése utáni nehéz napokban, a sztrájkok idején is dolgoztak. A békéscsabai Megyei Könyvtárban például ebben az időszakban állományellenőrzési munkálatokat végeztek. Arról sem feledkeztek meg, hogy a kutatás számára összegyűjtsék az október-novemberi eseményekről szóló sajtótermékeket. A kölcsönzés több helyen a régi, normális színvonalon folytatódott, egyes helyeken — más szórakozás hiányában — még többet olvastak az emberek, mint azelőtt.

A megyei könyvtárak gyorsan hozzákezdtek a károk megállapításához is, néhány megyében eljárást indítottak a könyvégetők ellen. Olyan népkönyvtár is volt, ahol az okozott kárt már meg is térítették a könyvégetőkkel. A könyvtári hálózatban nem keletkeztek pótolhatatlan károk, de a faszizmus módszereire jellemző könyvégetés szórványosan majdnem minden megyében előfordult, néhol még a könyvtári szekrényt is eltűzelték. Az elpusztított könyvek többsége marxista vagy szovjet könyv, de jellemző, hogy több helyen piros kötésű könyvet, pl. a centenáriumi Jókai sorozatot és más magyar klasszikust is tűzbe dobtak.

Október óta megrohanták a könyvtárakat az ún. polgári írók műveiért válogatás nélkül. A könyvkölcsönzések körüli zavart elősegítette a könyvtárosok politikai tájékoztatásának hiánya is, és a kulturális területen általánosan tapasztalható liberalizmus is, az a téves nézet, mintha a proletárállam „minden író minden művét ajánlaná” az olvasónak. A szovjet könyvek forgalma az októberi időszak alatt erősen visszaesett, azonban biztató jelenség, hogy ha a könyvtárosok ajánlják, az olvasók szívesen kölcsönzik a jó szovjet műveket, mint pl. Somogy és Szolnok megyékben.

II.

Az Elnöki Tanács 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelete és a végrehajtása tárgyában kiadott 1018/1956. MT számú határozat alapján a könyvtárakat még inkább a tanácsok intézményévé akarjuk tenni. Ennek során nagyobb önállóságot kívánunk biztosítani az intézményeknek. Így például a törvényerejű rendelet értelmében a megyei könyvtárak vezetői részére egységesen meg kell adni a kinevezési és fegyelmi jogkör gyakorlásának lehetőségét, ezenkívül önállóságot kell kapniuk gazdasági és pénzügyi vonatkozásban is. A kinevezési jog gyakorlása terén máris van előrehaladás.

A könyvtárosok évek óta visszatérő panasa a tanácsok közönye a könyvtárak munkája iránt. Ez az érdektelenség az elmúlt évben már megszűnőben volt. A helyi tanácsok többet foglalkoztak a könyvtárakkal és a községfejlesztési alapról is segítettek a könyvbeszerzési gondok enyhítésében, a legégetőbb bútorthiányok pótlásában. A jelenlegi politikai helyzetben, amikor a tanácsok megszabadultak a begyűjtési, a feszített iparosítási és tsz fejlesztési tervek nyomán jelentkező többletfelada-

taiktól, indokolt, hogy többet foglalkozzanak területük kulturális életével. A feladatot a tanácsi szakigazgatási szervezetnek vállalniuk is kell annál inkább, mivel az emterek szocialista nevelésének folyamata hazánkban éppen csak megkezdődött. Mindaz megköveteli, hogy a tanácsi szakigazgatási szervek többet törődjenek azokkal a kulturális intézményekkel — köztük a könyvtárakkal is —, amelyek a dolgozók szocialista szellemű nevelésében hatékony segítséget tudnak nyújtani. Hogy a múltban elkövetett hibák meg ne ismétlődjenek, szeretnők, ha a tanácsszervek bátrabban támaszkodnának a könyvtárak kommunista és haladó gondolkodású szakembereinek tanácsaira.

A könyvtárak szervezeti kérdései között nagy fontossága van a járási könyvtárak megerősítésének, mert ez a kulcsa a további előrehaladásnak. A magyar falu könyvtárügyét is csak akkor lehet erőteljesebben megjavítani, előrevinni, ha a járási könyvtárak mind helyiség és felszerelés, mind könyvvállomány és személyzeti felkészültség dolgában városi színvonalra emelkednek. A járási könyvtárak megerősítése szívós és hosszú munkát kíván, a tanácsszervek részéről pedig több megértést. Sajnos, ez sok helyen még ma is hiányzik: a könyvtárosi munkakör képzéséhez kötéséről szóló rendeletet a tanácsok sok helyen még ma sem tartják be, a racionalizálás során feleslegessé vált alkalmazottaitak — akik gyakran minden szakértelem híján vannak — a könyvtárakba helyezik át.

A Művelődésügyi Minisztérium ebben az esztendőben rendezni kívánja a letéti és fiókkönyvtárak, az önálló községi könyvtárak és a mezőgazdaság szocialista ágazataiban működő állami könyvtárak helyzetét is. Ismeretes, hogy a mezőgazdaság szocialista szektoraiban eddig majdnem mindenütt volt állami (letéti vagy fiók-) könyvtár. Több év tapasztalata szerint ezek a könyvtárak, néhány kivételtől eltekintve, nem működtek. Sok helyen a könyvek is elvesztek, elkallódtak. A szocialista szektorok könyvtárral való ellátása tehát az esetek többségében formális volt és a látszólagos sikerek mellett még anyagi károsodással is járt. Ezenkívül egy-egy községben az amúgy sem nagy könyvvállomány kisebb egységekre hullott szét, a több egymás mellett dolgozó apró könyvtár nem tudott olyan eredményt elérni, mintha egyesített állományú, nagyobb könyvtárak működtek volna.

A falusi letéti könyvtárak száma az elmúlt év végén kismértékben, de minden megyében csökkent. A csökkenésre a jövőben is számítani lehet. A megyei könyvtáraknak és a megyei művelődésügyi osztályoknak tanulniuk kell az elmúlt évek hibás és kapkodó fejlesztési politikájából: együttesen ki kell jelölniük, hogy hol kívánják megszüntetni az amúgy is életképtelen népkönyvtárakat. Ezzel egyrészt megmentik a jelenleg kallódó könyvanyagokat, másrészt pedig hatékonyabb támogatásban részesíthetik a megmaradó könyvtárakat. Annak, hogy a könyvtárak száma bizonyos mértékig csökken, nincs különösebb jelentősége. A jövőre viszont az a tanulság, hogy csak ott szabad létesíteni könyvtárakat, ahol a falusi könyvtári munka színvonalas elvégzésére a megfelelő feltételek (helyiség, alkalmas könyvtáros, tiszteletdíj) biztosítva vannak.

A könyvtárak számának csökkenésében szerepet játszottak az ellenforradalmi cselekmények is, melyek során sok népkönyvtár pusztult el. Szükségesnek tartjuk, hogy a károk számbavétele után, a megyei művelődési osztályok a könyvtárakkal karöltve a közvélemény elé tárják az ellenforradalom kultúraellenes tevékenységét. Követendőnek tartjuk Nógrád megye példáját, ahol a teljes kárt megtérítették a könyvégetőkkel.

Ebben az évben országosan rendezni kívánjuk a közművelődési könyvtárak könyvvállományát. Könyvtárainkban ugyanis sok olyan könyv és egyéb kiadvány található, amelyet már hosszú idő óta nem kölcsönöznek ki az olvasók. Sok kiadvány pedig a valóságos szükségletnél jóval magasabb példányszámban található meg a könyvtárakban. Ezt részben a könyvkiadás régebbi hibái, részben a központi könyvelosztás hibái okozták. Itt elég csak az 1949—1953. közötti könyvkiadásra utalni, amelyben a szépirodalom és az ifjúsági irodalom rovására, a politikai és szakmai irodalom javára rendkívül helytelenül torzulnak el a kiadás arányai. Figyelembe véve azt a körülményt is, hogy a könyvtárak nagy többsége már hosszú idő óta helyiség- és raktározási nehézségekkel küszködik — ami viszont az olvasószolgálati munka rovására megy —, szükséges, hogy az állami közművelődési könyvtárak mielőbb hozzáfogjanak a könyvvállomány rendezéséhez, a felesleges kiadványok összegyűjtéséhez, a raktári férőhelyek felszabadításához. A könyvvállomány rendezésére vonatkozóan a közeljövőben rendelkezés jelenik meg. Természetesen ezzel párhuzamosan, egységes elvek alapján rendezni kell a könyvtári nyilvántartásokat, az országos összesítőket, statisztikákat.

Az olvasószolgálati munkában növelni kívánjuk a szocialista demokratizmust. Az eddigi értelemben vett ún. zárt anyagok, raktárak átvizsgálása folyamatban van. Számos olyan könyv, amely indokolatlanul került a zárt anyagba, most hozzáférhető lesz az olvasók számára. Ezzel a választék is bővül. Azonban hangsúlyoznunk kell, hogy állami könyvtáraink szocialista jellegű kulturális intézmények, amelyeknek a szórakoztatás mellett továbbra is fő feladatuk a nevelés. Azzal, hogy sok eddig visszatartott könyv kerül ismét a kölcsönzésbe, megnő a könyvtárosok felelőssége. Biztosra vehető, hogy a könyvtárosoknak, különösen a kölcsönző könyvtárosoknak, a jövőben nehezebb dolguk lesz, sokkal nagyobb körültekintéssel, tájékozottsággal kell majd ellátniuk feladatukat. Ugyanez vonatkozik a könyvbeszerzési munkákra is.

Az 1957-es év egyik legfontosabb feladata, hogy a könyvtárosok segítsék megtisztítani a szovjet kultúrát az ellenség által rászórt nacionalista-burzsoá rágalmaktól. Természetesen nem arról van szó, hogy a szovjet könyveket erőszakkal olvastassák, sem pedig arról, hogy a szovjet irodalom minden művét egyenlően bírálják el. Ezenkívül segítsenek a könyvtárosok, hogy egészséges kultusz alakuljon ki a magyar haladás nagy alakjai körül anélkül, hogy az erre irányuló tevékenységnek kampány jellege lenne. Véleményünk szerint a tavalyi József Attila mozgalom alap gondolata helyes volt, de a szervezési és egyéb módszerei, az általános kampányindítás nem bizonyultak szerencsésnek.

A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztálya a jövőben még inkább törekedni fog arra, hogy megismerje a könyvtárak élő, gyakorlati problémáit, szükségleteit, gondjait és azokat a minisztérium vezetősége s a tanácsok előtt a lehető legjobban képviselje, mind politikai, mind pedig gazdasági vonatkozásban. A Könyvtári Osztály az elvi és gyakorlati problémák megoldásába még jobban bevonja a legjobb közművelődési könyvtárosokat. Ilyen megbeszélendő feladat már most is van; például a hároméves népgazdasági tervvel kapcsolatban a könyvtárak fejlesztése. Nagy munka vár a Művelődésügyi Minisztériumra egyéb téren is, mert például négy megyei könyvtárunk komoly helyiséggondokkal küzd, ugyanennyi megyei könyvtár bővítésre szorul, a járási könyvtáraknál még rosszabb a helyzet. A legnagyobb feladatot azonban a közművelődési könyvtárak könyvbeszerzési keretének gyors növelése jelenti. Ezen a téren a tanácsokra az eddigienél is jobban számítunk. Mert ha a könyvvállományt nem tudjuk ugrásszerűen növelni, számolni kell az olvasók számának és a könyvtári forgalomnak további csökkenésével is.

Gombos Károly

a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa

Olvasóinkhoz

fordulunk a hosszú szünet után megjelenő első számunkban, olvasóinkhoz, akiknek érdeklődése lehetővé tette, hogy az elmúlt évek során olyan példányszámban kerüljön A Könyvtáros kinyomtatásra, amilyenben Magyarországon könyvtáros folyóirat még soha sem jelent meg. A Könyvtáros újraindításával a kormányzat igen nagy anyagi terhet vállalt, sőt a papírhány ellenére is megfelelő mennyiségű papírt bocsátott a lap rendelkezésére. Ebben a helyzetben kötelessége minden könyvtárosnak, hogy segítsen eljuttatni A Könyvtárost mindazokhoz, akiknek szükségük van munkájuk során a megfelelő szakmai segítségre és az ország többi könyvtárában felmerült tapasztalatok megismerésére. Éppen ezért kérjük lapunk régi, kedves olvasóit, hogy könyvtáruk részére a szükséges példányszámban szerezék be A Könyvtárost, s ezen túlmenően hívják fel a területükön levő minden olyan könyvtárosnak a figyelmét a folyóirat előfizetésére, aki a lapot valamilyen okból nem ismeri, vagy a megindulásról nem tud. A könyvtárban megforduló olvasók között pedig népszerűsítsék testvér lapunkat, a Könyvbarátot. (A 48 oldalas Könyvbarát ára számonként 3,— forint.)

Könyvtárosaink fáradozását előre is köszöni

A SZERKESZTŐSÉG

Könyvtárügyünk néhány fontos kérdése az Országos Könyvtárügyi Tanács 1957. évi munkájának tükrében

Hosszú szünet után május 4-én ült össze ismét az *Országos Könyvtárügyi Tanács*, hogy könyvtáraink és könyvtári hálózataink legfontosabb és legsürgősebb kérdéseivel — amint azt az Elnöki Tanács múlt évben kiadott törvényerejű rendelete előírta — most már sorozatosan foglalkozzék. Az OKT összehívása és munkájának megindítása annál is inkább szükséges volt, mert az egyes szakterületek önigazgatása, a szakma legjobbjainak tanácsadó tevékenysége nélkülözhetetlen könyvtárügyünk egésze és a *Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári osztálya* számára.

A Tanács első ülésén a könyvtári törvény adta elvi alap kiegészült a magyar könyvtárügy egységének igen erőteljes hangoztatásával s a Tanács nagyobb súlyának, operatív jelentőségének követelésével. S hogy ezek a megállapítások nem szavak maradtak csupán, azt az idei év első ülésének lefolyása, a minisztériumi osztály és a Tanács együttműködésének megvalósulása s a tanácsulást rögtön követő bizottsági munka aktivitása, könyvtárügyünk fontos kérdéseinek felvetése, tudatosítása bizonyította.

Az OKT első ideai ülésének természetesen az volt a feladata, hogy megteremtse a munka megindításának szervezeti feltételeit. Az elvi alapok adva voltak a múlt évi könyvtárügyi törvényben s — mint már hangsúlyoztuk — inkább arra volt szükség, hogy tudatosítsuk a Tanács működésének átfogó jelentőségét. Annál inkább inkább munkálkodnunk kellett a szervezeti formák, a helyes munkafeltételek kidolgozásán.

Mindenekelőtt be kell számolni arról, hogy a 25 tagot számláló Tanács elég jelentékeny mértékben átalakult. A Tanács eddigi elnöke, *Varjas Béla* lemondott elnöki tisztségéről és tanácstagságáról; az új elnök kinevezéséig a Tanács elnökhelyettese és a titkár, *Kondor Istvánné* irányítják a Tanács ügyintézését. A kivált vagy lemondott tanácstagok helyét a következő szakemberek foglalták el: *Becski Andorné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 8. számú könyvtárának vezetője, *Domanovszky Ákos*, a budapesti Egyetemi Könyvtár h. igazgatója, *Jánszky Lajos*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója, *Juhász né Hajdu Helga*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, *Kosáry Domokos*, az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója, *Kovács György*, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárá-

nak vezetője, *Páldy Róbert*, a Veszprémi Megyei Könyvtár vezetője, *Révész Ferenc*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója, *Szekeres Pál*, a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója, végül mint meghívott — az Orvostudományi Központi Könyvtár megalakulásáig — *Szandtner Pál*, a budapesti Orvostudományi Egyetemi Könyvtár vezetője. Minden remény megvan rá, hogy a kinevezett új tagok szakértelme és aktivitása — a Tanács régi tagjainak tevékenységével együtt — jelentékeny mértékben emeli majd az OKT munkájának színvonalát s növeli a Tanács súlyát, szerepének jelentőségét.

Az ülés napirendjén két — látszólag érdektelen — téma szerepelt: a könyvtárügyi szakbizottságok átszervezésére vonatkozó javaslat és a könyvtári alrendeletnek emlegetett 1.018/1956. (III. 9.) számú minisztertanácsi határozat egyes rendelkezéseinek módosítása. De a két pont vitája — különösen az első — s a napirend előtti felszólalások, majd az ülést követő programbizottsági tárgyalás könyvtárügyünk több alapvető fontosságú problémájára mutattak rá és egyúttal a megoldást is biztosították.

A tanácstagok kérésére Kondor Istvánné ismertette az újonnan szervezett Művelődésügyi Minisztérium szervezetét és azon belül a könyvtári osztály megnövekedett szerepét: az átszervezés következtében a magyar könyvtárak 80 százaléka a minisztérium közvetlen vezetése alá került. Ez a tény egymagában is rávilágít arra, hogy a Minisztérium, illetve annak csökkentett létszámmal dolgozó könyvtári osztálya nagyobb mértékben igényli az OKT támogató, tanácsadó, sőt operatív jellegű munkáját.

A továbbiakban a Tanács ülést vezető elnökhelyettes két fontos munkabizottság sürgős megalakítását javasolta. E javaslatot a Tanács határozattá emelte s meghatározott feladatokkal a következő bizottságokat küldte ki:

Programbizottságot (a Tanács elnökhelyettesén és titkárán kívül: Jánszky Lajos, Kiss István, Kovács Máté, Sallai István és Szekeres Pál); ennek azonnali feladatát a Tanács 1957. évi munkatervének összeállítását s az OKT következő ülése elé terjesztését jelölte meg. Felkérte a bizottságot, hogy a Tanács munkájának hatékonyabbá tételéhez szükséges legsürgősebb személyi és tárgyi javaslatait szintén állítsa össze s terjessze a

Tanács elé. Ilyen módon a programbizottság ideiglenesen az elnökség munkáján van hivatva végezni, addig is, amíg sor kerül annak szervezetszerű megalakítására.

Megalakította továbbá az ún. „*technikai*” bizottságot, melynek sürgős kötelessége lesz dönteni, illetve javaslatot tenni afelől, hogy a nagykönyvtáraink által kért könyvtári laboratóriumi és egyéb technikai felszerelési tárgyak közül melyeket tart alapvető fontosságúaknak, hogy azokat egy esetleges UNESCO technikai segélyprogram keretében kérjük az illetékes UNESCO-szervektől. A bizottság elnöke Domanovszky Ákos, tagjai pedig könyvtáraink legjobb mikrofilm- és technikai szakemberei.

Kőhalmi Béla egyetemi tanár az Országos Széchényi Könyvtár nehéz helyzetét tette szóva s javasolta — tekintettel az OSZK fontosságára és országos jelentőségére —, hogy a Tanács siessen a nemzeti könyvtár segítségére, vizsgálja meg problémáit, beleértve a vezetés kérdését is. A Tanács egyhangúan elfogadta az indítványt és felkérte a könyvtári osztályt, hogy vegye igénybe az OSZK problémáinak megoldására a Tanács segítségét, megfelelő bizottságot kérve fel a problémák megvizsgálására és javaslatok tételére.

Kovács Máté egyetemi tanár két fontos javaslatot terjesztett be, kérve egyúttal a sürgősség kimondását is: felhívta a figyelmet arra, hogy a Tanácsnak foglalkoznia kell a magyar könyvtárügy fejlesztésével, problémáival, különös tekintettel arra, hogy a 3 éves terv munkálatai küszöbön állnak. A Tanács elhatározta, hogy az illetékes kormányzati szervekkel (a Tervhivatal elnökével) sürgős tárgyalásokat kezd e fontos kérdés jó megoldása érdekében. Másik javaslata a régiségekben értékes egyházi könyvtárak válságos helyzetére utalt: egyes helyi pénzügyi szervek csaknem minden személyzeti és dologi támogatást megvonnak a nagy értéket őrző egyházi könyvtáraktól (példának a debreceni Református Kollégium Könyvtárát hozta fel), s így a tudományos kutatást ezen a vonalon komoly veszély és károsodás fenyegeti. A Tanács úgy határozott, hogy Waldapfel Esztert — aki már korábban is foglalkozott ezzel a kérdéssel — felkéri az ügy felderítésére és a megfelelő javaslat elkészítésére.

A napirend első pontja — a *könyvtárügyi szakbizottságok megalakítása* — alapos és elmélyedő vitát váltott ki. A magyar könyvtárügy gyors fejlődése az elmúlt évtizedben arra készítette a könyvtárügy vezető szerveit, hogy az egyes időszerű kérdések kidolgozására bizottságo-

kat hozzanak létre. Ezek a bizottságok különféle könyvtári szerveknél (Minisztériumi osztály, Tanács, OSZK Módszertani osztálya, akadémiai Könyvtártudományi Bizottság) működtek s bár egyenként mind hasznos célkitűzéssel indultak, sok esetben párhuzamos munkát végeztek. Mivel kétségtelenné vált, hogy a különféle szakbizottságok egységes irányítása igen lényeges, továbbá az Országos Könyvtárügyi Tanács hatásos és operatív munkája csak a szakbizottságok segítségével valósítható meg, szinte önként adódott, hogy a megfelelően tagolt szakbizottságokat az OKT szerveivé kell változtatni. Így lehetőség lesz arra, hogy e szakbizottságok egyszerre legyenek a könyvtárügy állami vezetése és módszertani irányítása számára legfőbb szakmai tanácsadó szervek és az egyes szakproblémákat kidolgozó munkaközösségek.

A vita, majd az azt követő programbizottsági tárgyalás alapján kikristályosodott a szervezeti forma is: leghelyesebb, ha a szakbizottságok elnökei általában tanácsstagok lesznek, a titkári és adminisztrációs feladatokat az OSZK Módszertani Osztályának megfelelő munkatársai látják el, tagjaiul pedig az ország legjobb szakkönyvtárosait kéri fel. A szakbizottságok természetesen a Tanácsnak felelősek munkájukért. Felmerült az a helyes javaslat is (Szekeres Pál), hogy a Tanács a szakbizottságok által kidolgozott témákat kiadványsorozatban tegye közzé. A plénum vitája, majd a tanácsulást követő programbizottsági tárgyalás alapján minden valószínűség szerint a következő szakbizottságok fognak a közeljövőben megalakulni: *könyvtárpolitikai és könyvtárügyi, könyvtárgazgatási, könyvtárártási és berendezési szakbizottságok, a képzés és továbbképzés szakbizottsága, könyvtárbizottság, szerzeményezési szakbizottság, a katalóguskérdések szakbizottsága, Országos Osztályozó Bizottság, olvasószolgálati, állományvédelmi és raktározási, bibliográfiai, dokumentációs szakbizottságok, a könyvtári technika és mikrofilm szakbizottsága, végül ifjúsági- és gyermekkönyvtárügyi szakbizottság.* Természetesen kifejezésre jutott az a helyes vélemény is, hogy a szakbizottságok merev, „örökérvényű” rendszeréhez hiba lenne ragaszkodni, hiszen az élet, a fejlődés állandóan támaszthat új követelményeket.

A *minisztertanácsi rendelet néhány pontjának módosítása* könyvtárügyünk mai helyzetéből és időszerű feladataiból következik. Így például azt javasolja a Tanács, hogy a Gorkij Könyvtár — mely eddig állami orosznyelvű könyvtárként működött — a jövőben állami idegennyelvű irodalmi könyvtárrá fejlesztendő.

Az Orvostudományi Központi Könyvtár és az Országos Pedagógiai Könyvtár létrehozásának új határidejéül 1957. december 31-ét javasolja.

A legnagyobb vita a múzeumi könyvtárhálózat létesítését vagy nem létesítését körül zajlott le. A Tanács tagjai általában — elsősorban a módszertani előnyöket hangsúlyozva — szükségesnek tartják a múzeumi hálózatok létrehozását a kétségtelen tárgyi nehézségek ellenére is. A minisztérium múzeumi osztálya nem értett egyet e könyvtári szakvéleménnyel. Abban mindkét fél megegyezett, hogy a lényeges kérdésben jelenleg nem szabad elhamarkodott döntést hozni és bizottságot kell felkérni a probléma gondos, elemző megvizsgálására.

A programbizottság első értekezletén összeállította a Tanács ez évi munkatervét és azt megvitatásra sürgősen a plénum elé terjeszti. Ha a tanácsai vita változtat is ezen a programjavaslaton, az máris valószínű, hogy az OKT az év folyamán megvitatja a könyvtári törvényt elmélyítő kiegészítő rendeletek javaslatát (ilyenek pl. a műszaki termelési könyvtárhálózatra, a nemzetközi kiadványcserére, a tudományos könyvtárakban dolgozók képzésére, a szakkönyvtárak beszerzésére és gyűjtőköreire, a dokumentáció elvi és szervezeti kérdéseire vonatkozó anyagok, illetve rendelettervezetek). De a minisztertanácsi

rendeletből következnek a Központi Orvostudományi Könyvtár és az Országos Pedagógiai Könyvtár szervezésére és munkájának megindítására teendő segítő jellegű javaslat is. Foglalkozik még a Tanács — valószínűleg a nyár előtt — az Országos Széchényi Könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapvető problémáival is. Sor kerül a könyvtári statisztika, a szakmai továbbképzés, a könyvtárközi kölcsönzés, végül a következő év könyvtári szakpublikációival kapcsolatos kérdések megvilágítására is. Közművelődési és szakszervezeti könyvtáraink legnagyobb érdeklődéssel az e hálózatba tartozó könyvtárak állományának elemzését és az elemzéssel kapcsolatos javaslatokat várhatják. Természetesen a meginduló szakbizottsági munka újabb és más témákat is fog a Tanács plénuma elé tárni jóváhagyás céljából.

Nem lesz könnyű megfelelni ideai célkitűzéseinknek, de a feladatok s a megoldásuk nyomán várható eredmények a Tanács munkájában résztvevő könyvtárosainkat minden bizonnyal igen komoly erőfeszítésre fogják sarkallni; e tevékenység nyomán könyvtárügyünk további fejlődése várható.

Haraszhay Gyula

az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökhelyettese

Az Országos Könyvtárügyi Tanács második üléséről

1957 május 18-án tartotta ez évben második ülését a Művelődésügyi Minisztériumban az Országos Könyvtárügyi Tanács. Ezen az ülésen jelölték ki a Tanács szakbizottságainak elnökeit és titkárait, továbbá kisebb módosításokkal jóváhagyták a Tanács ügyrendjét és szervezeti szabályzatát. A Tanács tagjai elfogadták az Országos Könyvtárügyi Tanács 1957 második félévi munkatervét. E terv szerint a Tanács napirendjére kerül még ez év folyamán több, az egész könyvtárügy szempontjából fontos probléma megvitatása, illetve megoldása. Pl: 1. Könyvtárosképzés és továbbképzés, 2. A hároméves könyvtárfejlesztési terv, 3. Rendelettervezet az általános tudományos és tudományos szakkönyvtári munkakörök kiegészítéséhez kéréséről, 4. Rendelet a nemzetközi

kiadványcseréről, 5. Az Országos Pedagógiai Könyvtár szervezete és működésének irányelvei, 6. Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának létrehozása, 7. A Közművelődési könyvtárak állományösszetételének problémái, 8. A könyvtárközi kölcsönzés kérdéseiről, 9. A dokumentáció általános elvi kérdéseiről, stb.

Az ülésen napirendre került a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendeletének a műszaki termelési könyvtárhálózatra vonatkozó végrehajtási utasítástervezte.

Az Országos Műszaki Könyvtár vezetője által előterjesztett tervezetet, kisebb módosításokkal a Tanács jóváhagyta.

KÖZLEMÉNY A NEMZETKÖZI CSERERŐL

Az Országos Széchényi Könyvtár, mint nemzeti csereközpont, a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal kötött kulturális egyezmények keretében nagy mennyiségű könyvet és folyóiratot vesz át az említett országoktól. Ebből az anyagból elsősorban a könyvtárhálózati központok válogatnak, de a Csereközpont a válogatás lehetőségét más könyvtárak számára is biztosítani kívánja. A könyvek válogatása a helyszínen (Országos Széchényi Könyvtár Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya, Budapest, VIII., Puskin u. 26.) történik, minden szerdán reggel 9 és 12 óra között.

A Csereközpont az írásban vagy szóban bejelentett igénylések alapján rendszeresen és in-

gyenesen megküldi a következő folyóiratokat (1957 elejétől):

SZOVJETUNIO: Novye knigi za rubezsom. Szerija A. Matematika, Mehanika, Asztromija; Szerija B. Tehnika; Szerija V. Biologija, Szelszkoje Hozajszto; Ukrainszkij fizicsnij zszurnal (Ukrán Akadémia kiadványa.)

CSEHSZLOVÁKIA: Tehnicka práca.

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG: Bergbautechnik, Chemische Technik, Energietechnik, Fertigungstechnik, Der Handel, Die Holzindustrie, Der Maschinenbau, Plaste und Kautschuk, Schweisstechnik. Die Technika. (O. Sz. K.)

A HAZAI KÖNYVTÁRAK

A SZAKKÖNYVTÁRAK (1. rész)

Az utolsó száz év könyvtári fejlődésének egyik legjellemzőbb vonása, hogy az olvasóközönség egyre szélesedett, a könyvtár úgyszólván a tömegeké lett. Ezt a változást fejezi ki a *közművelődési* könyvtárak szerepének folytonos fokozódása, hálózatuk mind nagyobbarányú kibontakozása. Ugyanezt a száz évet azonban egy másik, mondhatni ellenkező irányú változás is jellemzi: egyre nagyobb tért nyernek a teljesen specializált, szakjellegű gyűjtemények is, amelyek különleges összetételüknél fogva az olvasók viszonylag kis számát elégítik ki. A *szakkönyvtár* (mezőgazdasági, műszaki, orvosi, földtani stb. könyvtár) nem kevésbé modern könyvtár-típus, mint a közművelődési könyvtár. Ők ketten: szakkönyvtárak szerepének folytonos fokozódása együtt jellemzik a mai könyvtárügyet, pótolják a régi szűkkörű, homogén gyűjteményeket. Bármelyikőjük hiányozna, modern könyvtárügyről nem beszélhetne az ország.

A szakkönyvtár ugyanolyan törvényszerűen alakult ki és nyert fokozatosan tért minden modern államban, mint a közművelődési könyvtár. Mi ennek az oka? Az a változás, amely a könyvtári munka feltételeit illetően végbement. Végülük sorra a leglényegesebb tényezőket.

A könyvtár helyzetének megváltozása

1. *Rendkívüli méretekre nőtt a könyvés folyóirattermés, aminek következtében egyre áttekinthetlenebbé válik az irodalom.* Pár számadat ennek érzékeltesére: a világ évi könyvtermése több mint 200 000 mű, a folyóiratok és egyéb időszak kiadványok száma meghaladja a 80 000-et. Csupán kémiai szakcikk több mint 50 000 jelenik meg évente. Az irodalmi termelésnek ezek a hatalmas méretei együttjárnak a tudományos munka erős differenciálódásával. A régi enciklopédikus elnék helyére a szaktudósok léptek, ma már elképzelhetetlen az olyan tudós, aki egyszerre kutat a történelem, filozófia és természettudományok területén. A tudomány részekre bomlása, differenciálódása annyira előrehaladt, hogy ma már egy tudományág is, pl. a kémia, sok kutatási mezőre vált szét; még a szerves kémia egészét sem képes átfogni egyetlen kutató. (Láttuk az imént a kémiai szakcikk számát!) Természetesen ez a helyzet kikényszeríti az integrálás szükségességét is.

2. A másik lényeges különbség az, hogy a könyvek mellett egyre fokozódik az egyéb kiadvány-fajták jelentősége. Itt vannak legelőször is a *folyóiratok*, amelyeknek fontossága pl. az orvostudományok, bizonyos műszaki tudományok területén máris szinte nagyobb a könyvekénél. De felsorolhatunk más, növekvő fontosságú típusokat is. Ilyenek:

A *kutatási jegyzőkönyvek* a laboratóriumokban, vagy egybeült folyó kutatások lefolyását, eredményeit rögzítik. Ezek az eredmények azért fontosak, mert más hasonló kutatásnál, kísérletnél feltétlenül figyelembeveendőek. (Rendszerint igen kisszámú sokszorosításban, esetleg csak kézirat formájában hozzáférhetőek.)

A *kutatási jelentések* külföldi tanulmányutakról, ösztöndíjjal kapcsolatos kutatások stb. eredményeiről számolnak be. Szintén olyan anyagot tartalmaznak, amely az esetek nagy részében nem kerül nyomtatásra, mégis fontos adalék a tudományos munkához.

Kéziratok értekezések. Főképp a tudományos fokozatok (kandidátusi, doktori fokozatok) elnyerésével kapcsolatos értekezések, amelyek nem mindig jelennek meg nyomtatásban. De szóba jöhetnek egyéb értekezések is.

Szabadalmak. A találmányokról tájékoztatnak. Az egyes szabadalmi hivatalok adják ki őket nagy tömegben.

Gyártási leírások, sőt prospectusok stb. Az ipar újdonságairól, termékeiről tájékoztatnak olyan részletességgel, ami a szakkönyvekben nem érhető el.

A *mikrofilmről, mikrokártyáról stb.* itt felesleges bővebben szólni. Újabban bizonyos értekezésekhez (pl. egyes doktori disszertációkhoz) nem is lehet hozzáférni más alakban, mint mikrofilmen. (A mikrofilm jelentőségét még fokozza a vele elérhető helymegtakarítás is. Lássunk egy példát: A *Zeitschrift für Physikalische Chemie* c. folyóirat 260 kötete 9—10 m helyet foglal el a polcon. Ha ez a folyóirat mikrokártyára kerül, 75 cm szélességben elhelyezhető.)

3. A harmadik különbség az, hogy egyre inkább szükséges, sőt *elengedhetetlen az olvasók szakszerű támogatása.* A XIX. században a tudósok még számon tartották az egész területet, maguk tudták, hogy mire van szükségük. A könyvtár akkor még megelégedhetett azzal, hogy egyszerűen „kiszolgáltatta” a könyvet. Ma azonban az irodalmi termés olyan óriási, a számbajöhető terület olyan ki-

terjedt, hogy az eligazodáshoz különleges szakismeretek, elsősorban bibliográfiai ismeretek szükségesek. Aki ebben a birodalomban nem ismerős, az eltéved benne, feleslegesen tékozolja az idejét, fáradságát és mégsem éri el a kívánt eredményt. (Említettük, hogy a kémiai közlemények száma évente meghaladja az 50 000-et. Ennek a hatalmas anyagnak a nyilvántartása, rendszerezése, a benne való gyors eligazodás feltétlenül külön erre a célra képzett szakembereket igényel, akik a kutatókat a keresés munkájában tehermentesítik.)

Külön hangsúlyt kapott a kérdés azáltal, hogy a tudományok **egészében** a természettudományok és műszaki tudományok szerepe, kiterjedése egyre nőtt. A fizikusoknak, kémikusoknak, mérnököknek stb. nincs idejük arra, hogy kísérleteik, szakmai munkájuk megszakításával az irodalom kutatásának lássanak. Igen gyorsan kell értesülniük afelől, hogy munkaterületükkel kapcsolatban mi a tudomány legújabb álláspontja, s mégis azt kívánják, hogy a keresést ne nekik maguknak kelljen elvégezniük, hanem a tájékoztatást készen kapják.

Ezek azok a feltételek, amelyek közt a tudományos kutatás könyvtárai ma életüket élik. Önként adódnak belőlük bizonyos maguktól értetődő következtetések. Mégpedig, — minthogy a könyvtár mindig a könyv, az olvasó és a könyvtáros együttese —, három irányban is.

Az állomány

Könyvtáraink egyre inkább képtelenek arra, hogy a teljes irodalmi termést begyűjtsék. Minél nagyobb területet fognak át, annál kevésbé mehetnek a mélybe. Fordítva: ahhoz, hogy a tökéletes tudományos teljességet biztosítsák, a gyűjtőterületet aránylag szűkre kell szabni. (De még ha be is gyűjthetnének a könyvtárak mindent, a modern értelemben vett feldolgozó, feltáró munkát akkor sem tudnák valamennyi szak területén egyformán végezni.) *A modern tudományos könyvtár tehát a sakkkönyvtár.* Még a régibb eredetű általános jellegű tudományos könyvtárak is egyre inkább szak-könyvtárakká alakulnak, leszűkítve gyűjtőterületüket. (Az Egyetemi Könyvtár pl. lemondva a műszaki tudományok, az orvostudományok stb. gyűjtéséről, igazában a humántudományok egy részének a könyvtárává fejlődött az idők folyamán.)

A könyvtárnak ki kell terjesztenie gyűjtőtevékenységét a könyvek, sőt folyóiratok mellett minden egyéb írásos, vizuális forrásra, ami a tudományos ku-

tatás számára szükséges lehet. Napjainkban már merev, dogmatikus álláspontnak tűnne egy fontos értekezést megszerezni, ha nyomtatva van és kizárni az állományból, ha nem jelent meg nyomtatásban.

Olvasószolgálat

Döntő változáson esett át az olvasók irányában megnyilvánuló szolgálat is.

Ma már folytonosan tájékoztatni kell a kutatókat a rendelkezésre álló irodalomról. Mégpedig gyorsan, azonnal annak tudomására kell hozni az anyagot, aki azt legjobban használhatja. Ezt az újszerű feladatot — az irodalom „kiszűrését” a kíváncsiak szerint —, nevezzük tájékoztatásnak, dokumentációnak. Felesleges róla bővebben írni, itt csupán leegyszerűsítjük, hogy egyre inkább ez a szak-könyvtári munka lényege, központja.

Könyvtárosok

Az a nagyigényű feltáró munka, amiről a fentiekben szó volt, megkívánja, hogy a könyvtárban magas képzettségű tudományos dolgozók működjenek. Ha persze csupán a feltárást, a raktári rendet a pusztá kiszolgálást értené valaki könyvtári munkán, ennek szüksége fel sem merülhetne. Sajnos még kifejezetten kutatóintézeti könyvtárban is előfordul, hogy egyszerűen adminisztratív munkaerőt rendelnek ki könyvtárosnak. Az ilyen könyvtáros a könyvtár tudományos feladataihoz hozzá sem tud kezdeni. (Ahhoz, hogy pl. a kémiai irodalom területén valaki necsak tájékozódni, hanem egyenesen tájékoztatni tudjon, hogy képes legyen a könyveket, szakcikkeket stb. kivonatolni, magának is szakembernek kell lennie.)

Magától értetődő, hogy az illető tudományban (pl. kémiában) való jártasság mellett a könyvtárosnak magasszínvonalú könyvtárosi szakképzettséggel is kell rendelkeznie. Ismernie kell a tudományos irodalom feltárási módjait, a különböző módszereit, alaposan tájékozottnak kell lennie a bibliográfiák világában, azok használatát illetően. Csak ez a kettő együtt: a szaktudományos képzettség és a könyvtárosi képzettség biztosítja az eredményes munkát. Épp a kétféle képzettség együttese adja a sakkkönyvtárosi munka jellegzetességét.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a sakkkönyvtárak nem minden dolgozójának kell ilyen értelemben tudósnak lennie. A sakkkönyvtárban többirányú feladatokat kell ellátni. A kivonatok másolása, a fordítások, sokszorosítások, az egész anyag rendbentartása, kezelése, stb.

olyan feladatok, amelyeket jól begyakorolt technikai munkaerők is elláthatnak. Sajnos, tudományos könyvtáraink dolgozói a múltban valahol a két típus között lebegtek. Ahhoz nem voltak elég szakemberek a tudományban, hogy a tartalmi feltárást elláthassák. Ezért olyan munkákat végeztek, amikhez viszont kár volt az ő munkaerejüket használni. Technikai dolgozók hiányában kartonokat másoltak, cédulákat osztottak be egyetemi végzettséggel. A megoldás a könyvtári munka differenciálása. A jövőben az eredményt

inkább a szakemberek és a jó technikai munkaerők együttműködése fogja biztosítani.

*

Ezek a szakkönyvtárak általános, alapvető problémái. Ami a jelen helyzet hazai (tehát speciális) problémáit illeti, arról a következő cikkben fogunk beszámolni.

Sebestyén Géza

a Műszaki Egyetem könyvtárának
osztályvezetője

AZ ELSŐ MAGYAR ÁRVERÉSI KÖNYVKATALÓGUS

A hivatásszerető könyvtárosok, szenvedélyes könyvbarátok mindig örömmel forgatták az árverési- és antikvárjegyzékeket. Külföldön kezdettől fogva a könyvkereskedések adtak ki ilyeneket. Magyarország azonban a gazdasági és társadalmi fejlődésben annyira elmaradt, hogy a XIX. század közepéig nem fejlődött ki megfelelő vásárlóréteg, a kereskedelemnek nem volt érdemes erre pénzt áldozni. Így történt, hogy aukcióskatalógust először nem könyvkereskedés adott ki, hanem könyvtár.

Legrégibb tudományos nagykönyvtárunk, az 1635-ben alapított Egyetemi Könyvtár a múlt század hetvenes éveig igen szűkös viszonyok közt tengődött. A XVIII. század végén például évi dotációja összesen 500 Ft volt, de néha évekig nem tudta megkapni még ezt a szerény összeget sem. Ennek természetes következményeként a beszerzés messze elmaradt a szükséges minimumtól. 1780 és 1790 közt ugyan a Mária Terézia és II. József által felosztott szerzetesrendek vagyonából a könyvtár nagy mennyiségű könyvanyagot kapott, ennek tetemes része azonban a már meglevő művek többes példányaiból állott, és megtartásuk csak haszon nélküli terhet jelentett. Ezért elhatározták, hogy a felesleges példányokat nyilvános árverésen értékesítik.

A pénztelenség és az érdeklődés hiánya miatt csak igen kevés magyar vásárlóra lehetett számítani. *Pray György* igazgató, a világhírű történettudós ezért a Landerer cégnél árverési katalógusokat nyomá-

tott és ezeket nagy számban küldte szét külföldre.

1787 és 1797 közt összesen hét füzet látott napvilágot „*Catalogus librorum qui in Bibliotheca Universitatis Pestiensis auctione publica vendendorum*” (A pesti Egyetemi Könyvtárban nyilvános árverésre kerülő könyvek jegyzéke) címmel. Ezek a katalógusok a későbbi hasonló művektől annyiban térnek el, hogy árákat nem közölnék.

A füzetek felkeltették a külföldi antikváriusok figyelmét. Az 1787 június 4-én kezdődő első árverésen és a későbbiekben is nagy számban jelentek meg és sokat vásároltak. Az Egyetemi Könyvtár elérte célját, a befolyt összegből pótolni lehetett az állomány legkirívóbb hiányait.

A rendszeresen kiadott antikvár- és aukciós-katalógusok ideje csak a kapitalizmus kifejlődése idején, a kiegészítés után érkezett el. Ekkor egymás után jelentek meg a *Dobrovsky, Horovitz, Ranschburg, Stemmer* és *Lantos* cégek szép kiadványai. A felszabadulás után utoljára az *Árverési Csarnok* adott ki árverési jegyzéket, azóta hiába várnak rájuk a magyar bibliofilek. Pedig ma is igen jó szolgálatot tennének az ilyesfajta katalógusok, eredményesen propagálnák a fővárostól messze élő könyvbarátok és könyvtárosok közt az Állami Könyvterjesztő Vállalat raktáraiban porosodó értékes könyveket és hasznos tájékoztatást nyújtának könyvtárainknak a vételre felajánlott régi könyvek értékelésére is.

Vértessy Miklós

DOKTORI ÉS KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSEK A KÖNYVTÁRBAN

Az Országos Műszaki Könyvtár a Magyar Tudományos Akadémia műszaki szakosztályával történt megállapodás alapján a műszaki doktori és kandidátusi értekezéseket a könyvtár katalógusgostermében közszemlére bocsátja. Az értekezések megvédése után az anyagot könyvtárilag feldolgozzák és az érdeklődők számára

hozzáférhetővé teszik. Az értekezések rövid tartalmi ismertetését a könyvtár idegen nyelvű kiadványában, a *Műszaki Lapszemlében* (megjelenik orosz, német és angol nyelven) közzé teszi és ezzel a magyar műszaki kutatás legújabb eredményeinek nemzetközi nyilvánosságát biztosítja. (O. M. K.)

Szövetségbe tömörülnek a szakszervezeti könyvtárosok

A szakszervezetek kulturális tevékenysége nyomán az utóbbi években új színnel gazdagodott az ország kulturális élete: kialakult az üzemi szakszervezeti könyvtárak több mint tízezer kisebb-nagyobb könyvtárát magába foglaló hálózata. A felszabadulás előtt is működött egy-két üzemben könyvtár, de ezek több okból nem jelentettek olyan bázist, amelyre építeni lehetett volna.

Ma már nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a több mint hatezer szakszervezeti könyvtár a hozzájuk tartozó 4–5000 műhelykönyvtárral együtt munkásosztályunk művelődésének szilárd bázisát alkotja, hiszen együttes évi kötetforgalmuk jóval meghaladja a 7 milliót. Hosszú és nehéz utat kellett megtenni, amíg ide eljutottunk. Az üzemek számára biztosított kulturális alap tette lehetővé az állandó jellegű anyagi támogatást, s ezzel a szakszervezeti könyvtári hálózat mai kifejlődését. Fontos erre rámutatni, mert sok jószándékú könyvtári kezdeményezés ment már veszendőbe hazánkban az állandó támogatás hiánya miatt. Gondoljunk csak annak a több ezer falusi könyvtárnak a sorsára, amelyek még az első világháború előtt létesültek falvainkban. Imitt-amott találunk meg anyagukból néhány kötetet. E példából is láthatjuk, hogy néhány száz könyvből nem nehéz könyvtárat csinálni, de azok tartós fenntartásához olyan hatalmas támogatás kell, amelyet csak szocialista állam adhat.

De itt rögtön azt is meg kell állapítanunk, hogy minden anyagi támogatás, minden erőfeszítés hiábavaló lett volna a munkásosztályunkból rekrutálódott lelkes könyvtárostábor áldozatkész segítségével. A szakszervezeti könyvtárakban dolgozó sok ezer könyvtáros közül mindössze néhány száz a főhivatású könyvtáros, s több mint tízezer a társadalmi munkás, akiket tisztán a könyvek iránti szeretet s az a hit vezet, hogy a könyvek segítségével előbbre viszik munkásosztályunk művelődését s ezzel együtt hazánkat a szocialista fejlődés útján.

Visszapillantva a szakszervezeti könyvtárügy eddigi fejlődésére, nyugodtan állíthatjuk, hogy a hibák ellenére sem sáfarkodtunk rosszul a ránk bízott javaknál, mert hiszen ma már nemcsak arról van szó, hogy a könyvtárak ezrei működnek, hanem arról is, hogy a SZOT 1956. évi, a szakszervezeti könyvtárak továbbfejlesztése ügyében hozott határozata óta a régebben szétszórta, önmagában álló könyvtárak szoros hálózatokba tömörültek, egyre-másra alakulnak ki a központi

könyvtárak; s a néhány száz lelkes főhivatású üzemi könyvtáros ma már nemcsak saját könyvtárára, annak fejlesztésére gondol, hanem magára vállalta a kisebb könyvtárak szakmai gondozását, sőt a kis könyvtárak szervezett könyvvéltását és rendszeres állománycseréjét is.

A szakszervezeti könyvtárainkban ma tapasztalható pezsgés és gyors fejlődés nagymértékben szakszervezeti központjaink áldozatkészségének, kultúra iránti érzékének köszönhető. A több mint 4 millió kötettel rendelkező hálózati rendszer azonban ma már olyan intenzív és szakszerű irányítást kíván, amit a szakszervezetek a réginel jóval kisebb apparátusokkal nehezen tudnak adni. Éppen ezért mozdultak meg a könyvtárosok, hogy áldozatkész munkájukkal továbbfejlesszék a hatalmas hálózatot, részt kérjenek annak szakmai irányításában. A könyvtárosok önmaguk kívánják megvalósítani azt a régóta hangoztatott, de eddig meg nem valósított elvet, hogy szélesebb társadalmi alapokra helyezték a népművelési munkát, tehát ebben az esetben a könyvtári tevékenységet.

A lelkes segíteni-akarás szándéka vitte szakszervezeti könyvtárosainkat arra a gondolatra, hogy a szakszervezetek mellett, azok segítségével a könyvtári munka továbbfejlesztése érdekében szakmai szövetségbe tömörüljenek. A közelmúltban mintegy 200 üzemi könyvtáros tanácskozott erről. Hogyan képzeltek el a szövetség munkáját? Természetesen nem arra gondoltak, hogy a szakszervezetek helyett irányítói legyenek az üzemi hálózatnak. A könyvtárak fenntartása, adminisztratív irányítása a szakszervezetek feladata. A szakszervezeti könyvtárosok szövetsége azonban rendkívül sokat tehet a könyvtárügy érdekében, ha részt vállal a szakszervezeti hálózat szakmai irányításában, a könyvtárosok továbbképzésében, s általában a szakszervezeti könyvtári hálózatban folyó munka színvonalának emelésében. De nemcsak erről van szó. A közös cél érdekében végzett, éveken át tartó lelkes könyvtári munka olyan testületi szellemet fejlesztett szakszervezeti könyvtárainkban, hogy annak is szükségét érzik, hogy a társadalmi élet szorosabb, egyesületi formáin keresztül jobban megismerjék egymást, összefüggéseiket tartsanak.

Szövetségünk célja tehát kettős. Egyrészt a társadalmi élet továbbfejlesztésére irányul, s ennek érdekében klubesteket, összefüggéseket, baráti ta-

lálkozókat, közös kirándulásokat kíván-
nak rendezni.

A másik cél: a szakszervezeti könyv-
tárosok szervezett összefogásával a szak-
szervezeti könyvtárak egységes és kor-
szerű fejlődését kívánják biztosítani.
Evégből közreműködnek a szakszervezeti
könyvtári hálózatok megszervezésében és
kifejlesztésében. Tanulmányozni kíván-
ják a szakszervezeti könyvtárak sajátos
munkamódszereit; a könyvtárosok segít-
ségére útmutatókat, szakkönyveket kí-
válnak kiadni. A szakszervezeti könyv-
tárosok szakmai továbbképzése eddig
rendszeretlen és alkalmyszerű volt. A
szövetség feladatául tűzte ki a könyvtá-
rosok továbbképzését, tanfolyamok, vi-
ták, szakmai ankétok, ismeretterjesztő
előadások, könyvtárlátogatások, tapasza-
latcserék és tanulmányutak szervezése
útján. Kapcsolatba kívánnak lépni a kül-
földi szakszervezeti könyvtárakkal és a
hasznos jellegű szakszervezeti könyvtá-
rakba tanulmányutakat óhajtanak tenni.

Az egybegyűlt szakszervezeti könyvtá-
rosok úgy érezték, hogy a szövetségnek
állást kell foglalnia a könyvkiadás és a
könyvterjesztés kérdéseiben is, vagyis
hogy könyvkiadásunknak a jövőben job-
ban figyelembe kell vennie az üzemi
könyvtárak igényeit.

Még arról is szeretnénk néhány szót
szólni, hogy milyen szervezeti for-
mák között kívánja a szövetség az előbb
említett célokat elérni. Tagjául meghív
minden főhivatású és társadalmi munkás
könyvtárost, de tag lehet a szövetség cél-
ját elősegíteni kívánó, egyéb területen
működő könyvtáros és szakszervezeti
funkcionárius is. Amint már emli-
tettük, a szövetség a szakszervezetekével
azonos célt dolgozik, szinte azt mond-
hatnók, hogy a szövetség a szakszerve-
zeteken, ill. a Szakszervezetek Országos
Szövetségén belül jön létre. Éppen ezért
a szövetség tagjainak gyűlése — a köz-
gyűlés — olyan választmányt választ,
amelyben minden egyes szakszervezet

legalább egy taggal képviselteti magát.
A vidéki könyvtárosok szorosabb össze-
fogása érdekében a szakszervezetek me-
gyei tanácsainál helyi csoportokat kíván-
nak alakítani. A helyi csoportok küldöt-
tei is tagjai lesznek a választmányoknak.
Ez a választmány választja majd meg a
szövetség szűkebb körű vezetőségét.

A szövetség a kitűzött célok megvaló-
sítása érdekében munkacsoportokat ala-
kit. Külön munkacsoport segíti a könyv-
tárak szakmai, módszertani irányítását,
tanfolyamok, tapasztalatcserék szervezé-
sét; külön munkacsoport veszi gondjába
a könyvtárosok társadalmi életének gon-
dozását, ismerkedőestek, klubestek, ki-
rándulások és egyéb összejövetelek
szervezését.

A szakszervezeti könyvtárosoknak ezt
a kezdeményezését a jelek szerint
kedvezően fogadják az egyes szakszerve-
zetek, de maga a Szakszervezetek Ország-
os Szövetsége is. Ez természetesen is, hi-
szen éppen azon a területen kapják a
legnagyobb segítséget céljaik megvalósi-
tásához, ahol ma apparátusuk nagyfokú
leépítése folytán igen kevés az erejük;
növeli az ügy jelentőségét az a körülmé-
ny is, hogy a szakszervezetek terüle-
tén levő kulturális tényezők között a
könyvtár az egyik legszilárdabb intéz-
mény. De kedvező visszhangra talált a
kezdeményezés a szakszervezeti könyv-
tárosok széles körében is, mert úgy érzik,
hogy az eddigi lelkes munkájuk a szö-
vetség munkáján keresztül a jövőben na-
gyobb méltánylásra talál majd, s úgy vé-
lik, hogy azt a munkát, amelyet eddig
egymástól távol, egymást alig ismerve
végeztek, a szövetség tevékenysége révén
jobban megismeri majd egész társa-
dalmunk. Ez is növelni fogja az üzemi
szakszervezeti könyvtárosok társadalmi
megbecsülését.

Kiss István a Szaktanács Kultúr- nevelési Osztályának munkatársa	Sallai István az Orsz. Széchényi Könyvtár Módszertani Osztályának vezetője
--	--

Levelezőinkhez

A Könyvtáros munkáját az elmúlt évek során nagymértékben segítette olvasói-
nak az a lelkes tábora, amelynek tagjai rendszeresen felkeresték a szerkesztőséget
leveleikkel, gondoljaikkal, ügyes-bajos dolgaikban tanácsot kértek, vagy beszámoltak
munkájuk eredményeiről. A lap szerkesztősége a jövőben is számít hűségese levele-
zőinek támogatására, várja a könyvtárosok kedves sorait. A beérkező levelek közül
a legjobbakat a jövőben is közöljük a folyóiratban és könyvvél, illetve a szokásos
szerkesztőségi tiszteletdíjjal jutalmazzuk.

A SZERKESZTŐSÉG

FERENCZI ZOLTÁN

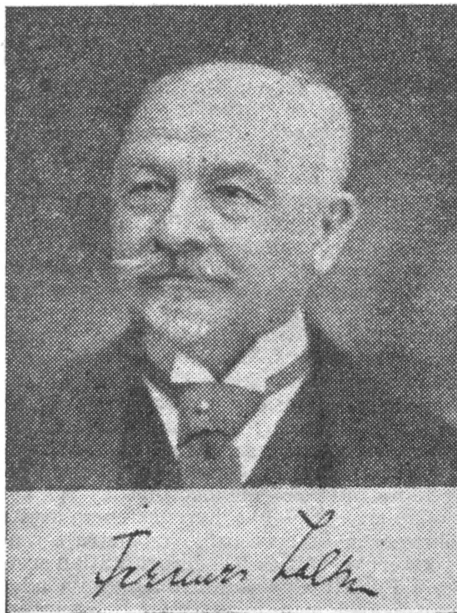
(1857–1927)

I.

Székely eredetű, régi, nemes családból származott. Az ősi birtok kikopott a család alól, édesapja *Ferenczi Károly* már jogot végzett, de elszakadni a földtől még nem tudott, tisztartónak állt be a Bánffyakhoz. Zoltán itt született a kolozsborsai tisztartóakban. Első tanítója a komoly műveltségű, Petőfi-rajongó édesapja volt, ő szeretettette meg a szelíd, csöndes fiúval a lánglelkű költőt.

Iskoláit a kolozsvári ref. kollégiumban végezte. Itt avatták bölcséleti doktorrá 1879-ben, mint magyar-történelem szakos tanárt. De már előbb is, egyetemi hallgatóként tanított a gimnáziumban, egyrészt anyagi kényszerből — apja tisztartói jövedelme nem volt elegendő tíz gyermek taníttatásához —, másrészt mert ösztönösen vonzódott a pedagógiához. Tanítványai szerették, mert új, szabadabb légkört teremtett óráin. Egy esztendei kollégiumi segédtanárkodás után a kolozsvári polgári iskolába választották meg tanárnak. Alig két év múlva már ő igazgatja az iskolát.

Ekkor, az 1880-as években, a forradalom már történelem lett, a 67-es kiegyezést kénytelenségből vagy lelkesen ki-ki elfogadta. Viszonylagos jólét köszöntött az országra, s a politikai indulatok lecsillapodtak; úgy tetszett, mindenre marad elegendő idő. Mit kezdhet ilyen korban egy tehetséges, szelíd fiatalember, akinek a forradalmak szószólója, a csupa tettvágy költő a példaképe? Milyen célt tűzhet maga elé? A forradalmiságot nem tűri a kor, de egyénisége, neveltetése is más irányba tereli. És Petőfi mellett más példái is vannak: Deák és Széchenyi. Deákban a letiport haza felemezőjét látja, tiszteli a nyugodt, pannón bölcsét, és Széchenyitől tanulja a programot, élete nagy célját. Egész élete munkásságát Széchenyi „*ez igazi és legfőbb praceptor Hungariae*” híres mondása szabja meg: „*minden kifejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsének legmélyebb sarkalattja a kiművelt emberfő*”. Ferenczi minden tette, gondolata ezt a Széchenyi-fogalmazta célt szolgálta. Eseményei segítették a küzdelemben: Petőfitől a lendületet, a bátor kiállást, Deáktól a szívs kitartást, állandó munkát, Széchenyitől a megfontoltságot tanulta. Ez a három különböző eszmény hevítette egész élet-

útján Ferenczi Zoltánt, és ő a maga viszonyai között, a maga módján mindháromhoz hű maradt.

II.

„*Széchenyi politikájának legfőbb alapja a nemzettest minden tagját befoglaló egyetemes művelődés, mely mindennek kezdete és forrása*” — írja 1909-ben. A legfontosabb ebben a megfogalmazásban, hogy a „*nemzettest minden tagját befoglaló*” művelődést tűzi ki célul. Ferenczi tanárkodása első percétől következetes volt ennek végrehajtásában. A polgári iskola igazgatása mellett Pókay Lajos mérnökkel együtt megteremtette Kolozsvár három iparoktatási intézményét: az ipartanműhelyeket, az iparrajz-iskolát és a technológiai múzeumot. (Később ezek mintájára kezdte meg a kereskedelemügyi minisztérium az állami ipari szakiskolák létesítését.) Ugyanekkor a felső kereskedelmi iskolában magyar irodalmat tanított, az egyetemen pedig mint magántanár tartott évről évre előadásokat az újabbkori magyar iroda-

lomból és szerkesztette a *Család és iskola* c. pedagógiai szaklapot.

Nem hanyagolja el tudományos munkásságát sem, amit már 1879-ben megkezdett. 1888-ban egy teljesen újszerű folyóiratot indított meg *Csernátoni Gyulával* és *Korbuly Józseffel* együtt. „*Petőfi Múzeum*” a folyóirat címe, teljes egészében a Petőfi-kutatást szolgálta. Egy eljövendő, összefoglaló munka érdekében a Petőfi-problémák megoldása, életrajzi adalékok és a szétszórta „*Petőfiana*” összegyűjtése volt a célja. Mintája a spanyol *Cervantes krónika*, és a német *Goethe Jahrbuch*. Az összegyűjtött hatalmas anyag szintézisére is vállalkozott Ferenczi. Több évi szakadatlan munka eredményeként 1896-ban megjelentette hatalmas, háromkötetes Petőfi-életrajzát. Az életrajz tudományos alaposságú, a mesét, legendát leválasztotta és csak az annyi munka árán kirostált igazságot hagyta meg. Az életrajz új irányt szabott a Petőfi-kutatásnak, tökéletesnek mégsem mondhatjuk, elsősorban módszere miatt. Módszer tekintetében kimutathatóan nagy hatással volt Ferenczire *Taine* természetstudományos gondolkodása és *Comte* pozitivizmusa. *Taine*-től tanulta a környezetrajz fontosságát és *Comte*-től az apró adatok megbecsülését. A két módszert a *filológus* Ferenczi nem tudta tökéletesen összeötvözni, az életrajz mozaikszerűvé vált és a megfoghatatlan szellemű Petőfit nem tudta a tengernyi adat segítségével sem tökéletesen megmintázni. Helyesen írja róla egyik méltatója, Császár Elemér, hogy „a magyar irodalomtörténet pozitívista irányának a *Petőfi-életrajz* mindenha egyik legjellemzőbb terméke marad”.

Szinte pontosan ugyanilyenek az érények és hibák a többi tudományos művében is. Másik eszményképéről, Deákról is háromkötetes életrajzot írt, Széchenyivel csak élete végén foglalkozott, 1925-ben terjedelmes bevezetéssel s a vitairódalommal együtt adta ki *A Kelet Népét*. Életrajzot írt még *Eötvös Józsefről*, *Csonkairól*, *Rimay Jánosról*, megírta a 19. század utolsó negyedének irodalomtörténetét. Szövegközléseivel, Petőfiről szóló részlettanulmányokkal és különféle tárggyú „*pár száz értekezése*”-vel gazdagította a magyar irodalomtörténetírást. Tanító, nevelő programjába illeszkedik bele a „*legtágabb értelemben vett nagyközönség*” számára írt *Mindent tudó kis lexikon*.

III.

Könyvtárosi pályája 1891-ben kezdődött. Ekkor lett az *Erdélyi Múzeum Egyesület* könyvtárának igazgatója, Szabó Károly utóda. Ő egyesíti 1895-

ben a kolozsvári egyetem könyvtárával. Könyvtárosként is elsősorban pedagógus. A könyvtárat a művelődési program hatékony, felnőttekre ható eszközének tekintti. Hatalmas lendülettel veti magát a munkába. Saját tevékenységéből kiindulva vonja le a szabályt könyvtártani kézikönyvében: az igazgatónak „*a munkában elől kell járnia a saját jó példájával*”. A könyvtárat a legújabb elvek szerint rendezte és alakította át az olvasók érdekében. Szakkatalógust készített az egyesített könyvtár teljes anyagáról, hat különféle betűrendes katalógust olvasztott egybe, a kéziratátár katalógizálta, egyszerűsítette a kölcsönzést és új, modern szervezeti szabályzatot dolgozott ki a könyvtár számára. Minden intézkedése végső soron az olvasókat szolgálta. „*A közönség iránt való működésében, a legnagyobb liberalizmussal az újabb kor szellemének adott helyet*” — írja róla munkatársa, *Gyalui Farkas*.

A könyvtár rohamosan gyarapszik, rendeződik, az olvasók száma ugrásszerűen emelkedik. Ferenczi évenként beszámol a *Magyar Könyvszemlében* az eredményekről, de beszél a megoldásra váró feladatokról is. Legnagyobb probléma a könyvtárnak alkalmatlan, szűk épület. A kormány végül is új könyvtár-épület emelését határozta el. Ferenczi 1893 őszén kéthónapos külföldi tanulmányútra indul, meglátogatja és tanulmányozza a művelt Európa valamennyi nagy könyvtárát Béctől Londonig. Hazatérve a Könyvszemlében számol be tapasztalatairól. Mindenekelőtt leszögezi, hogy „*könyvtár épülete... csupán csak a könyvtár céljainak építendő, még pedig szabadon, külön téren...*” A belső elhelyezésre nézve a hármastagolást tartja a legideálisabbnak, ahol külön a raktár, az olvasó és hivatali helyiség. Így pontról pontra megy végig egy, a kor színvonalán álló tudományos könyvtár berendezésének minden kérdésén. Elgondolásainak kiindulópontja a könyvtári munka feltételeinek legtökéletesebb biztosítása az olvasók érdekében.

Ekkoriban egyre-másra jelennek meg könyvtári vonatkozású tanulmányai. Ezek a tanulmányok sohasem öncélúak. Mindegyik a gyakorlat felvetette problémák megoldását kísérli meg bennük, hogy konzultálva az elmélettel a jobb gyakorlathoz nyújtson segítséget. A 90-es években fő probléma a könyvtár szervezése, berendezése, új raktározási rendszerek bevezetése stb. Ferenczi mindegyikhez nagy alapossággal, a szakirodalom teljes ismeretével szól hozzá. Ezek a cikkei jó ideig irányadók a magyar könyvtárügy munkásainak. De foglalkozik könyvtörténettel is. 1896-ban a kolozsvári nyom-

dászat történetét írja meg önálló kutatásai alapján. Egy évre rá „*az anyanyelven olvasás és ez úton való tanulás nagyszabású terjesztésének*” prófétájáról, Misztófalusi Kis Miklósról írt hosszabb tanulmányt.

Tanulmányai és eredményes gyakorlata komoly tekintélyt szerez Ferenczinnek és alig nyolc esztendei könyvtároskodás után Szilágyi Sándor utódjaként a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatójává nevezik ki.

Elfoglalva új állását, egycsapásra leöntötte az igazgató és a tisztviselők között emelkedő válaszfalat: *per te* szólította beosztottjait és azoktól is megkövetelte a viszonttegezést. „*Nagyképűségről és ridegségről nem volt oka bárkinek is panaszkodni, — érdekes ellentét volt számunkra a szép palota nyomasztó sötétsége és a benne tantát vert kedélyesség*” — emlékszik vissza a könyvtár egyik tudós látogatója.

A Budapesti Egyetemi Könyvtárban ugyanazt a nagy átalakító, modernizáló munkát végzi el, mint Kolozsváron, de jut ideje a tudományos munkára és a könyvtáros szakoktatásra is. Az ország legképzettebb könyvtárosa, s ezt a tudását igyekszik minél szélesebb körben továbbadni. A második „*könyvtárnoki tanfolyamon*” már a legmagasabb óraszám-mal tartott előadást a könyvtártanról. A Könyvszemlében folyamatosan közöl adalékokat Szabó Károly *Régi Magyar Könyvtárához*. 1903-ban pedig megjelenik A *könyvtártan alapvonalai* című összefoglaló kézikönyve. A 240 oldalas mű a Ferenczinél szokott alappossággal, jóformán a teljes külföldi anyag felhasználásával készült el. Célja, hogy előadja benne „*mindazt, mi a könyvtárépítéssel s a könyvtárkezeléssel mai állásában első-sorban jellemző és az alapismeretek megszerzéséhez szükséges*”. Ismertetjesztő jellegénél fogva a kézikönyv nem tartalmazhatott lényegesen újat, híven követi forrásait, de mivel biztos ítélőképességgel foglalja össze az eredményeket, bátran felveszi a versenyt a legjobb, hasonló célzatú külföldi kézikönyvekkel. A kézikönyv többet nyújt, mint amit a cím jelez, nemcsak könyvtártan; az elején rövid könyv- és könyvtártörténeti bevezetőt találunk, és a bő példatárból egy teljes kis könyvtártörténetet lehetne kivonatolni. A mű meglehetősen zsúfolt, a sok felhalmozott adat kissé nehézkessé teszi, alapismeretek terjesztésére stílusa túlságosan tudományos. Ezzel a stílussal is volt célja Ferenczinnek: a könyvtártan és a könyvtárosság komolyságát akarta vele bizonyítani. „*Ki kell e könyvből tűnnie ..., hogy a könyvtár kezelése és rendezése külön hivatást kíván s csak azok*

lépjenek e pályára, a kik életök feladatául választották” — írja a bevezetőben. A kézikönyv komoly lépés volt, hogy „*hazai könyvtáraink, melyek még a XVIII. század végén minden tekintetben európai színvonalon állottak*”, újra felemelkedjenek nagy elmaradottságukból.

A kézikönyv a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének védnöksége alatt jelent meg. Ez az intézmény Wlassics Gyula kultuszminisztersége alatt alakult és főfeladata lett volna „*... az ország különböző részeiben kulturái góczpontokat... létesíteni*.” Ezt a feladatát meglehetősen nagy opportunizmussal és vérszegénységgel hajtotta végre. Ferenczi látta a felemásságot és mégis szívvel vetette magát a munkába, ő minden tervet, mely a műveltség terjesztését tűzte ki feladatául, optimistán helyeselt és a maga munkájával hozzájárult megvalósulásához.

„*A könyvtárak a műveltség terjesztésének, az iskola utáni és iskolán kívüli oktatásnak első és fő eszközei...*” — írja 1909-ben. Ez a mondat tér vissza, különböző megfogalmazásokban, a népkönyvtári mozgalmat propagáló cikkeiben. Soha semmibe nem fogott még ekkora lelkesedéssel, úgy érezte, a népkönyvtári mozgalomban találta meg céljának eléréséhez a legalkalmasabb eszközt. Tanulmányozta a magas fejlettségű angol és amerikai könyvtári mozgalmat és az ő példájukra hivatkozva tartotta egymásután szívenedélyes hangú előadásait. Mindenekelőtt leszögezi, hogy „*a közkönyvtár nevelő intézmény s nem üzlet, mint a kölcsönkönyvtár*”. Eppen ezért megszervezésük állami feladat. Annál is inkább, mivel „*népkepzés és népjólét kapcsolatos tényezők. A népjólét pedig a modern állam egyetlen biztos alapja*” — írja 1913-ban Szabó Ervinék lapjában, a Könyvtári Szemlében. Az állam érdeke a népkönyvtári mozgalom felkarolása. „*Ez az állami érdek egyszersmind annál természetesebb, mert a jövő államvezető eleme mindinkább a nagy tömeg, a nép szélesebb rétege lesz*.” Ferenczi is a jóhiszemű, jóakarató értelmiségiek közül való volt. Meglátta a szűk uralkodó osztály és a széles néprétegek közötti nagy szakadékot és harcolt is eltüntetéséért. Nagy tragédiája éppen az, hogy csodaszert látott a művelődésben, azt hitte, hogy „*elenyésztetjük a tanult és tanulatlan osztály közt fönálló örvényt a tanulás iránti vágy fölébresztésével*.” Tévedés volt, de ez a tévedés nem von le áldozatos munkájának értékéből egy jótányit sem. Ha mellékirányban folytatta is a harcot az elnyomottak felemeléséért, munkája igaz tett volt, s ez a legtöbb, amit az ember tehet.

Ideiktatom Ferenczinek egy 1913-ban szerencsés tömörséggel megfogalmazott népkönyvtári programját, ami nagyszerűen mutatja szépen átgondolt, modern elképzelését:

„Hazánk minden, legalább is 10.000 lakója és nagyobb városában amerikai mintát szem előtt tartó városi nyilvános könyvtárat akarunk. Ennek kívánunk mindenütt egyszerű, de önálló épületet, melyben a könyvtári ... anyagon kívül, legyen nyilvános olvasó- és lehetőleg előadóterem. Ez az épület legyen lehetőleg a központban, vagy hozzá közelfekvő helyen, legyen olvasóterme kényelmes és világos, hogy az embereket vonzza, legyen nyilvános és hozzáférhető mindenkinek, legyen egész nap, de mindenesetre a város közönségének és munkásosztályának megfelelő időben nyitva. Ez egy szerszám központja legyen a városi s esetleg a közelebbi vidéki összes népkönyvtári működésnek. Ez csináljon úgynevezett fiókokat a távolabbi városrészekben, s pl. télen egy-egy melegedőszoba vagy hasonló keretében és módjával terjessze az olvasókedvet, e fiókokönyvtárakat kezelje vándorkönyvtárak gyanánt, cseréltesse és költöztesse szük-

ség szerint, valamint ezek közvetítsék a központi városi könyvtárból is az esetleges kikölcsönzéseket...”

IV.

Az első világháború után a magyar könyvtárügy még elhanyagoltabb állapotba került. A fővárosi tudományos könyvtárak is megsínylették a háborút és az azt követő inflációt. Főleg az *Akadémiai Könyvtár* került szomorú helyzetbe. A 69 éves Ferenczi vállalta a feladatot, hogy rendbeteszi a könyvtárat. Nyugdíjaztatja magát az Egyetemi Könyvtárból és átveszi az Akadémiai Könyvtár igazgatását. Rövid két esztendő alatt hatalmas átrendezésekkel: a szerzeményezés újbóli megindításával, a feldolgozás megreformálásával és az olvasószolgálat megszervezésével eléri, sőt túlszárnyalja a háború előtti eredményeket.

Utolsó tette volt ez az eszményeihez, munkájához haláláig hű Ferenczinek. 1927 tavaszán halt meg. Egy munkás élet nagy eredményeit és élete szép példáját hagyta ránk.

Bereczky László
az Orsz. Széchényi Könyvtár munkatársa

MÓDSZERTANI SZEMINÁRIUM AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN

Az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztálya a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályával együtt május 14-én és 15-én tartotta szokásos negyedévi szemináriumát a megyei könyvtárak vezetői számára. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályáról Gombos Károly elvtárs politikai tájékoztatást nyújtott és érintette művelődéspolitikánk egyes időszerű kérdéseit. (Előadásának egyes részeit lapunk más helyén közöltük.)

Simon Anna Mária a könyvtárak állománygyarapításáról tartott előadása és az azt követő vita során a megyei könyvtárak vezetői kialakították állománygyarapításuk követendő irányelveit.

Sallai István előadása foglalkozott az állami közművelődési hálózat főlőspéldányainak kérdésével és az elavult könyvek kivonásával is. Az elmúlt évek könyvkiadásának egyoldalúsága és a központi gyarapításban régebben érvényesülő túlméretezés következtében megyei hálózatunkban, de különösen azok letéti állományaiban igen sok, a szükségletet erősen meghaladó példányszámú mű található. A nyomasztó polchiány arra készíti a könyvtárak vezetőit, hogy a főlős anyagot kivonják az állományból és főlőspéldány-raktárakba helyezik. Az így összegyűjtött anyag később központi raktárba kerül, ahonnan más hálózatok, vagy későbbi időpontban nyitott könyvtárak igényelhetik. Az elavult könyvekre vonatkozóan abban állapodtak meg, hogy a járási és falusi könyvtárakból ki kell vonni azokat, de a megyei könyvtárak az állományukba került minden műből őrizzenek meg legalább egy példányt, még ha a mű elavult is. Tekintve, hogy a megyei könyvtár a megye

helytörténeti anyagának gyűjtőhelye, a könyvtár mindenféle helytörténeti jellegű kiadványt, a teljességre törekedve gyűjt. A csak tudományos kutatást szolgáló, zárt kezelést igénylő anyag részére a megyei könyvtárak zártanyag-részeleket létesítenek.

A módszertani osztály helyettes osztályvezetője, Rácz Aranka, aki az elmúlt évben több hónapot töltött a Német Demokratikus Köztársaságban, előadást tartott az ottani közművelődési könyvtárügy helyzetéről. Az előadás a német közművelődési könyvtári viszonyokat összehasonlította a mi közművelődési könyvtáraink helyzetével.

A szemináriumot a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának gazdasági és költségvetési tájékoztatója zárta be.

★

KÖZPONTOSÍTOTTAK A KERÜLETI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRAKAT

A Fővárosi Tanács VB. határozata alapján a kerületi tanácsok felügyelete alá tartozó Szabó Ervin kerületi könyvtárak 1957. április 1-1 hatállyal a Szabó Ervin Könyvtár központjához kezelésébe kerültek. A jövőben az I–XXII. kerületekben működő Szabó Ervin könyvtárak szakmai, személyzeti és gazdasági felügyeletét a Fővárosi Tanács VB. Népművelési Osztálya a Szabó Ervin Könyvtár központi szervezete útján látja el. A könyvtárak természetesen a központhoz történt csatlakozás után sem szakadnak ki a tanács-rendszerből, továbbra is kiveszik részüket a kerület kulturális munkájából. Eppen ezért a „**kerületi könyvtárak osztálya**” rendszeresen együtt kíván működni a kerületi tanácsok népművelési osztályaival, terveiről, problémáiról tájékoztatni fogja őket. (Sz. E. K.)

Újból a szabadpolcról*

A szabadpolc az NDK könyvtáraiban és lehetőségei nálunk

A közművelődési könyvtárnak azt a formáját, amely lehetővé teszi, hogy az olvasók a könyvtáros közreműködése nélkül férhessenek hozzá az állományhoz, „szabadpolcnak” nevezzük. Ha gyakorlatban szabadpolc rendszerű könyvtár nálunk még nincs is, a fogalom ismert, és a könyvtári szaknyelv meg is találta rá a magyar kifejezést.

A szabadpolc, mint a közművelődési könyvtár strukturális megoldása, a múlt század utolsó évtizedeiben, az amerikai közművelődési könyvtárügyben keletkezett. Főképpen az a törekvés hívta életre, hogy a könyvek kölcsönzése minél kevesebb munkaerővel legyen megoldható. Hogy ez az alapjában véve gazdasági természetű célkitűzés milyen egyéb előnyöket is hozott, azt a továbbiakban látni fogjuk. Az elmúlt fél évszázadban a szabadpolc elterjedt egész Észak- és Nyugat-Európában és a második világháború óta egyre inkább terjed Közép-Európában is. Kelet- és Nyugat-Németországon kívül Csehszlovákia közművelődési könyvtárai is számos esetben tértek át a könyvtári szolgálatnak erre a formájára.

Nálunk még nincs szabadpolc rendszerű könyvtár, aminek főleg az az oka, hogy közművelődési könyvtárainkban a múltban a kölcsönzés zárt formája volt használatos. Ezt a formát alkalmazzák ma is. Könyvtáraink eddig nem voltak olyan helyzetben, hogy a szabadpolc nyújtotta fejlettebb olvasószolgálati formát megkísérelhették volna. A nagyobb közművelődési könyvtárak eredményes fejlődése azonban egyre sürgetőbb feladatunkká teszi, hogy foglalkozzunk a szabadpolc problémáival, amely az olvasószolgálat magasabb színvonalát biztosítja.

Németországban 1910-ben, Hamburgban nyílt meg az első szabadpolc rendszerű könyvtár. Ezzel indult meg az a — ma már nagyjából befejezéshez közeledő — vita, hogy szabadpolc legyen-e a közművelődési könyvtárak szervezeti formája, vagy zárt kölcsönzési rendszer. A szabadpolc ellen számos ellenvetés hangzott el éppen a közművelődési könyvtárügy leghívatottabb képviselői részéről, akik a könyvtár nevelő funkcióit látták

általa veszélyeztetve. Walter Hoffmann, a német népkönyvtári mozgalom egyik vezéralakja, akinek könyvtári rendszere az NDK közművelődési könyvtáraiban még ma is uralkodó forma, a szabadpolc rendszerben csupán a munkaerő megta-
karítást tekintette komoly előnynek. „A kölcsönzés szervezete a modern közművelődési könyvtárban” (Die Organisation des Ausleihdienstes in der modernen Bildungsbibliothek. = Volksbildungsarchiv 1911. 1/2. szám, 29—132 lap.) című cikkében azt írja, hogy „ideális” megoldás a szabadpolc akkor, ha „ideális közönséget” tételezünk fel. A szabadpolcot különben, egy kissé ironikus paradoxonnal, „könyvtáros nélküli könyvtárnak” nevezi. Erwin Ackerknecht a skandináv könyvtárügyről írott művében (Skandinawisches Büchereiwesen. Stettin, 1932.) részletesen elemzi a szabadpolc előnyeit és hátrányait és rámutat azokra a feltételekre, amelyek a szabadpolcot valóban „ideális kölcsönzési formává” teszik. Ezek: elegendő személyzet, megfelelő helyiségek és jó katalógusok. Ugyanakkor azonban megjegyzi, hogy a könyvtáros Németországban bizonyos mértékben szellemi vezető funkciót tölt be és ezt a hivatását főleg a szépirodalom segítségével gyakorolja. Tehát ha az ismeretterjesztő irodalmat szabadpolcon állítják is fel, a szépirodalom számára mégis a zárt kölcsönzést kell megtartani. Amint látjuk tehát, a szerző újból a könyvtár nevelő feladatait látja veszélyben, ezért a könyvanyag legolvasottabb részét a régi, pulttal vagy ablakkal elzárt kölcsönzési rendszerben javasolja csak az olvasó rendelkezésére bocsátani.

Betöltheti-e a könyvtár társadalomnevelő feladatait a szabadpolc keretei között?

A szabadpolcnak az angolszász, skandináv és nyugatnémet formája lemond a könyvtár nevelési feladatairól és csupán a lehetőséget kívánja biztosítani olvasóinak a könyvtár használatához, az olvasáshoz, a művelődéshez. Egyébként az olvasóra bizza, hogy a könyvanyagból mit, milyen sorrendben választ ki magá-

* Lapunk az 1953. év folyamán már foglalkozott a „szabad polc” kérdésével, azonban a vitát nem követték kísérletek ilyen felépítésű könyvtárak létesítésére. A nemzetközi könyvtárosközvéleményt ismét erősen foglalkoztatja a szabad polc, a kérdést tehát vitára bocsátjuk.

nak. (A válogatás lehetőségét természetesen a könyvállomány nagysága és összetétele határozza meg.) Az NDK közművelődési könyvtárai viszont úgy valószínűsítják meg a szabadpolcot, hogy a könyvtár nevelési feladatairól nem mondanak le. A múlt év szeptemberében a kölcsönzés kérdéseivel foglalkozó berlini konferencia, amelynek fő témája a könyvtár nevelő munkája volt, egyik megvitatandó részproblémaként éppen a szabadpolcot, mint a kölcsönzés új formáját, tűzte napirendre.

A vitaindító előadásban *Günther de Bruyn*, a központi könyvtárügyi intézet munkatársa összegezte a szabadpolc területén eddig szerzett tapasztalataikat és válaszolt a problémákat. Megállapította, hogy a szabadpolc bevezetése után általában megnövekedik az olvasók létszáma. Emiatt sok helyen meg kellett hosszabbítani a könyvtárak nyitvatartási idejét, emelni kellett a személyzet létszámát.

A vitaindító előadás, valamint az ezt követő szakbizottsági vita hangsúlyozta, hogy a szabadpolc fokozza az olvasókkal való foglalkozás lehetőségét és fokozott igényeket támaszt ezen a téren a könyvtárossal szemben. A kölcsönzés hoffmanni rendszerében ugyanis a könyvtárosnak kölcsönzés közben volt szervezetenként lehetősége az olvasóval beszélgetni. A gyakorlatban azonban, a könyvtárosra éppen akkor várnak a következő olvasók, mikor a kölcsönzés technikai feladataival is el van foglalva, tehát hosszabb időt nem tölthet el egy-egy olvasóval. Az egyik könyvtár méréseket is végzett és kimutatta, hogy a könyvtáros legfeljebb 1–1½ percet foglalkozhat kölcsönzés közben egy-egy olvasóval. (Nálunk is kb. ez a helyzet.) Ez pedig olyan rövid idő, hogy hosszabb, behatósabb beszélgetésekre nincsen lehetőség. A szabadpolcnál viszont a kölcsönzés technikai lebonyolítása teljesen elválik a könyvajánlás munkájától, az adminisztratív munkát rá lehet bízni egy segéderőre, a könyvtáros ereje és munkaideje pedig valóban felszabadul arra, hogy az olvasókkal érdemben foglalkozzék.

A könyvtár nevelő munkáját a szabadpolc mellett nem csak a könyvtáros személyén, hanem a jól összeválogatott állományon keresztül is végzi. Az olvasó tájékozódását az állomány világos tagolása, a különböző tájékoztatói eszközök: katalógusok, bibliográfiák, plakátok stb. szolgálják. A könyvtáros egyik főfeladata, hogy a segédeszközök használatára az olvasókat megtanítsa. A szabadpolc kedvező nevelőhatása ezen a területen abban mutatkozik, hogy az olvasók a

könyvtár használatában önállóbbá válnak.

Fokozott segítségre van szükségük azonban azoknak az olvasóknak, akik rendszeresen a könyvtárosra bízják a könyvválasztás feladatát. Ezek a szabadpolc mellett is a könyvtárostól várnak segítséget. Hasonlóképpen rendszeresen segítenie kell a könyvtárosnak a 14–18 éves ifjúság könyvválasztását, mivel a szabadpolc lehetőséget ad arra is, hogy nem mindig a nekik legmegfelelőbb olvasmányt válasszák ki. Az ifjúság problémáját a szabadpolc rendszer esetén gyökeresen csak külön ifjúsági könyvtárakkal lehet megoldani. Valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy éppen olyan országokban, ahol a szabadpolc az uralkodó kölcsönzési forma, az ifjúsági könyvtárak egész sora keletkezett.

A szabadpolc kedvező nevelőhatását mutatja, hogy a tapasztalatok szerint rendszerint emelkedik az ismeretterjesztő művek olvasottsága. Ez a jelenség azzal magyarázható, hogy maguk a könyvek beszédesebb és hathatósabb propagandát fejtenek ki, mint a legjobb ajánló bibliográfia, vagy a könyvtáros legszebb rábeszélése.

A vitaindító referátum a szabadpolc sok előnye mellett arra a veszélyre hívta fel a figyelmet, hogy ez a rendszer felületes és tervszerűtlen olvasásra csábítja az olvasót. Ez a lehetőség valóban fennáll és a könyvtárostól fokozott gondosságot igényel az olvasókkal való foglalkozásban. A veszély azonban nem a szabadpolc kizárólagos sajátja. Előfordul ez a zárt kölcsönzési forma mellett is. Itt sem lehet garantálni, hogy az olvasó minden kikölcsönözött művet alaposan olvas el és olvasmányait mindig tervszerűen válogatja meg. A szabad válogatás következtében tagulhat az olvasók érdeklődési köre, és talán nem is mindig használunk, ha új „ötleteikről” a tervszerűség érdekében lebeszélni igyekszünk őket. A rendszeres, tervszerű olvasás, a közművelődési könyvtárosoknak ez a vágyálma, bármilyen kíváncsi is, a valóságban az olvasóknak csak egy bizonyos típusát jellemzi. Azokat, akik valamilyen irányban rendszeresen akarják magukat képezni. Ezek is olvasnak azonban kitűzött tervük mellett egyebet is.

Amint látjuk tehát, a szabadpolc sok tekintetben kedvezően befolyásolja a könyvtári munkát, és azt is láthatjuk, hogy a könyvtárnak szabadpolc mellett sem kell lemondania társadalomnevelő feladatairól. Ahhoz azonban, hogy ezeket a feladatokat megvalósítsa, bizonyos feltételek szükségesek.

Milyen feltételek mellett végezhet a szabadpolc rendszerű könyvtár eredményes munkát?

A könyvtári köznyelv általában szabadpolc rendszerű kölcsönzésről szokott beszélni, holott a szabadpolc rendszerben nemcsak a kölcsönzés módja változik meg, hanem új arcot ölt a könyvtár egész felépítése, munkaszervezete is. Nincs külön raktár és olvasóterem, a kettő egyesül. Az állomány szak szerinti felállítása szükségzerű. A kölcsönzés adminisztrációs része különvlik az olvasószolgálat tartalmi, nevelő feladataitól. Ahhoz, hogy ezeket a szerkezeti változásokat végrehajthassuk és mai, zártrendszerű könyvtárainkat szabadpolc-könyvtárakká alakíthassuk át, alaposan átgondolt előkészítő munkára van szükség. A szabadpolc előfeltételeit meg kell teremteni a könyvvállományban, a raktározás módjában, a katalógusokban, a könyvtár helyiségeiben, berendezésében és személyzetében.

Az állomány nem különbözik lényegesen az eddigi zárt kölcsönzéssel dolgozó könyvtár állományától. Számolva azonban a szabadpolc vonzóerejével, a zárt kölcsönzési módról a szabadpolcra való áttéréskor az állományt alaposan át kell vizsgálni, mennyiségileg nagyobbá és minőségileg változatosabbá kell tenni.

A konferencia az eddigi tapasztalatok alapján megállapította, hogy a szabadpolc mellett feltétlenül szükség van az állomány egy részének külön raktározására. Ebbe a raktárba, amelyet belső raktárnak is nevezhetünk, kerülnek például a főlép példányok, az elavult, nem feltétlenül ajánlott művek, drága könyvek, amelyek elvesztése vagy megrongálódása az állomány komoly kárát jelentené.

A raktározás rendszere is módosul némiképpen. Amíg a zárt raktár esetében a raktári rendszer csak a könyvtárosnak okoz gondot, szabadpolc mellett ez is olvasószolgálati kérdés. Az állományt úgy kell tehát tagolni, hogy abban az olvasó a lehető legkönnyebben tájékozódhasson.

Nálunk a szabadpolc raktározási feltételei az eddigi gyakorlat folyamán már nagyjából megteremtődtek. Az Egyetemes Tizedes Osztályozás rendszere alapján kidolgozott és a közművelődési könyvtárakban használatos szakrendi betűjeles raktározási rendszer egyelőre megfelelne a szabadpolc támasztotta igényeknek is. Ugyanakkor nálunk a nagyobb közművelődési könyvtárakban már megtörtént a forgalmi és a nem feltétlenül kölcsönözhető művek raktári különválasztása. Ezt a „kettős raktározást” a szabadpolc esetén csak tovább kell fejleszteni.

A katalógusok szerepe a szabadpolc rendszerben sem csökken. Azt mondhatná talán valaki, hogy a szabadpolc mellett nincs is szükség olvasói katalógusokra. Az állomány szakrendi felállítása világos tagolás mellett önmagában is tájékoztatja az olvasót. A dolog azonban csak látszólag ilyen egyszerű. Az állomány különböző szempontú és sokoldalú feltárását a szabadpolc önmagában nem oldja meg. A berlini konferencia arra az eredményre jutott, hogy szabadpolc mellett is minimális követelményként a következő olvasói katalógusokra van szükség: *betűrendes szerzői katalógus, szakkatalógus* az ismeretterjesztő anyagról és a szépirodalom számára külön *címekatalógus*. A javasolt tárgyszó-katalógust a konferencia nem vetette el ugyan, de nem tartotta elsőrendűen fontosnak. A vita nem tért ki arra, hogy kettős raktározás esetén még milyen szolgálati katalógusok szükségesek.

Ha már most azt nézzük, hogy a mi katalógusrendszerünk hogyan felel meg a szabadpolcra való áttérés esetén, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a közművelődési könyvtárak katalógusainak 1954-ben megállapított rendszere ebben az esetben is megállja a helyét. A könyvtár lehetőségei szerint készíthet ezek mellett még kiegészítő katalógusokat.

A szabadpolc új igényeket támaszt a könyvtár helyiségeivel szemben és gyökeres változást idéz elő a berendezésben. A könyvtárosok munkahelyiségein és az esetleges tartalék állományt tároló raktárhelyiségeken kívül a könyvtár tulajdonképpen egyetlen tágas helyiségből állhat. Mivel ez a helyiség most már nem csupán raktár, szükséges, hogy világos, barátságos és elég tágas legyen, hogy az olvasók kényelmesen elférjenek. A zsúfoltság a terem áttekinthetőségét és a nyugodt olvasást veszélyezteti.

A szabadpolc fokozott igényt jelent a berendezéssel szemben is. A célszerűség mellett, a bútorok esztétikai hatása sem lehet már közömbös. A polcok nemcsak a könyvek tárolására szolgálnak, hanem egyben a berendezés szerves részei is, tehát színben, formában, összhangban kell lenniük a berendezés többi részével.

Nagyon fontos, hogy a helyiség minden része egyenletesen világított legyen, hogy az olvasók, bárhol helyezkednek is el, jó világítás mellett olvashassanak.

A könyvespolcokat, valamint a különböző egyéb bútorokat, asztalokat, székeket, úgy kell elhelyezni, hogy a termet a felügyelő könyvtáros minden oldalról áttekinthesse. Erre a gyakorlatban különféle megoldások alakultak ki. Az egyik ilyen megoldás a normál magasságú polcokat a

falak mellett helyezi el, a terem közepére pedig alacsonyabb polcokat állít. A másik megoldás sugarasan, félkör vagy kör alakban helyezi el a polcokat, úgy, hogy a felügyelő könyvtáros helye a központban legyen. Kertülni kell a zsúfoltságot a berendezésben is. Elegendő helyet kell biztosítani arra, hogy az olvasók nagyobb számában is kényelmesen helyezkedhessenek el a polcok között és ezzel ne akadályozzák a közlekedést.

Amikor arra gondolunk, hogy — igazabb kísérletképpen — jó lenne egyes könyvtárainkat szabadpolcra átalakítani, elsőknek a helyiség problémája merül fel. A kísérleti célra számbajehető könyvtárak közül kevés van olyan, amely a megfelelő helyiségeket azonnal biztosítani tudná. Némiképp átalakításra, esetleg bővítésre majdnem mindenütt szükség van. A célnak megfelelő és egyben szép berendezést aránylag kisebb költséget igénylő átalakítással lehetne megoldani. Az átalakítással járó költségek nagyságát természetesen csak a helyi viszonyok alapján lehet megállapítani.

A könyvtáros a szabadpolc-rendszerben

A szabadpolc fokozott követelményeket támaszt a *könyvtáros személyével* szemben. A szabadpolc legfeljebb csökkenti azoknak a hibáknak a lehetőségét, amelyeket a munkájukat nem kilégítő színvonalon végző könyvtárosok az olvasók kiszolgálása közben elkövetnek. Ha a zárt kölcsönzési rendszer mellett szükség van hivatásukat szerető, művelt, az olvasókkal jó kapcsolatot teremteni tudó könyvtárosokra, sokkal inkább szükség van ilyenekre a szabadpolc esetén. A „verkli” ugyanis elmegy sokáig azzal az egy admi-

nisztrátorral is, aki a kölcsönzéseket feljegyzi és a könyveket visszaveszi. A könyvtáros személye és fokozott felelősségadata legyen a biztosíték arra, hogy a kölcsönzés adminisztrációjától teljesen felszabadított munkaidejét a célnak megfelelően használja fel.

A szabadpolc fokozott követelményt támaszt a könyvtáros általános műveltségével és emberi magatartásával szemben is. Az olvasókkal való közvetlen érintkezés, a hosszabb beszélgetések, a tanácsadás bizony nemegyszer teszi próbára a könyvtáros műveltségét, emberismeretét, tapintatát, pedagógiai érzékét. Felelősséggel tehát csak ott lehet a szabadpolcra való átérésre gondolni, ahol az új követelményeknek megfelelő könyvtáros gárda biztosítva van.

Ha a szabadpolc támasztotta követelmények, bizonyos mértékig magasabbak is az eddigiekénél, és ez a forma nagyobb költségekkel is jár, eredményes munkája azonban jobban szolgálja a műveltség széleskörű terjesztését és ezzel az általános műveltségi színvonal emelkedését, mint az eddigi zárt rendszerű kölcsönzés. Minden valószínűség szerint úgy számoltunk vele, mint könyvtáraink jövődő kölcsönzési formájával. A problémával tehát már most foglalkoznunk kell. Ahhoz, hogy a szabadpolc lehetőségeit saját könyvtárainkban is vizsgálhassuk, néhány kísérleti példára volna szükség. Könyvtársainkban megvan erre az érdeklődés és a vállalkozó kedv. Ehhez még az anyagi eszközök biztosítása szükséges. Talán ez sem késik sokáig.

R á c z A r a n k a

az Orsz. Széchényi Könyvtár
módszertani osztályának h. vezetője

A TAMÁSI JÁRÁSI TANÁCS A KÖNYVTÁRAKÉRT

A Tamási Járási Tanács 1957. május 28-án kibővített végrehajtóbizottsági ülésen tárgyalta meg a járás 1957. évi kulturális fejlesztési tervét. A megbeszélésen részt vettek a községi tanácselnökök, s a járás legjobb kulturmunkásai is, köztük több népkönyvtáros. A végrehajtóbizottság megállapította, hogy az elmúlt években, néhány kivételtől eltekintve a községi tanácsok nem foglalkoztak kielégően a művelődési intézményekkel. Így néhány jószándékú és lelkes kulturmunkás erőfeszítése is csak kevés eredménnyel járt, annak ellenére, hogy a járás igen komoly kulturális hagyományokkal dicsekedhet és a lakosság soha nem tapasztalt mértékben érdeklik a kultúra iránt.

A figyelemreméltó tervezet azt javasolja, hogy a községfejlesztési hozzájárulások 10–15 százalékát a művelődésügyi intézmények támogatására irányozzák elő. A járás területén ez közel 420 000 forintot jelent, amelyből az iskolák, művelődési otthonok és könyvtárak felszerelését, a szükséges eszközök beszerzését fedezik.

A fenti összegből 120 000 forintot fordítanak a könyvtárak fejlesztésére. Ez a járás 17 könyvtárában összesen 4260 kötet könyv, 21 szekrény, 28 szék, 7 asztal, 1 kályha beszerzését teszi lehetővé. Így a könyvtárak eredményes működését gátoló súlyos könyvhiány pótlása és a könyvvállomány megőrzésére szolgáló eszközök beszerzése megoldottnak tekinthető. Az összeg bizonyos részét a megrongálódott könyvek kötetelésére fordítják.

A tervezetet közel hatórás vita után egyhangúlag elfogadta a végrehajtóbizottság. Hisszük, hogy a terv nem marad papíron. Erre a megállapításra feljogosít a megjelent párt- és kulturmunkások, községi tanácselnökök egyöntetű és lelkes állásfoglalása a művelődés ügye mellett.

(G. R.)

✱

Új helyre költözött a XXII. kerületi (Budafok) 13. sz. Szabó Ervin Könyvtár, amely eddig a kerületi kultúrothonban működött. Az új könyvtár különálló, kizárólag könyvtár céljait szolgáló épületben van a Tóth József utca és a Kereszt utca sarkán. (Sz. E. K.)

FOTOELJÁRÁS A KÖNYVFELDOLGOZÓ MUNKÁBAN

Az *Allami Gorkij Könyvtár* 1956 közepén három orosz nyelvű könyvtár összevonása útján hozták létre. Ezeknek a könyvtáraknak az együttes állománya közeljárt a kétszázezerhez. Mindhárom könyvtár teljesen eltérő feldolgozási módszerekkel dolgozott, katalógusaik sem voltak egyöntetűek, ez a könyvtárak egyesítését is megnehezítette. A nehézségekhez hozzájárult, hogy a múlt ősszel az ellenforradalmárok felgyújtották a Gorkij Könyvtár központi kölcsönzőjét, ahol megsemmisült kb. 35 000 kötet könyv, elpusztultak a könyvtári nyilvántartások és porig égtek a katalógusok. Amikor az év végén a könyvtár munkatársai a munka újjászervezéséhez fogtak, együtt kellett megoldani a hiányzó nyilvántartások pótlását és a korábban eltérő feldolgozási munka egységesítését, egy szóval szerves egységbe kellett olvasztani a három könyvtárat.

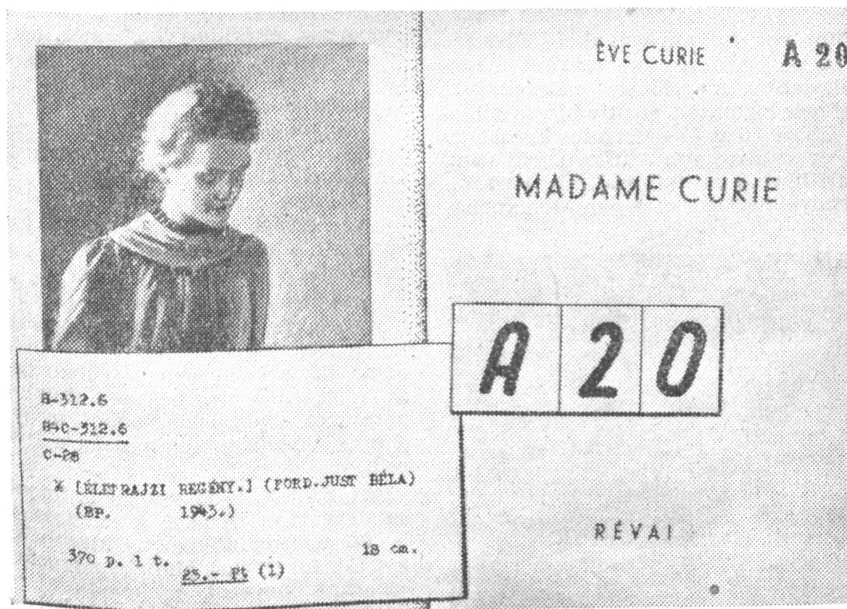
A könyvtár megmaradt állományának teljes újraleltározása és katalógizálása a hagyományos módszerekkel több évet vett volna igénybe. Ezért gyorsabb, és modernebb feldolgozási módszerekről kellett gondolkodni. Az első ötletet a *Sallai-Sebestyén*-féle kézikönyv adta, amely a foto útján készíthető katalógusokkal is foglalkozik. Ennek és a külföldi szakirodalomnak az útmutatása alapján jutot-

tunk arra az elhatározásra, hogy — más országokhoz hasonlóan — mi is megpróbálkozzunk a legkorszerűbb technika felhasználásával a könyvtári munkában. De tovább is mentünk a külföldi példáknál: nemcsak a katalógus elkészítésében, hanem a leltár elkészítésében is a fotóeljárást kívántuk alkalmazni. A leltár és a katalógusok készítését egy mozzanattal oldjuk meg, a két eljárást szinte teljesen összeforrasztottuk.

Újfajta feldolgozó munkánk lényege a következő:

Legelőször legépeljük egy kis cédulára a könyv címlapjáról hiányzó nélkülözhetetlen címadatokat. Mivel nálunk a leltár szerepét film tölti be, erre a kis cédulára ráírjuk a könyv árát és a csoportos leltár tételszámát, valamint a könyv raktári jelzetét is. Ezután lefényképezzük a könyv belső címlapját (és az azt megelőző lapot) úgy, hogy a címkiegészítést tartalmazó kis cédulát is ráhelyezzük a belső címlapnál kinyitott könyvre. Így tulajdonképpen pillanatok alatt megtörtént a könyv leltározása és az alapcímleírás elkészítése.

A filmkockákról, amelyek megfelelnek a leltárkönyv egymásután következő tételeinek, nagytással készítjük el a 75×125 mm-es nagyságú katalóguscédulákat. (L. ábra.)

Ilyen a fotóeljárással készített katalóguscédula, amelyen már a címkiegészítések is rajta vannak

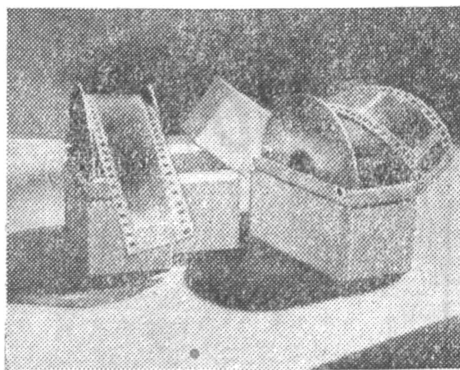
Munkánk igen rossz feltételek között indult meg. Sem laboratóriumunk, sem felszerelésünk, sem megfelelő tapasztalatunk nem volt. A legelső kísérleteket még külső fényképezéssel végeztettük. Ma már van a könyvtárnak egy szerény kis laboratóriuma, amelynek felszerelését nagyrészt másutt kihasználatlan kölcsönholmikból gyűjtöttük össze. A több mint háromhónapos kísérletezés tanulságai:

A könyvet a fényképezéshez nagyon jól és egyenletesen kell megvilágítani. Mi két darab Spoth-lámpát használunk erre a célra 500—500 W-os égővel. Nem ez a legideálisabb, de ez is megfelel. Kezdetben a reprodukciós állványra szerelt négygős lámpával próbálkoztunk, de így nem tudtuk kiküszöbölni a tükröződést, a könyvet ugyanis üveglappal le kell szorítani. A fényképezés teljesítménye most kb. 250—300 felvétel naponta, ez még valamivel fokozható is. Ha speciális berendezésünk lenne és nem kisfilmes amatőr-géppel dolgoznánk, az ütem még gyorsabb lehetne.

Egy üveglap fedelű reprodukciós dobozt szerkesztettünk, ami biztosítja a könyv és a lencse közötti távolság állandóságát. Ezzel munkánkat lényegesen meggyorsítottuk.

Előnyösebb a kis fényerejű, de kemény (Tessar) lencse, mert a mélységélesség biztosítása végett a rekeszt úgyis legalább 8-ra le kell szűkíteni. A beállítás munka közben tükröreflexes géppel ellenőrizhető a legkönnyebben.

A film negatív anyagának kiválasztásával sokat kísérleteztünk, végülis a legtakarékosabb megoldást választottuk. Most Forte biztonsági pozitív filmre dolgozunk. Ebből 50 m 53,— forintba kerül (egy kocka nyersanyag ára 3 fillér körül van). Erre a filmre 8-as nyílással, kb. 1000 W-nyi fénnel átlagosan $\frac{1}{2}$ mp-t exponá-

A könyvtár egyedi leltára 1000—1000 könyvet tartalmazó tekercsekben

lunk. (Rendkívül fontos, hogy az egyes kockák megvilágítási ideje ne térjen el lényegesen egymástól, mert az egyenlőtlenséget a hívásnál csak úgy lehetne kiküszöbölni, ha az egész filmet kockákra vágtnók szét.)

Az előhívás egy „kemény” és gyors ún. rapid hívóval (esetleg papír-hívóval) történik. Nem tankban, hanem kereten hívunk elő egyszerre négy tekercs filmet. Ennek is több módját próbáltuk ki, míg végülis a Diafilm vállalatnál megtanultuk a 30×40 cm-es keret használatát. Ez igen jól bevált, s ami a legfontosabb, 3—4 liter hívóban rendkívül gyorsan lehet vele dolgozni. Egy órai laboratóriumi munkával fel lehet dolgozni két teljes napi fényképezés eredményét (16 tekercs, kb. 600 felvétel).

A megszáradt filmeket ellenőrizzük, az esetleg sérült, vagy hibás kockákat megismételjük. A hibás kockák száma 1% alatt van. Ezután a filmeket összeragasztjuk és 1000 könyvenként orsón, dobozban tároljuk. (L. ábra.) Ez a mi egyedi leltárunk. Előnye, hogy az állományt a könyvek raktári sorrendjében tükrözi. (A könyvek négy nagyság-rendben, numerus currensben vannak fölállítva a raktárban, ennek megfelelően, minden nagyság-csoport könyvei külön filmtekercsre kerülnek. Így tulajdonképpen négy leltártekercs-sorozat van a négy nagyságrendnek megfelelően.) Az állományellenőrzés a filmek alapján történik.

A feldolgozással kapcsolatban még két dolgot kell megjegyezni: a) A könyveket beérkezéskor tételesen bevezetjük a csoportos leltárkönyvbe, amelynek a tétele száma hivatkozásképpen rajta van a filmen és — bár nem szükséges — a katalóguscédulán is.

b) Mivel a filmen nem lehet semmiféle javítást végrehajtani, az állomány csökkenésével, a törlésekkel kapcsolatos feljegyzésekre külön könyv (füzet) alakú nyilvántartást fognak készíteni, hogy az elveszett, elrongyolódott könyvek adatait számon tarthassuk.

Kezdetben meg akartuk tartani a leltár könyvalakját és a filmről készült kontakt-másolatokból állítottuk volna azt össze. Ezt a lehetőséget azonban hamarosan elvetettük, mert a sok munka ellenére sem adott volna többet, mint maga a film. Végülis a leltár maga a film maradt.

A brosrák feldolgozását is fotoeljárással tervezzük. Azokat a jelentőségükben is és terjedelmükben is kisebb kiadványokat, amelyeket általában brosráknak szoktunk nevezni, a következő módon dolgozzuk fel: ugrószámos bélyegzővel megszámozzuk, beszakozzuk, négyesével (egymásmellé kiterítve), lefényképezzük

és a szakoknak megfelelően az eligazodást megkönnyítő választólapok között dobozokban raktározzuk.

A fotoeljárással készített katalóguscédulák olcsóbbak és szebbek a szokásosnál. Módszerünket még tökéletesíteni kívánjuk.

A könyvfeldolgozás fényképezéses módszerének számos előnye nyilvánvaló. De van egy hátránya is: az ti., hogy a könyvön apró betűkkel szedett részek a katalóguscédula méretű nagyításon nehezen olvashatók. Ezek az adatok azonban az olvasó számára rendszerint vagy elhanyagolhatóak vagy másodlagos jelentőségűek.

Mi a legolcsóbb fotopapírt, a Dokubrom-papírt használjuk (1 m² 26,— Ft), amely egy kicsit vékony ugyan, de jól használható és tartósabb mint a kapható katalóguscédulák.

A nagyításkor jönnek elő a korábbi hibák, a különféle nagyságú betűk, a különböző színek mind külön problémát jelentenek. A legnagyobb nehézséget a géppel írt címadat-kiegészítés okozza. Ugyanis az írógép betűi sokkal olvashatóbbak lennének, ha a jelenleginél nagyobb, 6—7 mm nagyságú betűket író régi gépet sikerülne szereznünk. Kérjük a könyvtárosokat, ha ilyen gépről tudomásuk volna, értesítsék könyvtárunkat.

Annai cédulát nagyítunk, ahányra szükségünk van különféle katalógusainkban. A megfelelő rendszókat minden nehézség nélkül ki tudjuk jelölni aláhúzással, mert mattpapírt használunk, amelyre tintával és tuszal kitűnően lehet írni. Ha egy könyvből később újabb példány kerül a könyvtárba (ugyanolyan kiadású), az új raktári jelzettel kiegészítjük a már meglevő katalóguscédulát.

Az újabb szerzeményeinkről már csak foto-katalóguscédulák készülnek. Az újra-katalógizált könyveknél a megmaradt cédulákat is felhasználjuk, ott csak a hiányokat pótoljuk a fényképezéssel készített cédulákkal.

Olcsóbb vagy drágább a fényképezés?

Végeredményében sokkal olcsóbb a fényképezés. Ennek bizonyítására elég néhány számadat: minden munkafolyamatot számításba véve 100 könyv feldol-

gozására a szokásos módszer szerint 145 óra kell, a fényképezési eljárással csak 100 óra. A régi eljárás közvetlen anyag-költsége, könyvenként hat cédulát számítva, 100 könyvre 95,30 forint, az új fotoeljárással ugyanez 188,— forintba került. Ha a munkát és az anyagot együtt számítjuk, akkor 100 könyv feldolgozása a régi módszerrel 1110,— forint volna, a fényképezés segítségével pedig csak 888,— forint. Természetesen a fényképezési eljárás költségei is tovább csökkenthetők.

*

Úgy gondoljuk, hogy a könyvtári feldolgozási munkák gondjait nem csak létszámgyarapítással lehet megoldani. De nem is lenne helyes a könyvtárosok idejének és képességeinek javát a lélekölő leírási, másolási, sokszorosítási munkákra fordítani.

A fotoeljárásban nemcsak mi látunk még további igen nagy lehetőségeket, hanem ez a véleménye az Egyetem könyvtártudományi tanszékének is, ahol első kísérleteinket bemutattuk. Ma még kirívó ellentmondás van könyveink tartalma és könyvtári technikánk egyes területeinek elmaradottsága között. Meggyőződésünk, hogy ezen nem csak újabb, drága technikai berendezésekkel, hanem a meglevők jobb felhasználásával is jelentősen változtatni tudunk.

Említettük már, hogy munkánkat minden tapasztalat és felszerelés nélkül kezdtük el. Ezért már ennek a cikknek a keretében is köszönetet kell mondanunk a H. M. haditechnikai intézetének, a Diafilmgyártó Vállalatnak, az Országos Levéltárnak és a Tudományos Akadémia könyvtárának, ahonnan értékes segítséget, illetve tanácsokat kaptunk.

A cikk megírása idején jutott tudomásunkra, hogy az Országos Széchényi Könyvtár Könyvfeldolgozó Osztályán is készítenek címlapfotókat. Ez a munka sokkal jobb felvevőgéppel már a múlt évben megkezdődött és igen szép és értékes eredményeket hozott. Ez a megoldás ugyan egészen más célt szolgál, de az ott tapasztaltakból is több hasznos gondolatot merítettünk.

Barabási Rezső

az Állami Gorkij Könyvtár vezetője

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR SZOLGÁLTATÁSAIRÓL

Az Országos Műszaki Könyvtár ez idő szerint hétköznapokon 10-től 20 óráig áll az olvasók rendelkezésére, a kölcsönző 10-től 19 óráig van nyitva. Az ingyenes szakfordítók és szaktanácsadók az alábbi napokon és időben állnak az olvasók rendelkezésére:

Műanyag: szerda, péntek 17—20 óráig; vegyész: kedd, csütörtök 16—19 óráig; textilvergész: szerda 17—19 óráig; elektrotechnika, hír-

adástechnika: csütörtök 17—19 óráig; technikatörténet: péntek 15—17 óráig; matematika: kedd 17—19 óráig; orosz szakfordító: hétfő, szerda, péntek 18—19 óráig; lengyel: hétfő 16—18 óráig; cseh: szerda 17—19 óráig; német: hétfő, szerda, péntek 18—19 óráig; angol: szerda, péntek 17—20 óráig; olasz: csütörtök 17—19 óráig. (O. M. K.)

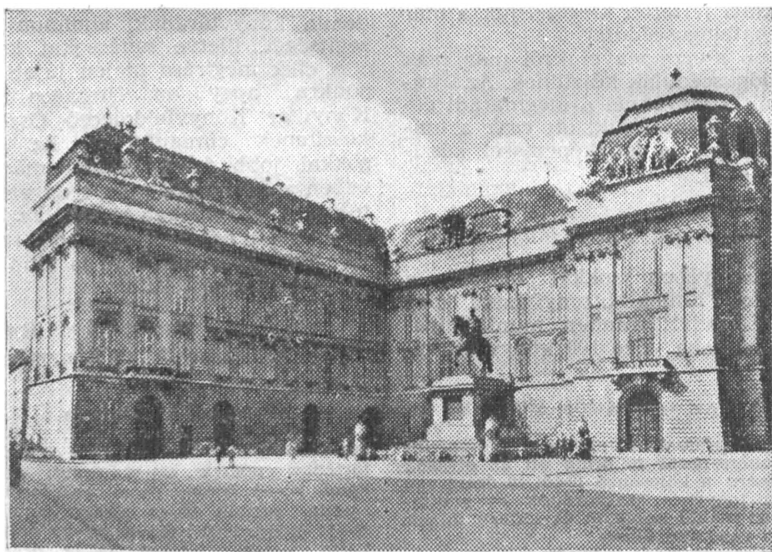
HÁROM BÉCSI KÖNYVTÁR

Kevés olyan várost találunk Európában, amelynek hatévszázados múlttal büszkélkedő könyvtára volna. Bécsben kettő is van: egyik az udvari könyvtár, 1918 óta a *Nationalbibliothek*, a másik a tudományegyetem könyvtára, az *Universitätsbibliothek*.

Az első Habsburg, aki könyveket gyűjtött, III. Albrecht herceg volt a XIV. század második felében. Később, a reneszánsz idején, III. Frigyes egybegyűjtötte a különböző várakban és kastélyokban őrzött könyvkincset. Fia, I. Miksa igen eredményesen folytatta a gyűjtemény gyarapítását. Ő a kor legnagyobb könyvgyűjtőinek: Mátyás királynak és Lorenzo de' Medicinek a nyomdokában járt. Mátyás király könyvtára egyébként is fölöttébb érdekelte. Követeit gyakran küldözte Budára, s onnan azok sohasem tértek vissza üres kézzel: mindig kölcsönkértek két-három kötetet a Corvinából. A könyvbarát császár azonban nemcsak kódexet gyűjtött, hanem nyomtatott könyveket is, hisz többnek a kiadásában maga is részt vett. Utódai idejében a könyvtár állománya már lassabban növekedett. A XVI. század történeti eseményei nem kedveztek a bibliofilának.

A bécsi egyetemet 1365-ben alapították, s négy fakultásból állt: bölcsészeti, teológiai, jogi és orvosi karból. Hosszú időn át mindenik karnak önálló könyvtára volt. Ezek a bécsi tudósvilág életében sokkal nagyobb szerepet játszottak,

mint a hol Bécsben, hol Innsbruckban őrzött, nehezen hozzáférhető udvari könyvtár. Fejlődésüket azonban — akárcsak az egyetemét — erősen gátolták a török háborúk és a szörnyű pestisjárványok. A XVII. században sem javult a könyvtár helyzete. 1623-ban a jezsuiták vették át a bölcsészeti és a teológiai kar vezetését, s a jezsuita kolostor gazdagon felszerelt könyvtára mellett az egyetemi könyvtár lassan, mindinkább háttérbe szorult. Ezt a folyamatot azután betetőzték a XVIII. századbéli Bécs könyvtári viszonyaiban beállt változások. 1726-ban elkészült a Burg-ot és az Ágoston-rendi barátok templomát összekötő palota, s benne a világ máig legszebbnek tartott könyvtárterme. Az uralkodóház becsvágya megkívánta, hogy a könyvtár tartalmilag is méltó legyen építészeti szépségéhez, ezért beleolvasztottak több jelentős könyvtárat (Szavojai Jenő hagyatékát és a gráci kastélykönyvtárat). Majd 1756-ban megszüntették az egyetemi könyvtárat, és anyagát szintén az udvari könyvtár kebelezte be. Csakhogy a művelődéspolitikai irányítóinak rövidesen be kellett látniuk, hogy egyetem nem működhetik könyvtár nélkül. Az újjászervezés igénye egyre hangosabban jelentkezett. Alkalom is kínálkozott reá, amikor a pápa feloszlatta a jezsuita rendet. A rend gazdátlanná vált könyvtárát Mária Terézia az egyetemnek ajándékozta. Több magángyűjteménnyel egyesítve, húsz évi szünetelés után, 1777 tavaszán

Az egykori udvari könyvtár — 1918 óta Nationalbibliothek — épülete

útból megnyitották. (Ezidőtájt Magyarországon hasonló események tanúi vagyunk: a királynő az 1635-ben alapított nagyszombati jezsuita egyetemet királyi egyetemmé szervezte át és Budára helyezte. Az egyetem könyveit pedig 1777 őszén a Vágon és a Dunán tutajokon úsztatták le a budai vár alá.)

A XVIII. század vége táján bekövetkezett technikai forradalom az iparilag fejlődni kívánó államoktól megkövetelte, hogy nagyobb számú műszaki értelmiség kiképzéséről gondoskodjanak. Európaszerte szervezni kezdték a műszaki főiskolákat. A bécsi *Technische Hochschule* viszonylag korai alapítású, 1815-ben nyitották meg. S első igazgatója, Johann Prechtl, még ugyanabban az évben Párizsban járva, maga vásárolta meg az első könyveket a főiskola könyvtára számára. Bécsben tehát a harmadik nagykönyvtár is idestova másfél százados múltra tekinthet vissza.

Szervezeti kérdések

A nemzeti könyvtárak általában egyetlen elven, a kiadványfajtákat elkülönítő forma elvén épülnek föl. Kézirat, nyomtatott könyv, hirlap-folyóirat, plakát, térkép, hangjegy, film mind külön-külön osztályok gondozásába kerül. Ettől eltér és elkerülhetetlenül törést okoz a *tartalmi* elv párhuzamos érvényesülése, amit főként a színháztörténeti gyűjtemények esetében tapasztalunk.

A Nationalbibliothek szervezeti felépítése nem újkeletű, hanem történeti képződmény, a szervezés formái alapelve mégis egészen rajzolódik ki benne. Osztályai: kéziratár, nyomtatványtár, zeneműtár, térképtár, papyrus-, portré- és színházi gyűjtemény. Feltűnik a periodikák külön osztályának hiánya, ugyanakkor e szervezetet a hagyományok több helyen áttörik: a grafikai plakátok az Albertinába, a világhírű, bécsi grafikai gyűjteménybe kerülnek, az ősnymtatványok a kéziratárhoz vannak kapcsolva. A színházi gyűjtemény viszont totális igényű: mindent gyűjt, ami a színházzal összefügg, színészek és szerzők kézíratait, nyomtatásban megjelent színpadi műveket, rendezői példányokat, szakfolyóiratokat, újságkivágatokat, díszletterveket, színlapokat és fényképeket százezres tömegben. Harmincezer kötetes kézikönyvtárban megtalálható a színjátszásról szóló teljes irodalom. Hatalmas, nemzetközileg megbecsült gyűjtemény ez — méltó Bécs magas szintű színházi kultúrájához. De tulajdonképp „könyvtár a könyvtárban.”

Igazi kincsestár és világviszonylatban is az első közé tartozik a National-

bibliothek kéziratgyűjteménye. Vetekszik a British Museum, a Bibliothèque Nationale és a vatikáni könyvtár kéziratárával. Összesen 35 000 kötet kéziratot foglal magában, és 2500 kódexe van miniatűrrel díszítve. Nagy Károlynak a VIII. században készült arany zsoltároskönyve a legrégebb darabja. Ilyen kincsek közt a világ egyik legnagyobb, 7800 kötetből álló ősnymtatvány-gyűjteménye is csak „szegény rokon”. A 42-soros Biblia például, amelyet a washingtoni Kongresszusi Könyvtár külön teremben őriz, itt a kiállítási terem egyik sarkában szerepykedik több más kötettel egy tárlóban. (Túlzásnak tartjuk ezt is, azt is!)

A könyvtár papyrus-gyűjteménye szintén arról nevezetes, hogy a legnagyobb a világon, mennyiségileg felülmúlja a kairóit és a British Museumét is. Egy bécsi könyvkereskedő vásárolta össze Egyiptomban a múlt század utolsó negyedében és eladta Rajner főhercegnek, aki 1899-ben Ferenc Józsefnek ajándékozta. Így került e temérdek papyrus a sivatagi homok alól az osztrák fővárosba. Kevés köztük az irodalmi vagy politikai érdekű tekercs, javarészüik szokványos szövegű magánlevél vagy gazdasági elszámolás. Konzerválásuk rendkívüli áldozatokat kívánna; ezt a könyvtár igen józan mérséklettel végzi. Körülbelül 100 000 tekercs van itt felhalmozva, s eddig háromezret dolgoztak fel és zártak — kitergetve — üveglapok közé.

A személyi cllátottság ezen az osztályon: egy raktárkezelő, egy restaurátor és fél munkaidejében egy kéziratáros, aki a görög kéziratok specialistája. Az állomány tekintélyes része ugyanis a hellenizmus korából való és görögnyelvű. Mégis elgondolkodtató: a világ legnagyobb papyrus-gyűjteménye egyiptológus nélkül?

A két egyetemi könyvtár szervezete magától értetődően sokkal tisztább és áttekinthetőbb. A hagyományos gyarapítási, katalogizálási és olvasószolgálati osztály mellett az Egyetemi Könyvtárban a szakreferensek csoportja, a Műszaki Főiskolán pedig a dokumentációs osztály alkotja a negyedik részleget.

A szakreferensek feladata a tájékoztatás, de idejük javát a beszerzésre ajánlott könyvek kiválasztása és szakozása foglalja le. A Műszaki Főiskola könyvtára érzékeli legjobban a mai idők követelményeit, s töle telhetőleg gondot visel a tudományos tájékoztatásra. Kéretei azonban ehhez rendkívül szűkek. Dokumentációs osztályát csak 1950-ben hívták életre. Még tavaly ősszel is csu-

pán négy mérnök, két középiskolai végzettségű könyvtáros és egy gépirónó dolgozott az osztályon. Bibliográfiákat, referátumokat ezidőszelint nem készítenek, mert erejüket lekötö a tájékoztatás munkaeszközeinek megteremtése, katalógusok szerkesztése és a kutatók szóbeli tájékoztatása. Ez a létszám kicsi, de a német nyelvterületen folyó, sokgú dokumentációs munka eredményei mind rendelkezésükre állnak.

A könyvtárak egyébként is erősen tdkarékoskodnak a munkaerővel. Munkaszervezésük általában gazdaságcsabb a mienknél. Nálunk ugyanis gyakori, hogy sok kevésbé igényes munkát is egyetemi végzettségűekre bíznak. Bécsi könyvtárakban ez aligha fordul elő. Mindjárt világossá válik, miért, ha megnézzük például a Nationalbibliothek személyzetének szakmai összetételét:

tudományos és gazd.	
igazgatás	12 fő
egyetemi végzettségű könyvtáros	30 fő
középisk. végzettségű könyvtáros	32 fő
adminisztratív munkaerő	13 fő
raktárkezelő	28 fő
restaurátor, könyvkötő	7 fő
fényképező	2 fő
sokszorosító	2 fő
takarítónő	7 fő
éjjeliőr	2 fő
összesen:	135 fő

Az egyetemi végzettségű, úgynevezett tudományos könyvtárosok száma a teljes létszám negyedét sem éri el. Ez mindennütt így van Nyugat-Európa könyvtáraiban.

Ahhoz viszont, hogy Bécsben valaki tudományos könyvtáros legyen, előbb el kell végeznie az egyetem vagy a Műszaki Főiskola valamelyik fakultását. Gyakornoki állásra csak diplomával lehet pályázni. A gyakornokság két évig tart, s a második év egy részét a Nationalbibliothekban kell tölteni. Ilyenformán biztosítva van, hogy az ország bármelyik tudományos könyvtárának gyakornoka átmenetileg Bécsben dolgozva, eljárhat a megfelelő, tanfolyam-jellegű előadásokra. Két év múltán vizsgát kell tennie, mégpedig a következő tárgyakból: könyv- és könyvtártörténet, könyvtártn, bibliográfia és három élőnyelv. A középiskolai végzettségű könyvtárosoknak is vizsgáznunk kell gyakornoki éveik leteltével, a szaktárgyakon kívül két élőnyelvből.

A könyvtári mőhelymunka

A könyvtárakról sokszor csupán állományuk és forgalmuk alapján alkotnak ítéletet. Pedig a statisztikai adatok mellett rendkívül fontos a munkamódszerek színvonalának ismerete. A kettő együtt ad reális képet.

A Nationalbibliothekban — eltekintve a különgyűjteményektől — 1 200 000 kötet újkori könyvet találunk, az Egyetemi Könyvtár állománya 1 500 000, a Műszaki Főiskola Könyvtáraé pedig 250 000 kötet.

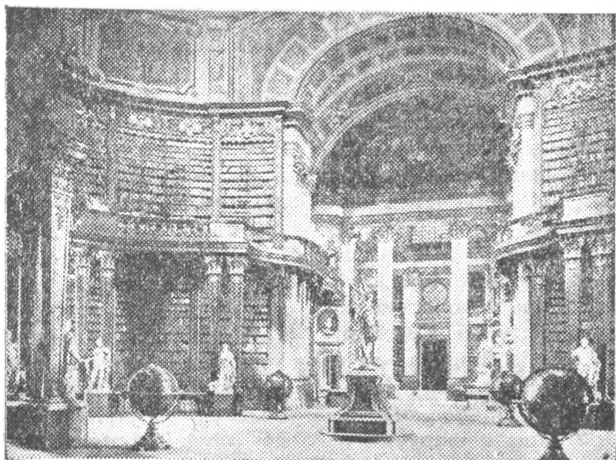
Mindhárom bécsi könyvtár költségvetése bőkezű a gyarapításra fordítható összegek tekintetében. A Nationalbibliothek és az Egyetemi Könyvtár egy-egy millió Schillinget kap ilyen célra, a Műszaki Főiskola Könyvtára félmilliót.

A gyarapítást fejlett módszerekkel végzik: desiderata-jegyzékeiket például nem annyira a kiadói prospektusok és nemzeti bibliográfiák alapján állítják össze, mint inkább a folyóiratok ismeretéseit, bírálatát alapján. Ezen a réven maguk a könyvtárosok sokkal elevebb kapcsolatba kerülnek az anyaggal, mint-ha pusztá címnyag alapján válogatnának. (Nálunk is több könyvtárban eredményesen használják ezt a módszert.)

Hiányzik azonban mindkét egyetemi könyvtárban a figyelőszolgálat megszervezése. A tanszékeket nem tájékoztatják a szakterületükön megjelent újdonságokról. A tanszéki könyvtárak anyagának központi feldolgozása sincs napirendre tűzve. A katalógusok tehát nem tükrözik a teljes könyvállományt, a tanszékeket is beleértve. Egyszóval a központi könyvtári funkciók kiépítéséhez, s a tanszéki könyvtárak összefüggő hálózatba tartozásának gondolatához nem érkeztek el.

A raktározást illetőleg az Egyetemi Könyvtár adta a jó példát még a múlt század vége táján. Amikor 1884-ben elkészült az egyetem új, neorenaissance palotája, helyet kapott benne a könyvtár is. Állományát ekkor — a költőzéssel kapcsolatos újrendezés során — hat méret szerint numerus currensben helyezték el. A példa ellenállhatatlanul hatott a többi bécsi könyvtárra, s az udvari könyvtár betűjeles, a Műszaki Főiskola Könyvtára pedig — szokatlan változat! — római számjeles numerus currenst vezetett be.

Kevésbé élenjárók a bécsiek a feldolgozó munkában. Az Egyetemi Könyvtárnak feltétlen érdeme, hogy már 1884-ben elkezdte tárgyszókatálógusának készítését, világosan látva az összefüggést: ha megszünteti a szakok szerinti raktározást, akkor gondoskodnia kell a tar-

A bécsi Nationalbibliothek díszterme. A 77 méter hosszú és 22 méter magas terem 1723–26 között épült Fischer von Erlach tervei alapján

talmi feltárást szolgáló katalógusokról. A betűrendes katalógus könyvcímeit azonban 1932-ig ők is könyvalakú katalógusokba gyömöszölték be. Tárgyszó-katalógus készítése az 1920-as években vált általánossá a bécsi könyvtárakban, a nemzetközi méretű kartonok használata pedig csak 1932-ben tértek át. A decimális szakrend bevezetésének még a gondolatát is mereven elutasították. (Idegenben tanuljuk becsülni Szabó Ervin érdemeit, aki a Fővárosi Könyvtár anyagát — négy évi előkészítés után — 1914 májusában nemzetközi méretű kartonokra írt, betűrendes és decimális katalógusokban feltárva bocsátotta a közönség rendelkezésére.)

A Műszaki Főiskola igen kezdetleges szakrend szerint osztályozza könyveit, az Egyetemi Könyvtárban pedig 1953-ban kezdtek hozzá saját, betűkből és számokból kombinált szakrendjük kidolgozásához. Terveik szerint három év múlva készülnek el vele. A decimális szakrenddel szemben fennálló ellenkezés azonban egy ponton már megtört. A Műszaki Főiskola Könyvtárának dokumentációs osztálya nem választhatott másként: bevezette a decimális osztályozást. Nemzetközi kapcsolatait nem tudná gyümölcsozdetni, s a külföldről kapott dokumentációs anyagot kellőképpen felhasználni, ha nem lép erre az útra.

Igen jelentős eredménye az osztrák könyvtárügynek, hogy sikerült megoldani az ausztriai kiadványok központi katalógizálását. A Nationalbibliothek elkészíti az osztrák nemzeti bibliográfiát, és címfelvételeinek felhasználásával

nyomtatott katalóguscédulákkal látja el a könyvtárakat.

Az olvasószolgálatra a bécsi könyvtárakban nem esik olyan hangsúly, mint nálunk. Az Egyetemi Könyvtár olvasóterme a legnagyobb: 370 férőhelyes, a másik két könyvtárnak csak 100–100 férőhelyes olvasóterme van. A kiszolgálás meggyorsítása érdekében nagyméretű kézikönyvtárat rendeztek az Egyetemi Könyvtárban, a szabadpolcos kézikönyvtárakban azonban mindenütt csak lexikonokat és szótárakat találunk.

Az állományvédelemre nagy gondot fordítanak. Raktáraikba csak kötött könyveket engednek be. A Nationalbibliothek könyvkötő és restauráló műhelyét egy műtörténész vezeti, és munkatársai több külföldi tanulmányutat tettek. Egyikük három hónapot töltött a római Galló-intézetben, a könyvpathológia szakértői között, a másik a fűzésnélküli kötést tanulmányozta a párizsi Bibliothèque Nationale-ban. Beszerezték a Plana-Flexibu nevű, kisméretű és nem túlságosan drága könyvkötészeti gépet a fűzésnélküli kötés meggyorsítására.

A haladás és hagyományörzés között szükségyszerű, de nem kibékíthetetlen az ellentét. A bécsi könyvtárakban jelenleg feszültség mutatkozik a két tendencia között. Am annak ellenére, hogy nem találkoznak a könyvtartudományi kutatás hivatalos támogatásával, a könyvtárosok igen tájékozottak a szakirodalomban. S az új áramokba való bekapcsolódásnak ez az első feltétele.

Kéki Béla

a Műszaki Egyetem Könyvtárának osztályvezetője

Lapunk legutolsó, 1956. októberi számának megjelenése óta hiányosan érkeztek be szerkesztőségünkbe a könyvtárak által kiadott szakmai kiadványok, postánk egy része pedig elkallódott. Ezért arra kérjük a könyvtárakat, hogy az alábbi felsorolásban nem szereplő kiadványait küldjék meg szerkesztőségünknek, mert a következő számunkban megkezdjük ismertetésüket. Kérjük, a kísérőiratban tüntessék fel azt is, hogy az egyes kiadványok mikor jelentek meg:

A Fővárosi Szabó Ervin könyvtár évkönyve. V. 1955; Kalauz a magyar ifjúsági irodalomban. Ajánló könyvismertetések a szépirodalom tanulmányozásához. (A mi íróink 6.) Orsz. Széchényi Könyvtár. *A világtörténelem regényekben. I. Ókor.* (Főv. Szabó Ervin Könyvtár); *Tóth Kálmán emlékhét műsora Baja.* Szerk. Bárdos Ferenc: *Mit olvassunk az ipari növények termesztéséről? Mit olvassunk a kukoricatermesztésről? Vetőmagtermesztés* (Az Orsz. Mezőgazdasági Könyvtár röplapbibliográfiái 22, 23. 24. szám.); *Újabb külföldi beszerzések* 37., 39. füzet (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára); *Új külföldi közgazdasági művek jegyzéke 1956. 9—12* (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem).

Az elmúlt év végén fontos német könyvtári kézikönyv jelent meg. Könyvtárosaink nagy része ismeri a német nyelvet, ezért röviden ismertetjük e könyvet:

KUNZE, HORST: *Bibliotheksverwaltungslchre.* (Leipzig, Otto Harrassowitz VeB. 1956. XII, 342 lap.)

A Német Demokratikus Köztársaság könyvtárügyének fejlettségét bizonyítja, hogy külön tankönyvsorozatot indított a tudományos könyvtárak pályakezdő dolgozói számára. A sorozat első kötetét a berlini Deutsche Staatsbibliothek főigazgatója, Horst Kunze írta. A tartalma jóval szélesebb körű, mint amit a címe ígér, mert a tulajdonképpeni könyvtárigazgatáson kívül a könyvtári munkának jóformán minden részletére kiterjed. Világos, jól áttekinthető tagozódásban ismertet meg a legfontosabb szakmai segédkönyvekkel, a könyvtárak fajtáival, feladataival, történetével, a beszerzéssel, szakszással, katalóguskészítéssel, dokumentációval, a központi katalógusokkal, kö-

zönségsszolgálatl, a raktárakkal, a könyvtáráépületek tervezésével.

Számunkra a legérdekesebb és egyben a legtanulságosabb a német közművelődési és tudományos könyvtárhálózattal foglalkozó rész. Kunze nem helyesli a sematikus, merev funkcióelválasztást, amely szerint a közművelődési könyvtárnak csak szórakoztató, ismeretterjesztő és népművelő feladatai vannak, míg a tudományos könyvtárak kizárólag a tudományos kutatást szolgálják. Megejtő okfejtéssel magyarázza a kétféle hálózat szoros egységét, ahol különféle feladatok egy magasabb cél érdekében összekeverednek, egyesülnek és szerves egészet alkotnak. A feladatok összefonódásának egyik fő oka a kultúrforradalom. A Német Demokratikus Köztársaságban is jelentős mértékben nőtt azoknak a munkás- és parasztszármazású olvasóknak a száma, akik részére a tudományos könyvtáraknak fokozottabb támogatást, aprólékosabb útbaigazítást kell nyújtaniuk. Viszont az általános művelődés gyors elterjedése következtében egyre többen érdeklődnek a közművelődési könyvtárakban is komoly tudományos kérdések és művek iránt. Mindezek ellenére. állapítja meg a szerző, tévedés lenne, ha nem látnók meg a két típus közötti mennyiségi és minőségi különbségeket. A tudományos könyvtárakban a sok külföldi szakfolyóirat, a közhasználatból kikerült munkák megőrzésének kötelezettsége, az ősnymtatványok és más ritkaságok nagy száma, a tudományos csere, a szakbibliográfiák, folyóiratrecenziók alapján történő beszerzés, a katalógusok pontossága stb. egészen más munkamódszereket követel, mint amilyenekkel a közművelődési könyvtárak dolgoznak. Ezért a Német Demokratikus Köztársaság közművelődési és tudományos könyvtárhálózatot nemcsak különválasztotta, hanem más tárcák alá is helyezte. Az elsőt a népművelési minisztérium (Ministerium für Kultur), a másikat a főiskolai államtitkársághoz.

Kunze könyve nagy nyeresége a szakirodalomnak. Tankönyvnek készült, de több annál. Kitűnően használható alapvető kézikönyv a könyvtártudomány egyes új vagy különleges kérdéseiben való tájékozódáshoz. Elolvasása különösen azoknak ajánlható, akik könyvtárszervezéssel vagy elvi síkon módszertani kérdésekkel foglalkoznak. (Vértessy Miklós)

KÜLFÖLDI KÖNYVTÁROSLAPOK

III. rész*

A KAPITALISTA ÁLLAMOK SZAKSAJTÓJÁRÓL

A legnagyobb múltra visszatekintő szakfolyóiratok, mint tudjuk, Európában a 71 éves „*Magyar Könyvszemle*”, valamint a Német Demokratikus Köztársaságban megjelenő 70 éves „*Zentralblatt*”. A kapitalista államokban is nagyszámú régi és új szakfolyóirat jelenik meg. Lehetetlen volna és nem is lehet célunk, hogy egy cikk keretei között teljes áttekintést nyújtsunk ezekről. Ehelyett a Magyarországra járó és hozzáférhető legfontosabb nyugati könyvtári szakfolyóiratokról adunk rövid áttekintést. Az ismertett lapok megtekinthetők többek között az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztályának szakkönyvtárában is. Tanulmányozásuk nemcsak ismereteinket növeli, de ötleteket ad, újabb, eredményesebb megoldásokra vezethet.

Első helyen áll az Egyesült Nemzetek kulturális szervezetének, az Unesco-nak kiadásában megjelenő folyóirat, az

Unesco Bulletin for Libraries

[Az Unesco könyvtári bulletinje]

Párizs

Megjelenik évenként nyolcszor.

Képes nemzetközi híradó, rövid cikkeken tájékoztat a világ könyvtáiról. Sokat foglalkozik a gazdaságilag elmaradt országok (Közel- és Távol-Kelet, Afrika) könyvtárügyével. Az új szakirodalmat élénken figyeli. Elméleti és gyakorlati kérdések mellett minden számban beszámol egy-egy ország folyóirat-irodalmáról. Fontos csererovata rendszeresen közli a nemzetközi cserére felajánlott, valamint a keresett kiadványok jegyzékét. — 1956-ban már több ízben jelentek meg benne Magyarországról szóló közlemények is.

A másik nemzetközi folyóirat az IFLA (*International Federation of Library Associations — Könyvtáregyesületek Nemzetközi Szövetsége*) kiadásában jelenik meg.

Libri

Nemzetközi könyvtárügyi szemle

Koppenhága

Kiadja az IFLA megbízásából Ejnar Munksgaard

Megjelenik évenként négyszer.

Az egész könyvtártudományt (könyv- és könyvtártörténetet is beleszámítva) felölelő tudományos színvonalú folyó-

irat cikkei vegyesen, német, francia és angol nyelven jelennek meg. Cikkanyagán kívül az IFLA közleményeit, valamint a legjelentősebb könyvtártudományi szakirodalom szemléjét találjuk meg minden számban.

Itt említjük még meg az angol könyvtárosegyesület kiadásában megjelenő egyetlen könyvtártudományi referáló folyóiratot, a

Library Science Abstracts-t

[Beszámoló a könyvtártudományi irodalomról]

London

Kiadja: The Library Association

Megjelenik negyedévenként.

Tárgyszerinti csoportosításában ismereti a világ könyvtártudományi folyóirataiban megjelent jelentősebb cikkeket, illetve azok tartalmát.

ANGLIA

The Library Association Record

[A Könyvtárosegyesület Híradója]

London

Kiadja a könyvtáregyesület

Megjelenik havonta.

Részletesen foglalkozik a könyvtári munka és a könyvtárosi pálya legfontosabb kérdéseivel. Önálló rovatokban az egyes könyvtártípusok speciális problémáiról, külföldi intézményekről is beszámol. Könyvtártörténet, könyvtárosképzés, feldolgozás és osztályozási problémák, a tájékoztató munka kérdései mellett könyvtárosok levelei, gazdag híryanag és szakirodalmi szemle teszik értékesebbé a lapot.

A másik említésre méltó angol kiadvány a

Journal of Documentation

[Dokumentációs Napló]

London

Kiadja: ASLIB

Megjelenik negyedévenként.

Különösen a tájékoztatószolgálat könyvtárosait érdeklő témákat tárgyalja behatóan. „*Szemle*” c. állandó rovatában részletesen ismerteti a legújabban megjelent

* A cikk első és második része A KÖNYVTÁROS 1956.

illetve 3. számában jelent meg.

szakirodalmat, egy másik állandó szemle-
rovatban a szakfolyóiratokban megjelent
cikkeket annotálja, témakörök szerint
csoportosítva.

AUSZTRIA

Biblos

[Könyv]

Wien

Kiadja az Osztrák Nemzeti Könyvtár

Megjelenik negyedévenként

Az osztrák könyvtárosegyesületek és az
Osztrák Nemzeti Könyvtár hivatalos köz-
lönye. Illusztrált folyóirat, állandó rova-
taiban és apróbetűs hírlaprovatában gon-
dosan beszámol az ausztriai és a külföldi
könyvtárak életéről és problémáiról, a
nemzetközi könyvtárosélet híreiről, ezen-
kívül könyvismertetéseket és egyesületi
híreket is közöl.

DÁNIA

Bibliotekaren

[A Könyvtáros]

Nykbing

Kiadja a Népkönyvtárosok Egyesülete

Megjelenik negyedévenként.

Elsősorban népkönyvtárakat érdeklő
problémákat tárgyal, azonban széleskörű
áttekintést ad egyéb, bel- és külföldi
kérdésekről, amelyek fontosak lehetnek
a könyvtárosok számára. Így pl. felveti
az amerikai ponyvairadalomnak az ifjú-
ságra gyakorolt veszélyes hatásának
problémáját is. A többi skandináv lap-
hoz hasonlóan foglalkozik zenei témák-
kal, a dán népkönyvtárak zenei gyűjte-
ményeinek szempontjából.

EGYESÜLT ÁLLAMOK

Library Journal

[Könyvtári Napló]

New York

Megjelenik havonta kétszer.

Könyvtárügyi kiadványairól ismert ka-
pitalista cég 80 éves múltja visszatekintő
lapja. — Egy-egy könyvtárról szóló be-
számoló, bőséges híryanaga, fényképei,
a könyvtári technika újdonságai, az új
nyilvános könyvtárak építéséről szóló
tervezési anyaga érdekesek a mi szá-
munkra. Minden száma bő annotációkkal
ismerteti az új könyveket, de ezek kö-
zött nem találjuk a haladó kiadóknál
megjelent műveket. Ugyanakkor bősé-
sen foglalkozik vallásos könyvekkel,
amelyeknek évente külön számot is
szentel.

The Library Quarterly

[Negyedévi könyvtári szemle]

Chicago

Kiadja: University of Chicago Press

Megjelenik negyedévenként.

Alcíme szerint a „könyvtártudományi
kutatás és vita folyóirata”, huszonöt
éves múltja tekint vissza. Tudományos
színvonalú elvi jelentőségű cikkek mel-
lett alapos, széleskörű szakirodalmi
szemle emeli ki ezt a színvonalas folyó-
iratot az Egyesült Államok számos szak-
lapja közül.

FRANCIAORSZÁG

ABCD

Archives, Bibliothèques, Collections, Docu-
mentation

Paris

Megjelenik kéthavonként.

A francia levéltárosok, könyvtárosok,
a franciaországi nyilvános gyűjtemények
őreinek egyesületei, valamint a *Dokumen-
tációs Szervezetek Francia Szövetségé-
nek közös kiadványa*. Címének megfele-
lően cikkanyaga — egyetemi színvonalon
— felváltva foglalkozik a levéltárak,
könyvtárak és egyéb gyűjtemények (pl.
múzeumok), valamint a dokumentáció
speciális kérdéseivel.

HOLLANDIA

Bibliotheksleven

[Könyvtári élet]

Rotterdam

Kiadják a holland könyvtárosegyesületek

Megjelenik havonta.

A németalföldi könyvtárosok lapja a
népkönyvtárak és a tudományos könyv-
tárak életével foglalkozik. Beszámol
külföldi könyvtárakról is. — A címle-
írás, statisztika, könyvrestaurálás és
konzerválás mellett felveti pl. a könyv-
tár társadalmi funkciójának kérdését is.

NYUGAT-NÉMETORSZÁG

Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie

[Könyvtárügyi és bibliográfiai folyóirat]

Frankfurt a. M.

Kiadja a nyugatnémet könyvtárosegyesü-
letek megbízásából Klostermann

Megjelenik negyedévenként.

A „Zentralblatt” nyugatnémet megfe-
lelője, az 1947–1953-ig megjelent „Nach-
richten für Wissenschaftliche Biblio-
theken” helyett indult tudományos igé-
nyű szaklap. „Új megoldásokat keresni,
bevált formákat megőrizni, kapcsolatot
biztosítani a német és külföldi könyvtá-
rosokkal” — ezt a célt tűzik ki a lap
szerkesztői. Ennek megfelelően alapos

szakcikkeken és könyvtári beszámolókon kívül minden számban közli a bibliográfiák bibliográfiáját, köztük a rejtett bibliográfiákat is.

Nachrichten für Dokumentation

[A dokumentáció hírei]

Frankfurt a. M.

Kiadja a Német dokumentációs Szövetség és a német Könyvtár-, könyv és folyóirat-szabványügyi hivatal

Megjelenik évenként négy szám.

Megfelelője a Német Demokratikus Köztársaságban megjelenő „*Dokumentation*” c. folyóiratnak. A dokumentáció és osztályozás elvi és gyakorlati kérdéseivel, főként a gépi technikának a dokumentációban való alkalmazásával foglalkozik. Részletesen annotált szakirodalmat jegyzék mellett a legújabb technikai berendezések fényképfelvételei teszik érdekessé a lapot a dokumentáció iránt érdeklődő könyvtárosok számára.

Nem kifejezetten könyvtári folyóirat, de a német könyvkereskedelemben nagy múltja miatt érdeklődésre tarthat számot a

Börsenblatt für den Deutschen

Buchhandel

Frankfurter Ausgabe

Frankfurt a. M.

Kiadja a Könyvkereskedők Egyesülete

Megjelenik hetenként kétszer.

A nyugat-német könyvkiadásról nyújt képet. Figyelemre méltók cikkei a német könyvtörténet és könyvkiadás-történet iránt érdeklődők számára.

OLASZORSZÁG

Accademie e Biblioteche d'Italia

[Olaszország akadémiai és könyvtárai]

Róma

Kiadja: Palombi, a Közoktatásügyi Min. megbízásából

Megjelenik kéthavonta.

Könyvtörténeti, könyvtártörténeti, bibliográfiai tanulmányokat közöl. A nem nagy cikkanyag mellett terjedelemben és tartalmilag is jelentősebb a hírrovata, amelyből az olasz könyvtárak könyvtartási és szervezeti problémáiról értesülünk.

La Bibliofilia

[Bibliofília]

Firenze

Kiadja: Olshcki

Megjelenik rendszertelen időközökben.

Elsősorban könyvtörténeti, nyomdászattörténeti, kodikológiai és paleográfiai tárgyú cikkeket tartalmaz, bibliográfiai és művelődéstörténeti vonatkozású anyagot is ad. Nagymúltú (58 éves), rendkívül szép kiállítású illusztrált folyóirat. Hír-

anyaga, különösen a bibliográfiai vonatkozású, igen gazdag.

SVÉDORSZÁG

A skandináv államok fejlett népkönyvtár-ügyét különösen a svéd szaklapok képviselik. Külön „nemzetközi” lapjuk is van az északiaknak, a norvég, dán és finn közreműködéssel megjelenő

Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen

[A könyv- és könyvtárügy skandináviai folyóirata]

Uppsala

Kiadja T. Kleberg

Megjelenik negyedévenként.

Színvonalas, értékes cikkeket tartalmazó lap, anyaga felváltva dán, svéd, német vagy angol nyelven jelenik meg. Ismerteti az északi könyvtárakat, könyvtáráépületeket, a könyvkereskedelem kérdéseit. A fontosabb tanulmányok végén rövid német vagy angol nyelvű összefoglalót is ad.

Biblioteksbladet

[Könyvtári közlöny]

Lund

Kiadja a svéd könyvtárosegyesület

Megjelenik évenként 10 szám.

A szépen illusztrált svéd lapot a könyvtárosegyesület tagjai ingyen kapják meg. Gazdag cikkanyaga sokféle érdeklődést elégít ki: foglalkozik kül- és belöldi nép- és tudományos könyvtárakkal, könyvkiadással, könyvtárosképzéssel, stb. Állandó rovatai közül ki kell emelni a szakirodalmi és sajtószemlét, az utóbbi bel- és külföldi szakfolyóiratok cikkeit hozza, szükség esetén néhányszavas ismertetéssel. A lap jelentős részét, 15–17 oldalt, a szakok szerint csoportosított annotált irodalomjegyzék foglalja el; ezenkívül külön állandó rovatban közli a gyermek- és ifjúsági irodalom annotált bibliográfiáját. Hanglemezrovatában részletes lemezismertetéseket is ad — a könyvtárak lemeztárai részére.

Tidskrift för Dokumentation

[Dokumentációs folyóirat]

Stockholm

Kiadja: Műszaki Tudományos Társaság

Megjelenik évenként hatszor.

Egy-egy átfogó, könyvtári szempontból ugyancsak érdekes cikk mellett „*Bibliográfiai jegyzetek*” címen nemcsak annotált szakirodalomjegyzéket, de egy műnek részletesebb ismertetését is adja. Figyelemre méltó az a rovata, amelyben külföldi szakfolyóiratok tartalmát ismerteti.

Simon Mária Anna

az Orsz. Széchényi Könyvtár munkatársa

A MŰSZAKI KÖNYVTÁROK TOVÁBBKÉPZÉSE

Az üzemek, kutatóintézetek és tervezőintézetek műszaki könyvtárosaival kérésére az OMK kétszer tíz előadásból álló szakkönyvtáros tanfolyamot szervezett. Az első tanfolyamokon a bibliográfiai munkáról és az egyetemes tizedes osztályozásról tartottak előadást az OMK szakmunkatársai. A tanfolyamon több mint hetven fővárosi és vidéki könyvtáros vett részt. (O. M. K.)

SAKKKÖNYVTÁROS VIZSGA

A 11-1-18/1954. Np. M. utasítás alapján a függetlenített műszaki könyvtárosok képesítő vizsgát kötelesek tenni. A vizsga megszervezésével a rendelet értelmében az Országos Műszaki Könyvtárat bízták meg. Az ez évi vizsga június 10-én volt, a vizsgát megelőzően konzultáción vehettek részt az érdekeltek. A vizsgát közel harminc szakkönyvtáros tette le. A legközelebbi műszaki könyvtárosi szakkvizsgára ősszel kerül sor. (O. M. K.)

„A KALAND MESTEREI”, valamint „SZERLEM, HÁZASSÁG, CSALÁD” címen érdekes, új ajánlóbibliográfiákat ad ki a közeljövőben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. (Sz. E. K.)

NEMZETKÖZI BIBLIOGRÁFIAI KONFERENCIÁT hívott össze 1957. szeptemberére a varsói Nemzeti Könyvtár abból a célból, hogy a Szovjetunió és a népi demokratikus országok közös bibliográfiai és könyvtárügyi problémáit megvitassák. Az Országos Széchényi Könyvtár már bejelentette Magyarország részvételét. A nagy tudományos könyvtárak szakembereiből alakult bizottság jelenleg két referátum kidolgozásával foglalkozik. (O. Sz. K.)

Ivan Mangov szófia minisztériumi osztályvezető május végén látogatást tett az Országos Széchényi Könyvtárban, ahol a könyvtár munkáját tanulmányozta és a magyar könyvtárügy számos problémájáról kapott részletes tájékoztatást. (O. Sz. K.)

Új cserekapcsolatokat létesített a közelmúltban az Országos Széchényi Könyvtár. Ezek között igen jelentős az újvidéki Matica Srbska könyvtárával létesített cserekapcsolata, melynek révén hat magyar nyelvű jugoszláviai időszaki sajtótermék első példányai máris beérkeztek nemzeti könyvtárunkba. (O. Sz. K.)

Február 4-én nyitotta meg olvasótermeit az Országos Műszaki Könyvtár. Április végéig 12 487 helyben olvasó, összesen 28 965 kötetet tanulmányozott az olvasóteremben, 8136 kölcsönző pedig 15 051 állományegységet vitt ki a könyvtárból. A szabadalmi tár forgalma február-április hónapban 714 921 db. szabadalmi leírás volt. (O. M. K.)

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR JUBILEUMI ÉVKÖNYVE

Az Országos Műszaki Könyvtár 1958-ban üli meg fennállásának 75. évfordulóját. Ez alkalomból a könyvtár évkönyvet szándékozik kiadni, melynek adatgyűjtési munkálatait már megkezdtek. (O. M. K.)

AZ OMK ÚJ DOKUMENTÁCIÓS SZOLGÁLTATÁSAI

Az Országos Műszaki Könyvtár a kohászat, gépészet, elektro- és híradástechnika, valamint a vegyészet területén szakmanként kiválasztott mintegy 30-30 legfontosabb külföldi szakfolyóirat tartalomjegyzékéből kéthetenként jegyzéket ad ki. Ez a szolgáltatás a külföldi folyóiratoknak a könyvtárba való érkezését követő 3-4 hét múlva jut el a megrendelőhöz.

A könyvtár fordítási osztálya — egyelőre a textilipar és a bányászat szakterületén — a legfontosabb külföldi folyóiratokban megjelent olyan tanulmányokról, amelyek különösen fontosak a magyar ipar fejlődése szempontjából, részletes és analitikus tájékoztatást küld az érdekelteknél ipari üzemeknek. A tájékoztatás a folyóirat beérkezésétől számított mintegy két héten belül jut el az érdekeltekhez. Az új szolgáltatás neve „Express tájékoztatás”. (O. M. K.)

Általános és speciális szakoktatáson vesznek részt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozói műveltségük és szakismereteik fokozása céljából. Külön előadásokat tartanak a központ és a kerületi könyvtárak dolgozói számára. A szakoktatás keretén belül a kerületi könyvtárak raktárkezelői különleges képzésben is részesülnek, amelynek anyagából ki kell emelni a könyvtárosi ismereteket. Ezek el-sajátítása után a könyvtárban szükséges kisebb javításokat helyben végezhetik el. A szakmai ismereteken kívül rendszeres idegen nyelvű oktatást is kapnak a könyvtárosok. (Sz. E. K.)

AZ ÜZEMI SAKKKÖNYVTÁROK 1956. ÉVI MUNKAJÁRÓL

Az Országos Műszaki Könyvtár, mint a műszaki termelési könyvtárhálózat központja, értékelte a vállalati (üzemi, tervező- és kutatóintézeti) szakkönyvtárak 1956-ban végzett munkáját. A kutató- és tervezőintézeti műszaki könyvtárak között kimagasló eredményt ért el a Papíripari Kutató Intézet, az Optikai és Finommechanikai Kutató Laboratórium és a KGMTI könyvtárosa.

A nagyüzemek könyvtárai közül kiemelkedett a Telefongyár, a Csepel Autógyár és a Ganz Villamosági Gyar műszaki könyvtára, de igen jó munkát végzett a Dunai Vasmű és az Egyesült Izzó könyvtárosa is.

A műszaki irodalom közvetlen segítségével is kitűnik, hogy nagyüzemeinkben a nagy jelentőségű újításoknál általában eredményesen használták fel a könyvtárakban található szakirodalmat és a dokumentációs kiadványokban közölt ismertetéseket. (O. M. K.)

Az angol könyvtárak referenzszolgálatára és különleges osztályai számára megtartott rendes évi gyűlésen a BBC egyik munkatársa kifogásolta a referenzszolgálat hiányosságait. A könyvtárak munkatársai nem segítik eléggé az olvasókat a könyvtár rendszerének megismerésében. Javasolta azt is, hogy egyes könyvtárak éjjel 11, 12-ig tartsanak szolgálatot, így azok az olvasók is könyvhöz jutnának, akik csak a késő esti órákban érnek rá. (Manchester Guardian)

A SZOCIALISTA ORSZÁGOK KIADÓINAK ELSŐ KONFERENCIÁJA

LIPCSE ÉVSZÁZADOK ÓTA a nemzetközi vásárok városa s egyben az európai műveltség egyik központja. A kelet—nyugati kereskedelem, a tudomány és a művészetek e centrumában már korán kifejlődött a könyvnyomtatás, s a város ma is szeretettel és gondokkal ápolja ezeket a hagyományokat. Nyomdák, iskolák, intézmények hosszú sora biztosítja a folytonosságot, a régi eredmények és az új technikai vívmányok ötvözetén alapuló továbbfejlődést. Mindez, azt hiszem, kellőképpen indokolja, miért hívták össze éppen Lipcsébe a szocialista országok kiadóinak első konferenciáját.

Az április 7—16-ig tartott konferencián 12 ország 220 küldötte vett részt — köztük a magyar könyvkiadás 10 tagú delegációja is. Emellett, mint megfigyelők, jelen voltak a Jugoszláv Kiadói Szövetség képviselői. A részvevők nagy száma, a kiadói munka bonyolultsága nehéz feladatok elé állította a konferencia szervezőit, elsősorban német barátainkat. Már az előkészítő bizottság sokat vitázott arról, milyen kérdéseket lehet napirendre tűzni, amelyek egyaránt érdekelhetik a különböző kiadókat. A bizottság végül is úgy határozott, hogy a konferencia első része tapasztalatsere formájában foglalkozni fog a tématervek összeállításával, a szerkesztőségi munkával, a kiadók és szerzők, tudományos intézmények kapcsolatával, a könyvkiadás gazdasági kérdéseivel, a könyvpropagandával és a példányszámok megállapításával. A konferencia napirendjére tűzött második kérdéscsoport a szocialista országok kiadói közti együttműködés formáira vonatkozott. Ennek keretében kerültek sorra a kiadók közti közvetlen kapcsolatok, a közös kiadások, a fordítások és a könyvművészet fejlesztésének problémái.

E TÉMÁK PUSZTA FELSOROLÁSA is azt mutatja, hogy a konferencia programja nagyon gazdag volt, és viszonylag rövid idő állt rendelkezésünkre ahhoz, hogy egy-egy kérdést alaposabban megvitathassunk. Német elvtársaink azonban gondoskodtak arról, hogy minden percünket kihasználjuk. A konferenciát nem a városban, hanem a Lipcse melletti Markkleebergben rendezték meg, ahol a delegátusok „kolostori” elszigeteltségben folytathatták munkájukat. Jellemző, hogy a reggel kilenctől délután ötig tartott plenáris ülések után (közben természetesen volt ebédszünet), az egyes szakbizottságok sokszor késő estig tárgyalták az őket érdeklő problémákat. Ily módon nem kis erőfeszítéssel, de sikerült a konferencia elé tűzött célokat megvalósítani.

A szocialista országok kiadói között eddig is folyt tapasztalatsere, de a vélemények ilyen széleskörű kicserélésére még nem került sor. Az egyes delegációk beszámolóí érdekes összehasonlítási alapot szolgáltatottak mindenki számára. Világossá vált, hogy a szocializmus építésének közös vonásai a könyvkiadásban is azonos jellegű fejlődést eredményeztek és ennek folytán számos közös megoldásra váró probléma is van. Minden szocialista országban megfigyelhető a könyvkiadás körének bizonyos bővítése, különösen a múlt hagyományainak feldolgozása és a külföldi eredmények ismertetése terén. Ebben a vonatkozásban mindenütt vitára adnak alkalmat a határkérdések, a helyes ideológiai állásfoglalás a dogmatikus és a revizionista nézetek ellen, a helyes érték- és sorrend kialakítása, melyről részletesen beszélt zárószavában J. R. Becher, a neves költő, a Német Demokratikus Köztársaság kulturális minisztere. Csaknem minden országban kísérleteznek a gazdaságosság és a könyvterjesztés kérdéseinek helyes megoldásával is. Természetesen a közös vonások mellett minden ország könyvkiadásának megvannak a maga sajátosságai s a konferencia ezeket figyelembe vette, nem tűzte ki célul általános receptek kidolgozását. A konferencia egész légkörére jellemző volt az eszmei egység s ugyanakkor az egyes országok sajátos helyzetének megértésére való törekvés.

A HIVATALOS TAPASZTALATCSERÉN KÍVÜL személyes találkozásokon is alkalmunk volt megismerni egymás nézeteit. A magyar delegáció egyes tagjai érdekes megbeszéléseket folytattak főleg a szovjet és a kínai elvtársakkal. A szovjet küldöttek különösen a külföldi irodalom kiadásával kapcsolatos terveikről, a legutóbb kiadott és a készülő szépirodalmi művekről, az Októberi Forradalom 40. évfordulójára megjelenő munkákról tájékoztattak. Megbeszéltük velük a szovjet–magyar közös könyvkiadás lehetőségeit is. A delegáció vezetője, *Nazarov* miniszterhelyettes, nagyon tanulságos történeteket mondott el arról, hogyan használták fel a szovjethatalom első évtizedeiben a könyvkiadás kapitalista szakembereinek tapasztalatait és milyen megbecsülésben részesítette Lenin a haladó könyvkiadókat. A kínai elvtársakat arra kértük, mondják el, hogyan alkalmazzák a „minden virág virágozzék” jelszót. Lipcsében tanuló kínai diákok tolmácsolták — még hozzá igen szép németességgel — *Csen Ke-han* miniszterhelyettes előadását, melyben körültekintően, részletesen elemezte a kínai helyzetet, a jelszó tartalmát, alkalmazásának feltételeit. Nem lehet itt néhány szóban összefoglalni e beszélgetés tartalmát, hisz minden rövidítés veszedelme leegyszerűsítéshez vezethetne. Egy dolgot azonban ennek az ismertetésnek az alapján is állíthatunk: a kínai elvtársak megfontolt, bölcs, s tegyük hozzá, rugalmas értelmiségi politikát folytatnak, anélkül, hogy engedményt tennének bármiféle revizionizmusnak. A kínai delegáció tagjai egyenként nem győzték hangsúlyozni, milyen fontos a helyi sajátosságok tanulmányozása, milyen helytelen lenne a „minden virág virágozzék” jelszó automatikus átvétele bármely ország részéről. Itt kell megemlítenem, hogy mindegyik delegáció igen élénken érdeklődött a magyarországi helyzet iránt és örömmel fogadta arról szóló tájékoztatásunkat, hogy a normális élet viszonylag rövid idő alatt helyreállt és könyvkiadásunkban is hamar megindult a munka.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS KÉRDÉSEIRŐL a konferencia javaslatokat fogadott el, amelyek a kiadóknak azt ajánlják, hogy közvetlen kapcsolatokat vegyenek fel egymással, cseréljék ki információikat, szervezzék meg a személyi cserét, készítsenek közös kiadványokat, hozzanak létre könyv-archivumokat, vagy múzeumokat a könyvművészet fejlesztése érdekében, rendezzék meg a legszebb könyv címéért folyó versenyt és hozzanak létre nemzetközi könyvművészeti szemináriumot. Ezek a javaslatok nagyjelentőségűek, mert az eddigi szórványos gyakorlatot általánosítják, és mert a kormányok figyelmét felhívják a könyvkiadás terén mutatkozó nemzetközi együttműködés komoly lehetőségére. A szocialista országok kiadói senkit sem kívánnak kizárni ebből az együttműködésből, sőt úgy gondolják, hogy a szocialista kiadók közötti kapcsolatok szorosabbra fűzése alap a még szélesebbkörű közös munkára a nem szocialista országok kiadóival is. Ebben minden delegátus egyetértett és egyetértettek a Jugoszláv Kiadói Szövetség képviselői is, akik együttműködési készségükről külön is biztosítottak bennünket.

Szép és hasznos volt ez a konferencia, melyet joggal nevezett J. R. Becher első lépésnek, biztató kezdetnek és a szocializmusért, a békéért folytatott harc egyik fontos nemzetközi megnyilvánulásának.

Köpeczi Béla

A PEKINGI ÁLLAMI KÖNYVTÁR könyvállománya meghaladja a 4,200 000 kötetet. A könyvtárt hivatalosan 1912-ben nyitották meg. S eredetileg Fővárosi Könyvtár volt a neve. Jelenleg 38 ország 138 könyvtárával tart fenn cserekapcsolatot. Évente mintegy 30 000 könyvet kap külföldről, s 120 000 kötetet küld a világ minden tájára. Az Állami Könyvtárnak hat olvasóterme van (gyermekolvasót is beleértve) mintegy 700 férőhellyel. Az állomány évenként kb. félmillió kötettel gyarapszik. Az elmúlt évben kezdte meg munkáját az 1,200 000 kötet befogadására alkalmas új könyvraktár (Kniznica).

A JUGOSZLÁVIAI KÖNYVTERMELES rekord éve: az 1955. év. 4500 új könyvet adtak ki 22 millió példányban. A jugoszláv szerzők közül Džozic mai tárgyú regénye 16 000 példányban jelent meg. A fordításban közreadott művek közül a legkedveltebbek a francia klasszikusok. A hazai irodalmi alkotások közül leginkább regényeket, lírai verseket és meséket olvasnak. A gyermekek számára 100 új könyvet adtak ki, közülük 13-at idegen nyelvből fordítottak. Fokozódik a kereslet a tankönyvek és a tudományos művek iránt, a politikai irodalom iránti érdeklődés viszont jelentősen csökkent. A papír- és a szakemberhiány gátolja a kiadók munkáját. (Citatel.)

A KÖNYVMÁGLYÁK INTELME

Az egész haladó világ emlékezik. Egy év híján negyedszázada lobbantak fel Goethe országában a hitleri barbárok első máglyái: a világveszejtő reakció előretolt, baljós őrtüzei.

1933. május 10-én kezdődött a pokoli színjáték. A berlini Opern-Platzon és sok német város fő terén egys időben komorlottak fel a tüzrakások csipős, orrfacsaró füstoszlopai. Nem embereket égettek... Még nem embereket... Könyveket. A világirodalom legnagyobb alkotásait és a németiségnek a világ népei közt szerzett életjogát megtestesítő német nemzeti irodalom majd minden értékét.

Ártatlan fasiszta játék volt-e ez a jelképekkel? Egy csúnya, alantas, de alapjában véve nevetséges kilengés? Nem tudta az esztét vesztett könyvégető, hogy könyveket nem lehet elhamvasztással semmivé tenni?

Álljunk meg egy szóra és vessük jól emlékezetünkbe: a könyvégetés nem volt erőltetn jellepes cselekedet. Ezzel kezdődött a német irodalom kiirtása német földön. E naptól kezdve generációk nem tudhatták többé, mi a német kultúra. Heine, Heinrich Mann, Thomas Mann, Feuchtwanger, Brecht, Anna Seghers, Zweig és mások műveit, mindazokét akik a szellemi gazdagságot és az útmutatást jelentették a német népeknek, egyszerűen kiirtották és elküzték a horogkereszt urainak birodalmából.

★

Egy évvel később Párizsban gyűlt össze a száműzött német irodalom. El kellett menekülnie szülőföldjéről s a hazát csak szívében és tollában vihette magával. Heinrich Mann és társai a könyvmáglyák évfordulóján megalapították a Német Szabadság-Könyvtárat. Száműzöttek voltak, Thomas Manntól tudjuk, hogy keserű kínok közt dolgoztak, honvágytól gyötörve, nélkülözve népük visszhangját, népükét, amelyet nem csak tőlük, hanem a világtól is elzártak. De dolgoztak. Alkottak. Sokan közülük életük legértettebb műremekeit írták meg.

És a baljós előrs-örtüzek elhamvadása után a horogkereszt lángbaborította a világot, hogy aztán a romjai alatt pusztuljon maga is. Igen, a könyvmáglyák mindig nagy veszedelmek közeledtét jelezték a történelemben: a haladás és az emberség veszélyeztetését: embermáglyákat, világégést.

★

Tíz évvel ezelőtt, pontosan 1947. május 10-én, már rég egy világrész és a saját kor-mos üszkei alatt múlt ki a hitleri barbárság maga is. A hazatérő száműzött írók visszahozták magukkal a romok közé, amit hűen őriztek és ápoltak bújdosásaik éveiben is: a humanista német irodalmat. És ezt az évfordulót a „Szabad Könyv Napja”-nak nyilvánították. A szabad gondolat ismét átzúgott a börtönök, tömegsírok és kínzókamrák világa fölött. De már akkor felhangzott a figyelmeztetés is: Ha nem is égne most könyvek, vannak még világszerte, akik már gyűjtögetik a rőzsét, újabb máglyák rakásához.

Tízéves a „Szabad Könyv Napja” az NDK-ban. A nagy alkotók művei és a nép ismét egymásra leltek. De Nyugat-Németországban a humanizmus és haladás szellemi értékei ma is száműzve vannak, és a fiatalság, sőt a harmincas és negyvenes korosztály sem vehette még kézbe soha az élő német irodalom legjobb jainak műveit. Ott nem jelenhet meg szocialista író könyve. Ám gyűjtögetik a rosszcélú rőzsét... A háborús bűnös Ribbentrop és hasonló könyvei látnak már napvilágot.

De az intő jelek azt is jelzik, hogy a fasizmus dajkálása nem korlátozódik csupán Nyugat-Németországra. Amerikában lehetetlenné teszik a haladó szellemű művek megjelenését, perbe fognak írókat és a „Tisztességes Irodalom Nemzeti Szervezete” nevű mozgalom már a nyíltan reakciós könyvcenzúra megteremtésére tör az Egyesült Államokban: a szellemi élet megnyírálására és elnyomására, az imperializmus szolgálatában.

★

Az egész világ tudja, hogy a békét, emberséget és szabadságot hirdető erők feje fölül még nem oszlottak szét a sötétség újabb, fenyegető viharfelhői. A szellemi élet elnyomásának veszedelme még ott lebeg a világ nagy része fölött. És tudja azt is, keserű tapasztalatokból, hogy ahol elősettenkedik a haladó szellemű erők ellen a könyvcenzúra, ahol föllobbannak a könyvpusztító máglyatüzek, mögöttük ott készülődik és támadásra indul a reakció, az elnyomás és az atombombás merénylők közveszélyes, gonosz örülete.

Ez az intelleum rajzolódik az emberiség egére, a közel negyedszázados könyvmáglyák füstoszlopaira emlékeztén.

Ugyanúgy, mint a hitleri Németországban huszonnégy esztendővel ezelőtt, az októberi ellenforradalom napjaiban fővárosunk utcáin is fellángoltak a könyvmáglyák és napokig égve döbentették meg a könyvek barátainak és tisztelőinek mellettük elhaladó ezreit. Ugyanaz a szellem, amely annak idején tűzre vetette Goethét, Heinét és Thomas Mannt, félrevezetett ifjakkal, 9–14 éves gyermekekkel máglyára rakatta és elégettette az orosz és szovjet irodalom mesterműveit – Lenin, Tolsztoj, Csehov, Gogoly, Puskin, Gorkij, Majakovszkij, Solohov könyveit. Az ellenforradalmi csőcselék Petőfi nevét tűzte zászlájára törte fel, rombolta szét a könyvesboltokat és vandál kegyetlenséggel égette el a nagy forradalmár költő oroszra fordított halhatatlan verseit.

Nem sikerült nekik. Ahogyan a haladó erők szétérték és megsemmisítették a sötét fasiszta erőszakot, úgy a magyar dolgozók a forradalmi munkás-paraszt kormány vezetésével, a Szovjetunió segítségével megmentették a népi hatalmat és lehetetlenné tették a könyvégetést. De a Budapest utcáin nem oly régen égő könyvhalma-
zok kell, hogy bennünket is sokra emlékeztessenek.

MIÉRT VÁLTOZTATTAK NEVET KIADÓINK?

Bizonyára feltűnt olvasóinknak, hogy számos könyvkiadó megváltoztatta a nevét. Felvilágosítás céljából a Kiadói Főigazgatósághoz fordultunk; miért volt rá szükség, miért történt ez? A kapott tájékoztatás alapján a következőkben számolhatunk be olvasóinknak a névváltozás okairól.

Szervezeti változásról nincsen szó. A változás csak az elnevezésekben van. Ezt több könyvkiadó azért tartotta szükségesnek, hogy az elnevezés közérthetőbben fejezze ki a kiadványtárolt törekvéseit.

Az **Európa Könyvkiadó**, a régi Új Magyar Könyvkiadó, a külföldi irodalom kiadásával foglalkozik, tehát a régi elnevezése félreértésekre adott okot. Ezért a kiadó az **Európa** nevet vette fel.

Az Ifjúsági Könyvkiadó név problémát okozott a terjesztésnél, mert a kiadó lényegében hároméves kisgyermektől a húszéves fiatalokig terjedő minden korosztály számára ad ki változatos könyvanyagot. Az Ifjúsági név egyre inkább a gyermekkönyv fogalmával mosódott össze. A **Móra Ferenc Kiadó** név ezt a problémát kiküszöböli. Móra Ferenc a felnőttek és a gyerekek számára egyaránt írt jelentős műveket. Ezentúl a könyvek hát-
só borítóján jelzik a korosztályt.

Majdnem humoros tünet volt, hogy például a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó gyermekirodalmat, szakácskönyveket adott ki. Ez természetesen visszaszóló helyzetet teremtett, hiszen sem a szakácsművészetnek, sem a mesekönyveknek semmi közük nem volt a közgazdasághoz, vagy a joghoz. A könyvkiadó az ilyen jellegű kiadványokat a jövőben **Minerva** jelzéssel adja ki.

A Katonai Könyvkiadó elnevezés túlságosan merev volt. Hiszen a vállalat jelentős számban adott ki szépirodalmi

műveket is. A mostani **Zrínyi Kiadó** név, a katonai jelleg mellett, a szépirodalmi törekvéseket is kidomborítja.

A szakszervezetek új kiadóját (a régi Népszava Könyv- és Lapkiadó) a magyar munkásság első nagy harcosáról nevezték el **Táncsics Mihály Kiadónak**.

A **Kossuth Kiadó** elődjétől (Szikra) eltérően nemcsak politikai, hanem számos magyar és külföldi szépirodalmi művet és ismeretterjesztő kiadványt bocsát ki.

Kevésbé indokolt a Művelt Nép tudományos és ismeretterjesztő kiadó **Bibliotheca** névre történt átkeresztelése. A Főigazgatóság véleménye szerint a régi név sokkal jobban kifejezte a kiadó célját és jellegét.

Tájékoztatást kaptunk a három új kiadóról is: a **Gondolat Könyvkiadó** a TTIT kiadójaként működik, többek között irodalom- és művészettörténeti műveket jelent meg. Ezenkívül filozófiai, közgazdasági és sok ismeretterjesztő mű kiadását is tervezi.

Megalakult a **Medicina Könyvkiadó**, melynek feladata az orvostudomány, illetve egészségügy irodalmának a megjelentetése.

Teljesen új feladatra vállalkozott a Kisipari Szövetkezeti Központ (OKISZ) könyvkiadó vállalata, a **Neptun**. A magyar bibliofil könyvkiadás eddig elhanyagolt területét kívánja gondozni. Felújítani a kisipari mivészek művészetét eredeti könyvművekkel, rézmetszetekkel, illusztrációkkal. Folytatni azoknak a nagy tipográfusoknak, könyvművészeknek a hagyományait, akik elévülhetetlen érdemeket szereztek a magyar könyvnyomtatásnak. Misztótfalusi Kis Miklós, a gyomai Kner, a békéscsabai Tevan művészetének felelevenítéséről van szó.

JUHÁSZ GYULA

A legnagyobb és legigazibb magyar költők egyike hagyott el bennünket húsz év előtt Juhász Gyulában. Utolsó évei teljes magányban és már életében elfelejtve teltek el, halálon innen és életem túl, a sorstól megtépzott idegrendszerrel és kedélylélettel, részben önként választott és akart belső száműzetésben. Juhász Gyula születésétől kezdve a Szép szelíd szerzetese volt, akinek életében a Kempis Tamás-i *cella continua dulcescit* szavak mondhatatlan édessége valósult meg. Ő maga azt hitte sokszor és hirdette is, hogy számára a művészet elefántcsonttorony, melynek fehér tornya feléje ragyog és ha kitagadta az élet, annak lett boldog-boldogtalan rabja.

A magyar költészetnek klasszicizmusunk kora után második nagy virágborulása, az Ady-korszak Juhász Gyulával, Babits Mihállyal, Kosztolányi Dezsővel és Tóth Árpáddal termette meg azokat a hatalmas tehetségűk minden ízében magyar alkotókat, akik talán majdnem minden más nép körében parnassziennekké váltak volna. Persze a magyar élet roppant, kínzó problémái ezt a lelki luxust nem engedték meg számukra. S ez talán jó is volt így. Juhász Gyula is már korán átérezte, hogy az élet e tájakon nem móka és nem fölöslegesen kiagyalt talány. Ahogy szülőföldje tájáról énekelte később a *Tápai lakziban*...

★

Az egyetemről, ahol a magyar esztétikának egyik nagy reménysége volt, kikerülve, a vidéki tanári élet szakolcai rabságában ezt méginkább megtanulta; Juhász Gyula-i lelkialkattal, érzékenységgel lenni a homályban élni, meg nem értés és sokszor számtalan sziszegő rosszindulat között, van-e ennél kínzóbb és gyötrelmesebb embersors? Szabó Dezső írta egyszer, hogyha egy ilyen helyettes tanár megírta volna emlékiratait, az lett volna a legszörnyűbb vádiratok egyike a Tiszák Magyarországa, a magyar bűnök és mulasztások ellen. „Vigasztalásul könyvet olvasok”, — felelt minderre akkor még Juhász Gyula, s a Szép valótlán világát

vonta védekezően maga és az emberek közé. S felelt sorshelyezetére hatalmas európai műveltséggel és egy csodálatos, tiszta, belső álmovilággal. Ebben a világban, a könyvek és a költészet világában mindaz jobbra változott és megszépült, ami itt alant fájó és kínzó volt.

Mégis volt valami, ami soha meg nem szűnő fájdalommal vérzett föl mindig újra Juhász Gyulában. A seb újra és újra fölszakadt és fájdalma az életből való menekülésre készítette hordozóját. Kevesen tudtak erről és csak az Anna-versek panaszolták ezt a szerelmet, a művészet örökkévalóságába emelve. Hogy milyen volt szökecsége, azt talán már írójuk sem tudta, de minden ért kalásszal sárguló nyár újra láttatta vele; milyen volt szeme kékje, nem emlékezett már, de a tavaszi égbolt kékségében őrá révedezett vissza. Benne volt ez a szerelem ezután minden eltévesztett életlépésében, örök kísértése maradt szívének és sebzett lelkét örökre eljegyezte a szomorúsággal.

★

Az olyan érzékeny lelkeknek, mint amilyen Juhász Gyula volt, különben is van egy nagy, egész életre szóló fájdalomuk, amelybe az élet kisebb bántásai, tüszúrásai csak beleolvadnak és ellenségesen növelik az elviselhetetlenségig. A nagyváradi évek, az Adyval és a Holnapkörrel való együttvitézkedés egy ideig kiragadta elefántcsonttoronyából a költőt, aki később Szegedre, szülőföldjére visszatérülve, teljesen visszatálat a magyar röghöz, annak fájdalmához és meggyötört robotosaihoz.

„Babona, bánat, borok és botorság
Mind összekapnak és a korcsma zúg,
Fölzengenek az átkok és a nóták
És döngetik a temetőkaput!...”

(Magyar tél)

Hatalmas ívelés volt ez a fejlődés a l'art pour l'art-tól a magyar valóságig, egyesítve, bámulatos formaművészettel, a legmélyebb magyarságot s a legteljesebb európai kultúrát. Senki sem fejezte ki szebben azt a furcsa magyar bánatot, ma-

gányos mélabút, melyet a magyarság még talán Ázsia térségeiről hozott magával, melyet sorsa, helyzete itt csak megnövelt és amelyet Juhász Gyula a költészetben Gauguin-i színekkel és képekkel érzéktett. Szegedi éveiben, 1919 után tanárságától megfosztva él, mert a legmagyarabb művész a „ködevő” magyaroknak nem volt elég magyar, mert látni vélte, hogy gyül ki egy láng, éjten-éjjel, mikor csak a kakas éber, s vár egy napot fölkelőben a szegedi magyar temetőben (*Dózsa feje.*) Meg merte írni, hogy várja a kort, amikor itt nem boldogul más, csak aki alkot, aki munkás... (*A munkásotthon homlokára.*) Meg merte kérdeni:

„Mi lesz, ha egyszer szikrát vet a szalma
És föllángol e táj, e néma, lomha?

Ha megutálva száz here pimaszt már
Vihart aratva zendül a magyar nyár?”

(*Magyar Nyár*, 1918.)

S ki merte mondani „Petőfi centennáriumán”:

„Nevét idézik, de a szellemét nem,
Az él és gyűjt szívekben észrevétlen...

*Elég babona, máglya, bamba gazság
És napod virrad, szent Világszabadság!”*

★

De közben egyre szürkül a ködös határ és a határban már a Halál kaszál... Még megjelentek verseinek és miniatűr prózájának válogatott darabjai a *Hárfában* és a *Holmiban*, azután még egyszer ezzel a mélabús, önsarkaló címmel újabb versei: *Fiatalok, még itt vagyok!* De Juhász Gyula ekkor már tulajdonképpen rég nem volt velünk. Hasztalan kerestük föl, rajongó diákok, a budai *Szieszta-sz*-natóriumban. Az örület éjszakájának mesgyéjén imbolyogva, élő-halottan tűnődött arról, hogy milyen álmok is jönnek a halálban és milyen az a tartomány, ahonnan nem tér meg az utazó. Tépett, bús, borús hangokat adott már csak hárfája ennek a nagy és tiszta léleknek, aki többször megkísérelte a halált, míg végre húsz év előtt sikerült elérnie birodalmát. Átsuhan-nia neszelenül, halkán, amint élt, a Vég-telenbe, mert az életet nem tudta már elviselni, nem tudott vele megalkudni, de meg tudott tőle válni. *Katona Jenő*

IRODALMI PÁLYÁZATOT HIRDETETT a Borsod megyei tanács művelődési osztálya. A pályázat két részből áll: 1. népballadák, népmesék és regék feldolgozása egyetlen díszlettel előadható színdarabokká. — 2. A borsodi népköltészet anyagok összegyűjtése, valamint a helyi nemzetiiségi (szlovák) népi balladák fordítása.

★

ILJA EHRENBURG világhíró szovjet író Japánba látogatott, hogy tanulmányozza a modern japán irodalmat, és megbeszéléseket folytasson a japán békebizottság tagjaival.

★

A LENGYEL ÍRÓSZÖVET-SEG külötsége: Mieczislaw Jastrun, Jezi Andzelewski és Adam Wazyk Jugoszláviába utazott, ahol különböző irodalmi problémákról megbeszéléseket folytatnak a jugoszláv írószövetség tagjaival.

★

OSSZEL ELMARADT a nagy érdeklődéssel várt Vasi Szemle című folyóirat megjelenése. Szombathely kulturális körében most ismét foglalkoznak a folyóirat kiadásának kérdésével; a tizenkét íves folyóirat előreláthatóan június végén jelenik meg.

ISMERETLEN TETTESEK november közepén Ercsi községben, bárbar módon szét-dúlták Eötvös Józsefnek, a reformkor nagy frójának és kultúrpolitikusának sírboltját. Eötvös József koporsóját teljesen szétérték és a csontváz maradványait szétdobálták. A közelmúltban muzeológus szakértők megállapították, hogy a feldúlt sírban talált koponya Eötvös József koponyája. A sírbolt helyreállítását az ercsi tanácsházán helyezték el. Az Eötvös-család sírboltját a közeljövőben restaurálják.

★

„EÖTVÖS KÁROLY irodalmi és helytörténeti munkaközösség” alakult Veszprémben. A munkaközösséget a megyében élő írók, kutatók, tudományos dolgozók alakították, de a munkába bevonják azokat az írókat és kutatókat is, akik eredményeket értek el a Bakony-Balaton vidék tájkiadásában, irodalmi ábrázolásában. Az Eötvös Károly irodalmi és helytörténeti munkaközösség a tájkiadás mai módszereivel igyekszik a legszélesebb körben ismertetni a Bakony-Balaton vidék múltját és mai arculatát.

JÓZSEF ATTILA válogatott verseinek kötete rövidesen megjelenik a Szovjetunióban. A kötetet A. Gerskovics, A. Golemba és Geiger Béla ismert műfordítók szerkesztik. A József Attila-versek fordító-munkáját a szovjet költészet és műfordítás legkiválóbb képviselői végzik. Az elkészült műfordításokat gondosan ellenőrizték.

★

A MONGOL ÍRÓK SZÖVET-SEGE Ulan-Batorban tartotta meg második kongresszusát. Ezen feltárták a kilenc évvel ezelőtt tartott első értekezlet óta elért eredményeket és foglalkoztak a mongol nemzeti irodalom fejlesztésének kérdéseivel.

★

JOSEF HAYDN születésének 225. évfordulója alkalmával Leningrádban kiadják azt a kúrtökre és két klarinétre írt, ismeretlen Haydn-alkotást, amelyet száz esztendővel ezelőtt Lvov orosz hegedűművész helyezett letébe a lenin-grádi könyvtárban. A kéziratos Haydn-művet, amely nem szerepel a nagy zeneköltő alkotásainak katalógusában, a közelmúltban találták meg. A kézirat keltezése: 1761.

IMPRESSIONIZMUS

Impresszionizmuson az irodalomban voltaképpen két dolgot értünk. Az egyik az írói ábrázolás gyakori módszere, mondhatni egyidős az irodalommal: mikor az író úgy ábrázolja az életet, úgy mutat be eseményeket, amint ezek *egyetlen* embernek a tudatában tükröződnek. Klasszikus példája Stendhal *A pármái Certosa* c. regényéből a waterlo-i csata leírása, — ahogyan az ifjú Fabrizio del Dongo tudatában tükröződik. A magyar irodalomból Gárdonyi Géza *Isten rabjai* c. regényét említhetjük; itt a középkori magyar kólostori életet Jancsi fráter szemével látjuk. Ebben az esetben az író — a sajátos beállítottság művészi varázsa érdekében — lemond az ábrázolás objektív érvényességéről, teljességéről.

Az impresszionizmus mint irodalmi irány a naturalizmus talaján születik meg, a naturalizmussal sok tekintetben párhuzamosan fejlődik, olykor alig lehet a kétfajta látásmódot különválasztani. Franciaországban, a francia festészetben tűnik fel először az impresszionista stílus Claude Monet tájképein és Edouard Manet-nak, Zola barátjának figurális művein. Náluk a rajz másodrendű, színpoltokból, színsávokból áll össze a kép; a pillanatnyi szemlélet megöröklésére törekcszenek. Az irodalom Musset-ben, főleg Musset verseiben látja az impresszionista ábrázolás első képviselőjét. A lírában Verlaine és Rimbaud költészete, a regényben és a novellában a Goncourt-estvérek, Daudet és Maupassant alkotásaiban, nálunk főképp Kosztolányi műveiben érvényesül legvonzóbb művészetel az impresszionista látásmód.

A naturalizmustól eltérően, amely objektív hitellel, a valóság összefüggéseire koncentrálván igyekszik ábrázolni, az impresszionista író műve pillanatnyiság és egyéniség kereszttüzében születik meg; elsősorban pillanatnyi benyomást mutat be, programszerűen kerül az általánosítást, a tágabb tér- és időbeli érvényesség igényét. A későbbi impresszionistákkal (Wilde, a fiatal Rilke, Jacobsen) elterjed a differenciált érzések, árnyalati finomságok, raffinált élvezetek kultusza, és csak szűk körű műértő elit-közönségre számíthatnak. Az impresszionizmus behatolt a kritikába is: a kritikusok főképp azt a hangulatot, benyomást, lelkiállapotot rögzítik, amelyet a mű kivált belőlük (Oscar Wilde, Alfred Kerr, nálunk Ignó tus kritikái).

SZONETT

A szonett műfaja valószínűleg Provence dalköltészetében születik meg, a XIII. században kerül át Itáliába s itt éli fénykorát az olasz nemzeti költészet első felvirágzása idején, Petrarca (1304—1374) költészetében. Tartalom és forma tekintetében a leginkább megkötött lírai műfajok egyike. Tizennégy sor; két négysoros és két háromsoros strófából áll. A két négysoros strófát ellentét, a mondanivaló bizonyos dialektikája állítja szembe a háromsoros strófákkal. Az utolsó sor többnyire egy meglepő hasonlat vagy kijelentés. A sorok leggyakrabban ötös és hatodfeles jambusok; a leggyakoribb rímképlet: a b b a, a b b a, c d c, d c d. A háromsoros strófiák rímképlete nagyon változó. Példaként ideírjuk Petrarcanak egy szonettjét, Sárközi György fordításában:

A szem, amelyről oly forrón daloltam,
a kar, a kéz, a lába, arca, keble,
melyeknek láttán magam is feledve
az emberek közt elmagányosodtam,

A színarany haj száz fényes bodorban,
angyalmosolyt villantó játszki kedve
most ott hever mind egy maroknyi
porban

S én mégis élek! Búban és haragban,
mert elhagyott a fény, mit úgy szerettem,
s romlott hajóm vihar tépázza-rázza!

A szerelem dalát így abba hagytam:
az ér kiszáradt bennem és rekedten
csap át kifáradt lantom is sírásba.

A Petrarcae mellett legismertebbek Shakespeare, Baudelaire, Carducci és Rilke szonettjei. A magyar irodalomban Szemere Pál honosította meg. A közelmúlt és a ma költészetében Babits Mihály és Szabó Lőrinc szonettjei a legszebbek.

★

VERIZMUS

A századforduló körül az olasz irodalomban is kibontakozik a naturalizmus, amelyet itt verizmusnak hívnak. Olaszországban azonban nemcsak a naturalizmus elnevezése különböző, hanem a tartalma is. Míg más irodalmakban főképp a városi életet, a nagyvárosi proletariátust és kispolgárságot ábrázolják a naturalista írók, Olaszországban a verizmus a falu élete, a paraszti életforma felé fordul, erősen hagyományvédő hangsúllyal. A verizmus legnagyobb írója Giovanni Verga (1840—1922) és a Nobel-díjas Grazia Deledda (1875—1936); Verga műveiben Szicília, Deledda regényeiben Szardinia parasztságának élete elvenedik meg.

(P. L.)

A KÖNYV TÖRTÉNETÉBŐL

Tudós nyomdászok

Honterus

Erdély délkeleti szegletében Brassó volt a leggazdagabb város. A XVI. század első felében tornyokkal erősített négyszeres várfal vette körül, utcái kövezettek, van orvosi rendelője, patikája, két fürdője, 14 temploma, a templomok mellett iskola s a plébániatemplom harangjátékos tornyán ütő óra. A főtéren délutánonként dárdavelő verseny folyt és ünnepeken a tapsoló közönséget kardtáncsal gyönyörködtették. Fő nevezetessége azonban a városnak, hogy Honterné tímármester-övegy tágas házában 1535 óta nyomda működött. Ilyen Hess András budai műhelyének 60 évvel azelőtti megszűnte után nem volt az országban. Gazdája a város plébánosa, a humanista tudós Honterus János, aki a 14 év alatt ott megjelent kiadványokat — a 23 latin, 9 görög és 5 német könyvet — javarészt maga írta.

Szülei bőkezűen neveltették. 17 éves korában elküldték a bécsi egyetemre, ahonnan 10 esztendő múlva, 1525-ben, a mai doktorátusnak megfelelő magister címmel felruházva, átment a krakkói egyetemre. Ott jelent meg két első, ma is ismert könyve: latin nyelvtana és a csillagászat meg földrajz alaptanait összefogó Ccsmografiája. 1532-ben Baselben tanul, ott nyomatja többek közt Erdély fametszetes térképét.

33 éves, midőn Kassán és Váradon át 16 évi távollét után hazatér. Nyomdai eszközöket és szakmunkást hoz magával, — a franciaországi és velencei Gryphus nyomdászcsalád egyik tagját. S még valamit: Aldus Manutius ízlését, a kecses kis könyvalak és a latin kurzív betűk szeretetét. Utóbbiak azonosak Sebastian Henricpetri baseli típusaival. Egyes fametszetes iniciáléit is viszontlátjuk Henricpetri nyomtatványaiiban. Tőle hozhatta antiquája, fraktur és görög betűinek matricáit is. A nyomdászatot nála tanulta:

*„Honterus János Erdélybe érkezék,
Ki Basileában immár régen lakék,
Könyvekkel s Betűkkel ott ő megtöltözék,
Melly kezdetből Erdélyt Jó gyarapodék”*

— éneкли Pápai Páriz Ferenc.

Amire első brassói termékei megjelennek, közéleti pályája is megkezdődik. Városi tanácstagul választják. Iskolát és ebbe könyvtárat alapít. Résztvesz a brassói papírmalom létesítésében. Tudományos írói tekintélye egyre nő. Latin munkái ugyan túlnyomórészt iskolai nyelvtanok, magyarázatok szövegismertetéi, sőt énekeskönyv is van köztük, de jelentek meg igényes művei is, mint a magánjog pandektáiról szóló, melyet a Zápolya-család és Magyarország címerével díszítve János királynak ajánlott; továbbá a „Reformáció könyve”, melynek hatására Brassó áttért az evangélikus hitre. E könyvéért felelősségrevonás céljából Izabella királyné és Martinuzzi Fráter György elé idézik Tordára, de a tanács nem engedi el, helyette a városbíró jelent meg, kinek sikerült elsimítania az ügyet.

Wagner

Honter korai halála után 1549-ben Wagner Bálint, a Honter-alapította iskola igazgatója vette át a nyomda kezelését s egyúttal lelkesí állásában is utóda lett. Szintén tudós meg író, ő is ógörög nyelvismertével tűnt ki. Melanchton tanítványa volt a wittenbergi egyetemen. Bár csak 8 évig vezette a nyomdát, termelése megközelíti Honterét. 32 kiadványából 21 latin, 8 görög és 3 német nyelvű. Legterjedelmesebb a görög-latin Újtestamentum-kiadása, melyre — miután jelentős tőkebefektetéssel járt — János királytól szabadalmat nyert. Szemrevaló könyvecskéje az „Imagines mortis” c. haláltánc-ének, amelynek 16 fametszetét Holbein halálképsorozatából másolta át úgy, hogy a brassói képeken a baloldalra került, ami Holbein eredetijén a jobboldalon látszik.

Sylvester

Két vagy három évvel Honteré után, az ország túlsó szélén, az osztrák határ irányában, Sárvár-Újszigeten, nyílt az ország második hazai nyomdája. A sövényből font, sárral tapasztott kerítésekkel és tölgyfabástyákkal erősített Nádasdy-vár közepén állt az akkori magyar művelődés menedékhelye, az óriási borospincéről híres kastély, körülötte végnélkülinek teendő park, melyben rab török kertészek ültették a tulipánokat.

Gyönyörű tágas természet. Sétányai mentén valamelyik csodás platánfa árnyékában lantpengetésre és énekekre tanítják a Nádasdy-alapította újszigeti iskola tanítványait. Az iskola rektora Sylvester János. Ő az irányítója és felügyelője a nyomdának is, melyet Nádasdy épp Sylvester munkáinak kiadására létesített.

Sylvester Honterrel körülbelül egy időben iratkozott a krakkói egyetemre, hol a magyarországi hallgatók csoportjának ő volt a szeniora. Ő is itt lép a porondra mint író. Dicsőímnusza jelenik meg Magyarország patrónájáról és két erasmista szellemű latin nyelvkönyvhöz ő írja a magyar értelmezéseket, — az első ismert magyar nyomtatott szövegeket. A kiadó-nyomdász, Vitor Jeromos, mint korrektort foglalkoztatta. 1529-ben Wittenbergbe ment s néhány évvel később ottani professzora, Melancthon ajánlólevelével került Nádasdy udvarába.

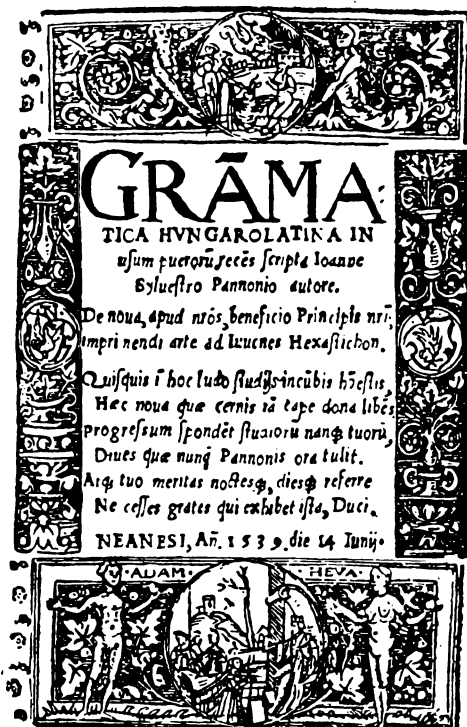
A nagyúr egyik bécsi útján intézkedett a nyomdai felszerelés, beszerzése ügyében s technikai vezetőnek felfogadta Joannes Strutius betű- és fametszőt. A latin, görög meg héber betűkészletet, valamint a fametszetes könyvdiszkek dúcainak nagy részét Singrenius nyomdájától vásároltatta, a magyar szövegekhez kívánt tört-sarkú betűket pedig Sylvester utasításai szerint Strutiuszal metszette. A különleges magyar hangoknak, az ő-nek, ü-nek, ly-, ny-, ty-, zs-nak megfelelő jelek ugyanis ismeretlenek voltak a latin ábécében, és azonkívül magyar szövegekhez, éppúgy mint — az olaszt kivéve — valamennyi nyugat-európai nemzeti nyelvhez, a korszokás gót típust követelt. A többi díszeket, címlapkeretleceket, illusztrációkat Újszigeten készítették. Egyiken a JS monogram látszik. Ez lehet a fametszésben járatos Strutius, de lehet a Nádasdy és barátai számára címereket festegető Sylvester művészjegye is.

Strutius haszontalan, haszonlesó és lusta embernek bizonyult. Sylvester szüntelenül panaszkodik rá. Az első könyv, a latin-magyar Grammatika csak hosszú huzavona után, 1539-ben jelenik meg. Végül is Nádasdy, megeitelve Sylvester kifogásait, elcsapta Strutiuszt és helyére az

egyetemi hallgató korában Krakóban nyomdásszá képzett Abádi Benedeket alkalmazta. Ez aztán alig másfél év alatt elkészítette XVI. századi nyomdászatunk csúcsteljesítményét, Sylvester több mint 100 illusztrációval díszített Új-Testamentum-kötetét.

Nádasdy nem tartott igényt nyereségre. A példányokat átengedte Sylvesternek és Abádinak, akik féltékenyen ügyeltek részeik egyenlőségére. De nem csináltak jó üzletet. Sylvester a maga példányait csomagokban szétküldi bizományba a szerte az országban működő lelkészeknek. Késereg, amikor a Gyulafehérvárra címzett példányok egy szálíg elvesztek. Mások mint eladatlanok visszaérkeztek és Sylvester még 8 évvel a Grammatika megjelenése után is siránkozik Nádasdynak, hogy ott porosodnak az újszigeti kastély egyik kamrájában.

Miért szűnt meg a nyomda? Az egyik feltevés szerint 1542-ben török martalócok, német landsknechtek és spanyol zsoldosok harcai közt elpusztult. Ennek ellentmond az a tény, hogy egyes iniciáldúcait Huszár Gál Debrecenben hagyta, hol ottani nyomdászutóda ezek egyikét-másikát felhasználta. Később Huszár viszszaérhette őket, mert volt társának és hű barátjának, Bornemisza Péternek

Sylvester Grammaticájának címlapja

semptei kiadványaiban viszontlátjuk őket. Talán a betűkészletet is Huszár szerezte meg, de miután az ő idejében a törtsarkú betűk már kimentek a divatból, beolvasztatta őket s belőlük öntette a saját betűit.

Abádi 1543-ban a wittenbergi egyetem hallgatója, Sylvester pedig a bécsi egyetemen a héber nyelv tanára. 1552-ben szerepel utoljára a professzorok fizetési jegyzékében. Meghalt-e, vagy a jezsuiták bécsi térfoglalása szorította-e ki az állásából, nem tudjuk. A bécsi egyetemen tanuló Bornemisza Péter már nem ismerte, csupán hallott róla, — azt, hogy sokat szenvedett „feszlett felesége miatt”.

Heltai

A XVI. század legkiválóbb magyar prózaírója, noha magyarul csak érett férfikorában tanult meg. Egyik ajánlásában, 1552-ben, bocsánatot kér, ha műve „szinte tiszta magyarsággal írva nincsen, ... mert nyeluem szerint szász vagyok, és eszt a keveset tizenhat esztendeig tanultam”.

Korabeli feljegyzés szerint Honter beszélt rá, hogy a wittenbergi egyetemre menjen s ajánlólevelet is adott neki Lutherhez és Melanchthonhoz. Már az 50. éve körül jár, sokat tapasztalt pap volt ekkor. Az egyetem albuma 1543-ban említi a hallgatók közt, ugyanabban az évben, melyben Abádi is ott iratkozott be. Tőle vehette át az első magyarul nyomtató hazai műhely hagyományait.

Két év múlva Kolozsvárt lutheránus lelkész. Miként Honter, ő is szakképzett nyomdász, hozott magával külföldről. Társul vele, s 1550-től megjelennek kö-

zös kiadványaik. Az első Heltai magyar nyelvű Catechismus Minor-a: „Colosvarba nyomtatot Helthai Gáspár és György Hoffgreff által.” Három bizonyítékunk van rá, hogy Hoffgreff Wittenbergből jött: Kolozsvárt szövegközi kottákat Georg Rhaw wittenbergi nyomdász mintájára rézmetszetről, nem pedig a másutt szokásos fametszetről nyomtatott; — több iniciáléja azonos a wittenbergi Hans Lufft díszkezdbetűivel; — és a Lufft-nyomda erdélyi származású fametszője, Jacobus Lucius Transsylvanus, a kolozsvári nyomda számára is dolgozott — Wittenbergben. Például ő metszette a Tinódi-kiadások Tinódi-cimerét.

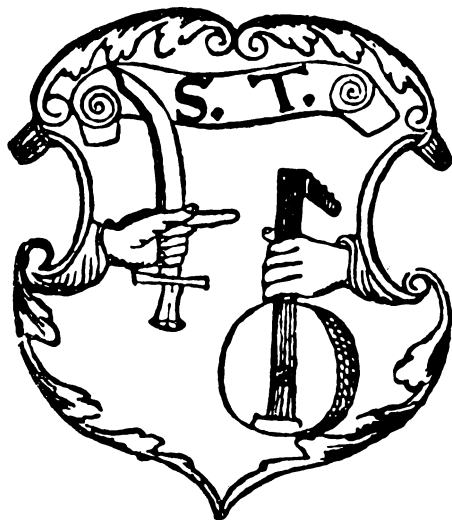
A nyomdát elsősorban maga Heltai látta el munkával. Volt bibliafordító, meseíró, történetíró, énekgyűjtő, szelíd moralista és dühös pamfletista. Író, nyomdász és pap, aki híveire nyomdája segítségével kíván hatni. Hol népies, hol magasröptű; hol szónokol, hol durván támad. Csupa ellentét. Nőgyűlölő, de a feleségről és lányairól lankadatlan szorgalommal gondoskodik. Szellemének mozgákonysága vallásváltoztatásaiban is nyilvánul. Ifjúkorában katolikus, Wittenbergből mint lutheránus tér haza, majd evangélikus „plébánosból” kálvinista pap lesz s élete utolsó 8 esztendejében, unitárius. A kolozsvári protestantizmusnak ő a lelke s a hívei vele együtt váltogatták felekezetüket.

Néhány évi együttműködés után összeveszett Hoffgreffel. „Nyomdai tevékenységemet — írja — társam összeférhetlensége miatt mély fájdalomra kénytelen voltam abbahagyni.” Amikor Hoffgreff 1559-ben eltűnik, Heltai az Óvárba vivő keskeny utca sarkán levő házában újra átvesszi a nyomdát. Ugyanakkor papírmalmot épít; vízjegylé nevének kezdőbetűit választja: CH. Élete hátralevő 16 évében 45 művet ad ki, — túlnyomórészt magyar nyelvűt. Mesterjegye Kolozsvár babékoszorúba foglalt címere.

Mint nyomdásznak két halhatatlan érdeme van: magyar betűnek ő választotta a ma is uralkodó antikvát, amiben a humanista szellem diadalát láthatjuk; és ő terelte a magyar helyesírást arra az útra, melyen (legalább is elvben) ma is halad. Gondosan ügyelt rá, hogy minden kiadványa az ő helyesírását kövesse. Győzelmét főleg annak köszönhetette, hogy a Vízolyi Biblia, a századvég és a XVII. század legolvasottabb könyve, az ő ortográfiaját vette át.

Úgy halt meg — „késő vénségében” — mint Huszár Gál. Chronicája nyomtatása közben ragadta el az 1575. évi borzalmas pestis.

Fitz József

Tinódi címere

Jelenet az Iliászból (görög vázakép)

BŐBESZÉDŰ-E HOMÉROSZ?

Homérosz szavairól, szócsoportjairól és a Homérosz-fordítás módszereiről

Homérosz az emberi léleknek éppen olyan nagy területét járja be, mint amekkora küzdőtéren vívatja, mint amekkora táguló világban utaztatja hőseit.

De nem elégszik meg azzal, hogy e nagy külső és belső területeket általában bejárja. Azt akarja és azt éri el, hogy költeménye legapróbb egységeivel is mindig e területek egészére utaljon. A legapróbb egységek a szavak. Ezek mindegyikére mázsás terheket rak, melyeket azonban az elven homéroszi szavak oly természetesen és észrevétlenül könnyedséggel hordoznak, mint a mélytengeri halak a rájuk-súlyosodó vizet, vagy a földönjáró élőlények a levegőt. Nem takarékoskodik velük — látszólag nem —, ellenkezőleg: bőbeszédűnek tűnik; de ha megvizsgáljuk Homérosz híres bőbeszédűségét, hamar kiderül, hogy táviratban sem lehetnének zsúfoltabbak — vagyis egyenként több lényeges mondanivalót őrzők — a szavak, mint a homéroszi eposzok látszólag oly laza, oly szellős szónoklataiban.

Homérosz az izgalomkeltés, a teljesség és a láttatás kedvéért is számtalanszor adat kérdésekre túlon túl hosszúnak tűnő válaszokat, vagy ír le a legizgalmasabb pillanatban körülményesen egy-egy tárgyat. Minden ilyen esetben a drámaiságot fokozza, a feszültséget növeli, s látszólagos ráérőssége ellenére gyors iramban viszi előre, vagy szívszorítóan hátráltatja — hogy annál nagyobb lendületét biztosítsa — a cselekményt.

Az Ithakába megérkező Odüsszeusz, aki még nem tudja, hogy forrón áhított hazájában van, megkérdezi az ifjú férfi alakjában elébelépő Athéna istennőt, milyen földön is áll most. S többek között ezt kérdi:

„Messzirelátszó szép sziget-é, vagy tán csak előfok,
mely a rögös szárazföldön fut előre a vízbe?”

A kérdés-zárás első pillanatra fölöslegesnek tűnik. Valójában: hosszú tájleírást pótol: olyan volt a hely, hogy Odüsszeusz gondolhatta akár földnyelvnek is. S ez vagy megzavarta és távolította reményétől, vagy éppen reménységet keltett benne, hisz Ithakát csak gázló választotta el a szárazföld egy részétől; az utolsóelőtti sorkezdet mindenestre egyértelműen a titkos reménykedést fejezi ki, mert Ithaka nemegyszer használt jelzőjével, a „messzirelátszó”-val indul. Athéna válasza látszólag losogó. Valójában: felcsigázó. S jellemzi is a fortélykedvelő istennőt, aki mint a tűz-vízet játszó gyermekek, minden szavával eggyel közelebb viszi Odüsszeuszt keresett céljához.

A választ érdemes sorról sorra áttekinteni. „Balgá vagy, ó idegen, vagy messziről érkezhettél, — hogy e tájról így kérdesz; hiszen ennyire epp nem — névtelen ez...” (epikus formulákat fölhasználó, felcsigázó kezdet); „... sokan ismerik és egyképen a népek, — kik, hol a haj-

nal kél, ott élnek, a nap közelében, — és hátrább kik a ködben laknak, a sűrű homályban” (az első jelzés: Ithaka legnyugatabbra eső szigete a görög szigetvilágnak!). „Dombos-völgyes e föld és nem jó lőnevelésre, (itt már fölkaphatta fejét Odüsszeusz, de az eposz hallgatója is, aki Télemakhosznak Menelaoszhoz intézett szavaiból már tudta, hogy éppen Ithaka a legkevésbé jó valamennyi sziget közül lőnevelésre) — mégsem egész koldús, noha épp nem téres a tája. — Van gabonája tömédek, bőven termi a bort is: — zápor-eső áztatja örökké s dúsán a harmat. — Kecskének, teheneknek jó legelője van; erdő — mindenfajta van itt, sok a mindig jó itatóhely.” (Egyre több, ismert tulajdonságát árulja el Ithakának.) — „Tudd, idegen: Trójiáig elért neve már Ithakának, — mely pedig azt mondják, távol van akháji mezőktől.”

A végső sor nyilvánvalóan csak a fölkelte nagy indulat „kifutásához” szükséges. Athéna befejezésül mondta ki — mintegy ajándékul — Ithaka nevét. De ezt megelőzően még a „Trója”-szóval — mint amely éppen a kérdező emlékeihez, szívéhez szól — még egy végső nagy, várakozó szívdobogást is előidéz. „Tűz, tűz...!” — dobogtatja játékosan Odüsszeusz szívével.

Ugyanilyen körülményes Eumaiosz kon-dás válasza is Odüsszeusznak arra a kérdésére, hogy hát ki is volt az az ő nagyon-síratott gazdája. Eumaiosz kiveti mondata hálóját. És csak akkor húzza vissza, amikor már nemcsak a háló, a válasz, látszik, hanem tele van ezüstösen ficáncoló sok eleven hallal: bölcselkedéssel (jellemző bölcselkedéssel), történettel, emlékezéssel, ithakai helyzetmegvilágítással, szomszéd- és önjellemzéssel. A nevet ő is csak befejezésül mondja ki. Mint ahogyan

befejezésül mondja meg nevét maga Odüsszeusz is a phaiákoknál, Alkinoosz-nak adott válaszában.

A láttatást szolgáló „bőbeszédűség”-re jó példa az Iliász záróénekének Hektor siratását bevezető néhány sora: „Ott legelőbb szerető szép hitvese s anyja, az úrnő — tépdesték hajukat, kitűnő-kerekű szekéréhez — rontva a holtnak...” Homérosz szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a szekér, melyen Hektor teme nyugszik, kitűnő-kerekű. A szemlélő ám adja át magát teljesen az indulatnak, de neki, aki szemléltet, az a feladata, hogy a hátteret, a környezetet itt is apróra kidolgozza.

Homérosz szavai tehát egy-egy hosszú szónoklat vagy leírás rengetegében megbújva is, külön-külön hordozzák jelentős mondanójukat. De az epikus költészetben általában s Homérosznál különlegesen, nem mindig a szavak a legapróbb egységek, a költemény legkisebb építőkövei. Igen gyakran, számtalanul gyakran szó-párok, szó-csoportok, kisebb és nagyobb terjedelmű sor-csapatok az eposz tovább nem tördelhető mozaik-kövei. Az ilyen sorok, sor-csoportok úgy tekinthetők, mint egyetlen epikus szó, amely ahol előfordul, oda magával hozza a többi állomásán, magába szívott hangulatát is. S mint olyan epikus egyetlen-szó, amelyet tehát éppúgy nem lehet elharapni, felbontni, nem-végigmondani, mint bármely más akár egytagú szót.

Az Odüsszeia hatodik énekében a hős izgalmas töprengése közben a nimfákat említi. De ha már említi őket, akkor leg-lázasabb gyors gondolkozása közben is el kell sorolnia hozzájuk összes lakóhelyeiket. Ugyanígy a nyolcadik énekben, ha Homérosz a phaiákok nevét kimondja, mindig hozzáteszi: „Hosszú-evezős, nagy-hírű hajós nép”, mert csak így teljes, csak így nem félbeharpott az epikus szó.

Talán éppen az Homérosz hozzáadása az epikus nyelvhez, hogy ő a bevált, a szer-tartásszerű, a kötelező, a költői formulává merevedett ismétléseket állandó játékos, sokatmondó, érzelmekeltő, jövődőlő, fenséget vagy megaláztatást érzékeltető, viszonylagosságot felvillantó, hasonlító és beszédes célzásokra használja fel. Mikor például a Kalüpszó szigetén veszteglő onnan hazavágyódó Odüsszeusról azt mondhatja Athénával: „Egy szigeten fekszik sziszonyú nagy kínok emészti”, s ezt ugyanazokkal a szavakkal mondhatja, mint amelyekből a mérges sebek közt kínlódó Philoktéteszről szóló Iliász-sor összeállt — akkor nem pusztán epikus formulát használ föl, hanem az Iliász-sort föltétlenül ismerő antik hallgatóval fortélyos-költőien tudatja, hogy Odüsszeusz lelki

kínja, honvágya, volt olyan kínzó fizikailag is, mint a valóságos testi sebek. Az ilyen sor tehát ugyanakkor, amikor egyszerű tartalma feleolyan terjedelemben volna elmondható, azáltal, hogy egészében elhangzik, húsz-harminc sornyi elbeszélést, ellemzést, költői kommentárt és ítéletet közöl, éppen azáltal, hogy egyetlen epikus-szó.

Az Odüsszeia Írosz-jelenetében nem mondana önmagánál sokkal többet ez az öklözés-indító sor: „*Hát amelyik most győz s derekabb leszen ebben a harcban*” (valamivel többet persze igen, minthogy stereotip jellegének mindenképpen megvan a maga hangulati velejárója) — ha nem szó szerint ugyane sor vezetné be az Íliászból Parisz és Meneláosz párviadalát is. Itt két koldus verekszik a kérők mulattatására, amott a férj és a királynő-rabló a trójai háború okáért s remélt befejezése céljából! A sor mindkét helyen díjat helyez kilátásba. Ott a díj Helené, a világ legszebb asszonya, itt egy disznósajt.

Ez bizony már nem pusztán az epikus nyelv szokásos ismétlődő fordulata, hanem homéroszi felhasználása ragyogó utalásokra, egymástól távolfekvő részeknek nemcsak összekötésére, hanem egymás háttérül adására s a viszonylagosság, az emberi történések viszonylagossága érzéketlenségére is.

Íme, Írosz paródia, és íme: Meneláosz és Parisz harca sem olyan nagy ügy. De megfordítva is! Akármennyire parodisztikus is az Írosz-küzdelem, mégis ezen áll vagy bukik az, hogy Odüsszeusz ottmaradhat-e saját házában s előkészítheti-e bosszúját, nem válik-e semmivé minden odáigvaló küzdelmének, bolyongásának, tervének eredménye és célja. Erre is figyelmeztet. Még szembevetőbb az Íliász istenlakomájának és ugyancsak az Írosz-jelenetnek egy sor-egyezése. Ott Héphaisztosz sóhajt föl, hogy elvész a lakoma öröme, ha az istenek halandókért hajbakapnak, itt a kérők, hogy a nemesemberek koldusokon kapnak hajba — ugyanazokkal a szavakkal! A kórikum azáltal fozozott, hogy az isteni, nemesemberi, koldusi világ-létrán a középső fokot szinte átugorja, kihagyja.

Az emberek miatt civakodó isteneket Héphaisztosz, a koldusok miatt megzavart kérőket a kérők egyike-másika inti. Ez tehát tulajdonképpen még nem fok-kihagyás. Mégis: a két szélső fok a lényeges — a távolság köztük végtelenül nagy és a sor-egyezés ezt komikusan összezsugorítja.

Az ilyen egyzések beszédességét még inkább észre vesszük, ha figyelünk az ezer meg ezer szokványos és szertartásos egybeesésre és látjuk, hogy nemcsak

isteneket és koldusokat kötnek azok össze kivételképpen, hanem állandóan és törvényszerűen egyformán szólatatják meg és írják le az isteneket és embereket s jónéhányukról az is kiderül, hogy nemcsak az istenek és emberek, de még az állatok is, sőt még a megszemélyesített s cselekvőnek, indulattal-bírónak elképzelt fogalmak is édestestvérek ebben a homéroszi teljes-világban. Vonzák, taszítják, küzdelemre és táncra hívják egymást, szüntelen mozgásban vannak, megalkotják saját ellentét-párukat, figyelmeztetnek arra, hogy mennyire azonosak és mennyire ellentétesek, csak éppen sohasem közömbösek, sosem halottak.

Élnek a szavak, és az egymásközi feszültséget éppen az ilyen látszólag pusztán formai egyezésekkel, utalásokkal tíze-gynehány-éneknyi távolságból is erősen tartják. S a feszültséget az izgalmas pillanatokban hátráltatóan közbelépő epikus emlékezés (például: a lövésre ajzott íj készülésének története), vagy epikus mozzanatosság (például: ugyanez íj felhúzásának lassítottfilm-szerű bemutatása) természetesen szintén nem lazítja, hanem növeli. Mindehhez pedig hozzájárul, pontosabban: mindettől el nem választható az egymásnak nem aránylag messziről felelő sorok, hanem közvetlen közelből felelő szótagok és hangok „zenekisérete”; ámbár magának az értelemnek a szavak testében egymástól távol megjelenő ritmusa is zene, s a szójátékok, sorvégi vagy sor-metszetbeli összecsendülések, a történet-hez igazodó ritmusgyorsulások és lassúdások, a metrikailag jelentős helyre, mintegy kirakatba emelt nevek és jelzők, a hangutánzó és csengésükkel illusztráló

vers-változatok közlő-szerepe is nagyobb, mint fölmérni lehetne.

Ha most, a homéroszi sajátosságok néhányának e felsorolása után műhelytanulmányt kezdenék, vallani óhajtvá fordítói módszeremről, ijedten veszem észre, hogy ezt már voltaképpen be is fejeztem. Mert fordítói módszeremet a leginkább maga a Homérosz-fordítás alakította ki, fokról fokra s hosszú idő alatt; fordítói elveimet is, amelyek nem állnak másból, mint abból, hogy mindenképpen igyekezzem az egészen belül és az egész érdekében az említett és a még hozzájuk járuló homéroszi sajátosságok hív magyar megszólaltatására. Mindegyikére.

Mert semmilyen részletet, semmilyen először tán járulékosnak tetsző sajátosságot nem érzek elhanyagolhatónak. Ha a fordító felismeri és — rendszerint már

munka közben — egyre nagyobb számban fedezi föl az eredeti mű szépségének alkotóelemeit is, az átültetésben egyenként igyekszik vigyázni sértetlenségükre.

Semmit nem nagylhat el, mert a vers hangulata sosem független a vers értelmétől, mondandója sosem független szavainak testétől. A hangulatot, az eredeti mű virágoskertjének illatát, nem valami külön a rét fölött lebegő léggömb adja, hanem a rét minden egyes fűszála illatának összessége. Igyekezz átültetni minden virágot, minden fűszálat; egyenként, ha kell, s külön gondot fordítva mindegyikre — s akkor illatozik majd nálad is az egész rét. Ez az a minden versfordításra érvényes tanulság, amelyhez a fordítót Homérosz átültetése különlegesen kemény és gyöngéd parancssal vezeti el.

Devecseri Gábor

KÖNYVKIADÓINK III. NEGYEDÉVI TERVEIRŐL

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

A Szépirodalmi Könyvkiadó szép számmal adja ki a mai magyar írók műveit: Veres Péter *Három nemzedék* c. regényciklusának III. kötete: *János és Julcsa* címen jelenik meg, Rideg Sándor: *Csongorádi hun király* címen írt új regényt, Kellér Andor, az ismert humorista *Zöld gyep, zöld asztal*, Lázár Endre: *Az üstökös* c. művekkel szerepel a kiadó tervében. Megjelent könyvek újra kiadása Németh Lászlónak *Gyász*, Heltai Jenőnek pedig *III-es* című könyve. Már klasszikus értékűnek számítanak a következő szerzők művei: Gelléri Andor Endre: *Egy önértet története*, Hunyady Sándor: *Nemes fém — Téli sport*, Kaffka Margit: *Állomások*, Pap Dániel: *Muzsika az éjszakában*, Szomory Dezső: *Párizsi regény* és Török Gyula: *Ikrek* (két kötet), valamint Kosztolányi Dezső összes novellái három kötetben összegyűjtve. Gellért Oszkár válogatott versei a kiadó egyetlen tervbe vett verseskötete. Lengyel Géza: *Ady a műhelyben* c. tanulmánykötetével jelentkezik. A Magyar Klasszikusok sorozat Krudy Gyula *Válogatott Műveivel*, a Gábor Andor sorozat az író *Miréio* című műfordításokat tartalmazó kötetével, a Jókai-sorozat pedig a *Mire megvénülünk*-kel gazdagodik. A Miniatűr-sorozat tervbe vett kötetei: Mikszáth: *Gavallérok* és Móricz Zsigmond: *Szerelmes levél*. Mindkét mű bókötésben jelenik meg. Babits: *Gólyakalifa — Kártyavár* c. munkája a Szépirodalmi és Európa kiadók közös gondozásában lát napvilágot.

BIBLIOTHECA KÖNYVKIADÓ

A Világjárók sorozatban megjelenik Hans Hass *Tenger alatti csodák* című könyve a víz alatti búvárudásatról; a Hasznos mulatságok sorozat harmadik köteteként a természet és technika csodálatos alkotásairól szóló illusztrált kis füzet, *A világ csodái* címmel. Brehm: *Az állatok világa* című nagy művének kiadása a gerinctelenekről szóló első kötet kiadásával kezdődik (az 1956-ban megjelent négykötetes német kiadás alapján). Budapest egyes házaihoz fűződő irodalmi események, emlékek, kortársi feljegyzések stb. rendkívül értékes és érdekes gyűjteménye Hatvany Lajos: *Beszélő házak* című művészi illusztrációkkal díszített kötete. Füst Milán elveszett kéziratok naplójának gondolati anyagát újítja meg az *Ez mind én voltam egykor* című kötete. Victor Hugo fiatalkori műve, az *Izlandi Han* című romantikus, izgalmas regény, amely a XVII. században játszódik. Benedek Marcell: *Az olvasás művésze* című könyve is szerepel a kiadó tervében. Országh György könnyű és hasznos nyári olvasmányt nyújt a *Kis család a nagy vizen* (Családi kirándulás) című balatoni tárgyú, naplószerű útirajzában. A régóta nélkülözött lélektani könyvek további megjelenésére nyújt reményt dr. Benedek István *Aranyketrec* c. műve az elmebetegség lelki életéről. Több mint száz fényképpel illusztrált kötetben számol be Moczár László, a kiváló biológus a rovarok életéről, *Rovarak közelről* című könyvében.

A PONYVAOLVASMÁNYOK HATÁSA AZ IFJÚSÁGRA

„Aki rossz könyvet olvas, olyan mint a rossz társaságban élő ember.” Montesquieu mondása a ponyvát olvasó ifjúságunkra még fokozottabban érvényes. A ponyvaolvasmányok esetében ugyanis nem pusztán a tartalmilag és művészileg silány alkotásokon van a hangsúly, hanem azon a hatáson, amelyet ez a silány irodalom a még fejlődő személyiségre gyakorol. Pszichiáterek, pszichológusok, gyermekbírak és pedagógusok véleménye megegyezik abban, hogy ezeknek az olvasmányoknak más egyéb tényezők mellett (mint pl. a környezet, hajlam) jelentős szerepük van egyes ifjak társadalomellenes magatartásában. Ez a hatás érthető következménye annak az erkölcsi és világnézeti szemléletnek, amelyet a ponyva túlnyomó többsége áraszt magából. A legtöbb ponyva központi témája az ököljogon alapuló erkölcs és világszemlélet: ahol az erő, ott a jog. A legizmosabb egyén a legnemesebb, a legnagyobb hős. A bűnöző alakját dicsfény veszi körül. Ezek a művek magasztalják a nyers erő alkalmazását és a kínhalált megszokott, mindennapi dologgá tesszik. „A bűnnek és az erőszaknak ebben a dzsungelében szuper-detektívek, szuper-rendőrök, szuper-cowboyok, vagy másfajta felsőbbrendű emberek szolgáltatnak igazságot, akik dacolva a természeti és emberi törvényekkel, saját maguk veszik kézbe a törvényt, maguk szolgáltatnak igazságot.” (A. E. Kahn: Játék a halállal. Szikra. 1954. 95—96. p.)

A ponyva befolyását a fejlődő egyénre legtöbbször sorozhatásával, az idegizgalmak halmozásával éri el. Egy-egy mű elolvasása bár erőteljes, de csak futó benyomásaival ritkán okoz kimutatható zavart a fejlődésben. A „tiltott gyümölcs” izlelgetése azonban könnyen felszíthatja a ponyva iránti tartós érdeklődést, sőt szenvedélyt, ami megteremti a feltételeit a ponyvatartalom korlátlan érvényesülésének.

A ponyvaolvasás fejlődést gátló hatásai négy területen figyelhetők meg a legszembetűnőbben: 1. az idegrendszer, 2. az erkölcsi fejlődés, 3. az értelmi erők kibontakozása és 4. az esztétikai izlés területén. A személyiség fejlődésére a három első területen kifejtett hatásnak van a legnagyobb befolyása. E cikkben ezzel foglalkozunk. Az izlés fejlődésére gyakorolt hatásaira egy későbbi tanulmányban még visszatérünk.

1. IDEGRENDSZERI HATÁSOK

A fejlődésnek abban a szakaszában, amikor az első ponyvafüzetek a gyermek kezébe kerülnek (11—13. életévek), különösen érzékeny és fogékony az idegrendszer a külvilág benyomásaira. A pubertás belső viharainak előestéjén és a nemi serdülés egész ideje alatt (lányoknál 12—15, fiúknál 13—16. életévek) még a kedvező körülmények között növekvő gyermeket is feszült idegállapot jellemzi. Nyugtalan és ingerlékeny. Természetes állapot ez az ifjúkor határához érkezett gyermeknél. A családi és iskolai nevelés legfőbb feladata, hogy megrázkódtatások nélkül vezesse át az egyént a fejlődésnek ezen a buktatókkal teli szakaszán.

Nos, a ponyva éppen egyike azoknak a tényezőknek, amelyek gátolhatják az idegrendszer egyensúlyának kialakulását. Sőt, ezt az ingatag egyensúlyt könnyen megbonthatják. A megvizsgált ifjak nyilatkozatai világosan mutatják, hogy az első ponyvaolvasmányok mindkét nemre megrázó hatással lehetnek. Egy-egy ponyva sűrített izgalma olykor életre szóló kínos emlékként tapad meg az olvasó tudatában. Ha később gyengül is ezeknek a benyomásoknak a kellemetlen emléke, vagy ami még rosszabb, a sok ponyvaolvasmány hatására közömbössé válik e benyomások iránt, az első olvasmányok élményeit azért mélyen ülő sebekként hordozza.

13 é. leány. — *A Gyilkosság fényes nappal... összesen 220 oldalas és 13 gyilkosság történik benne. Napokkal később is sokszor feli éjjelen át vörösztottam és magam elé idéztem a halálos szúrásokat és a gyilkos golyókat.*

16 é. leány. — *A gengszterek hadnagya elolvasása után hozzám sem lehetett szólni.*

17 é. leány. — *Életemben egyetlen ponyvát olvastam: A grenoblei gyors-t. Mire a regény végére értem, élő halott voltam. Idegességemben az összes körmömet lerágtam és megfogadtam, hogy többet nem olvasok ilyet.*

A ponyvaolvasás hatására könnyen fel-lephetnek szorongó és félelemérzések. Egyes esetekben kényszerképzetek keletkeznek, viziók gyöttrik az ifjú olvasót. Attól tart, hogy a regény valamelyik vérengző alakja ott terem szobájában, őt is megtámadja, elviszi, megkínozza s megöli.

10 é. fiú. — Eleinte féltem a sötétben, hogy valaki leült.

13 é. fiú. — Úgy féltem, hogy három éjjel nem mertem eloltani a villanylámpát.

13 é. fiú. — Mikor olvastam egy gyilkolást, rablást, vagy betörést, utána bódult volt a fejem. Legtöbbször este olvastam és akkor éjjel megjelentek előttem az alakok.

17 é. leány. — A Vámpír kastélyát olvastam, de nagyon megbántam. Éjjel alig tudtam aludni, mert mindig rémeket láttam.

19 é. leány. — Az ált. isk. V—VI. osztályaiban titokban olvastam egy-két ponyvát. Közülük csak egyre emlékszem, a címét már annak sem tudom. Két éjjel nem aludtam a sok gyilkosságtól és lehetetlen bonyodal-maktól.

A későbbiek során látni fogjuk majd, hogy a ponyvaolvasás hatására felzaklatott idegállapot milyen káros befolyással van a tanuló értelmi fejlődésére és iskolai magatartására is.

2. AZ ERKÖLCSI FEJLŐDÉST GÁTLO HATÁSOK

E. Stein német szakíró a Milliós rablás Londonban c. ponyvát elemezve ezeket írja: „Ezen a fércmunkán az az elgondolkodtató, hogy az embereket nem mint elállatiasodott, durva egyéneket mutatja be, hanem derék emberek méltó ellenfeleiként... Gyilkos és detektív között bizonyos gavalléros illemszabály uralkodik, a győztes kardjának lebecsátásával tiszteleg a keménykötésű ellenfél előtt. Ugyanazon a helyen, ahol a gyilkosok érzéketlen cinizmussal vészölják szörnyű tettüket, merényletük sikerének (hamis) hírekor a mesterdetektíveknek megadják a legnagyobb tiszteletet.”

Önmagában az a tény, hogy a ponyvaolvasmányok jó részének fő témája a gyilkosság, rablás, erőszak, tehát általában a bűnözés, és „hősei” szemrebbenés

Ponyvaolvasó

nélkül követik el a leggaládabb tetteket, elegendő annak bizonyítására, hogy a fiatalok olvasóra miért van romboló hatással. A még fejletlen erkölcsi kritikájú gyermek ponyvaolvasmányai hatására nem tartja különös dolognak azoknak a bűncselekményeknek az elkövetését, amelyért egy jogállamban 10—15 év börtönbüntetés járna. Sőt, még tetszik is neki, lelkesedik olvasmánya hőseért, nem egyszer példaképének választja. A ponyva hőseiért lelkesedő gyermeket pedig már csak egy lépés (kétségtelenül nem könnyen megtehető lépés) választja el attól, hogy maga is kísérletet tegyen hasonló tettek elkövetésére. Ezt az egy lépést a kedvezőtlen környezeti tényezők befolyására azonban nem egy fiatal meg is kísérli.

13 é. fiú. — A legjobban tetszett A feletőtlen ember. Egy milliomos fia betöréseit, rablásait és gyilkolásait írja le. Az tetszett belőle a legjobban, hogy egymaga kirabolt egy nagy bankot.

13 é. fiú. — Nagyon megragadják fantáziámat a különböző ponyvaregények. Szinte beleélem magamat és szeretném, mint Freed Dickson, a rangerek hadnagya, elfogni a gyilkost, küzdeni a banditákkal, sőt még bandita is lenni.

Dr. Fr. Wertham ismert amerikai elmeorvos szerint a ponyva legelrugasztóbbá válójának, a comic-könyveknek a hatása nagy szerepet játszik a bűnözés elterjedésében. „Nem érthetjük meg a mai fiatalok bűnözését, ha nem vesszük figyelembe a comic-könyvek romboló és mérgező hatását... Egy egész nemzedéket tesznek érzéketlenné az iránt, hogy részvétet tudjon érezni, és fel tudja ismerni a kegyetlenséget és erőszakot.” (A. E. Kahn i. m. 103. p.)

A magyar fiatalság kezén napjainkban is sok millió a comic-könyvek romboló hatásával vetekedő ponyva forog. Ezek az elmúlt rendszer évtizedeiből itt rekedt sajtótermékek állandó olvasmányai ifjúságunk jelentékeny tömegeinek. Ifjúságunk erkölcsi fejlődésére gyakorolt befolyásukkal számolnia kell nemcsak a családnak és az iskolának, hanem az iskolánkivüli ifjúság vezetésére hivatott szervezeteknek és intézményeknek is.

Gyermekbíróági esetek vizsgálata során a fiatalok bűnöző holmijai között a ponyva rendszerint megtalálható. Ez ha nem is bizonyítja a ponyva közvetlen szerepét a bűntett elkövetésében, mégis utal arra a szoros kapcsolatra, amely a züllés útjára tévedt ifjúság és e fércirodalom között megvan.

12 é. fiú. — Az Előretolt helyőrség c. könyvből különösen az ragadott

meg, hogy a főszereplő milyen gyorsan tudott fordítani a sorsán. A leleményes ifjút a francia kormány a becsületrenddel és pénzjutalommal tüntette ki. A barátom, aki ezt a könyvet szintén olvasta, elhatározta, hogy elmegy Afrikába és beáll az idegenlégióba. Ezt én is helyesletem.

A közelmúltban két fiatalkorút ítél el a budapesti bíróság. A gyermekek — jórészt olvasmányaik befolyására — rablógyilkossági kísérletet követtek el, hogy kalandos tervük végrehajtásához gépkocsihoz juthassanak.

A disszidálási hullám a közelmúltban számtalan hasonló példát teremtett. A lényeg mindegyiknél ugyanaz. A ponyva-olvasmányok bomlasztó hatására a fiatalok könnyen a züllés, a bűn útjára téved. Társadalomellenes egyénné válik. Nem is minden esetben azért veszedelmesek ezek az olvasmányok, mert erkölcsi állásfoglalásuk kifogásolható, hanem a kalandvágy szertelen felszítása miatt. „A gyermeknek egyszerűen tetszik a revolverével könnyedén bántó, mások eszén ravaszul túljáró kalandor szerepe, kedvet kap az utánzásra. Természetesen az életben a kalandos terv egyszerű bűnözéssé sekélyesedik.” (Benedek István: Ösztön és bűnözés. Bp. 1943. 54. p.)

3. AZ ÉRTELMI ERŐK FEJLŐDÉSÉT FÉKEZI

A ponyva rendszeres olvasása sok időt emészt fel. Hogy mennyit, erre csak következtethetünk az elolvasott könyvek mennyiségéből és a rávonatkozó többi megjegyzésből. Íme néhány belőlük:

„A padláson talált könyveket éjjel-nappal olvastam, — rengeteg könyvet olvastam, legtöbbet azonban ponyvát, — egy időben rengeteget olvastam, naponta egy kötetet is, — annyit olvasok, amennyit barátaimtól kapok, az pedig sok, — amennyi a kezembe kerül, — egy nap kettőt is, — meglehetősen gyakran, — rengeteget, — havonta 10—20-at, — nagyon sok ponyvát olvastam, olykor havi 16 kötetet is, — havi 25—30 darabot, szünetben többet is, — iskolában havi 8—10-et, nyáron 15—20 kötetet is. . .”

„Ponyvát száz, ezerszámmra olvastam, — nagy mennyiségben szeretem olvasni, — szabad időm legnagyobb részét olvasással töltöttem. Naponta 2—3 órát olvasok.”

Az idézett megjegyzésekből is világosan látható, hogy ifjúságunk egy része szabad idejének tekintélyes részét, szélsőséges esetekben minden idejét a ponyvának szenteli. A személyiség fejlődésének leg-

fogékonyabb éveiben a ponyva olvasására sok száz, sőt ezer olyan szabad órát áldoz, amelyet megfelelő irányítás esetén tanulásra, önművelésre, nemes szórakozásra és pihenésre fordíthatna.

A szabad idő ilyen oktan elpazarlása nem maradhat hatás nélkül az értelmi élet fejlődésére sem. Az izgalmas, idegfeszítő, olykor rémes történetek, a szexuális képzetkört tápláló leírások, események, kalandok, a megoldatlanul hagyott problémák a fiatalság önmagában is túlfűtött képzeletét tartósan foglalkoztathatják. Ezzel szellemi erőik jó részét lekötik, elhasználgják, kimerítik. Az idegileg felzaklatott egyén figyelme nehezebben összpontosítható e képzetkörön kívül álló dolgokra. A tanítási órákon és munka közben figyelmetlenek, érdeklődésük gyenge, csapongó. Ez a lelki állapot a munkakedv hanyatlását és a tanulás eredménytelenségét idézheti elő.

16 é. fiú. — Érdeklődésemet különösen az csigázza fel, hogy ki a gyilkos?

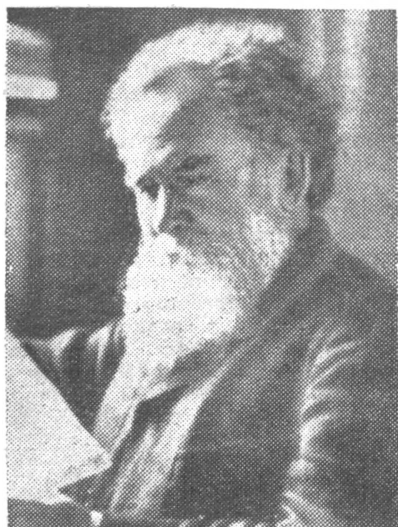
13 é. fiú. — Ha elolvasok egy ponyvát, akkor utána átgondolom úgy, hogy én vagyok a férfi főszereplő.

Valóban nem haragudhatunk arra a 13 éves serdülő fiúra, akinek a házi feladat elvégzése közben utolsó ponyvaolvasmánya, A farmer leánya jár az eszében. Mennyivel érdekesebb dolog erre gondolni, mint egy matematikai példán törni a fejet. A meg nem emésztett gondolatok és összekuszált érzelmek kavarnak az ifjú lelkében. Fejletlen értelmével könnyen elfogadja és átveszi azt a torz élet-szemléletet, amely a legtöbb ponyvát jellemzi. Nemcsak idegrendszerét veszi igénybe a ponyva sokszor szertelen izgalma, nemcsak erkölcsi érzületének fejlődését zavarja meg, hanem az emberekről, a társadalomról és a világról vallott felfogását is: a fejlődő világnézetét. A ponyvaolvasmányok sorozathatására egy olyan értékrend alakul ki tudatában, amely merőben szembenáll társadalmunk humanista életszemléletével.

Összegezve a ponyva hatásáról mondotakat, a következő végső következtetésekre juthatunk. A ponyva rendszeres olvasása súlyos veszélyt jelent a fejlődő egyénre. Az idegrendszer teherbíróképességét túlzottan igénybe veszi s az egyén értelmi, erkölcsi, jellemfejlődését, valamint világnézetének kialakulását is helytelen irányba terelheti. Ezek azok a tények, amelyek miatt szívós harcot kell indítanunk a ponyva ma még szilárdan tartott hadállásai (a ponyvagócok és a ponyva terjesztői) ellen.

Dr. Tóth Béla

ÍRÓI ARCKÉPEK

VLAGYIMIR GALAKTYIONOVICS KOROLENKO (1853—1921). Gorkij azt írta róla: „a legelső és legnagyobb” orosz író. Ez az elragadtatott értékelés kétségtelenül a tanítvány hátlájából fakad felfedezője, mestere iránt, és ha szó szerinti értelemmel nem is, de az érzelm forró megnyilvánulásával egyet kell értenünk. Korolenko prózája az orosz elbeszélés halhatatlan értékei közé tartozik.

A hangsúlyt az „orosz” jelzőre kell tennünk. Nem azért, mintha Korolenko művészetének országhatár gátat emelhetne — hiszen magyarul is számos műve jelent meg —, hanem mert elbeszélései mindegyike az orosz nép lelki alkatának szinte egyedülálló, bensőséges átérzéséről tanúskodnak. Nincs a prózában mestere, aki az orosz paraszt megbecsülésében, az orosz ember jellemének szerető ábrázolásában nála őszintébbet, igazabbat alkotott volna.

Már fiatalon szembekerült a cári önkényuralommal, száműzetésben ismerte meg népét. Rendszeres irodalmi munkássága a 80-as években kezdődik, és nagy kortársai: Csehov, Garsin, Csernisevskij már első elbeszélés-kötetét elragadtatva méltatják. Vonzó egyénisége nemcsak művészetében, hanem emberi magatartásában is megnyilvánul. Élete végéig népe hű fia, az „igazság rettenthetetlen harcosa” maradt.

Elbeszéléseiben részeges, tunya parasztok, koldusok, tolvajok, különös emberek jelennek meg. Az író nem elemzi hőseinek jellemét, nem menti fel őket hibáiktól, bűneiktől, mégha egyes elbeszéléseiben (*Makár álma*, *Rossz társaságban*) égi vagy földi bíró ki is mondja felmentésüket. De Korolenko maga ennél sokkal kifinomultabb módszerrel ítélkezik: novelláinak egy-egy jelenetében, néha az egész történet középpontjaként kiemeli hőseinek azt az emberi sajátságát, jellemüknek azt a vonását, amely gyengéiket fedteti, és ily módon megmutatja, milyen jellemekké alakulhattak volna egy egészséges, emberi társadalomban.

Korolenko nem keres kiutat, nem forradalmi alkatú író. Egyetlen forradalmár hősetől: a furcsa lánytól nem csupán a „furcsa” jelzővel, hanem a lány karakterének rajzával is elkülöníti magát. A remek elbeszélés (*Egy furcsa lány*) tulajdonképpen hőse nem is annyira a forradalmár-lány, mint inkább az őt kísérő rendőr. Ennek az aljas foglalkozásra kényszerített, egyszerű embernek humanizmusa — és nem a lány elvont forradalmisága — ragyogja be a történetet.

Elbeszéléseit kristálytisztá felépítés, egyikét-másikat mind cselekményben, mind hangban egyenesen népmesészerű egyszerűség jellemzi (*Engesztelés napja*). Történetei nem lepik meg az olvasót sem fordulatosságukkal, sem pedig kiélezett befejezésükkkel, a cselekmény természetes határán érnek véget. Emellett bármilyen vékony is legyen a történetek szála, Korolenko az elbeszélést drámává tudja fokozni (*Árad a folyó*, *Nyelv nélkül*, *A paradoxon*). De ezek a drámák sokkal inkább a jellem, mint a cselekmény drámái, szintézisük mindig az erkölcs diadala. Mert Korolenko mélyen erkölcsös író. Magatartásának, ítéletének mértéke pedig egyedül a nép igazsága.

Az erkölcs diadala mint végső mondanivaló egyben Korolenkónak az emberiségbe vetett hitét is bizonyítja. Egyik novellájának alap gondolatát életművének mottójául lehetne feljegyezni: „Az ember a boldogságra van teremtve, mint a madár a repülésre.”

Humanizmusa, realista művészete nagy hatással volt az utána jövő írógenerációkra, elbeszélései szépségén nem fogott az idő.

V á m o s i P á l

CZUCZOR GERGELY (1800—1866). A legforradalmibb magyar pap: így jellemzi egyik életrajzírója Czuczor Gergelyt, múlt századi népies költészetünk buzgó, rokonszenves képviselőjét. Irodalomtörténetünk legszenvedélyesebb szabadság-verse az ő nevéhez fűződik, meg is szenvedett érte.

1800. december 17-én, Vörösmarty születése után 16 nappal, született a nyitra-megyei Andódon. Jobbágygyerek volt; ha ki akart emelkedni a család hagyományos sorsából, két pálya állt nyitva számára. Katona vagy pap lehetett, — Czuczor az utóbbit választotta és a bencés rendbe lépett. Mint kispap megírta *Az augsburgi ütközetet*. Ezzel a művel kezdődött nálunk a romantikus eposz alig évtizedes korszaka, amely csúcsát Vörösmarty *Zalán futásával* érte el.

Czuczor figyelme később a népköltészet felé fordult, száznál több népies költeménye — a *Falusi kislány Pesten* a legismertebb — sokáig elevenen élt a nép között, egy részük dalok formájában terjedt el. Irigyei megvádolták, hogy „paphoz nem illő” szerelmes verseket ír, más-hitűekkel barátkozik, vendéglőbe, színházba jár. A vádaskodásnak igazi oka Czuczor erős és nem leplezett hazafias érzése, amely az akkori hatalmasoknak szemét szúrta. Szenvedélyes szabadságszeretete állította 1848-ban a forradalom mellé. Megírta a *Riadót*, amely először a *Kossuth Hírlapjában*, majd külön röplapon terjedt az egész országban.

Nem kell zsarnok király! csatára magyarok,
Fejére vészhalál, ki reánk agyarak.
Ki rabbillnceket s ígát kohol nekünk,
Mi sárgafekecei lelkébe tört verünk.

Amikor a császári csapatok elfoglalták Pestet, számos társával együtt a *Riadó* költőjét is börtönbe vetették. Hatévi kemény vasban eltöltendő börtönrre ítélték.

A felmentő csapatok rövid időre kiszabadították, de az összeomlás után hamarosan ismét fogságba került. Az Újépületben őrizték, majd 844 keserves napot töltött a hírhedt kufsteini börtönben. „Kegyelemből” megengedték, hogy nappalra levegyék rabláncait, így azután zavartalanul dolgozhatott nagy munkáján, az első magyar értelmező szótáron.

Kiszabadulása után csendes emberre vált. Minden idejét a szótárnak szentelte, amelyet azonban már nem fejezhetett be, 1866. szeptember 9-én a kolera elragadta. A híres Czuczor—Fogarasi-féle nagy szótár sok jóhiszemű tévedése, „délibábos” szómagyarázata ellenére, nyelvészeti irodalmunknak máig is alapvető munkája.

Vörösmarty, majd Petőfi hatalmas tehetsége bizonyos mértékben árnyékba borítja Czuczor pályáját és költészetét. Ez az összehasonlítás azonban nem csökkentheti a költő érdemét. Világosan felismerte és bátran hangoztatta a nemzeti függetlenség megvalósításának döntő fontosságát és azt, hogy az elnyomott osztályok felszabadítása tovább nem halasztható. Czuczor Gergely neve elválaszthatatlan a magyar szabadságküzdelmek történetétől.

Kemény István

DANIEL DEFOE (1659—1731). Defoe azt adta a világirodalomnak és sok millió olvasójának, amire 'mindenki szomjas, főképp amíg fiatal: a nagy kalandot és az ember erejében való hitet.

A *Robinson* ama könyvek közé tartozik, amelyeknek a nagysága és érdekessége mögött szinte eltűnik az író. A szakembereken kívül nagyon kevesen ismerik Defoe életét és más műveit.

Polgári család sarja és kereskedőnek készül. Később magukkal ragadják a kor politikai harcai; Orániai Vilmos híve, s ahogy Babits írta, az első sajtókülik egyikévé lesz. Népszerű politikai író: a felvilágosodás századának önbizalma s a kibontakozó kapitalizmus vállalkozó kedve lobog írásaiban. Sürgeti az országutak javítását, biztosító társulatok, takarékpénztárak alapítását; megírja a kereskedelem történetét. Politikai röpiratait, amelyekről Franklin azt vallotta, hogy ezek alakították ki eszméit s tették forradalmárrá, ellenségeket is szereztek neki. Börtönbe csukják, és itt kezdi szerkeszteni „The Review” c. folyóiratát, az elsőt a világon, amely irodalommal is foglalkozik, politikai, pedagógiai, közgazdasági cikkek mellett. Kiszabadulása után háromszor is pellengrére állítják, de a nép virágokkal szórja be a lelkiismereti szabadságért harcoló író.

Ötvennyolc éves korában írja első szépirodalmi művét, a *Robinsont*. Rosszmájú vagy talán igazmondó életrajzírói szerint a szorongató pénzsűke ihletti. A regény alapja megtörtént esemény. Az író újságban olvashatta Selkirk tengerész történetét, aki éveket töltött egy lakatlan szigeten.

Mit ad Defoe az akkoriban divatos pikareszk regények kalandosságához? Az előadasmód, a stílus bámulatos könnyedsége mellett az elhitetés sok eszközt, ami elsősorban érdekesebbé, lenyűgözőbbé teszi művét. A *Robinsont* és többi regényét is úgy adja át az olvasónak, mint megtalált naplót, feljegyzést, és Robinson minden tettét aprólékos, szinte pedáns magyarázatokkal kíséri.

A másik még fontosabb: Defoe ember-ábrázolásának azóta is alig elért pedagógiai ereje. Ezért hangoztatja Rousseau az *Emilben*, hogy a *Robinsont* el kell olvasnia minden gyereknek. Iebet azon vitatkozni, szándékosan mutatta-e be Defoe Robinson huszonhét esztendő magányos küzdelmében az emberiség fejlődését, — de a regény mindenképpen az emóeri akarat és erő nagyszerű hőskölteménye. A hatalmas siker hatására az író megtoldotta regényét újabb kötetekkel, amelyekben hőse eljut Afrikába, Kínába, Szibériába is. A Robinson hatására terjedt el az európai irodalmakban a Defoe regényt utánzó robinzonádok divatja. Van „Magyar Robinson” is (Székér Joákim műve, 1808), hőse Afrikában kalandozó magyar huszár.

Defoe további szépirodalmi művei közül kiemelkedik a sikamlós históriákkal teli *Moll Flanders*, amelyet sokan a Robinsonnál is érdekesebbnek tartanak; a *Colonel Jacque*, egy gyerek története, aki a londoni nyomortanyáról tolvajok közé, majd idegenbe kerül és meggazdagodva tér vissza; s a *Journal of the Plague Year*, az angliai pestis évének (1665) fiktív naplója. Hőseiben sajátosan keveredik romlottság és erkölcsi igényesség; azért jutnak az élet aljasságainak sűrűjébe, hogy erkölcsileg különbül érkezzenek vissza.

Defoe művei közül hosszú ideig csak a *Robinsont* adták ki magyarul számtalan átdolgozásban és fordításban; az első fordítás — átdolgozásból, 1787-ben — Gelei Istvánnak, Kazinczy barátjának munkája. Tavalý megjelent a *Moll Flanders* is.

Pók Lajos

LEV TOLSZTOJ könyvtárának egyik könyvében megtalálták Gandhi levelét, amelyet „az indiai nép apostola” a világhíró orosz írónak küldött Londonból. Keltezése: 1909. november 10. Gandhi mély elismeréssel emlékezik meg a Háború és béke című regényről, és hangsúlyozza, hogy Tolsztoj művei mélyen hatottak reá.

★

A NYÁRI KÖNYVPIAC újdonsága lesz a hosszú évek óta keresett, ismert fontos szak-könyv, Hevesy Iván: „A fényképezés technikája” című munka.

★

„EGY ÓRA TUDOMÁNY” című füzet sorozatot indít a Műszaki Könyvkiadó. Az egy óra alatt is elolvasható könyvecskék a tudomány világáról adnak népszerű tájékoztatást a nemrég elhunyt Sztrókey Kálmán tolmácsolásában.

A MŰSZAKI KÖNYVKIADÓ „A műszaki irodalom, mint az újítások forrása” című pályázatát Káplán György, a Vörös Csillag Traktorgyár technológusa nyerte. Káplán György újításaihoz rendszeresen felhasználja a szakirodalmat, a műszaki könyvtár állandó látogatója. Az 1500 forintos első díj jelentős részét szintén szak-könyvek vásárlására fordítja.

★

DULOVITS JENŐ, a művészi fényképezés nagy mestere átdolgozta a régebben két kiadásban megjelent „Művészi fényképezés” című munkáját, amelyet most „Így fényképezek” címmel jelentet meg a Műszaki Kiadó.

★

A JUGOSZLÁV ÍROSZÖVETSEG vendégeként három nappal író: J. Andzsejevski, M. Jastrun és A. Vaszik Jugoszláviában tartózkodtak az elmúlt napokban.

IFJÚSÁGI KÖNYVTÁR néven sorozatot indított a jugoszláv Kadok kiadó. Az ifjú olvasók körében máris nagy népszerűsége tett szert a nemrégiben megjelent első három kötet.

★

A HAGGADAH-KÓDEXRŐL. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában őrzött Kaufmann-gyűjtemény egyik legértékesebb, a XV. századból származó darabjóról fakszimile kiadást készítettek. A kódexet, amelynek származásáról, illetve keletkezési helyéről vita folyik a művészettörténészek között, korai-renaissance művész csodálatosan szép illusztrációi díszítik. A Kaufmann-Haggadah-kódex fakszimile kiadására a világ minden tájáról nagy számban érkeztek rendelések. Az Akadémiai Kiadó és a könyveink külföldi terjesztését végző Kultúra Vállalat újabb kiadás megjelentetését is tervezi.

ÉLEN AZ IFJAK

Szemelvény Lengyel József Visegrádi utca c. könyvéből, amelynek méltatására legközelebbi számunkban visszatérünk.

Lengyel József

Az ifjúmunkás-mozgalom, mely még a diktatúra előtt teljesen a párt befolyása alá került, most osztatlanul a miénk, a diktatúráé volt. Itt nem tudott becsempészkedni a szociáldemokrata ellenforradalom, itt tényleg a szocializmus megvalósításán dolgozott az ifjúmunkásság: kurzusok folytak, ment a tanulás, a szervezés. S mikor a frontra kellett menni, akkor a frontra ment a vezetőség...

A Vörös Újság szerkesztőségében szerkesztettem az ifjak lapját, az Ifjú Proletárt is. Ez jobb munka volt, mint a sovány „kultúra” rovat, több munkát is fordítottam rá.

Az általános optimizmus adta meg ennek a lapnak is a jellegét. Inkább tanító, mint politikai arculata volt a lapnak. S még a tanító cikkek között is túlsúlyban voltak a természettudományiak. Legjobb munkatársaim a mérnökcsoportból kerültek ki. Ifjú orvosokkal is írtam. A cikkek érdekesek voltak, népszerűen írtak, megfogták a fiúk fantáziáját. Sok ifjúmunkás jött fel, akikkel megbeszéltem a lap tartalmát, akik kritizáltak, tanácsot adtak. Én egy cikksorozatot írtam a tudomány hasznáról, funkciójáról az emberi társadalomban. A technikai és természettudományos cikkek mellett még sok szépirodalmat

adtam. De ebben már hiány volt. Kénytelen voltam kivonatossan Tolsztoj „Úr és szolga” című elbeszélését közölni, mert nem találtam jobbat, azaz hogy aktuálisat. Emlékszem egy jó elvtársnő rossz versére. Nem közöltem. Majdnem egészen hiányoztak a történelmi cikkek. Még nagyobb hiány volt aktuális politikai cikkekben.

Csak néha ébredtem fel egy pillanat idejéig a — gyakorlatra. Ha elkerültem az íróasztal mellől.

Az ifjúmunkások agitátorképzőjében tartottam tanfolyámot „Hogyan agitáljunk” címmel. A résztvevők közt kevés volt a munkás. Egy-két kivétellel diákok, gimnazisták voltak, akiket „érdekelt” az ügy, akik „meg akarták nézni”, mit is lehet ezeken a kurzusokon tanulni? Ezért mindjárt avval kezdtem, hogy a tanulás nálunk kötelezettséggel jár. — Aki ezeket a tanfolyamokat végighallgatja — mondtam —, annak, ha kommandírozzák, ki kell menni a falvakba, ki kell menni a frontra, ott agitálni. Aki csak hallgatni, legjobb esetben vitázni jött a mi kurzusunkra, az mindjárt menjen is haza. — A régi, fegyelemre beállított Korvin-csoportbeli hang volt ez és nagyon jól hatott.*

Szép volt az ifjúmunkás-mozgalom, a Lékai János lázas és mégis kemény kis keze alatt épülni kezdett valami, ami máig sem dűlt össze, ami máig is él...

Az ifjúmunkások kongresszusa talán a legérdekesebb és biztos a legszebb kongresszusa volt a diktatúrának. Itt végre össze is találkozott a politika és a nevelés. Lékai politikai referátuma fanatikus optimizmus volt, melynek a megvalósítás mindenre kész jószándéka adta az erőt. Bizonyára ez a kongresszus is tele volt utópiával. De az ifjúmunkásság oly energiával látott az új világ építéséhez, hogy itt joggal nem látszott semmi lehetetlennek.

* A „tanítványaim” közül csak két-háromra emlékszem névszerint. Bogdány Rózsi-ra, aki meghalt, de van neki egy fia, akit Márciusnak hívnak, aki nekem ruhát adott, munkát szerzett, amikor erre szükség volt. Horváth Imrére és még egy-kettőre. (Szerző megjegyzése. 1956.)

A Kormányzótanács néhány tagja is beszélt a kongresszuson, a kommunisták. A volt szociáldemokraták közül egyedül Bokányi Dezső jött el. Jeges hidegség fogadta. Bokányi ellen heves harag volt bennünk. Pár hónap előtt nagyon elbánt velünk. Egy gyűlésen Bokányi sajátkezűleg ráncigált le egy ifjúnunkásnőt a pódiumról. A jeges hidegség csak a kezdet akart lenni. Mert elhatározott dolog volt, hogy Bokányi verést kap, akármennyire népbiztos is. A jel a támadásra az első ellenséges szó, az első „bremzelő” szocdem frázis lett volna.

De íme, Bokányi felmegy a pódiumra és így kezd:

— Fiaim!... — Szép, barna szemében megcsillan a könny, a hangja kicsit remeg a megindultságtól. Ez nem volt műmeghatottság, erre nagyon éles fülünk és szemünk volt, különösen Bokányinál, akit nem akartunk szeretni.

— Engedjék, hogy fiaimnak szólítsam magukat — hangzott az öreg Bokányi mély, szép hangja. — Hiszen régen volt, mikor én, mint ifjúnunkás első lelkesedésel indultam harcba a szocializmusért, melyet maguk meg fognak valósítani.

És Bokányi beszélt az ifjúságáról, régi harcokról, régi nélkülözésekről. Gyönyörű beszéd volt! Talán nem olyan, ahogy manapság beszélnek, hanem régimódi, költői képekkel teleszótt beszéd. Szívesen kinevettük volna — de elragadt bennünket ez a régi tisztaságára emlékező öreg harcos, akinek mi, az ifjúnunkás-kongresszus, a régi ideálok megvalósítója voltunk. Meghatódtunk, s ha nem szégyelljük, elpityeredik az egész büszke ifjúnunkás-kongresszus... Olyan tapot kapott Bokányi, mint senki más! Én a combomat csipkedtem, hogy ne bögjek, hogy ne mutassam, hogy kisfiú vagyok.

A szünetben egymásra néztünk, mi, akik elhatároztuk, hogy leverjük a pódiumról az öreg „bremzelőt”.

— Az öreg megfőzött bennünket — állapította meg az egyik fiú.

— De nem bremzelt — tette hozzá objektíven a másik, hogy eképpen takargassa meghatottságát. S evvel elkönyveltük Bokányi sikerét. Hát ilyenek voltunk.

Akkor és azután is sokszor gondolkoztam azon, amit úgy hívnak: „a szónoki hatás elemei”, és pedig azokon az elemeken, melyek nem az értelemre hatnak. Bokányinak nemcsak gyönyörű, megfogó hangja volt. Az is nagyon hatott, hogy Bokányi úgy nevezett „szép ember” volt. Ez a szépség is kicsit régimódi, a lelógó, nagy bajuszát mintha ezelőtt tíz meg húsz évvel a szocialista vezérek képén láttuk volna már. Hát ilyen, kicsit olajnyomatos szépségű ember volt Bokányi. Az öreg építőmunkás inkább úgy nézett ki, mint az a derék, egészséges parasztagazda, az a kép, mely az ő rezidenciájában, a betegpénztárban lógott a falon. A józan gazdát és viruló családját ábrázolta ez a kép, míg egy másik a részeges parasztot illusztrálta, aki házanépével együtt nyomorban tengődik, tönkremegy.

Fontos az, hogy az agitátor már külsejében is olyan legyen, hogy a hallgatóság személy szerint is szívesen azonosítsa magát vele, valahogy így: „Szívesen lennék ennek a bőrében, szívesen lennék az, ami ő.”

Ilyen megfontolásra akkor szükség volt. A már gyakran ellenforradalmi hangulatú falukból sokszor jött a hír, hogy a parasztok elkergették a „taknyos” és nem tudom miféle „pesti” agitátorokat. A primitív, főképp a paraszti hallgatóságra csak testileg is hibátlan ember tesz erős hatást. Persze, ez is csak általánosságban érvényes.

Még ma fizessen elő!

A KÖNYVTÁROS

negyedévi előfizetési díja 12.— Ft

Egyéni előfizetők a 61.238, közületi előfizetők a 61.066 számú befizetési lapon küldhetik be az előfizetési díjat.

SHAKESPEARE

Június végén jelenik meg Szerb Antal háromkötetes Világ-irodalomtörténetének új kiadása a Bibliothecánál. Az alábbiakban a munka Shakespeare-ről szóló fejezetének egy részletét közöljük.

A mű egészének értékelésére következő számunkban még visszatérünk.

Szerb Antal

Shakespeare történelmi helyét, szellemi korszakhoz való tartozását nehéz megállapítani. Lényegében a középkor késői nagy összefoglalója, mint Dante. Nem véletlen, hogy szereplői a színpadon és a képzetben leginkább középkori öltözetben, vagyis inkább fegyverzetben jelennek meg: III. Richard, Henrik herceg és Falstaff, Macbeth és Prospero monumentális középkori emberek — és csak gótikus erdőnek tudjuk elképzelni a „Szentivánéji álom” és az „Ahogy tetszik” meseerdejét. És ami középkori nála, az egyúttal barokk is: mert a barokk-korban ugyanez a heroizmus válik lassanként operáivá, díszletszerűvé, a lélek fölösleges fényűzésévé.

De hogy a középkor és hogy Shakespeare megszólalhasson ezen a páratlan hangszerezen, ahhoz a reneszánsz kellett. Shakespeare nem nő Shakespeare-ré, ha megőrzi magában a középkori ember valóságosságát. Életművének egyik legmegdöbbentőbb sajátossága, hogy ebben az óriási, mindent magábafoglaló költői világban a vallásos érzés alig talál helyet. Az utókor sokat tűnődött, mi az oka ennek a hallgatásnak. Sokak szerint Shakespeare katolikusérzésű volt és ezért nem beszélt vallás-

ról protestáns környezetében. De sokkal valószínűbb, hogy Shakespeare is, mint néhány más nagy kortársa, ha nem is volt ateista, mindenesetre nagymértékben közömbös maradt a vallás igazságaival szemben. Azok közé tartozott talán, akik elsőnek tekintettek úgy szét ezen a világon, mint végérvényes életszínpadukon, amely után nincs többé folytatás. És benne is megvolt ennek az első nemzedéknek, Rabelais és Brueghel nemzedékének rémülete, amint szétnézett a transzcendens értelmét elveszített világon.

A nyugati kultúrkör három legnagyobb költője közül az első, Dante, a Rend embere, a katolikus rendé, amelyen a nyugati társadalom felépül; a második, Shakespeare, az antitézis a tézisre, ő a lázadás, a korlátlan szabadság költője. A harmadik, Goethe, a szintézis, az új Rend, amely a fellázadt erőket újra gondos és kimért harmóniába illeszti.

A soha nem volt és soha többé el nem érhető szabadság adja meg Shakespeare nyelvének és beszédének mindenek fölött való nagyszerűségét. Shakespeare emberei, amikor erőt vesz rajtuk a tragikus indulat vagy a komédiás jókedv, nem úgy beszélnek, hogy logikusan egymásra következő gondolatokat mondanak el, hanem a szavak önállósodnak bennük, a szavakban rejlő képek szabad eszmétársítás útján újabb és újabb szavakat és képeket vonzanak. Nem gondolatokat beszélnek, hanem valami sokkal ősből dolgot, magukat a tudatban felvillanó képzeteket, melyekből más író leszűri a halvány gondolatokat: a tudat nyersanyaga bukkann fel itt barbáru és csodálatosan. Ezért van, hogy amikor először olvasunk egy Shakespeare-darabot, minden mondata megütő meglepetés — sosem mondanak olyant, ami logika szerint az előző mondatból következne.

Ez a szabadság élteti a shakespeare-i humort is. Vígjátékai nem szellemesek, a gúny, a megfigyelés, a félszegségek nevetségessé tétele kis szerepet játszik bennük. A komikus hatást a meglepetés váltja ki; azon lepődünk meg, hogy mi minden eszébe nem jut ezeknek az embereknek és milyen sorrendben, micsoda vad összefüggések-

ben! Minthogy tragikus alakjai ugyanazzal a gondolattechnikával élnek, mint komikus alakjai, nincs még egy költő, akinél komikum és tragikum ennyire összekeverednek. A romantika követendő elvet olvasott ki ebből a shakespeare-i tulajdonságból. Pedig Shakespeare tragikomikus látása nem szinpadí fogás, nem is világnézet, hanem alkotómódjának szerves sajátossága.

Minthogy stílusa tudat alatti mélységekből táplálkozik, szavai elkerülhetetlenül magukkal hoznak valamit a lélek mocskából és sötétjéből. A szabad eszmetársítások a shakespeare-i stílust, akár az álmot, mindúntalan a legalacsonyabb dolgok felé vonják, de csak egy pillanatra, hogy azután megint felszárnyaljon a költészet magaslataira. De általában Shakespeare nem leányszobákba való olvasmány és a szemérmes angolok mindmáig szégyenkeznek egy kissé költőjük miatt. Az olyan társaságra épült civilizációban, mint a francia, Shakespeare nyersége mindig is idegen maradt. „A nemesemberek és hölgyek társalgása” — panaszkodik Taine —, „tele van trágár célszavakkal és nagyon alacsonyrendű kocsmát kellene keresnünk, ha manapság ilyen beszélgetést akarnánk hallani.” Rabelais az anyagcserével összefüggő dolgok szinonimáiban kifogyhatatlan, Shakespeare szótárában a prostituáltakra vonatkozó szavak bősége lep meg.

Dramáinak felépítésében ugyanaz a technika uralkodik, mint stílusában. Jelenetek és színhelyek szédítő anarchiában követik egymást; éveket és óceánokat ugrunk át pillanatok alatt; a cselekmény több ágban rohan egymás mellett, aránytanul. Kompozíciós törvényeket keresni Shakespeare-ben annyit jelentene, mint félreismerni művészetének lényegét. Alakjainak viselkedésében, tehát a drámák cselekményében is a legteljesebb szabadság az úr. Amint nyelvében nincs távolság a lélek és a szó között, alakjainak viselkedésében nincs távolság az indulat és a tett között. A megkívánást azonnal nyomon követi az ostrom, a dühöt a gyilkosság. Csak Hamlet az, akiben „az elszántság természetes színét a gondolat halványra betegíti”; de Hamletnek éppen ez a patológiája, benne Shakespeare és közönsége éppen azt találta rendkívülinek, hogy nem öli meg mindjárt a királyt. Mert minden shakespeare-i alak többé-kevésbé beteges; jellegzetes tulajdonsága gyilkos hipertrófiával tenyészik ki benne, valami lelki „rosszindulatú daganat” gyanánt: Othellóban a féltékenység, Macbethben a nagyraavágás, IV. Henrikben a koronájáért való aggodalom. Embertőlotti emberek, nem lehet őket emberi mértékkel mérni. Mindúntalan „abnormis” lelki állapot vesz rajtuk erőt: látomások és hallucinációk gyötrik őket, a levegőben tör jelenik meg szemük előtt és elvezeti őket a tett színhelyére, féltékenységükben görcsökből vonaglanak, elájulnak és útjuk végén ott áll az örület. Shakespeare az örület költője: Lear király, Lady Macbeth, Ophelia; és a sok ál-örült: Hamlet, Edgar és társaik az igazi örülteknél is félelmesebbek, mert mindig éppen a határon állnak, amelyen ha átbuknak, elnyeli őket az irracionális mélység.

S amikor a tudatlattiból felszabadulnak a képzettársítások, felszabadul velük az is, amit Jung kollektív tudatalattinak nevez: a közösségi lélek alsó sötétjei, a babona világa. Kísértetek tömege lepi el éjszaka a bosworthi síkot, hogy halálos, ölmos rémületbe ejtse III. Richárdot; kísértet és boszorkány nemcsak a közönség hátát borzongatni jelenik meg, ő intézi a cselekményt is: Hamlet sorsát apjának szelleme, Macbethét a boszorkányok indítják el. Shakespeare, „der Nebel-inseln finster Fürst der Geister”, ahogy Stefan George nevezi, csakugyan szuverén úr ebben a világban, ahol rejta kívül minden más író csak ijedt jövevény maradt.

A MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ III. NEGYEDÉVI TERVÉBŐL

Egyetemi tankönyv, de gyakorlati szakembereknek is értékes segítség Bacsó Nándor: *Agrometeorológiai ismeretek* című munkája, amely az éghajlattani alapismereteket és legfontosabb növényeink agrometeorológiáját tárgyalja. Általános érdeklődésre számotartó mű Bálint Gyula: *Faszerkezetek és bútorkok rovarkártói*, Jilly Bertalan: *Vadászkutyák idomítása*, Vécsey Szilárdné: *Virág a házban és a ház körül*, Kralovánszky—Bárczy—Koós: *Házkörüli állattartás 1000 kérdésben* című könyve. Minden egyes megye legelőinek talajviszonyait figyelembe véve foglalkozik a legelővédő fásítással Benkovits Károly: *Korszerű le-*

gelővédő fásítás című könyve. Alacsonyabb képzettségű olvasók számára is érthető, fényképekkel illusztrált összefoglaló munka Brozik—Regius: *Termesztett gyümölcsfajtáink* című munkájának első kötete, az *Almástermésűek*. Minden tenyésztőnek és apaállat-gondozónak gyakorlati kézikönyve a György—Pajzs: *A bika felnevelése, gondozása*. Nagyüzemi kertészek és a ház körül kertészkedők számára egyaránt hasznos munka Jeszenszky Árpád: *Öltés, szemzés, dugványozás* című kézikönyve. Megjelenik továbbá Jálky—Jónap: *Olajipar növények termesztése és feldolgozása*, s Manninger G. Adolf: *A talaj sekély műveléséről* c. könyve.

Mosolygó világitodalom

STRINDBERG, a nagy svéd író, tudvalevőleg több ízben nősült, de mindegyik házassága boldogtalan volt. Harmadik felesége, a még ma is élő ismert svéd színésznő: Harriet Bosse és a nagy író között egyszer egy társaságban a következő — azóta sokszor idézett — párbeszéd folyt le:

„Ügy gondolom, legjobb lesz, ha megegyezünk, amint ez barátokhoz illik — elválnék egymástól és te visszamész a színpadra”, — mondta Strindberg csendesen, szokásos civódásuk végén.

Az asszony megdöbbenve nézett a belső izgalomtól remegő íróra és békítő hangon megjegyezte: „De August! Azt akarod, hogy ismét színpadra lépjek? Hiszen amikor megkérted a kezemet, azt mondtad, rossz színésznő vagyok, nyugodtan otthagyhatom a színpadot!”

Strindberg csendesen elmosolyodott, majd hamisítatlan „strindbergi” nyugalommal csak ennyit mondott: „Kedves Harriet, a házasságunk az ellenkezőjéről győzött meg!”

★

MARK TWAIN fiatal korában sokat küzdött, sokat hányódott, de elveit, amelyekkel a szociális igazságért küzdött, soha nem adta fel. Az itt következő kedves történet is ezt példázza:

Mark Twain akkoriban egy Kentucky állambeli városka riportere lett. A főszerkesztő mindjárt meg is bízta az első feladattal: nézzen körül a városházán, ismerkedjék meg a városatyákkal, szimatoljon, puhatolózzék...

Mark Twain siralmas tapasztalatokat szerzett a városházán: a városi képviselőtestület csalt, lopott, panamázott, sikasztott. Ebből gyönyörű cikk lesz — lelkesedett és megírta nagy dörgedelmét a városi képviselőtestület ellen.

Cikkét így fejezte be: „Kétséget kizárólag megállapítottam, hogy a képviselőtestület fele csirkefogó”. A cikk városzerte kinos feltűnést keltett. A főszerkesztő a haját tépte. — Szerencsétlen — hörögte — mit tett? Megvonják tőlünk a szubvenciót! Azonnal üljön le és írjon egy helyreigazító nyilatkozatot, vagy úgy kiröpítem, hogy a lába sem éri a földet.

Mark Twaint módfelett bántotta az igazságtalanság és a városka romlottsága, de állását meg kellett tartania: le-

ült hát és megírta helyreigazító cikkét. Megírta: belátja, hogy tévedett, elismeri, hogy helytelenül tájékoztatták. „Bűnbánó” cikkét végül is a következő szavakkal fejezte be: „Mindezek alapján pedig kétségtelven megállapítható, hogy: a képviselőtestület fele nem csirkefogó.”

✦

IBSEN eredetileg patikus volt. Amikor jó ötlete támadt, vagy lelki szemei előtt már meglevenedett készülő színdarabjának egy-egy jelenete, rábízta a gyógyszerért segédjére, ő meg gondolataiba mélyedve járta az utcákat és ilyenkor se nem látott, se nem hallott.

Egy ilyen sétája alkalmával történt vele ez az azóta sokszor idézett „eset”.

Svéd egyetemisták, nyári vakációzók rótták a patinás norvég városka, Grimstad utcáit. Egyiküknek eszébe jutott; képeslapokat kellene hazaküldeni. De az üzletek már zárva voltak. Csak a főposztán szerezhettek képeslapot, bélyeget. Odaléptek a komorképű, morc férfiúhoz, s egyikük így szólt hozzá:

— Bocsánatot kérek, uram, ne haragudjék, hogy zavarom: Tudja ön, merre van a főposta?

Ibsen felocsúdott gondolataiból, egy pillanatig zavartan nézte az előtte álló fiatalokat, aztán így szólt:

— Tudom! — és azzal továbbment.

★

HEMINGWAY-hez, akinek kis könyve, „Az öreg halász és a tenger”, világsikert aratott, az egyik amerikai újság azzal a kérdéssel fordult, árulja el, miben rejlik tömör, szűkszavú stílusának titka.

Hemingway így válaszolt: „A titkom igen egyszerű: állva írok, mégpedig fél-lábon állva. Ezt a megerősítő helyzet arra készítet, hogy minél rövidebben fejezzem ki magam. Mikor aztán átoltvasom az írást, öblös karosszékekbe ülök. Ez a kényelmes póz viszont lehetővé teszi, hogy még ebből is kihúzzak mindent, amit fölöslegesnek talállok.”

Gyűjtötte:

Kreutzer Sándor

KÖNYVKIADÓINK III. NEGYEDÉVI TERVEIBŐL

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

Igen gazdag termést ígér az Európa. Az orosz klasszikus irodalomból kiadni készül Turgenyevtől a *Tavaszi vizek*-et (Olcsó Könyvtár), Lermontov válogatott verseit, Mamin-Szibirjaktól az *Arany-t*, ezenkívül bibliofil díszkiadásban, egy kisalakú sorozatban Korolenkótól a *Vak muzsik*-us-t, Leszkov *Kisvárosi Lady Machbeth*-jét és Kuprintól a *Sulamit*-ot. Ugyanebben a sorozatban várható Stefan Zweig: *Rachel perbeszáll Istennel* című kisregénye. A szovjet irodalmat az Ilf-Petrov: *Aranyborjú* c. regény képviseli. Az angolszász irodalomból megjelenik Browning: *Portugál szonettek* (az induló Janus könyvek kétnyelvű sorozatában), Thackeray: *Barry Lyndon*, Maugham: *Színház* és Hughes: *Örvény* c. könyve. A francia klasszikusok közül kiadásra kerül Daudet-től a *Levelek a malomból*, Musset-től a *Lorenzaccio* és a svájci francia Ramuztól az *Aline*. Az élő franciákat Cocteau: *Vásott kölykök*, Mauriac: *Viperafészek*, Maurois: *Szeptemberi rózsák* c. regénye, valamint a már húsz nyelvre lefordított *Jőreggelt, búbanat*, a huszonegy éves Françoise Sagan regénye képviseli. Meg jelenik Goethe *Róka*-ja (Reinecke Fuchs) első teljes magyar fordítása, újabb kiadásban Móricz: *Mozart prágai utazása*, Fallada: *Mi lesz veled, emberke?*, Thomas Mann: *Lotte Weimarban* és Brecht: *Háromgarasos regény*. A *Schloss Gripsholm* c. regénnyel eddig nálunk kevésbé ismert német író mutatkozik be: Tucholsky, A Világirodalom Klasszikusai sorozatban a *Klasszikus német elbeszélők* két kötete jelenik meg. Mulik Radzs Anand: *Egy maharadzsza magánélete* c. könyve a második világháború utáni Indiáról szól, Moravia: *Római történetek* c. novellás kötete az új olasz irodalom képviselője, Franz Kafka *Az ítélet* c. regénye és Glazarova *Advent*-je a cseh próza híres alkotásai. A norvég Bojertól *Az utolsó viking* jelenik meg. Kiadásra kerül a Coster *Tyl Ulenspiegelje*, *Egy asszony öt férje* címen pedig eszkimó mesék gyűjteménye. A századforduló kiemelkedő francia színvonalú alkotásainak válogatása *A csodaszarvas*, Krleža tavaly megjelent *Glembay család*-jának szereplőiről szól *A Glembay uraság* c. színmű. Az Európa adja ki Weöres Sándor műfordításainak válogatását *A lélek idézése* címen.

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ

Az érettebb ifjúság számára a kiadó néhány magyar és külföldi szerző szép regényét adja ki. Fekete István: *Tüskevár*, Vajda Endre: *A lázadó Batsányi*, Gál György Sándor: *Hazám, hazám, te mindenem*, Láng György: *A Tamás-templom karnagya*, Szántó György: *Nelli néni öröksége*, Félix Salten: *Bambi*, Gárdonyi Géza: *A láthatatlan ember*. A Magyar Költészet Gyöngyszemei sorozatban Balassi Bálint válogatott versei Nagy László válogatásában és előszavával, Babits válogatott versei Illyés Gyula gondozásában, A Világirodalom Gyöngyszemei sorozatban Jeszenyin válogatott versei jelennek meg. Folytatódik a magyar munkásmozgalom mártírjairól szóló életrajzi füzetek kiadása. Érdekes, dokumentumértékű írás Alcide Cervi: *Hét fiam volt* című beszámolója az olasz ellenállási mozgalom egy fejezetéről.

Az Ifjúsági Kiskönyvtár sorozatban Ransome: *Fecskék és fruskák*, Speyer: *Gimnazisták*, Babay: *Mi huszonketten*, Tetzner: *Hajótöröttek szigete*, Malot: *A tengerész fia* című kötetek;

A 10–14 éves gyermekek részére Webster: *Nyaktiglab apó*, Mándy Iván: *Csutak és a többiek*, Gombos Imre: *Éjjél vitéz*, Móra Ferenc történelmi tárgyú elbeszélései, Botond György: *Ha felszáll a köd...*, Romain Rolland: *Jean Christophe ifjúsága*, Révay József: *Aranygyűrű*, továbbá az ismeretterjesztés és hasznos szórakoztatás műfajában Grätzer József: *Sicc*, Bergmann: *Új Guinea földjén*, Vécsey Zoltán: *A titokzatos Déli-sark*, Wiesinger Márton: *Állatkerti séta*, Sárközy Györgyné: *Zsófi könyve* című művei jelennek meg.

A gyermekolvasók számára is változatos tartalmú és formájú könyveket készítenek elő. Münchhausen báró kalandjai, Paulini Béla: *Dugasz Matyi birodalma*, Andersen legszebb meséi, Balogh Béni: *Gyöngyhúrú citera*, Sebők Zsigmond: *Dörmögő Dömötör és az angol futballisták*, Rideg Sándor: *A szegényember és az ördög*, Kissál Éva: *Csíp-csup*, Kassák Lajos: *Csillagok csillogtak, virágok virágoztak*.

A liliputi könyvek sorozatában *Pingvin könyv*, *Zsiráf könyv*, *Csacsi könyv*, *Mókus könyv* és *Kacsa könyv*. — Meg jelenik továbbá:

Nádass József: *Csodakulcs*, Lengyel Balázs–Köpeczi-Boócz István: *Kicsi Elik vadász lesz*, Szepes Mária: *Pöttyös Panni az óvodában*, Binét Ágnes–Györfly Anna: *Jelmezbuli*.

Hogyan beszéltek a rómaiak magyarul?

Megtudhatjuk H. Fast *Spartacus* c. regényének fordításából, amely megjelent az Olcsó Könyvtárban is. Történelmi tárgy újszerű feldolgozása teszi sajátos ötvözté a regényt. Fast úgy írta meg könyvét, hogy az antik Róma szélsőséges gazdasági-társadalmi viszonyaiban Amerika kissé magára ismerjen. Ez a jelképesen korszerűsítő ábrázolásmód érvényesül a regény stílusában is. Az író, hogy mondanivalójának hatását biztosítsa, hogy alakjait közel vigye a klasszikus világtól szellemiségben is meglehetősen messze szakadt amerikai olvasóhoz, „amerikanizálja” stílusát is, különösen akkor, ha alakjai szólnak meg. Modern nyelven, mai fordulatokkal beszélnek ezek a római patriciusok, polgárok és rabszolgák.

Mitévő legyen a fordító? Az alaki hűség azt kívánja, hogy megőrizze az eredeti mű stílusának jellegét és átültesse jellegzetességeit. A magyar olvasónak a latin műveltségben erősebben gyökeröző történelmi szemléletmódja és stílusérzéke viszont arra készíthetné a fordítót, hogy mérsékelje az eredetinek harsogó, mesterkéntnek ható modernségét, tompítsa nyelvének korszerűsítő túlzásait. Egyszóval: próbáljon valóban történelmi levegőt teremteni, valódi korhangulatot felidézni nyelvében, stílusában is.

A *Spartacus* fordítója — érzésünk szerint tévesen — a szatíra felé hajló első megoldást választotta, s ráadásul meg is toldotta a saját, különösségek kedvelésére valló stílusötleteivel. A regény így általában olyan hatást kelt, mint egy frakkos Hamlet vagy egy ifjúkoromban látott római tárgyú amerikai film, amelynek korhűsége annyira hasonlított csak a múlt valóságához, mint az öblögető angol beszédből időnként kirobbanó tömegordítás: *Éjfi szíza!* a film latin címéhez: *Ave Caesar!*

Valami amerikanizált nyelven beszélni tehát a *Spartacus* alakjai is. Fordításban ez még furcsább képet ad, mert az angolban otthonos, vagy bennszülött nemzetközi szók a magyarban rendszerint ríktón idegen elemek.

Megüti tehát a szemünket, amikor római polgárok ilyen szavakat használnak: *sport*, *tréner* (előfordul az *edző* is; miért nem ezt használja mindig a fordító?), *elit*, *toalett*, *pardon*, *salon* stb. Ilyen szók természetesen a leíró és elbeszélő részekben is bőven vannak: *desszert*, *filé*, *elikett*, *sablon*, *presztizs*, *gengszter-banda* stb.

Akadnak persze a regényben latin—görög szók is, hiszen Rómában volnánk, de ezeknek nagyon is mai a jelentéshasználatuk. Pl.: *Tipikus* dolog. Kék szem a *gusztusa*. Heléna rögtön *reagált*. Hadd mondjak el *illusztrációképpen* egy történetet. Nem csináltak más *programot* mára. Persze, maga azt hiszi, hogy az én hírnevem... csak afféle *legenda* vagy *fikció*, mi?

Az eddigiekből is látjuk, hogy az előkelő szereplők beszédmodora egészen eszpresszó-stílusú. Még egy-két jellemző példa: Ha az ember manapság *szolidan* akar élni Rómában, *minimum* tíz rabszolgára van szüksége. Lehet, hogy a maga *privát* gyönyörűsége. Ilyen *figura* nincs.

A társalgás sokszor már a mai argot ízeit érezteti. Ime egy kis ízelítő: A katonáim *nem szívbjajosak*. Ismerlek, *pubikám*. Egész Róma *fuccs!* Kövér *szivar*. *Vén szatyrok*. Simán belekerült egy miliómba. Rendben van, *benne vagyok*. Tiszteskorú *hölgymény*. Jól *kitatarozták* magukat.

Ennek a társasági stílusnak természetes sajátossága, hogy a beszélők önözik és magázzák egymást (a tegezés csak a rabszolgák viszonylatában szokásos). Pl.: *Önnel* tarthatunk. *Maga* túl csinos. Furcsa ez a beszédmód, hiszen a latin nyelv csak a tegezést ismerte. (Talán az angol *you* (te, ön) kettős jelentése is ludas a dologban?)

Ehhez a zsargonhoz, úgy látszik, hozzátartoznak az idegenszerűségek is. Pl.: *Hogy néz ki?* (A fordító ezt különösen kedveli.) Ez is *egy* lehetőség. Az istenek csak *vice tárgyát képezték számára*. Hogy mégse legyen nagyon rossz véleményünk a rómaiak tudásáról, mindezt ellensúlyozza néhány izes kiszólás: *kis takonypóc*, *mitugrász* könyvelő, az *istenit!* *Itt van a kutya eltemetve*. Az *ördögcsárdást* jó *egy párszor eljárta* velem.

Megjegyzéseink talán vitathatók, hiszen a fordító nem felelős eredetijéért, és sok olvasó nyilván nem akadt fenn efféle nyelvi „kicsinyességeken”. Az igaz, hogy kritikánk nem nagyon szoktatta rá őket, hogy ilyesmivel törődjenek, de az írókat sem. Lehet, hogy a fordítás hű tükrre az eredetinek. A magyar olvasóban azonban, ha némi stílusérzéke van, feltétlenül visszataszító hatást kelt. Sajnáljuk, hogy a fordító ezzel nem számolt.

Koválovsky Miklós

ÚJ IRODALMI VILÁGLEKXIKON – OLASZUL

A nagy, 36 kötetes és három pótkötetes *Enciclopedia Italiana* 1929–1949-ben jelent meg. Olaszország ezzel a művel nemzetközi sikert aratott, jóllehet a munka egyrészt elkerülhetetlenül rányomta az egyoldalúság bélyegét az akkori olasz reakciós korszellem. Ennek az olasz enciklopédiának volt nevezetes elődje: a XVIII. században Coronelli: *Biblioteca Universale* című műve. De ezt hamarosan elhomályosították a nagy enciklopédisták nagyszerű munkái, például Zedler *Universalexikon*-ja, Chambers úttörő *Cyclopaedia*-ja és Diderot mesterműve. A XIX. század elején Brockhaus megteremtette a *Konversationslexikon* új típusát. Aztán a nacionalizmusok fellángolása és a nyelvismeretek — s vele az egyetemes műveltség — hanyatlása az ú. n. nemzeti enciklopédiák virágzásának kedvezett. (Ez alól csak az angol, francia, német szaklexikonok és a 80 kötetes spanyol *Enciclopedia Universal Europeo-Americana* kivétel.)

A fasiszta diktatúra bukása után egy előítéletek nélküli, egyetemesebb szemléletre törekvő mű követte az *Enciclopedia Italiana*-t: a 9 kötetes *Dizionario*, a milánói Valentino Bompiani kiadásában, melyet az UNESCO is „világjelentőségűnek” nevezett. Ez 8000 oldalon, 18 000 címszót, 10 000 szövegillusztrációt és 600 színes táblát tartalmazott. Ezen 500 munkatárs dolgozott egy évtizedig. A mű minden összehasonlítható irodalomtörténeti munka szinte nélkülözhetetlen segédeszköze. Három szakcsoportra oszlik: az emberi szellem fejlődésében nyomot hagyó irodalmi, filozófiai, történeti, természet tudományos és zenei művek ismertetése s kritikai méltatása; a jelentősebb irodalmi és zenei művek alakjainak jegyzéke és ezek sorsa s fogadtatása az utókor különböző korszakaiban

(Faust, Hamlet, Don Juan stb.), végül a szellemi irányzatok és mozgalmak kritikai összefoglalása a szofizmustól a szürrealizmusig.

A *Dizionario* nagy sikere — a drága mű máris három kiadást ért el — új, tökéletesebb és kisebb terjedelmű, 3 kötetes világirodalmi lexikon szerkesztésére ösztönözte a kiadót. Ennek első kötete (A-tól F-ig) nemrég jelent meg.

Az új olasz nyelvű irodalmi világirodalmi lexikon címe: *Dizionario letterario Bompiani degli Autori di tutti i tempi e di tutte le letterature*. Három kötetre kerek 6000 író, tudós és muzsikuss életrajzát tartalmazza a legrégebb kortól máig, mind az öt világrészről. Több ezer — köztük sok színes — illusztrációt is közöl (a szerzők, családjuk, barátai és ellenségeik, kézírásminták, a kor levegőjét tükröző miniatűrök és festmények).

A művön 400 munkatárs dolgozik 27 szakcsoportban. (Ógörög, latin, olasz, angol és amerikai, orosz és cseh, ibero-amerikai, német, stb.). Neves olasz írók és tudósok mellett nemzetközi rangú írók is (Armand Salacrou, Julien Huxley, Lin Yutang, stb.).

Egyetlen lexikonszerű mű sem tökéletes. Ez sem. De nagy előnye — és ez már az első kötetből kitűnik —, hogy cíkjei és irodalmi arcképei a nagy szak tudással, kritikai értékeléssel és élvezetes formában megírt lexikoncikkek tökéletes mintapéldányai.

A szerzők nem egy új irodalmi világirodalmi lexikont kompiláltak tíz, vagy száz hasonló műből. Igyekeztek és tudtak újat és eredetit is alkotni. Ezzel megőrizték az enciklopédisták legjobb hagyományait.

A svájci német nyelvű sajtó már sürgeti az új *Dizionario* mielőbbi német nyelvű kiadását.

TOKAJHEGYALJA világhírű bortermelését, néprajzát, gazdasági életét és történetét évszázadok óta feljegyezték az utazók, tudósok és írók. A XVI. század orvosai már azt is megírták, amit a legújabb tudományos kutatások is bizonyítottak: a tokaji aszú gyógyyszer. A külföldi utazók sokszor hozzáférhetetlen, feledésbe ment könyvei rendkívül értékes adatokat szolgáltatottak Tokajhegyalja múltjáról is. A világhírű magyar bortermelő vidék néprajzi, gazdasági, művelődéstörténeti stb. adatait, régi utóírásokat és újságcikkeket dr. Bakos József bibliográfiába gyűjtötte.

A MAKÓI JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM irodalmi szakköre évek óta gyűjti az emlékeket az iskola névadójának Makón töltött éveiről. Legutóbb az egyik helybéli fényképész raktárában megtalálták József Attila egy eddig ismeretlen fényképét. E fényképen a költő nővérével együtt látható. A diákok felkeresték József Attila iskolatársait is. E látogatások alkalmával a költő több ismeretlen kézírata került elő. Ezek az ismeretlen diákkori írások vidám esték, táncmulatások emlékét öröklítik meg. A makói diákok az összegyűjtött József Attila-emlékeket kiállításon mutatják be.

AZ IRODALOM MESTERSÉGE ANGLIÁBAN címmel a korunkbeli angol irodalomról szóló kritikai esszék tartalmazó kötet jelent meg májusban Mifflin kiadónál. Ezeket az irodalom különböző ágaiban járatos szakemberek írták. A könyvet John Lehman rendezte sajtó alá.

AZ ÜZEMI KÖNYVTÁROK március 15-én alakították meg társadalmi egyesületüket. Elhatározták: együtt munkálkodnak a szakszervezetekkel, hogy minél több irodalmi alkotás kerüljön a dolgozók kezébe.

ESEMÉNYNAPTÁR

1822. JÚLIUS 8-án, 135 évvel ezelőtt halt meg (a szerial öbölben a tengerbe fulladt) **Percy Bysshe Shelley** forradalmi, romantikus angol költő. Költészetének középpontjában az egyén szabadságának problémája, a bábóna, misztikum és klerikális reakció elleni harc áll. **Izám lázadása** c. forradalmi költeménye egyetemes lázadás az élet minden megkötöttsége ellen. Drámája, **A Cenciek**, vádirat mindenfajta zsarnokság, elsősorban a pápaság ellen. Forradalmisága mellett Shelley romanticizmusa legerősebben a természet csodálatában nyilvánul meg. Az angol költésztben ő a forma egyik legnagyobb mestere.

Shelley válogatott költeményei (szerk. és bev. Kardos László) 1950. Szépirod. KK. 216 old.

Mauvois, André: Költő a máglyán (ford.: Szabó R.) é. n. 320 old.

1857. JÚLIUS 16-án, 100 évvel ezelőtt halt meg **Pierre-Jean Béranger** francia költő. Korának legnépszerűbb chansonn-költője volt. Szabadelvű dalaiért a júliusi forradalom előtt kétszer is elítélték. Petőfi, akire elsősorban politikai magatartása miatt erősen hatott, bizonyos mértékig formailag is a hatása alá került.

Földvári E. K.: A magyar Béranger-kultusz, Pécs, 1936. 82 old.;

Miklós E.: Petőfi és Béranger, 1904. 75 old.

1942. JÚLIUS 23-án, 15 évvel ezelőtt végezték ki **Nikola Jonkov Vapcarovot**, az új bolgár költészet egyik legnagyobb alakját. Kom-

munistá forradalmár volt, a második világ-háború alatt a náci csapatok ellen partizán-mozgalmat szervezett a párt megbízásából. Költészetében harcoss realista, azt vallotta, hogy a költészetnek össze kell fornia a néppel. Küzdött a polgári hazugságok ellen.

Vapcarov, N. J.: Párviadal (ford.: Kardos L.) 1952. 112 old.

1802. JÚLIUS 24-én, 150 évvel ezelőtt született **id. Alexandre Dumas**, a maga korában híres francia regény- és drámaíró. A szórakoztató regény mestere volt: meseszövése érdekes, a francia történelem minden nevezetes korszakát feldolgozta, a történeti események anekdóta- és pletykaanyagának ügyes felhasználásával. Máiig is népszerű művei a **Gróf Monte Cristo** és a **Három testőr**.

—: A három testőr (f. Csatlós Z.) 1956. I.—III.

Fodor E.: id. Dumas Sándor és a magyarok, Pécs, 1938. 66 old.

1832. JÚLIUS 28-án, 120 évvel ezelőtt született **Baksay Sándor** tanár, református püspök, költő és műfordító. Eredeti műveiben a falu népet rajzolta szeretettel, derűvel, de realitás-érzék nélkül. Lefordította **Homerosz Illász-át**; szakított a hexameterrel, magyaros versformát használt.

—: Összegyűjtött irodalmi dolgozatai, Bp., 1917. Franklin, I.—III.

Kéký Lajos: Baksay Sándor, 1917. Franklin, 147 old.

A MŰSZAKI KÖNYVKIADÓ III. NEGYEDÉVI TERVE

A két kiadást megért **Palotás: Mérnöki kézikönyv** első kötetének folytatásaként a II. kötet jelenik meg, amely a talajkutató és a talajmechanika kérdéseivel, az útépítéssel és a vasútépítéssel foglalkozik.

Kiemelkedő munka a **Gépipari Enciklopédia X. kötete**, amely a dieselestítés fejlődését hivatott elősegíteni.

A **Gyógyszerek és gyógyszergyártás** című könyv az eddigi rokontárgyú munkákkal szemben nemcsak a gyógyszerekről ad orvosi szempontból tájékoztatást, hanem kimerítően tárgyalja a gyógyszerek ipari előállítását is. Kitér a készítmények értékelésére, azok hatására és esetleges mellékhatására.

Kretzmann: Ipari elektronika a használatban levő csőtípusokat, alkapcsolásokat ismerteti, valamint az ipar különböző területein alkalmazható elektronikus kapcsolásokat tárgyalja.

A **Gépipari Zsebkönyv Sorozat** keretében megjelenik **Szécsi László: Szerszámmelés** című munkája. Kiadásra kerül továbbá **Szeniczai Lajos: Csigahajtóművek** című könyve, amely a szakirodalomban egyedülálló, mert kizárólag a csigahajtások elméletével és gyártásával foglalkozik olyan részletesen, hogy a szerkesztők és technikusok is teljes tájékoztatást kaphatnak belőle.

Az élelmiszeripar területéről **Tóth—Baranyi: Baromfiipari ismeretek** című könyvét kell megemlíteni. A III. negyedéves terv témagazdagságát igazolja **Markó Iván: Rajz és szerkesztés a mélyépítésben, Sárík: Gépkocsi ka-**

rosszéria karbantartása és javítása, dr. Marx György: Kvantumtechnika, Száday Rezső: A szabályozásmélet elemei című munkája.

A feltűntet keltő **Zemanek: Információelmélet I. kötetének** folytatásaképpen megjelenik a II. kötet, valamint az igen népszerű **Ternai: Korszerű gépkocsiszerkezetek 3. javított és bővített kiadása**.

A közkezdelt Fotoszorozat keretében kiadják **Sárközi: Közfényképezés, reprodukció** c. könyvét. Megjelenik még többek között: **Horváth: Az elektroncső, Dosse: A tranzistor, Urbán: A hangrögzítés** c. munka. Széles érdeklődésre tart számot **Fabricszky—Papp: Házil konzerválás** című igen érdekes könyve, valamint a most meginduló Kis útkönyvek sorozat **Vilsegrád** kötete.

Mi jelenik meg a Zeneműkiadónál?

A Zeneműkiadó Vállalat a III. negyedévben kiadja Szabolcsi Bence kiváló zenetudósunk összefoglaló művét, **A melódia történetét**, Fábriántól a Debussy élete, kora és művészete c. könyvet és Kristóf Károly visszaemlékezésait: **Beszélgetések Bartók Bélával** címen, valamint Chitz Klárától a **Muzikus Péter** c. könyvet. Két szövegkönyvet ad a kiadó a közönség kezébe: **Mozart Szóktetés a szerályból** és Mascagni **Parasztbecsület** c. operájának szövegkönyvét.

A FORDÍTÓK NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGE (Fédération Internationale des Traducteurs) 1953. decemberében jött létre Párizsban, a Francia Fordítók Egyesületének kezdeményezésére. Az alapító okmányt hat állam írta alá. Azóta a tagállamok száma 15-re emelkedett. A Szövetség célkitűzése, hogy összefogja a világ összes fordítóit, akár műfordítókról, illetve szakfordítókról, akár nagyobb jelentőségű nemzetközi konferenciák, kongresszusok témáiról van szó. A Fordítók Nemzetközi Szövetsége szorosan együttműködik az UNESCO-val és „Babel” néven igen érdekes, negyedévenként megjelenő folyóiratot ad ki, mely szakmai és általános művelődési kérdésekkel foglalkozik. A szövetség legfelsőbb szerve a kongresszus, mely két-három évenként ül össze. Az első kongresszus 1954-ben Párizsban, a második kongresszus pedig 1956 február–márciusában ült össze Rómában. A kongresszusok közötti időszakban a Szövetség munkáját a kongresszuson választott bizottság irányítja. (Nowa Kultura.)

✂

NAGYBRITANNIÁBAN 19 962 könyvet adtak ki 1955-ben, 774 könyvvél többet, mint 1954-ben. Figyelemreméltó a tudományos irodalom erőteljes előretérése. Különösen nagy az érdeklődés a pedagógiai könyvek iránt. A regény irodalom részesedése 18 százalék, szemben az 1930-évi 30 százalékkal (Cítatel).

★

ÚJ SZABADALMAK AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁRBAN

Az O. M. K. szabadalmi tára ez idén 18 000 db angol, 8000 francia, 3000 csehszlovák, 2000 ausztráliai, 1500 svájci, 500 svéd, 12 000 nyugatnémet, 10 000 olasz szabadalmi leírással gazdagodott. Figyelemre méltó esemény, hogy a legújabb szovjet szabadalmi leírások első példányai megérkeztek a könyvtárba és a kutatók rendelkezésére állanak. (O. M. K.)

✧

A JUGOSZLÁVIAI autonóm vajdaságban 100 magyar, 32 szlovák, 25 román és 17 ruszin könyvtár működik (Cítatel).

●

A VAKOK KÖNYVTÁRAINAK VEZETŐIT szemínárium-jellegű értekezletre hívta össze az OSzSzSzk Művelődésügyi Minisztériuma. Az értekezleten 24 szakkönyvtár vezetője, a gorkij és arhangelszki Területi Könyvtár vakokat kiszolgáló osztályainak vezetői, valamint az Állami Nyilvános Szaltikov-Scsedrin Könyvtár Braille-olvasótermének vezetője vett részt. Rajtuk kívül jelen voltak a Vakok Összorosországi Egyesülete központi elnökségének és a Tankönyvkiadó Braille osztályának képviselői. Az értekezleten részletesen megvitatták az olvasók kiszolgálásának, továbbá az állomány gyarapításának kérdéseit, valamint a könyvtárközi és postal kölcsönzés időszerű feladatait. (Bibliotekar’)

INDONÉZIÁBAN jelenleg 10 000 alapfokú közművelődési könyvtár, 2300 magasabb típusú — a népművelési minisztérium felügyelete alatt álló — könyvtár és 2570, a tájékoztatóügyi minisztérium fennhatósága alá tartozó könyvtár van. Az 1954-ben tartott országos könyvtáros-kongresszuson megalakították az Indonéz Könyvtárosok Szövetségét. Az indonéz kormány 1955. április 1-én Nemzeti Könyvtárügyi Tanácsot hozott létre. Most dolgoznak az indonéz könyvtárak együttműködését biztosító egységes terven, a szerzői jog reformján, a nemzetközi könyvtárközi csere megjavításán, a nemzeti könyvtár központi katalógusának létrehozásán és a közművelődési könyvtárak számára szolgáló mintakatalógus kidolgozásán. (Przeglad Biblioteczny)

●

„TARYBINE LITHUANICA” (Szovjet lithuanica-k) a címe annak a Litvániaiban évente több számban megjelenő bibliográfiának, amely arról tájékoztatja az olvasóközönséget, hogy mely köztársaságokban és a Szovjetunió mely népének nyelvén jelentek meg a litván kultúra irodalmi és művészeti munkái. Hasonló bibliográfiai kiadványok jelennek meg Bjeloruszsiában is (Kniznica).

★

Az USA-ban 18 nemzeti Könyvtáros Szövetség működik, mintegy 30 000 taggal. A legnagyobb az American Library Association (ALA), mely 20 000 tagot számlál. Az ALA 7 osztályra tagolódik. A nagy országos szövetségek mellett számos táj- és helyi könyvtáros egyesülés és könyvtárosklub is működik. (Przeglad Biblioteczny)

★

A MOSZKVAI KÖZPONTI SZÍNHÁZTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR a maga nemében a legnagyobb könyvtár a világon. Gyűjteményében 100 000 színházi, színművészeti, kosztümológiai mű, 1500 színházi folyóirat, 40 000 metszet, 200 000 feldolgozott újságkivonat van. A könyvtár segítséget nyújt a Szovjetunió színházainak a repertoárok összeállításában, színháztudományi tanulmányok elkészítésében. (Przeglad Biblioteczny)

✂

A SZARÁJEVŐI Keleti Intézet, mely 1950-ben keletkezett, a szarajevói Országos Múzeum török archívumának kibővítésével s a Balkán Intézet kéziratgyűjteményének odacsatolásával Jugoszláviában egyedülálló a maga nemében. Bosznia története szempontjából a legfontosabb a boszniai vidék archívuma, mely több mint 200 000 különféle kéziratok emléket őlel fel. A fontosabb okmányok közé tartoznak pl. a bosznia–hercegovinai bírósági regiszter, Bosznia és Hercegovina nagy kézíratos története a törökök bejövételének idejétől kezdve, a török törvények tára, értekezés a török birodalom szervezeti felépítéséről. Az Intézet irodalmi és nyelvtudományi osztályában több mint 5000 török, arab és perzsa nyelvű kézirat van (Kniznica).

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A kis bibliográfiákat Tiszay Anzor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

Karl Kautsky

MARX GAZDASÁGI TANAI

Kossuth Kiadó.

Marx tanításainak — különösen politikai gazdaságtani műveinek ismertetése, megértése nagyon fontos feladat. Ezt még fontosabbá teszi az, hogy hazánkban a szocializmus építése folyik, amely többek között gazdasági építőmunka is. Ezt a munkát nem lehet megoldani Marx gazdasági tanainak bizonyos ismerete nélkül. Ez teszi különösen fontossá a Kossuth Könyv- és Lapkiadó kiadásában most megjelent Kautsky: *Marx gazdasági tanai* c. művet.

Kautsky e. művében megkönnyíti a *Tőke* megértését. Munkájának célja — ahogy maga megfogalmazza — elsősorban az, hogy mindazokat, akiknek vagy idejük, vagy módjuk nincs a *Tőke* tanulmányozására, megismertesse ennek gondolatmenetével. A szerző azonban reméli, hogy munkája megkönnyíti a *Tőke* tanulmányozását is és végül, hogy sokakat ösztönöz az eredeti mű olvasására, amelyről eddig téves felfogást tápláltak, vagy amelynek tanulmányozásától az első fejezet nehézségei miatt visszariadtak.

Hazánkban egyre többen foglalkoznak a marxi politikai gazdaságtan tanulmányozásával. Egyetemeken, főiskolákban, párt- és tömegszervezeti oktatásban tíz- és tízezrek tanulmányozzák a politikai gazdaságtan elméletét. Kautsky könyve nagy segítséget nyújt e feladat megoldásához.

E könyv a *Tőke* első kötetének tanulmányozását segíti elő. Nem úgy, hogy „népszerűen” magyarázza — erre nincs is szükség, hiszen Marx a lehető legnépszerűbben, legerőteljebben írta meg fő művét —, hanem úgy, hogy a *Tőke* legfontosabb tételeit magyarázza többoldalúan és

felhívja a figyelmet a *Tőke* alapvető gondolatmenetére, legfontosabb tételeire. Ezzel a módszerrel Karl Kautsky olyan művet adott a nemzetközi munkásmozgalom kezébe, amely évtizedek óta az egyik legfontosabb segédeszköz a *Tőke* megismertetéséhez, olyan munkát, amelynek segítségével a munkások százai értették meg Marx gazdasági tanainak lényegét.

Kautsky e. műve magyar nyelven már e kiadást megelőzően is megjelent. Kiadták 1919-ben a Tanácsköztársaság idején. A mostani kiadás új fordításban jelenik meg, amely felhasználja a *Tőke* fordításában elért eredményeket. (Búza Márton)

Kautsky, Karl: A kereszténység eredete. Ford. Faludi János. Bp. 1950, Szikra Kk. 465 old.

Kautsky, Karl: A szocializmus előfutárai. Ford. Hollósi Tibor és Terényi István. Bp. 1950, Szikra Kk. XIV. 656 old.

Kautsky, Karl: Marx történelmi jelentőségéről. Bp. 1919, Magyar Szocialista Párt Kk. 56 old. (Munkás Könyvtár 15.)

A. Bebel

A NŐ ÉS A SZOCIALIZMUS

Kossuth Kiadó.

A nő és a szocializmus első kiadása 1878-ban jelent meg. Ebben az időben az ipari forradalom már befejeződött, de hatása a nemek viszonyában még alig érződött. Bebel, akinek jelentős érdemei vannak abban, hogy a német munkásmozgály viszonylag elég korán megszabadult a liberális burzsoázia befolyásától és kialakította saját proletár pártját, a nőkérdésben is helyes, jó osztályösztönéről tanúskodó álláspontot tudott elfoglalni. Szemben a polgári-liberális nőmozgalommal, amely csupán bizonyos polgári jogokért, formális egyenjogúságért — a szavazati jogért, az egyetemi tanulmányok lehetőségéért stb. — küzdött, Bebel a nőnek minden téren való teljes egyenjogúsítását követelte, s nemcsak időben felismerte e kérdés jelentőségét a munkásmozgalom számára, hanem hangsúlyozta azt is, hogy a nő végleges felszabadításá-

nak csak egy útja van, ez pedig — a szocializmus útja.

A nő és a szocializmus nemcsak alapvető szempontjaiban marxista mű, hanem módszerében is az. A nőkérdést történetileg tárgyalja. Tételének bizonyítására hangyaszigorral összegegyűjtött óriási anyagot használ fel, az olvasót az őskortól elvezeti a modern kapitalizmus koráig, amelynek rothadási tüneteire éles reflektorfényvel világít rá, hogy bebizonyítsa: „A szocializmus a jövő, tehát elsősorban a munkásé meg a nőé.”

Bebel klasszikus művének új magyar kiadását a könyv történeti érdemein kívül indokolja az is, hogy a most folyó ideológiai harcban is értékes anyagot szolgáltat. E harcban a reakció szívesen felhasználja a múlt „megszépitő messzeségét”. Egyes körök, amelyek ma is szívesen látnák a nőt a „Kirche, Kinder und Küche” háromszögébe zárva, szeretik a nő régebbi helyzetét, bezárását a családi élet körébe, eltartójától való teljes anyagi és erkölcsi függését eszményi állapotnak feltüntetni. Hogy ez az eszményinek feltüntetett állapot milyen volt valójában, arra vonatkozólag tömérdek adalékot szolgáltat Bebel műve.

A nő és a szocializmus első megjelenése óta nemcsak a nőkérdés „kézikönyve” volt, hanem egész nemzedékek számára általában a szocializmus kézikönyve is. Megjelent minden kultúrnemzet nyelvén, magyarul eddig négy kiadásban — első ízben 1895-ben, majd 1907-ben, 1918-ban és 1929-ben. Most a Kossuth-kiadó Bebel klasszikus munkáját a legújabb német kiadás alapján készült új fordításban adta az olvasók kezébe. (Nyilas Vera)

Bebel, August: *Életemből*. Ford. Rab Pál. 1–3. kötet. Bp. 1910. Népszava Kk.

Bebel, August: *Kereszténység és szocializmus*. Ford. Bokányi Dezső. Bp. 1897. Krauer Kk. 23 old. (Népolvasótár.)

SZÉPIRODALOM

Mikszáth Kálmán

EMLEKEZÉSEK

ÉS TANULMÁNYOK

Szépirodalmi Könyvkiadó. 755 old. Ára 44,50 Ft.

Amikor a kiadó a Válogatott Művek keretében önálló kötetben jelentette meg Mikszáth tárcáit, cikkeit, irodalmi és politikai jellemrajzait, hiányosságot pótol. Mikszáthot, mint regényírót, elbeszélőt tartják számon. Az idősebbektől eltekint-

ve, a mai olvasók (a 20–30 évesek) egyáltalán nem, vagy legföljebb csak hírből ismerik a tárcáiról Mikszáthot, a napról napra jegyzetelő krónikást. A hét és fél-száz oldalas kötet magába foglalja a magyar nép humoráról írt cikkeinek (Az igazi humoristák) gyűjteményét, Az én kortársaim-at, s kötetben eddig meg nem jelent írásokat.

Mikszáth zseniális megfigyelő. Tárcái apró műremekek füzere. Alakjai édeskacagató furfanggal elbájolják, elbűvölik az olvasót. Az összehasonlíthatatlan mulattató töltet is tartogat mesemondó tarsolyában: kritikai realizmusát. A maga korában magvasabban nem írhatta meg — osztályhelyezete keretein belül — a magyar dzsentri pusztulásának, sírbaszállásának okait. „Az új generáció törpe már, s ezért fog elveszni. Ők már nem engedtek át semmit. Az ő kezükből „kiesett” az magától, amit vesztek.” Persze Mikszáth szeliden nyúl a problémához, nem úgy, mint Móricz, aki orkánszerűen kitörő írói erejével leleplezi a dzsentrit, az úri osztályt, vadul kavargó regényeiben. Mikszáth szomorúan jegyzi meg, „Hogy az új alapon, melyet az új idők kitoltak, nem bírták helyüket megállni s ingadoznak, az az ő gyámoltalanságuk, azt védeni meddő feladat, habár elítéli az ősök iránti kegyelet nem engedi is meg.”

Mikszáthtól, a tárcaműfaj klasszikusától tanuljuk meg, hogy a tárcairás mesterség és művészet is. Ez apró terjedelmű írásaiban is az arány, a szerkesztési pontosság, az írói mérték mestere. Tanult tőle, ha a maga írói útján is járt, Tóth Béla (aki nálánál három évvel előbb halt meg), Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc.

Kimeríthetetlen forrása a magyar nép humora. Szeretettei karikírozva mutatja be a magyar parasztember mókakedvelő, kifigurázó, incselkedésre mindig kész kedélyvilágát. Az adomát a mesével elegyítve formálja paraszttjai lelkét. „Valamilyen himnikus van ebből a derűben, anekdotón bűbáj” — írja Ambrus Zoltán. A megyeházi körmölők kiskirályságának, a mániává fajult bürokrata úrhatnamságának, az ide-oda forgó, mimikri természetű pecsovicsoznak bohózati és mégis társadalombíráló jellemzése Gogollyal teszik egyenrangúvá. Ami Gogoly szatirikusságától, lúgos maliciájától elválasztja, — az bonhomiaja, üdesége, kiengesztelő derűje.

Irodalmi és politikai arcképei, jellemrajzai magukon viselik íróművésze eredetiségét, a mester egyéni varázslatát. A jellemrajzok mögött felvonul a kor; s ezért forrásfontosságú jelentőségük.

A kötet anyagának kiválogatása, — megjelenésüknek, illetve megírásuknak megfelelő időrendbeli elrendezése, a sajtó

alá rendezés Rubinyi Mózes avatott szerkesztői munkája. (Vajda Sándor)

Mikszáth Kálmán: *Az én kortársaim.* 1—2. köt. Bp. 1908, Révai Kk. 258, 298 old.
Mikszáth Kálmán: *Club és folyosó.* Bp. 1901, Révai Kk. 226 old.
Mikszáth Kálmán: *Jókai Mór élete és kora.* Bp. 1954, Művelt Nép Kk. 398 old.
Mikszáth Kálmán: *Írói arcképek.* Bev. Bisztray Gyula. Bp. 1953, Művelt Nép Kk. 215 old.

Tolnai Lajos

AZ URAK

Allami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Marosvásárhely. 158 oldal. Ára 12.— Ft.

Számíthat-e szélesebb körű érdeklődésre Tolnai Lajos, akinek az érdekében Móricz Zsigmond annyit buzgólkodott, s akivel a múlt irodalomtörténetírása oly óvatos-foghegyről bánt? Ez a kérdés foglalkoztatja az embert *Az urak* című, most megjelent regényét forgatva. Bizonyos, hogy Tolnai népszerűsége nem mérhető a XIX. század nagy íróival, kortársai közül Jókaihoz sem hasonlítható s elmarad az utána következő Mikszáth mögött is. De mindazok, akik ma szívesen olvassák Jókait és Mikszáthot, Tolnait sem fogják félig olvasva félretenni.

Az urak fontos állomása Tolnai írói pályájának. Mintegy tízévi írói munkássággal a háta mögött, ezzel a regénnyel vezet be a kiegyezés korszakát bíráló műveinek sorozatát.

Egy kapitalizálódásnak indult vidéki falu-város, Mezőmihályfalva a színhely. Története középpontjába két felfelé kapaszkodó vagyonos parasztcsalád úrhatnamságát, az osztrák gyarmatosítókhoz való hízkelkedő törlesszkedését állítja Tolnai. Bokros Mihályné és Vörös Mihály életútját — igaz, hogy már a kiegyezés első esztendei eseményei által igazolva — Tolnai azokat a megalkuvó tendenciákat mutatta ki még a Bach-korszak viszonyai között, amelyek másfél évtizeddel később a kiegyezésbe, és lényegében az egész magyar középnemesség behódolásába torkolltak.

A mezővároskára zúduló Bach-hivatalnokok valósággal lelegelik az életet Mihályfalván, kihasználva és a maguk javára fordítva az ottani úrhatnámok dörögölődését. Tolnai 48 eszméihez hű felfogás kemény igazságot oszt regényében, s a gyarmatosítókat majmoló családokat végül elemeszi a nyomor.

Nem mondhatjuk azt, hogy Tolnai ábrázolta könyvében a falu kapitalizálódásának folyamatát. Hőseinek sorsát nagy íróra valló tehetséggel, vonzóan gördülékeny meseszöveggel bontakoztatja ki — azt mondhatjuk, hogy a mai fül számára kissé szokatlan stílus ellenére is jól

„olvastatja magát” a könyv — az említett társadalmi viszonyok azonban inkább csak kulisszaként vannak jelen a műben, mintsem annak szerves részét képeznék.

A könyv elé *Dávid Gyula* írt bevezetőt, amely nem annyira Tolnai egész életművét, inkább csak *Az urak* című alkotást segíti az olvasónak jobban megérteni. (Szűcs Andor)

Tolnai Lajos: *A sötét világ.* Bp. 1942, Athenaeum. K. 245 old.

Tolnai Lajos: *Az új főispán.* Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 439 old.

Gulyás Pál

VÁLOGATOTT VERSEK

Szépirodalmi Könyvkiadó. 505 old. Ára 32,50 Ft.

„A föld alatt Vulkánusz háborog, a tengerből Fenrir üvölt, a farkas, a Montblanc csupa vér, az Alpokon túl Néro felgyújtotta a Lateránt... az óceánt hétszer körülcavarja a fájdalom Mitgard kigyója.” Ezt az apokaliptikus iszonyatot a harmincas évek táján egy vidéki költőnk jegyezte fel a korról, amelyben élni kényszerült. A látomásokkal viaskodó, súlyosan beteg negyvenöt éves Gulyás Pál, a debreceni inasok csontvázza fonnyadt tanára, 1944 májusában halt meg, a „zord emberség-lemente” legfojtogatóbb magyar időszakában.

„Életrajza nem kevésbé megrendítő, mint Juhász Gyuláé, József Attiláé, vagy Radnótié. Költészete is egy kétségbeesett élet dokumentuma, baljós dobszó-kíséret...” — írja róla a kötet finom elemzésű előszavában Hubay Miklós. — Gulyás Pál lírája valóban híven tükrözi — csakúgy mint amazoké — a fasiszta Magyarország koromfekete éjszakáját, egyben a néphez hű haladó értelmiség drámai riadója. Maradandó értékű örökségként kell tehát számontartanunk ezt a mintegy ötszáz versnyi gyűjteményt.

Mi a gulyáspáli költészet sajátos jellege? — Miként valami nagy vízgyűjtőben, úgy találkoznak benne a korabeli szellemi áramlatok, kavargó, örvénylő sodrással. Azidőtájt a magyar intellektuelek közül sokan így hordozták magukban az ellentmondászerű összevisszaságot, a társadalmi változás szükségességének felismerését a „misztikus ünnepi asztal” vágyával, „a tiszta élet gyöngyeit” és az ösztönök szövevényében birkózó antik démonok árnyát. A szociográfiai szemlélet és a mélylélektan, a *Kalevala* és a *Tőke*, ősbabonák és az „osztó mérnöki ész”, a „tájakat összekötő Debrecen” lelke és az „égi Jeruzsálem” ihlete ott találkoztak Gulyás Pál tolla hegyén. E „máguszi éjben” ekként viaskodott a „mitoszok ha-

tarán" és „az irgalmatlan Őr fagya közt”, a „felbomlás rettentő látományait” felidéz-
 ző fausti borzongással. Ilyen összetételű
 képzet ez a katasztrófa-líra. Gulyás Pál, az
 ősi nyolcasok, rapszodiák varázsigéivel
 bűvölő hajdúsági sámán, a hajdani Hat-
 vani professzor, Méliusz Péter, Csokonai
 és Oláh Gábor rokona, Európa és a ma-
 gyarország sorsfordulóján. Mint mesebeli ga-
 rabonciás, hol fáva változik a Nagyerdő-
 ben, hol éjszaka hollószárnyon röppen a
 kollégium tetejére, és az elsüllyedt kultú-
 rák világát, „a tátongó semmibe” hullt
 pásztorok, parasztek emléket szőlítgatja.
 „Könnyű az élőkön a győzelem, de győzd
 le a halottat” — vallja. A halottakkal, a
 tovatűnt századokkal felelő Gulyás Pál
 önkínzó számvetéssel megállapítja, hogy
 „nem csinált csendjéből forradalmat”. De
 látta, tudta, hogy a „kakastollas, cérna-
 kesztyűs zsandárok” ellenére is „fény
 esett a parasztba,” és a „halál istenei” ösz-
 szeszeűzzák a „naftalinmentés”, talmi urak
 társadalmát. A „csend, hallgatás, közöny”
 hármas koporsójából kikelt költő a
 debreceni temető porfátylán keresztül,
 most is élően figyelmeztet csontujjaival:
 „Új Eiffel-tornyot kell fúrnotok az égbe,
 a művészet csillagtornyát húzzátok a le-
 vegőbe.” (Vihar Béla)

Gulyás Pál: Tékozló. Debrecen. 1934, Nagy
 Kk. 105 old. (Új Írók 11.)

Gulyás Pál: Az Alföld csendjében. Bp. 1942,
 Magyar Elet. 304 old.

Vas István

A TEREMTETT VILÁG

Magvető. 389 oldal. Ára 25,— Ft.

„Adj bátor szívet és elmét vígan ki-
 maradni e korból!” Ez a húsz évvel eze-
 lőtt született oly sokat kifejező sor akár
 mottó is lehetne e kötet élén, amely egy
 negyedszázad költői termésének legjavát
 tartalmazza. A kiváló műfordítóként is
 jól ismert Vas István mindenik verse lé-
 nyegileg a szellem, a humánus tiltako-
 zása „a cézárok, spiclik, janicsárok,
 szentelt inkvizíciók előtt”. A Berzsenyi,
 Tóth Árpádot revelláló hexameterek,
 jambusok, a finom csiszolású szonettek,
 ódák és elégiák, a költészet igazát sugárzó
 atmoszférában fejezik ki az ember jogát,
 szomját az „égitestünket ostromló érte-
 lemre”, „a kárhozat szívébe is behajoló”
 szépségre és tisztaságra.

A szó művésze, az ünnepi áhítat már-
 már papi szolgálatával őrzi a költészet
 tüztét, a „versorok tartós aranyporát”,
 egyben „az életfogytiglan magyarrá ítelt”
 költő módján vigyázza Európát két vi-
 lágháború rettenete között.

Juhász Ferenc, aki a könyv előszavá-
 ban Proustra emlékeztető eszközökkel
 megrajzolt lírai arcképet vázol a költő-
 ről, rámutat azokra a bonyolult össze-
 vetőkre, amelyek jellemzik, „Ellentétek
 keresztezési pontja” — mondja róla Cu-
 sarussal. „Az ifjúkori megváltástól a le-
 mondástól s a lemondástól a reményke-
 désig, az eszményi epekedésig” a nagy-
 városi kultúra fia mily számos összetétel
 hordozója: időben évezredek bölcsei, költő-
 i, térben a kozmikus világ üzenete ta-
 lálkozott benne. Szerelem, zene, halál, a
 fájdalom és a megújulás verssé desztí-
 lált vallomásai sorakoznak, mint a
 Homo Europaeensis dokumentumai.

A Nyugat folyóirat harmaodik nemze-
 dékével indult Vas István mindig hű ma-
 radt a nagy költészetre kötelező mérték-
 hez. Az utóbbi években írott bibliai pél-
 dázatai között, a Mestert és a felismert
 igazságot megtagadó Pétert így idézi:

És nevetnek a lányok, és fut a volt
 halász,
 fújtatja, rázza izmos mellét a
 zokogás,
 és tengerek, jövődők hallják a jós-
 panaszt;
 „Mielőtt a kakas szól, háromszor
 megtagadsz.”

(Kakasszó)

A teremtett világ szerzője kétségtől
 egyike a legjelentősebb élő költőinknek.
 Nem egy verse (Aranyhálóban, Április,
 Elégia, Hiú zsoltár, Eszmék és fegyverek,
 Alföld, Egy telem Bécsben, Amnon és
 Támár, stb., stb.) liránk időtálló értéke,
 „édes iz, jóillat, szabadság.” (V. B.)

Vas István: Római pillanat. Bp. 1942, Ré-
 vai Kk. 200 old.

Vas István: Kettős örvény. Bp. 1947, Frank-
 lin Kk. 216 old.

Vas István: Menekülő múzsa. Bp. 1938, Cse-
 répfalvi Kk. 77 old.

Vas István: Hét tenger éneke. (Válogatott
 műfordítások.) Bp. 1955, Új Magyar Kk.
 394 old.

Fekete István

BOGÁNC S

Ifjúsági Kiadó. 326 old. Ára 23,— Ft.

Fekete István, mintha az állatvilág
 krónikásának szerepére vállalkozott vol-
 na — ismét állatregénnyel lépett a nyil-
 vánosság elé. Új könyve, a Bogáncs, egy
 pumi életútját mutatja be, születésétől
 kalandokkal telt ifjúkoráig; a juhász-
 kutyává nevelkedés kezdetétől a cirkuszi
 sikerekig, vadászkalandoktól a nyomozó
 tevékenységig.

Bogács kalandjaiból kerekedik ki a regény kedves, fordulatos meséje. Előterben mindig ő-kutyasága áll, s az ő sorsa, kalandja, boldogulása alakítja a cselekményt. Fekete bravúrosan oldja meg az állathős szerepeltetésének nehéz feladatát: Bogács sejt és érez és a maga módján gondolkodik is, ámde „beszédét” mindig a valóságszabta kereteken belül ábrázolja az író. Tehát nem alkot beszélő csuda-kutyát Bogácsból, nem ruházza fel irreális emberi erényekkel, s mégsem kényszeríti néma statisztálásra: közvetett formában mindig módot talál Bogácsnak is a vélemény-nyilvánításra. Fordulatos írásmód, áradó líra és szellemes, finom humor jellemzi Fekete István stílusát. A tavasz leírásának költőisége megindít, a cirkuszi világ ironikus, s mégis rendkívül reális ábrázolása elgondolkodtat: lám, mennyi verejtek, gond és hétköznapi öröm van a csillogó jelmezek, villogó kellékek, félelmes trükkök mögött. Az emberek ábrázolásában talán kevesebb lírával találkozunk a *Bogács*-ban, mint a természet-leíró részekben, mégis Fekete találóan vázolja néhány vonással a hús-vér jellemeket. A Bogács körül tevékenykedő emberi világ tagjait is megismerjük. Galamb bácsi juhász-sorsa, Taddeusz cirkuszigazgató tevékenysége, Dodó bohóc lelke vagy az élete alkonyához jutott Iharos bácsi megfáradása önmagában is regény- és novellatémák seregét sejteti.

Talán kissé terjengős, de mégis szórakoztató, s egyben színvonalas írás. Nemcsak a gyermekek, de a természetkedvelő felnőttek számára is örömet adó, kellemes olvasmány Fekete István legújabb állat-regénye.

Cselényi József rajzaitól többet vártunk volna. (F. A.)

Fekete István: *Lutra*. Bp. 1955, Ifjúsági Kk. 351 old.

Fekete István: *Kele*. Bp. 1955, Magvető Kk. 304 old.

Fekete István: *Gyepől nélkül*. Bp. 1947, Új Idők Kk. 234 old.

Fekete István: *Csi*. Bp. 1940, Singer és Wolfner Kk. 244 old.

Passuth László

ESŐISTEN SIRATJA MEXIKÓT

Szépirodalmi Könyvkiadó. 487 old. Ára 28,— Ft.

Cortés, a kalandvágyó, bátor és szegény spanyol kősnemes 1519-ben tizenegy hajón, ötszáz emberrel és tizenhat lóval indul Cuba szigetéről a legendás-

hírű azték-Mexikó ismeretlen partjaira s onnan a szárazföld belsejébe: Montezuma indián császár fővárosa ellen; a bűvös arany — ahogy az őslakók mondják: „az istenek bélsara” — után, hogy egyúttal a legkatolikusabb király és a kereszt hatalmát kiterjesztve, rangot és hírnevet szerezzen.

A világtörténelem egyik legnagyobb kalandja kezdődik. Csatak, vér, az első fehér-indián szerelmek váltakoznak Vera Cruz alapítóinak küzdelmes sorsában, míg örök életveszély közben el nem jutnak a tóra épült, csodálatos cölöp-városba. Montezuma fogságba kerül. Cortés megvív a lázadó utóddal és birtokba veszi a romba dőlő fővárost, ezer és ezer emberszív-áldozattól véres, piramisszerű barbár templomával. Az aranykincsek javát elrejtj előle a tó mélye, de beáradnak a gyarmatosítók újabb és újabb hullámai és beteljesítik a történelem végzetét egy hatalmas népen és kultúrán.

Ezt a „nagy kalandot” írta meg a harmincas évek óta több történelmi regény-nyel jelentkező Passuth László tizen-nyolc évvel ezelőtt. Ez tette nevét ismertté a történelmi regényeket kedvelő olvasók előtt. Az izgalmas téma, az exotikus táj, a barbár vallások és szokások képletdíús érzékeltetése, a szerző bő, sokoldalú ismeretei és folyékony stílusa együttesen járulnak hozzá ahhoz, hogy a regény főalakjai megmaradjanak az olvasó lelkében. Sokat tudunk meg a XVI. század elejének intrikákkal átszőtt spanyol és babonáktól vermes azték világról.

A regény a legtöbb idegen nyelvre lefordított magyar könyvek egyike.

Az ismeretanyag gazdagsága persze sok helyütt ránehazedik az írói tollra. Ábrázolás helyett gyakori a közlés, a leírás, a tablószerű. Ám érdemül tudhatjuk be, hogy a regény Cortés-e nem durva, szimplalelkű kalandor, hanem erényekkel, hibákkal, vívódásokkal és érzésekkel teli ember. A kor gyermeke. De mert sokat és sokszor kínlódik is, élő s itt-ott a tragikumot súroló, rokonszenves figura.

Az ízléses címlap és borító *Pap Klára* munkája. (Gy. D.)

Passuth László: *Fekete bársonyban*. Bp. 1946, Athenaeum Kk. 586 old.

Passuth László: *Nápolyi Johanna*. Bp. 1940, Athenaeum Kk. 582 old.

Passuth László: *Forgóajtó*. Bp. 1947, Athenaeum Kk. 323 old.

Passuth László: *Sasnak körme között*. Bp. 1956, Ifjúsági Kk. 541 old. 11 t.

Kolozsvári Grandpierre Emil

A BŰVÖS KAPTÁFA

Szépirodalmi Könyvkiadó. 227 old. Ára 14,— Ft.

Pékség, ruhakonfekció vállalat, műtrágya- és cipőgyár vezetése terén szerzett tapasztalataival tarsolyában kezdett hozzá Sarlós, az „erőskezü szervező”, egy operettszínház legfelsőbb irányításához. „Fel akarja számolni” a bohém szellemet, ésszerűsítéseket óhajt végrehajtani. Intézkedései — művészeti és erkölcsi züllés után — kezdődő bomlást eredményeznek. A színház teljes szétesését, néhány lelkes művészember segítségével, Deák Marci, a rokonszenves helyettes művészeti vezető akadályozza meg. Egy mai tárgyú operett bemutatásával, az üzemi hangversenyek megindításával, Deák szerelmi házasságával és Sarlós bukásával fejeződik be a regény.

Kolozsvári Grandpierre Emil a szatíra hivatott és rutinos művelői közé tartozik. A *bűvös kaptafa* a közelmúlt kultúrbürokráciájának egyes, nem kívánatos jelenségeit veszi célba. Aki ismerte ezeket, tudja, az író nem élt a szatíra ama jogával, amely megengedi neki a dolgok eltúlzását. Így — szókimondásával és építő szándékával együtt — közelebb áll a vidám regényhez, mint a szatírához.

Új szemléletet, új elemeket nem hoz, csak néhány új színt. Intellektualitása — például Sarlós jellemzésének egyes részleteivel — néha mélyebb rétegeket tár fel, rutinja kitűnő szerkezet megalkotásához segíti; szellemessége gyakran felvillanyozza, mesélőkészsége elszórakoztatja az olvasót.

De azt is megállapíthatjuk, hogy a sematizmus mérgével szemben a sematizmus ellenfelei sem immunisak. Néhány alak, néhány jelenet arról beszél, hogy néha a kaptafa-szemlélet kigúnyolása is kaptafára készül. (Lóránd Imre)

Berda József

OSTOR ÉS OLAJÁG

Szépirodalmi Könyvkiadó. 118 old. Ára 12,— Ft

Idestova három évtizede, hogy az evés-ivás érzéki örömeinek, a test mindennapi funkcióinak szilaj énekeseként jelentkezett a magyar költészetben Berda József, a csillogóhasú kacsák, sütek, az izes mártások és dús fűszerek, nemkülönben a lelket andalító karcos borok költője. Az egykori angyalföldi lakatosinas, a jóllakni nem tudó éhes ember lázas sóvargásával ünnepli e kötetében is a „párolt rizsával elegyített libamájrizottót”, a kövér körtéket, a friss vargányagombát,

e „derűsformájú növényi kacsát”, és az „enyhületet nyújtó” dömősi reterátót.

Berda József azonban, az *Ostor és olajág* tanúsága szerint is, sokkal több annál, semhogy benne csupán a farkasétvágyú gyomor és az egészséges bélműködés nyárspolgárvadító dálnokát lássuk. Költészetünk Kakuk Marcija ő, valamiféle vagány-apostol, a madarakkal, kóbor ebekkel beszélő újpesti Szent Ferenc, aki a „*ganéjszagú szegénység*” dombján „*a szerelem szép szavával*” „*vidámabb sorsra virradó*” napokról prédikál.

„*A boldogság betelt világot hordozod méhedben legegyetlenebb szerelmem — Demokrácia!... Téged várlak, a te tökéletes állapotod után epedez szellemi és testi szomjúságom... Jöjj te Szentlélekkel egyenlő ragyogás... Szüld meg az értelem ékes világát.*” — írja 1944-ben. Berda e sugárzóan tisztá humanizmus hirdetője zsoltáros lejtésű himnuszai-ban és elégiáiban. Hősei kétkezi, egyszerű dolgozók, asztalosok, borbélyok, cipészek és szíves költőtársak „*a derék diófa tündéri terebélye alatt*”. Egyik legmegkapóbb költeménye a *Gyászbamerülés*, látszólag riportszerű prózai beszámoló: „*Jóbarátom édesapját, a kedves kocsmárost temettük szerdán*” — kezdi, majd e kompozíció keretében már-már grecói képpé válik az „*a hat fiatal fiú, vállán egy inasfiú korán kihűlt tetemével*”. Kassák és Füst Milán mellett Berda a szabad vers leghivatottabb magyar képviselője. Annál kevésbé sikerültek a kötött formában írott nemesszándékú epigrammái. E zömmel bökversek, a forma zárt fegyelme nélkül közhelyszerű szentenciaként hatnak. A négy soros gúnyolódók e berdai főzetéből olykor éppen a szellemesség csipős fűszere hiányzik.

Mindent egybevetve, az *Ostor és olajág* igazi költő megindulthangú manifesztuma, költőé, aki túl a férfiélet delén, most is rövidnadrágos kamaszként, az „*örömré való jog*” dalait és hú szívét nyújtja a világnak. (V. B.)

Berda József: *Egő évek alatt*. Bp. 1949, Egyetemi Ny. 76 old.

Berda József: *Elj és énekelj!* Válogatott versek. 1924—1954. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 157 old.

Vagyim Kozsevnjyikov

H A J N A L H A S A D Á S

Szikra. 270 old. Ára 22,— Ft.

A regény legfőbb jelentősége az, hogy értelmiségi kommunistákról szól. Olyan típusokkal találkozunk itt, amilyeneket Tolsztoj *Feltámadás*-ában, Gorkij *Klim Számgin*-jában, vagy méginkább Cserniszovszkij regényeiben ismertünk meg.

A regény főhőse Tyima Szapozskov, egy 10–12 éves kisfiú. Szülei illegális forradalmárok. A cselekmény Tyima körül bonyolódik, rajta keresztül ábrázolja az író a szülőket: Szapozskov doktort és feleségét, Varvara Nyikolajevnát, valamint Szapozskovék barátait és ellenségeit egyaránt. Ez a kompozíció lehetővé teszi az események és eszmék állandó szubjektív átélését. Ugyanakkor buktatói is vannak az efajta szerkesztésnek: nem szabad, hogy az író a maga érett látásmódjával ruházza fel a gyereket. Ezt a buktatót többé-kevésbé sikeresen el is kerüli az író, bár, ha jól sejtjük, Tyimában gyermekkori önmagát ábrázolja.

Igaz, hogy az írónak nem sikerült teljes egységbe foglalnia az eseményekkel és eszmékkel zsúfolt kort, és tárgyának feldolgozásában olykor a publicisztika eszközeivel él, mégis a könyv mint regény is érdekes, művészileg is hiteles dokumentuma a Nagy Októberi Forradalmat megelőző éveknek. Megjelenése most, a negyvenedik évforduló küszöbén különösen aktuális. (B. S.)

Korolenko

KORTÁRSAM TÖRTÉNETE

Ifjúsági Könyvkiadó. 292 old. Ára 18,— Ft.

Korolenkót nem kell bemutatni a magyar közönségnek: 1945 óta négy-öt novelláskönyve is megjelent, s ezekből megszerethette, aki szereti a szerény, hangoskodás nélküli realista írásművészetet, melynek a humánus csillogása ad tartós, meleg, lírai fényt. Ez a kötete mégis meglepetés, mert magyarul először jelenik meg, s új oldaláról, a regényes korrajz műfajában mutatja be a pályacsúcsra ért, bölcs alkotót, Gorkij tanító-mesterét.

Romantikus, szép, zengő és zendülő ifjúsága után, a száműzetés, a csalódások és küzdelmek esztendeit letudva, önmaga gyermekévei fölé hajlik az író, régi emlékeket simogat, becéz életre, széttergetve formálódásának rétegeit, lágyan tapintva régi sebeket, arannyal írva képbe régi, porba hullt arcokat, a múlt elsüllyedt társadalmát, mely fölött átesapott a történelem hullámverése, s amelyet csak a művészet megtartó ereje őriz. Zsitomiri és rovni iskolák, poros tantermek unalma, lefojtott gőze, diáksínyek s a komisz élettől felmárt tanári idegek vitustánca, sorompók, silbakok és komor börtönépületek, áporodott kisvárosi hangulat és tudatlanságban csúszó-mászó falvak, a kibogozatlan nemzetiségi kínokba görcsösült lengyel—ukrán—orosz határszél,

rezignált emberfők és felhorgadó remény, kaszás parasztok és jobbagynyúzó pánok, tolvajságig züllött hétszilvafás nemesi mákvirágok, a lengyel dac robbanása, az 1863. évi felkelés kisiklott romantikája, melyet akasztófával józanít az önkény: íme, ez a gyermek Korolenko világa, melyből eszmélete táplálkozott, s amelyet az emlékezés flyugodt ritmusával formál a valóság művészi lenyomatává. Szerény és okos realizmusa kerüli a pátosz elcsukló kifakadásait, nem kábit vakító fény-árnyhatásokkal, mélyen emberi derűje egyenletes világításba emel kicsit és nagyot, ritkán ítél, de mindig odaadón ábrázol. Általában nem mond többet, mint amennyit a környező világból a gyermek fejledező értelme befogadhatott s megérthetett, a könyv utolsó lapjain mégis tág, levegős és világos távlat bontakozik ki: az ifjúvá serdült Korolenko már ismeri a forradalmi demokraták írásait, amikor a középiskola padjaiból elindul az egyetem felé; ahol a népfelszabadításért vívott harc kemény próbája várja.

Ezt azonban már korrajzáának következő — magyarul még kiadatlan — fejezeteiben beszéli el Korolenko. Várjuk tehát a folytatás magyar fordítását.

A most megjelent első rész fordítója (Gellért György) jó munkát végzett, de valami baj lehet görög műveltségével — különben nem írt volna „Prométeusz”-t *Prométheusz* és „aoriszt”-ot *aorisztosz* helyett.

A kötet illusztrációi ósdiak, szájbárgósak, nemigen keltenek illúziót. (L. S.)

Ilf—Petrov

TIZENKÉT SZÉK

Európa. 318 old.

Ilf—Petrov neve ismerősen cseng a humoros irodalmat annyira kedvelő magyar olvasóközönség fülében. A két szovjet humorista társszerzésben megírt könyveit, az *Aranyborjút* és a *Tizenkét széket*, sokan olvasták már a felszabadulás előtt is. Sajnálatos, hogy az utóbbi években nem lehetett hozzájutni ezekhez a művekhez; a régebbi kiadványok elfogytak, újabbról pedig nem gondoskodtak a kiadók. Most, a *Tizenkét szék* után, nem sokára megjelenik az *Aranyborjú* is, vagy ahogy sokan ismerik, a *Szovjetmilliomos*.

A *Tizenkét szék* egy kacagtató, bonyoldalmakkal teli szatirikus történet; szerzői ezt a címet is adhatták volna neki: *Egy szélhámós kalandjai*. Osztap Bender „elv-társ”, a könyv főhőse nagystílusú kalandor és szélhámós, azt is mondhatnánk, Gogoly „Revizor”-ának szovjet utóda. Rendkívül ügyesen kihasználja azokat a lehetősége-

ket, amelyeket a szovjet rendszer akkori fogyatékosai (a regény a 30-as években játszódik) engednek a számára és rászed mindenkit, aki csak útjába kerül, hogy hozzáférhessen a tizenkét szék egyikeben elrejtett nagytékű briliánsokhoz.

Hogyan kerültek a székbe a briliánsok? Vorobjanyinov „elvtárs” és szovjet hivatalnok anyósa a halálos ágyán bevallja vejenek, hogy a forradalom idején a bolsevikok elől az ebédlogaritúra egyik székébe rejtette a kincseket, bízva abban, hogy megfordul még a világ. Ez a vallo-más fordulópont a már-már békés szovjet-hivatalnokként élő vojt nemesi marsall életében. Vorobjanyinov sürgös szabadságot vesz ki és elindul az eltűnt tizenkét szék nyomában. A „kutatásaihoz” csakhamar váratlan „segítőtársat” is talál fentnevezett hősünk, Osztap Bender, a nagy kombinátor személyében, aki nélkül valóban nem sokra menne a „feldmarsall”, hiszen a székeket széthordták az ország különböző részeibe. Bender vállalja az ellenforradalmár, a sakkbajnok, a szerelmes férj stb. szerepét, az eltűnt székeket nyomozva, lezginkát táncol a grúziai Nagy Hadi Országúton, megfordul hivatalokban, szerkesztőségekben, klubokban és színházakban.

Ilf—Petrov szatírája így kétélű: szatirikusan ábrázolja hőst is, de ami fontosabb, rajta keresztül a társadalmi élet fonásait.

A *Tizenkét szék* a szovjet szatirikus irodalom egyik legjobb alkotása, méltán számíthat nagy érdeklődésre. (B. S.)

Ilf—Petrov: *Aranyborjú*. Ford. Vándor Ervin. Bp. 1945, Anonymus Kk. 438 old. (Megjelent Szovjetmilliomos címmel is.)

Ilf—Petrov: *Tonja*. Bp. 1948, Új Magyar Kk. 66 old.

Petrov, E. J.: *A béke szigete*. Színmű. Ford. Lányi Sarolta. Bp. (194?) Budapest Irod. Int. 90 old.

Anatole France

BONNARD SZILVESZTER VÉTKÉ

Európa Könyvkiadó. 180 old. 15,50 Ft.

Anatole France első regénye a nagy életművek első, ifjúí alkotásainak minden báját és ragyogását sugározza. Ezeknek a fiatalkori műveknek van valami utánozhatatlan, meg nem ismételhető szépsége, melyet a későbbiekben, minden érettségük és értékük ellenére, hasztalan keresünk.

Mélységesen lírai alkotás az öreg Bonnard Szilveszter életregénye, akinek alakjában kicsit későbbi önmagát elővételezte

írója. A párizsi Malaquais-rakparton, a Szajna partján, a szerző gyermekkorá színhelyén, magánosan, csak hűséges, vén házvezetőnője, Teréz társaságában, él az öreg levéltáros tudós akadémikus. Bonnard Szilveszter típus és egyén egyszerre. A francia középkor kutatásának öreg mestere, aki „a könyvek városában”, ahogy könyvtárát nevezi, dolgozik, a Saint Germain des Pres-i apátok történetét írja, csendesen álmódzva, ez életforma minden komolyságával és naivitásával.

Bonnard a régi kéziratok, inkunabulumok, feliratok szerelmese, aki szinte egy napot sem élt saját korában. „In angello cum libello”, a könyvtár szögletében a könyvvel kezében látjuk őt Hamilkár, a tudós cica társaságában, egész lényével igazolva, hogy „az idő is azok iránt szelíd, akik azt szelíden fogadják”. S ő mindig szelíd volt, békés és türelmes, megtanult szenvedni is. S aki jól szenved, kevésbé szenved.

Ebbe a feledhetetlen alakba, aki minduntalan hangoztatja, hogy nincs képzelete, France a maga álmokban, víziókban, hangulatokban gazdag egyéniségét, renan-i székeszísét és derűjét oltotta be. Az eseménytelen napokban, melyek az öregkor édes-bús rezignációjával vannak tele, egy üde fiatal lány alakjában, egykori reménytelen szerelme unokájában, belép mint édes, erős valóság az élet, a múlt eleven emlékeztetője. Mert valamikor, fél évszázad előtt Bonnard is érezte azt a rejtelmes báját, amit az ifjúkorban oly bőkezű pazarlással oszt a természet. S az agg tudós még megéri, hogy megáldhatja gyámleánya és egyik tanítványa szerelmét és kisgyermeküket...

Nincs terünk a regény számtalan részletességének még megvillantására sem. De minden könyvszerető ember derűs gyönyörűséggel olvassa azt a részt, amikor az öreg Bonnard, ki könyveit mind eladja, hogy fiatal gyámleányának hozományt adhasson, azoknak egy töredékét visszahordja és elrejtí — szinte önmaga elől. Bámulatos művészettel érzékelteti a szerző néhány vonással Párizs egy-két részletét, de ugyanúgy Sziicliáét is, ahova Bonnard egy öreg kódexért, Bőrigázott Jakab klerikus kéziratáért tesz hasztalan utat. Alig van könyv, melyben a klaszszikus görög—latin és a francia szellem ilyen harmonikusan olvadna egybe.

Rónay György fordítása sikerült, nem mondhatjuk el ugyanezt Szántó Pirokka illusztrációról. (Czobor Ágnes)

Thornton Wilder

**SZENT LAJOS KIRÁLY
HÍDJA**

Európa. 181 old. Ára: 12,— Ft

Wilder nevét poétikus hangulatú darabjaiból és több regényéből már ismeri a magyar olvasó. Művészetének lírai jellege, mondanivalójának érzelmi gazdagsága meglepi a regényolvasót, aki valami amerikai sajátosságot keres. Wilder világa merőben idegen a szédítő méretű és mechanizált világvárostól, — a nyugat-európai költészetnek avval az ágával tart rokonságot, mely kétségekkel vívódva is ragaszkodik humanista eszményeihez. Ez a lélekrokonság vonzotta fordítói sorába Kosztolányi Dezsőt.

A *Szent Lajos király hídja* szokatlan szerkesztésű keretes regény, felépítése leginkább az új olasz filmek eszközeire emlékeztet. 1714. július 20-án Peru fővárosában, Limában leszakad egy régi híd, melyet még az indiánok fontak fűzfavesszőből. Őt ember leli halálát ekkor és egy okoskodó, öreg szerzetes — aki mindenek végső okát kutatja — kinyomozza az öt lélek történetét. Halálukból valami erkölcsi tanulságot akar levonni a jók jutalmára és a bűnösök bűnhődésére vonatkozóan. Könyvét az inkvizíció máglyára veti, máglyán pusztul el ő is. Az író a szerencsétlen sorsú, együgyű bölcsekedővel szemben egy másik, egyetemes érvényű igazságot hirdet: tevékeny szeretettel kell enyhítenünk a világ kínjait, még akkor is, ha megszüntetésükben nem reménykedhetünk.

Wilder szép és szomorú könyve a reménytelen szenvedélyek meghökkentően pontos lélekrajza. Művének értelme és erénye is elsősorban a végsőkéig megérlelt, szuggesztív egyszerűségből áll. Ez adja meg az egyes sorsok és jellemek ábrázolásának hitelét, ez kelt gyönyörűséget az olvasóban, fájdalmas gyönyörűséget, melyet a művészi tragédiák keltenek.

Az öt lélek reménytelen szenvedélye különböző, csak sorsuk megoldhatatlansága és pusztulásuk közös. A bolondos öreg márkiné éppoly hiába vágyódik leánya hálás szeretetére, mint ahogy kiscselédje, az árva Pepita sosem találhat a megnyugvást jelentő anyaszívre. Reménytelen az íródeák szerelme és Pio bácsi szenvedélye a csodálatos színésznő iránt, de céltalan a színésznő makacs és örült története is az előkelők világa felé. Re-

ménytelen az ikrek harmonikus közösségének jövője is, megsemmisíti egy eltitkolt szerelem és az értelmetlen halál. A könyv legnemesebb alakjának, a zárda főnökkasszonyának sorsa mentesül csak a reménytelenségtől, ő képviseli a tudatos humanitást, s az író állásfoglalását. — Örülünk, ha a „Szent Lajos király hídja” újranyomása után, eddig át nem ültetett Wilder-művekkel is találkozhatnánk. (Ardó Mária)

Wilder, Thornton: *Az androsi leány*. Ford. Benedek Marcell. Bp. 1930. Révai Kk. 157 old.

Wilder, Thornton: *Sorsom az ég*. Ford. Szentmihályi János. Bp. 1947. Vigilia Kk. 279 old.

Sinclair Lewis

KIRÁLYI VÉR

Új Magyar Könyvkiadó. 355 old. Ára 22,— Ft.

A regény az amerikai életforma szatírájának indul. De amikor hőse: Neil Kingsblood angol királyi vér helyett néger vért fedez fel ereiben, a történet meglepő hirtelenséggel drámába vált át.

A téma középpontjában tehát a faji kérdés áll. Lewis ijesztő képet fest, könyörtelen, részrehajlás nélküli élességgel; minden mondata vádirat. Süppedékes talajon a legszélso határokig tör előre és valóban csak realista írásművészetének köszönheti, hogy best-sellerből nagyigényű regényt, propaganda-irattól társadalom kritikát tudott kikovácsolni.

Neil Kingsblood csak név szerint hőse a regénynek, valójában a történet egymással szembenálló embercsoportokat mozgat. És épp e csoportokban rejlő általánosítás válik — ha nem is a regény, de — Lewis elvi állásfoglalásának veszélyes pontjává. A rendkívül találóan ábrázolt „kaukázusiak” már-már egyeduralkodóvá válnak a fehérek közt, főképp, mert a haladó amerikaiak rajza vázlatos, csak a történet utolsó jelenetében kap némi szint. A negerek jellemzése lényegesen sokrétebb, mind a megalkuvó, mind az „aljanégerék” képviselői színes, eleven figurák, de a mélységes együttérzéssel rajzolt öntudatos negerek portréiban túl erős a kontraszt, az olvasó — épp a haladó amerikaiak rajzának vázlatossága miatt — kissé eszményesített jellemet lát maga előtt. Ezt még fokozza az a körülmény, hogy Neil túl gyorsan és nem is önzetlen okokból

változik át korlátolt fehérbőrű amerikaiból harcos négerre. Ily módon a regényt az a veszély fenyegeti, hogy míg a négergyűlölet ellen harcol, „fehérgyűlöletet” ébreszt.

Az olvasónak tehát vádiratként kell a regényt kézbevennie, a védő szerepét Lewis nem vállalta. Az írás művészi kvalitásai vitathatatlanok, az író elvi állásfoglalása humanizmusának egyik legszébb bizonyítéka. A védelem elutasítását pedig kétségtelenül a hazája sorsa feletti aggodalom sugallta az írónak.

(Vámosi Pál)

Lewis, Sinclair: *Arrowsmith*. Ford. Schöpf-
lin Aladár. Bp. 1956, Európa Kk. 550 old.
Irod. Int. 90 old.

Lewis, Sinclair: *Babbitt*. Ford. Kelen Fe-
renc. Bp. 1926, Pantheon Kk. 312 old.

Lewis, Sinclair: *Elmer Gantry*. Ford.
László Ferenc. Bp. 1947, Nova Kk. 412
old.

Lewis, Sinclair: *Dollárcápák*. Ford. Németh
Andor. Bp. 1938, Pantheon Kk. 271 old.

Lewis, Sinclair: *Ez nálunk lehetetlen*.
Ford. Bálint György. Bp. 1936, Athe-
naeum Kk. 371 old.

Lewis, Sinclair: *Szegény lány pénzt ke-
res*. Ford. Szinnai Tivadar. Bp. 1928, Pan-
theon Kk. 287 old.

Lewis, Sinclair: *Művészek*. Bp. 1932, Athe-
naeum Kk. 353 old.

Béranger

VÁLOGATOTT VERSEI

Európa Könyvkiadó. 126 old. Ára 10,— Ft

A Restauráció kispolgárának, szatócsá-
nak és — Petőfinek meg Dobroljubovnak
kedves költője volt. A francia érzelmese-
ségé, dévajságé, epikureista életöröme és
az utca népének plebejus közvetlenségé,
aki parolázik a jóistennel, halált kiált az
elnyomókra és könnyet hullat a szegény-
népért. Harmadrendű költő, de hatásában
elsőrendű. Lapos, szegényes, eredetiség
híján levő, aki népszerűbb volt nagy élő
kortársainál, kissé a mai slágerszöveg-
szerzők előde.

Csoda, hogy Petőfi, Belinszkij és Dob-
roljubov olyan nagyra tartották? Hogy ez
utóbbi „a modern Európa egyik legna-
gyobb költőjének mondta? Hogy ná-
lunk egy időben Goethe mellé állították?
Nem hiszem. Egy elmaradt ország népe
rótta le tiszteletét, adózott hálával an-
nak, akit elérhetetlen eszmeinek megtes-
tesítőjeként követni kívánt. Aki szemben
a romantika nagy költőivel, nem a közép-
kor felé, hanem Napóleon kiköszmetiká-
zott polgári ideálja felé fordult; aki ahe-
lyett, hogy a keresztény középkorban ke-
reste volna a hűbért, az utca zsidójában

érezte otthonosan magát. A jövőt tisztel-
ték benne nálunk, pedig Béranger már a
múlt volt hazájában.

Mindazt, amit Hugo magasha emelt, ő
kofák és tejkihordók színvonalára súly-
lyesztette. Nem szándékosan, inkább so-
vány tehetsége következtében. Nyelve
parlagi, otromba, rímkészisége a kabaré-
szerzők ügyeskedésére emlékeztet. A köl-
tész Scribe-je, de nem olyan fordulatossá,
nem olyan erőszakolt. Nem unalmas, de
sekélyes.

Kár volt kiadni? Igen is, nem is. Ha
arra gondolunk, hogy még mindig nincs
— a felszabadulás óta — magyar Petrar-
cánk, hogy olyan költők hiányoznak
könyvüzleteink polcainál, mint Words-
worth, Coleridge, vagy hogy a franciák-
nál maradjunk: Musset, Rimbaud és Ner-
val, sajnáljuk rá a papírt. Irodalomtörté-
neti dokumentumnak persze, hasznos. De
vajon most, amikor olyan nagyon be kell
osztanunk papirosunkat, elsősorban Bér-
anger-kötetre van szükségünk? (Gera
György)

Béranger költeményeiből. Ford. Szász Ká-
roly. Bp. 1873. Ráth Kk. VI. 440 old.

Miklós Elemér: *Béranger és Petőfi*. Bp.
1904, Singer és Wolfner Kk. 75 old.

Courteline

AKTAVÁR

Európa Könyvkiadó. 176 oldal. Ára 12,— Ft.

Az akta csodálatos vándorútja, annak
sok-sok útvesztője mindig is érdekelte az
embereket, ma pedig különösen foglal-
koztatja őket. Hiszen sokaknak okozott
már mérget, keserűséget az eltévedt
akta, az a papírköteg, amelyen remé-
nyek, igazságot kereső vágyak vannak
összeírva, olyan embersorsok sajognak
bennük, amelyekről sokszor csak azok
nem tudnak, akik rájegyzik az iktató-
számot, utána meg azok, akik ide-oda
tologatják, húzzák-halasztják az ügyek
intézését.

Ez gyakran tragédia, de természetesen
szatíra is. És szatírák hálásabb, könnyebb
is írni az akta vándorútjáról az aktate-
metőig. *Courteline*, a századforduló nép-
szerű francia humoristája is ezt tette eb-
ben a kis regényében. Az Adomány- és
Hagyatékügyi Főkezelőség keresztmet-
sétét mutatja meg a remek figurák
egész sorának a felvonultatásával, akik
között hiába gyámsoltalankodik a Vanne-
en-Bresse-i múzeum gondnoka, hogy
megkapja a múzeum örökségét: a ten-

gerész-látcsövet és a két XIII. Lajos korabeli kandelábert. Hiába bolyong a folyosókon, hiába nyit be a hivatalszobákba, ügyét sehol se intézik el. Az olvasó azonban a könyv lapjain vele bolyongva az akkori Páris hivatalnokai torzképének egész sorát ismeri meg. Tehetetlenek, ügyefogyottak, ravaszok, hiúk, tökéfejük és — mind törtető, akiknek egy céljuk van: előbbre jutni, akár a másik holttestén keresztül is, a hivatali ranglétrán, vagy hiúságukat, legyezgető kitüntetést szerezni.

Érdekes, szórakoztató írás ez a kis könyv, az olvasó azonban mégis hiányérzettel teszi le: távoli és már a múltba veszett a regény világa. Kíváncsibb volna a mai aktávarak valamelyikéről szóló satirikus írásra. A fordítás és az előszó Karátson Endre gondos munkája. (Simándi Béla)

Georgi Karaszlavov

EGY SZEGÉNY LEÁNY SZERELME

Új Magyar Könyvkiadó. 391 old. Ára 24,— Ft.

Karaszlavov regénye egy bolgár faluban játszódik az első világháború éveiben. Hősei egyszerű parasztemberek, akiknek mindennapi életébe betörnek előbb a politikai pártok szenvedélyes harcai, majd a véres csaták hírei.

Ebben a környezetben virágzik ki Sztanka, a szegény parasztleány és Takacsev, a jómódú családból származó fiatal tanító szerelmi története. A fiatalok szerelme azonban tisztavirág életű, a lángoló érzelem hamar kihűny az osztályellentétnek, a háború és mindenekelőtt Takacsev jellembeli gyengesége folytán.

Karaszlavov regénye kiegyensúlyozatlan írás: értékei jelentékeny fogyatékoságokkal keverednek. A falu levegőjét az író meggyőző erővel ábrázolja, paraszthőseinek egyike-másika bár nem újszerű, de érdekes figura, még a kevésbé kidolgozott alakjai is eleven emberek. A háború rémének, majd a csatákban elvérző falunak rajza úgyszintén művészig hiteles munka.

A regény gyengéi tematikai tisztázatlanságból, a regény kompozíciós hibáiból származnak. Különösen a történet első felében úgyszólván alig van fejezet, amelynek középpontjában ne valamilyen

politikai vita állana. Ennek folytán a szerelmi történet elhalványul, majd — anélkül, hogy helyét bármi is betöltené — teljesen elhal. Ezt az egyoldalúságot még a falu ábrázolása is megszenvedí; jellemző például, hogy egy búcsú leírásának szinte egyedüli eseménye a fákra kifüggesztett politikai jelmondatok leszaggatása. Takacsev hűtlensége is váratlanul éri az olvasót; Karaszlavov indokolatlanul erőszakos kézzel avatkozott be hőseinek jellemébe.

Oláh József egyébként hangulatos fordításának élvezetét nagyon zavarja a magyar helyesírás fölösleges „elparasztosítása”. (V. P.)

Karaszlavov, Georgi: A Jurtalan család. Ford. Horváth László. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 232 old.

Karaszlavov, Georgi: Három hős. Ford. Bp. 1950, Révai Kk. 91 old.

Pa Csin

A CSALÁD

Európa Könyvkiadó. 348 old. Ára 21,50 Ft.

Pa Csin regénye a 20—30-as években játszódik, egy nemesi-család bomlását ábrázolja. Kína e történelmi időszakának legjellemzőbb motívumai az európai kultúra és civilizáció betörése, a megmerevedett feudális szokások lazulása, majd széthullása, a modern életformák lassú térhódítása a középkori sötétséggel szemben.

A regény középpontjában tehát az új és a régi harca áll, cselekménye az új győzelmes elnyomulása. Számos jelenet eleveníti meg a hitelüket veszített ősi szokásokat: az ördögűzést, a sárkánytáncot, az újév megünneplésének ceremóniáit. Ezekben a jelenetekben a regénynek kétségtelenül hiteles atmoszférája van, mégha ez az atmoszféra inkább az exotikum, mint az érdekesség varázsával bír is. Érzékletesen ábrázolja a regény az új terjeszkedésének útját is: a belső hatalmi villongásokat, az egyre jobban erősödő diákmozgalmat, a fiatalok vonzódását emberibb, szabadabb, igazságosabb élet után.

Sajnos az írás művészi értékei nincsenek összhangban a téma fontosságával. Pa Csin legeretemetelműbb írói sajátága mély humanizmusa, amely különösen a fiatalok egymásiránti érzelmeinek melegszívű ábrázolásában jut kifejezésre: Hőseinek azonban vajmi kevés

karakterük van, az író többé-kevésbé egyszínű bábokat mozgat a cselekmény szálainak irányába. Az állandóan könynyeikkel küzdő fiatalemberek valamilyen 18. századbeli romantikus érzelmvilágban élnek, és az író naívvul dobálózik örömeikkel és bánataikkal.

Nem lehet egyetérteni a regény kerekével sem. Pa Csin történetében a haladó erőket nemesi családok sarjai képviselik, a társadalom többi rétegének ábrázolása annyira vázlatos, hogy nem támaszthatja alá a leírt történelmi események hitelességét.

A modern kínai regény megismertetése könyvkiadásunk kétségtelenül fontos és érdekes feladata. Éppen ezért a változás munkájának fokozott jelentősége van és elengedhetetlen, hogy kiadóink valóban a legjava irodalom bemutatására törekedjenek. (V. P.)

Evelyn Waugh

A MEGBOLDOGULT

Európa. 139 old. Ára 11,— Ft.

Erre a szatirikus kisregényre szó szerint ráillik a meghatározás, hogy gyilkos humora van. Színhelye páratlan az irodalomban, cselekménye egy roppant arányú temetkezési vállalat működése köré csoportosul.

A gazdag halottak kozmetikájával foglalkozik a hösnő, egy naiv, meglehetősen műveletlen és bolondos sorsú amerikai leány. Udvarlója egy odavetődött félszeg angol fiatalember, aki állathamvasztással foglalkozik. E két vállalat, különösen az emberhalálból úzótt ipar teljes részletességgel feltárul az olvasó előtt. Néha határozottan az az érzésünk, hogy az író a legnagyobb élvezettel teregeti ki e bizarr üzlet titkait. A kisregény az angol humor hagyományos száraz, tárgyilagos, swifti tónusában íródott, éppen ezért gyengébb idegzetűeknek és rossz alvóknak nem ajánlhatjuk.

Maga a mese a két fiatal „füstbement szerelméről” nem más, mint keret ahhoz, hogy az európai és az amerikai életforma ellentéteit az európai szatira eszközeivel érzékeltesse. Az imádott leány — aki rövidke életében sosem tudott a maga fejével gondolkodni — öngyilkos lesz egy ostobaság miatt és vőlegénye hamvasztja el a nagyúri ölebek krematóriumában.

Waugh műve az újgazdag Amerika izléstelenségéből, a szellemi sivárságból úz gúnyt és ezt teljes sikerrel teszi. A magyar közönségnek teljesen idegen légkörbe kell követnie őt, nem is tud vele szívből nevetni, inkább borzong és csodálkozik. (A. M.)

Tvardovszkij

NEKERESDORSZÁG

Új Magyar Könyvkiadó. 135 old. Ára 11,— Ft.

Az egyszerű és aranyzívű szovjet katonai típusát a *Vaszilij Tyorkin*-ban oly rokonszenves közvetlenséggel megénekítő Tvardovszkij egy másik jelentős elbeszélő költeménye, a *Murávia, Nekeresdország* címen jelent meg magyarul. E poéma hőse az orosz népmesék ismert alakja, a boldogságot kereső szegény paraszt, akit már Nyekraszov is oly megrázó erővel ábrázolt. A költő e népi figurát a harmincas esztendőik szovjet valóságába helyezi át. Nyikita Morgunok, a kolhozosítás időszakában így indul el ütött-kopott szekeren, lovacskájaival, hogy eljusson a „földi mese-tájra”, a szépséges Muráviába, azaz Nekeresdországra, ahol „*köröskörül övé lehet a föld, ha beletúr, S amit az ember ott bevet, Azon csak ő az úr*”.

Az egyéni és a közös gazdálkodás választója előtt tipródó paraszt dilemmája népmesészerű elemekkel szövődik e költeménybe. Miközben Morgunok a jelen elől a képzelet messziségebe menekülne, megismerjük a forradalmi változás lázas erjedésében alakuló korabeli orosz falut. Útja során színes vásárok, duhaj lakodalmak állítják meg, majd önmagukat elsírató, megtört kulákok asztalához ül le, az országúton pedig egy kóbor és lezüllött pópával kerül össze: „*A csizmából kapca buggyan, hátán zörgős ládika — Téged osztán alaposan likvidáltak szentatyja*.” Amikor Morgunok lovát csalfa módon elkötik, önmagát fogja szekerebe és így fut versenyt a robogó traktorral, akár a múlt a jelennel. Az egyik legszínesebb fejezet, amikor a kolhozbeli „*cigány polgártársakkal*” kerül össze és azok dicsekedve mutatják neki „*mennyei ménjüket, kantáron vezetve*”. A boldogságot kereső paraszt végül is különböző kudarcok után felismeri, hogy „*Murávia az nincs sehol*” és legokosabb belépnie az artelbe.

Helyesen veti fel a könyv utószava, hogy e téma már-már sematizmust sejtet, afféle népnevelői tankölteményt. Tvardovszkij műve azonban éppen azt példázza, hogy miként lehet művészi eszközökkel, a sejtetés egy-egy finom árnyalásával elkerülni a veszélyes buktatókat. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a *Nekeresdország* korántsem éri el a *Tyorkin* színvonalát. Mintha összetételében nem vegyülne szervesen eggyé a mese és a valóságélem. Ennek ellenére a megkapó tájképek, a négy sorba tömörített üde tablók realista szépsége („*s ömlik mint rózsaszínű hab, friss törzsekről a nedv*”) az orosz folklóre gazdagsága, a huncut-

kodó népdalok bája, a változatos ritmusfordulatok egy jelentős alkotás élményét nyújtják Kardos László művészi tolmácsolásával. *Kis Kovács László* szellemes tollrajzai híven fejezik ki a mű sajátos hangulatát. (V. B.)

Tvardovszkij: Vaszilij Tyorkin. Ford. Kardos László. Bp. 1952, Új Magyar Kk. 213 old.

IFJÚSÁGI MŰVEK

Noszov

NEMTUDOMKA KALANDJAI

Ifjúsági Könyvkiadó. 166 old.

Noszov nevének hallatára felcsillan a szeme mindazoknak, akik az ifjúsági irodalom utolsó éveinek természet ismerik. *Gajdar* mellett (sőt, az alacsonyabb korosztály számára kizárólagosan) a legjobb szovjet ifjúsági író Noszov. Ezúttal sem csalódunk benne.

A *Nemtudomka kalandjai* tárgyával, hangjával, szövegével érdekli, szórakoztatja, oktatja, neveli a 8—14 éves korosztályt, s mint minden igazi jó „gyerek-könyv”, talál mondanivalót a felnőttek számára is. *Nemtudomka* portréja nagyjából ismerős az ifjúsági irodalom művelői, olvasói és terjesztői előtt: a semmihez nem értő, mindenbe belekontárkodó, felületes, nagyképű gyermek figurája ez. Amolyan szovjet Balogh Gyuszi (*Csili-Csala csodáinak hőse*).

Az első és uralkodó benyomás, amit a gyerekek kapnak a könyv olvasása közben: mulatságos. A komikum hordozója nemcsak a cselekmény, *Nemtudomka* és társainak jelleme, hanem gyakran a szavak hangalakja is. A fordító, *F. Kemény Márta* érdeme, hogy a gyerekek szinte folytonosan fel-fel kaccintanak az olyan szavak csiklandozásától, mint pl.: „*pi-masz kis picurka volt*”, stb. a szereplők elnevezéseiről s a róluk szóló rigmusokról nem is beszélve.

Az oktató-nevelő jelleg a lehető legyszerencsebben érvényesül ebben a műben. Újszerű és hatásos, hogy a pedagógikus célkitűzések nem annyira az alapvető erkölcsi és magatartási normák közlésére törekednek, mint inkább komoly esztétikai kategóriákat érintenek, ízlésre, műértésre nevelnek.

Nemtudomka ugyanis — természetesen — az élet minden területén kontár: technikusként éppoly gyarló, mint festőnek vagy írónak. S hogy *Nemtudomka*

átmenetileg mégis érvényesül, azt azzal magyarázza az író, hogy a társadalom gyakran teret ad a kontároknak, sőt: igényli őket. Ezt úgy oldja meg az író, hogy egy mesebeli gyermektársadalmat teremtsen.

A rajzok — *A. Laptjev* művei — kitűnően egészítik ki az élvezetes, nagyszerű könyvét. (V. P.)

Noszov, N.: Jóbarátok. Ford. Szöllösy Klára. Bp. 1953. Ifjúsági Kk. 150 old.

Benito Perez Galdós

ZARAGOZA OSTROMA

Móra Ferenc Könyvkiadó. 212 old. Ára 16,— Ft.

Hatalmas műfordítás-kincsünknek egyik legelhangyagoltabb területe a spanyol irodalom, holott annak a XIX. század végén és a XX. század elején igen kiemelkedő tehetségei voltak. Galdós, ha nem is az első ezek között, de jelentős alakja a kor spanyol irodalmának, s ma már kiaszszikusnak számít. Most fő művének, az *Episodos nacionales*-nak — ennek a 46 kötetes történelmi regényciklusnak — egyik legjelentősebb darabja, a *Zaragoza* jelent meg magyar fordításban.

Az események a ciklus egyik központi alakja, a történet elmondója, *Gabriel Araceli* köré csoportosulnak. Maga a történet a Napóleon elleni függetlenségi harcok legkiemelkedőbb eseménye, *Zaragoza* második ostroma. A tárgy a szó szoros értelmében az ostrom. Az események közt lezajló szerelmet és minden más egyéni életet érintő mozzanatot ennek az eposzi méretű erőfeszítésnek rendel alá az író.

Galdós mesterien oldja meg azt a feladatot, hogy érzékeltesse egy hatalmas nemzeti felkelés pátoszát és ugyanakkor egy városharcot realisan mutasson be. A nem bőbeszédű cselekményesség Galdós írói láttatásának egyik fő ereje.

Galdós a fő alakokon kívül néha csak egy-egy felvillantott mellékszereplőben jellemeket is ábrázol. Jellemei némileg „állóképek”. Emberi gyengéik is rokonszenvesek, de ez a kissé egysíkú, a jellemeket nem kibontakozásukban ábrázoló módszer kitűnően simul abba a szándékba, hogy figyelmünk a fő eseményre, az ostromra irányuljon.

A *Zaragoza* ostroma nem ok nélkül egyik legkedveltebb olvasmánya a spanyol ifjúságnak. És mert pátosza mellett is reális — hatásos eszköze a hazafias nevelésnek: a legnagyobb áldozatra is kész hazaszeretetet mutatja meg. Írója alkotói módszerével jó ösztönzője lehet elsősorban ifjúsági irodalmunknak.

Szász Béla fordítása eleven, szemléletes. Finoman érzékelteti Galdós és egy elmúlt irodalmi korszak stílusát. (Csertői)

Thury Zsuzsa

MOSTOHATESTVÉREK

Móra Ferenc Könyvkiadó. 223 old. Ára 15,50 Ft.

Thury Zsuzsa regénye az egyik a két leányregény közül, amely mostanában megjelent. Egyik sem amolyan botcsinálta leányregény, amelyben mindössze annyi a leányjelleg, hogy leány nevű figurák mondják el bennük programbeszédeiket.

A *Mostohatestvérek* cselekménye: Örvös László fiatalon özvegységre jutott mérnök — úricsalád fia —, új házasságra lép a szintén özvegyen maradt Kiss Domokosnéval, aki viszont proletársorból került megbecsült munkakörbe. Mindketőjüknek van egy-egy tizenhárom éves kisleánya, s egy-egy hatvan év körüli édesanyja. Míg az új házások nászúton vannak, a kétféle család tagjai Visegrádon, Örvösék régi villájában nyaralnak, azzal a céllal és reménnyel, hogy szokják meg, szeressék meg egymást a kisleányok és a nagymamák. Az összeemelegedésnek erről a folyamatáról szól a regény.

Már a téma is nagyon szerencsés: csak a mi életünk teheti ilyen sokrétűvé, gazdaggá ezt a problémát. Csoda, hogy az elmúlt években íróink nem bukkantak rá, pedig igazán időszerű kérdés gyereknek, felnőttnek, proletárnak, értelmiségnek egyaránt.

Érdemes Thury Zsuzsa ifjúsági írói fejlődését nyomonkövetni. A *Mostohatestvérek* kiméletlen-ábrázoló Lillája milyen gyönyörű folytatása A *francia kisleány* Rosta Annuskájának! Még szebb annál, mert bonyolultabb: Lilla még testileg isszánalmas. Mennyi finom ábrázolnitudás kell hozzá, hogy a valóban anyátlan árva, gyenge, magányos kisleányt ne áldozatnak, hanem cselekvő, az eseményeket alakító szereplőnek érezzük! Ennek a művészi elmélyülésnek bizonyára meglesznek a pedagógiai eredményei. Thury Zsuzsa írói hangja is elősegíti a regény pedagógiai hasznosságát: nem baj, ha a fiatal leányolvasók is megismerkednek ezzel a felnőtt hanggal. Legalább nagyobb lesz előttük az új regény becse, hatóereje.

(—r—é)

Thury Zsuzsa: *Virradat* előtt. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 332 old.

Thury Zsuzsa: *Bányai Júlia*. Bp. 1951, Ifjúsági Kk. 103 old.

Thury Zsuzsa: *Egy fedél alatt*. Bp. 1952, Szépirodalmi Kk. 352 old.

Thury Zsuzsa: *A francia kisleány*. Bp. 1953, Ifjúsági Kk. 262 old.

Kertész Erzsébet

KALAND A SZAMÓCÁBAN

Móra Ferenc Könyvkiadó. 240 old. Ára

A másik új leányregény a régi leányregények tárgyát, hangját, eseményességét idézi fel. Négy tizennégy éves kisleány zajos, színes tündéri nyaráról szól. Persze a négy kislány négyféle: külső megjelenésben, származás, képesség, hajlam, dolgában egyaránt. Csak egy közös bennük: a felnőtttség vágya és az, hogy mind a négyen tele vannak sejtelmes várakozással, várják a szerelmet. Ettől a nyártól várják a Nagy Fordulatot. Eleinte külön utakon járnak, dolgoznak, szórakoznak — megismerjük a négy kisleány egyéniségét —, a nyár második felében azonban összekerülnek a Szamóca-üdülőben, melyet az egyik kisleány nagynénje vezet. Itt sűrögnek, nyüzsgőnek, ábrándoznak, sóhajtoznak és főleg kacagnak, mert persze erre van a legtöbb alkalom, illetve erre a legalkalmasabb ez a korosztály.

Egységes cselekményről nehéz beszélni. Az események fő színei egy harmincéves geológus köré fonódnak, aki az üdülő környékén, a Vértesben karsztvizet keres. Ő a regény álmolvagja, belé szerelmesek a kisleányok, míg ki nem derül, hogy nemcsak az ő álmaiknak hőse, hanem az üdülő díszének, a szintén eszményien tökéletes „Nagynő”-nek is szerelmes lovagja, álmódott férjfelöltje.

Sok-sok (talán túlsok) tanulsága van a történetnek. Minden epizód, kaland másra oktatja a fiatal olvasót, de hogy a sok okulás kedvét ne vegye, a regény bőven ontja a mulatságos figurákat, kacagtató helyzeteket is. Kertész Erzsébet írói eszközei nem egységesek ebben a regényben: mintha két különböző író, különböző felfogásban, hangban állította volna össze a mű anyagát.

Az egyik — a kevésbé sikerült — állandóan a pedagógiai célkitűzést tartja szem előtt. Ebből fakadnak az olyan „sematikus” alakok, mint pl. a regény elején az osztályfőnöknő riasztó figurája. Ezt a művésziellen „tannyelvet” beszél egy-egy felbukkanó papirosfigura (pl. az üdülő vezetője, Rózi néni) és persze gyakran maga az író is.

A másik hang is ismerős, csak éppen kellemesebb: a pesti kabarék, krokik, konferanszok hangja ez. Az üdülő lakóinak jellemzése maradandó nevetés-élménye lesz még a sokat és nagyokat nevető tizenhárom éveseknek is.

(Vidor Pálné)

Kertész Erzsébet: *Mint fűszál a réten*. (Gyermekegyregény.) Bp. 1950, 122 old.

Nem szimpla „kalandos vakáció” eseményeiről olvasunk Szenczei László ifjúsági regényében. S már csak azért sem egyszerűsödhet a történet szünidőbeli kalandok sorozatává, mert a regény gyerekhőseit 1919 nyarán és Erdélyben mutatja be az író. Ebben az időben a dél-erdélyi kisvárosban is szembeszegülnek a forradalom és ellenforradalom erői, forrnak a társadalmi és nemzeti ellentétek. Szerencsére azonban mindezek a problémák nem szólamszerűen, hanem a gyerekek értelmi és érzelmi világán keresztül, tehát őszintén és mozgalmasan jelennek meg a könyv lapjain.

A felfedezés vágya minden gyerekben, ifjúban él. A regény ifjúkor határán álló, eleven eszű kis hőse, Oprisán Peti barátjaival fölfedez egy „rejtélyes” alagutat, mely a Hunyadiak várából a városka vasgyárának elhagyott részéhez, a régi hámorhoz vezet. Így a fiúkat csalódás éri, az elfelejtett alagút nem elégtette ki regényes fantáziájukat, nem találtak kincset, háborzongató veszedelmeket sem kellett ügyességgel és lélekjelenléttel legyőzniök. És itt válik el a történet a szokványostól, és kapcsolja össze az ifjúság világát a felnőttkével, mert a rejtett út, ha rövid időre is, a forradalomnak tett szolgálatot.

E szűkreszabott ismertetőben két mozzanatot érintenék még, melyek ábrázolása ugyancsak az író dicséretére válik. Az egyik lényeges ifjúsági probléma az adott szó megtartása; milyen nagyobb okok oldhatják fel az eskü érvényét? A másik: hogyan alakul ki a gyereksorból kilépő fiúkban az első vonzalom? Ezekről még sokat lehetne beszélni.

Muzsikáló, ízes a regény nyelve, megragadók hasonlatai: („A holdfény ezernyi halpénzre törve lebegett a futó víz színén.”) De emellett meg kell említenem egy bántó értelmi hibát is, mely „apszis” helyett „abszcissza”-val rontja el a mondat felidézte áhitatos hangulatot.

Ezt leszámítva elismerés illeti a Magvető Kiadót, hogy ezt az ifjúsági regényt (vetekedve az Ifjúsági Kiadóval) ízléses kiállításban jelentette meg. (Máté Vera)

1945 után Martinovicsot egyszerre magasztalták és gyalázták, hol eszményi hőssé, hol pedig meggyőződés nélküli bérencé egyszerűsítették. S ha a *Filozófiai írások*at 1920 és 45 között azért nem adták ki, mert „istentagadó elveket hirdett”, később azért nem, mert könyvkiadásunk visszaretent a kérdés bonyolódottságától, nem tudta különválasztani a számára „különválaszthatót”: Martinovics ellentmondásos közéleti szerepét és jelentős filozófiai munkásságát.

1788. Ez az évszám szerepel a *Filozófiai írások* francia eredetijének címlapján. Aki csak egy kissé is járatos a történelemben, jól tudja: korforduló küszöbén állott ekkor Európa, s ezért a bölcséletnek különösen nagy szava volt, új filozófiai rendszerek épültek, hogy meghirdessék és szolgálják az eljövendő valóságot, hogy a *lumen naturale*, a józan ész fényébe állítsák a meglevőt s a holnap nevében ítélkezzenek a ma fölött. Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, Helvetius, Holbach s a többiek. Martinovics Ignác az ő tanítványuk volt, mindenekelőtt Holbach-é, a nagy rendszerező (*Système de la Nature*), akinek materialista és ateista nézetei mélyen hatottak a felvilágosodás és reformkor sok magyar írójára és politikusára. A filozófus Martinovics megítélésében elsőrendű kérdés, hogy miben és hogyan követte mesterét, tudott-e önálló, vagyis igazi képviselője lenni egy filozófiai iránynak. Aki Martinovicsot akarja olvasni, olvassa előbb *A Természet Rendszere*-t Holbachtól, sok mindent csak így érthet meg igazán és csak így becsülheti meg filozófusunk tényleges érdemét. Megéri a kettős fáradságot! Az olvasónak része lesz abban a szép örömben, hogy saját szemével győződhet meg: volt idő, amikor az elnyomott és elmaradt Magyarország egy fiának sikerült a szellem akkori legmagasabb csúcsaira kapaszkodnia (ha az első felfedezés dicsősége nem lehetett is az övé). (Z. L.)

Schomburgk

A VADON ÉRVERÉSE

Művelt Nép. 219 old. Ára 22,50 Ft.

Meglepő az a szinte szenttelen tárgyilagosság, amellyel a híres, századeleji német Afrika-kutató vadászélményeiről beszámol. Semmi hatásvadászás, semmi erőszakolt izgalomkeltés. Schomburgk társaságában úgy érezzük magunkat, mintha a budai erdőkben vennénk részt valami szelíd természetrajzi sétán. Leírásai részleteikben is, egészükben is pontos megfigyeléseken alapszanak, és éppen ezért érdekesebbek, mint az „izgalmas”, de olykor felületes dzsungel-útirajzok.

Másik jellemzője a líraiság, mely természetes állatszeretetéből s az állatok életének tökéletes ismeretéből ered. Csimpánztörténete (*Kongói Cleo*) és elefánttörténete (*Jumbo*) a legjobb, Kipling-szerű állattörténetekkel egy sorban állanak. Sőt főlibük emelkednek azáltal, hogy való esetek. Schomburgk ezekben a történetekben kitűnő írói készségről és eredeti „állatlélektani” megfigyelőképeségről tesz tanúbizonyságot. Általában — s ez harmadik jellemzője — a könyv minden fejezete gondosan megkomponált, írói értékű elbeszélés, mely a részletek hűségén alapszik: soha nem tudományoskodó, mindig élvezetes; sehol nem lazítják fölösleges, jelentéktelen epizódok.

Ritkán adatik meg Afrikát járó vadászembernek, hogy szmetanúja legyen annak, amint az öreg elefánt magányosan az elefánttemetőbe vonul és mozdulatlanul várja halálát. Schomburgk — mint *Elefánttemetők* c. kis karcolata bizonyítja — a szerencsés kevesek közé tartozik. A *MWE—MWE* c. fejezetben pedig a kihaltnak hitt törpe viziló fölleléséről és elfogásáról ad számot.

Megkapó az a természetes közvetlenség, ahogyan a bennszülöttekről ír. Nem „barátian”, hanem olyan természetesen beszél velük és róluk, mintha német, vagy magyar parasztokról lenne szó.

Érdekes, értékes olvasmány.

(*Győri György*)

Zsolt Róbert

A SÁRGA TENGERTŐL A GYÖNGY FOLYÓIG

Katonai Kiadó. 286 old. Ára 26,— Ft.

Minden tőlünk messze élő népről, távoli országról szóló írást szívesen fogad az olvasó: kilát belőle a nagyvilágba. Zsolt Róbert könyvét is ezzel az érdeklődéssel

fogadtuk. Írója a közelmúltban járt Kínában és úttjáról az újságíró érdeklődésével, szorgalmával és lelkesedésével számol be. Rengeteg mindent látott a baráti nép birodalmában és a látottakról bőszegesen igyekszik tudósítani. Ír Kína négyezer éves kultúrájáról, a nép szabadságharcairól és beszámol Kína népének győzelmes felszabadulásáról. A könyv nagyobbik részében a felszabadult kínai nép munkájának nagy eredményeiről számol be. Ezek a lapok színes riportok hosszú sorát tartalmazzák azokról az eredményekről, amelyeket a kínai nép szorgalmas munkájával a felszabadulása óta eltelt rövid néhány év alatt ért el. A szerző építkezésekről, bányák, vasművek ropant teljesítményeiről, városoknak a mi szemünket szinte kápráztató fejlődéséről számol be; ír a föld fölszabadításáról, a mezőgazdaság szocialista átalakításáról. Útja során sok emberrel találkozott, érdekes beszélgetéseket jegyzett le és színes portrékat rajzol nagyon érdekes emberekről. Könyvét elolvasva mégis hiányt érez az ember. Megismeri a lelkes leírásokból a nagyszerű eredményeket, de keveset, szinte semmit se tud meg belőle azokról a küzdelmekről, harcokról, amelyeket megvívva érték el ezeket. Pedig hát Kínában voltak ilyen harcok és ezeket ismerve még jobban méltányolná az olvasó a győzelmet. A könyv elején, a négyezer éves kultúráról szóló részben is tömörebb, áttekinthetőbb képet vártunk. — *Jók Toncz Tibor* illusztrációi és a fotók. De hiányoljuk, hogy Kína térképét nem mellékelte a könyvhöz a kiadó. Ez megkönnyítené az olvasást. (S. B.)

Szabó Béla

GYÜMÖLCSBOROK HÁZI KÉSZÍTÉSE

Mezőgazdasági Kiadó. 67 old. Ára 5,— Ft.

A könyv azoknak szól, akiknek házikertjében olykor-olykor frissen el nem fogyasztható, de jól feldolgozható gyümölcs áll rendelkezésükre. És hasznos azok számára is, akik üzletben vásárolják a gyümölcsöt, mert a könyv útmutatása szerint könnyűszerrel, olcsón kitűnő üdítő italt készíthetnek.

A könyvecske a gyümölcsborok készítésének és fogyasztásának rövid méltatása után leírja a borkészítésre szánt gyümölcs iránti követelményeket, majd megismertet az erjesztést megelőző munkálatokkal: a válogatással és mosással, a zúzással és pihentetéssel, a lényeréssel, vagyis a facsarással, sulykolással vagy sajtolással.

A gyümölcsborkészítés legfontosabb része az erjesztés. Ezzel igen behatóan fog-

lalkozik a szerző. Gyakorlati szempontból igen fontosak azok a példák, amelyeken gyümölcsfajtánként mutatja be a cukor és a víz arányának kiszámítását.

A palackozás és a raktározás tudnivalói után az édes csemegeborok készítésének és kezelésének módjaival ismerkedünk meg, majd a gyümölcsbor betegségeivel és hibáival, és javításuk lehetőségeivel. (Horváth Péter)

MŰSZAKI IRODALOM

Á T T E K I N T É S

Napjaink egyik legnagyobb mennyiségben gyártott műanyagának, a PVC-nek előállításával, feldolgozásával és alkalmazásával foglalkozik *Jakab—Thurzó—Zincz* legutóbb megjelent és máris igen keresett *A PVC előállítása, feldolgozása és alkalmazása* című könyve (306 oldal, füzve 34,— Ft). Részletesen ismerteti a forgalomban levő PVC félgyártmányokat, lemezeket, csöveket, huzalokat és zsinórokat, ezek szokványos és szabványos mérettűréseit. Felsorolja a műanyag felhasználási területét, valamint a tényleges felhasználással kapcsolatos igényeket. A könyv megjelenése hézagpótló, mert magyar nyelvű, kizárólag PVC-vel foglalkozó szakkönyv eddig még nem jelent meg.

Figyelemre méltó szakkönyvvvel gazdagodott nemcsak a nyomdásztársadalom, hanem az érdeklődő nagyközönség is *Nagy László—Türk Péter: Könyvkötés* (448 oldal, kötve 42,— Ft) című munkájának megjelenésével. A kiadvány röviden végigvezeti az olvasót a könyvkötés fejlődéstörténetén: az őskori agyagtábláktól a modern könyvtábláig. Tág teret szentel a kézi munkával elkészíthető könyv minden munkafolyamatának, ugyanakkor részletesen tárgyalja a tömeges könyvelőállítás összes gépi, technikai módzatait. A nagy körütekintést igénylő szerkesztői munka Szilágyi Béla érdeme.

★

A közelmúltban jelent meg a könyvesboltok kirakataiban a mintegy 150 művészi fényképfelvételt tartalmazó *Művész-fotók* című könyv (154 oldal, kötve 60,— Ft). A sok tízezer hivatásos és amatőr fotós hosszú évek óta most első ízben kapott olyan művészi fényképalbumot,

amely a magyar fotóművészet realista hagyományaira támaszkodva segíti elő „a képekben való gondolkodást”. A gyűjteményben az ipari és mezőgazdasági munkaképek mellett kulturális művészeti vonatkozású, továbbá sport-, portré-, gyermek-, zsáner-, csendélet- és tájképek találhatók. Külön érdeme az albumnak, hogy közli az egyes felvételek technikai adatait. Ez nagyban növeli a könyv gyakorlati értékét, valamint használhatóságát. A fotósok széles tábora pozitív eredményként könyvelheti el a kiadvány megjelenését és várakozással tekint az album folytatásaként megjelenő további hasonló kötetek kiadása elé.

A rendkívül közkedvelt Fotosorozat az utóbbi időben 3 értékes könyvvel gazdagodott:

Bence Pál: Természetjárók felvételei (96 oldal, füzve 7,— Ft) a természet fényképezésével ismerteti meg az olvasót. A 11-es kötet *Skita—Vadás—Veres: Hol a hiba?* (100 oldal, füzve 7,— Ft) kérdés-felelet formájában tárgyalja a negatív anyag, a filmbehelyezés, a felvétel, a beállítás, a kidolgozás stb. kérdéseit. A könyv 100 hibaesetet ismertet és a felvetett kérdések mindegyikére választ ad.

A sorozat keretében a legutóbb megjelent kötet *Jónás Pál: Kisfilmes fényképezés* (92 oldal, füzve 6,50 Ft). Az újabban egyre nagyobb tért hódító kisfilmes fényképezés sajátos problémáit tárgyalja mind technika, mind kidolgozás szempontjából. Részletesen ismerteti azokat a kérdéseket, amelyekben a kisfilmes fényképezés a nagyobb negatív gépek módszereitől különbözik. Sok ábra és elsősorú felvétel teszi teljessé a szerző mondani valóját.

A sorozat sikerének igazolásaképpen szintén most jelent meg 2. javított, bővített kiadásban *dr. Polster—dr. Lentz: 100 fotorecept* (144 oldal, füzve 7,50 Ft) című könyve, amelyet már nem kell bemutatni.

A fotósok sürgetésére ez évben 2. kiadásban jelent meg *Heller—Vámos: Színes fényképezés* (112 oldal, 24 színes tábla, kötve 32,— Ft) című munkája. A könyv célja, hogy az érdeklődők magyar nyelvű tájékoztatást kapjanak a színes fényképezés gyakorlatáról, a felvételek elkészítésének és kidolgozásának technikájáról. A színes fényképezés gyors terjedését, a kiadvány használhatóságát igazolja, hogy a munka rövid időn belül újabb kiadást ért el. (T. O.)

Flórián Endre

HULLÁMTERJEDÉS

(A rádiótechnika könyvei 16.)

Műszaki Könyvkiadó

A rádióamatőrnek rádióösszeköttetések létesítéséhez és eredményes rövidhullámú rádiómegfigyelések végzéséhez jól kell ismernie a különböző hullámsávok terjedési tulajdonságait. A szerző áttekintést nyújt az elektromágneses tér és a rádió-frekvenciás hullámok tulajdonságairól, majd ismerteti a hosszú-, közép-, rövid-, ultrarövid- és mikrohullámok, a felületi és térhullámok terjedését és leírja a rádióhullámok terjedését befolyásoló tényezőket, nevezetesen a légkör és az ionoszféra tulajdonságait. (Á. L.)

Feledi Béla

**AUTÓSOK ÉS MOTOROSOK
TÚRÁKÖNYVE**

Műszaki Könyvkiadó.

Ez a vaskos kötet az autósok és egyre növekvő számú motorosok zsebkönyve lett, amely a magyarországi túrákkal

kapcsolatos gyakorlati tudnivalókat tartalmazza. A túrákönyv bevezető tájékoztató részében rövid történeti áttekintést ad a magyar automobilizmus és motor-kerékpársport fejlődéséről, közli a nemzetközi, közúti közlekedési előírásokat, az alkalmazott jelzéseket és a fontosabb magyarországi útvonalakat. Tartalmazza a túrázáshoz szükséges térképolvasási ismereteket, leírja a túrákra való általános és műszaki felkészüléssel kapcsolatos tennivalókat, majd tájegységenkénti csoportosításban részletes túraprogramokat tartalmaz.

Ezek a túraleírások végigvezetik az olvasót az ország legszebb vidékein, ismertetik az útvonalon látható történelmi, művészeti, kulturális és idegenforgalmi nevezetességeket. Minden túraleírást kilométer-beosztású térképszelvény egészít ki. A túrákönyv egyben az autós és motoros műszaki tanácsadója is, mert ismerteti a fontosabb gépkocsi és motorkerékpár-típusokat, a hibaforrásokat, valamint a hibák megelőzésének és kijavításának módját.

A túraleírásokat kilométermutató, idegenforgalmi címtár és térképmelléletek egészítik ki. (Á. L.)

Magyar könyvek a lipcsei könyvkiállításon

KÖNYVISMERTETÉSEK ÉS IRODALMI CIKKEK JEGYZÉKE

IDEOLÓGIAI—POLITIKAI IRODALOM

- Böloni Györgyné: Szenvedések könyve. Magyar Nemzet, szept. 18. (Sós Endre.)
 György István: Halálraitétek. Magyarország, szept. 4.; Esti Hírlap, szept. 18.
 Hajdu Gyula: Harcba az elnyomók és megszállók ellen. Élet és Irodalom, szept. 13. (Csuka Zoltán.)
 Heym, Stefan: Keresztes vitézek. Magyarország, aug. 21. (Kemény György.)
 Reed, John: Tíz nap, amely megrengette a világot. Magyarország, aug. 28. (Matejka Jánosné.); Népakarat, szept. 5. (Láncos János.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKIRODALOM

- Barabás Tibor: Mozart párisi utazása. Hét-fői Hírek, aug. 26. (Balázs Anna.)
 Földes Ferenc: Pedagógiai tanulmányok. Esti Hírlap, aug. 24. (Bernáth László.)
 Germanus Gyula: A fakó félhold fényében. Népakarat, szept. 8.
 Hatvany Lajos: Így élt Petőfi. Magyar Nemzet, szept. 8. (Sóter István.)
 Lengyel Géza: Ady a műhelyben. Magyarország, szept. 18. (Kemény István.)
 Szerb Antal: A világirodalom története. Népszabadság, szept. 6. (Kardos László.)

SZÉPIRODALOM

- Ady Endre válogatott levelei. Népszabadság, szept. 17. (Nagy Károly.)
 Barsi Dénes: Jehova tanuja. Esti Hírlap, szept. 12.
 Dante: Isteni színjáték. (Dante új kiadása.) Kortárs, 1957. 1. sz. (Kelemen János.)
 Fallada, Hans: Mi lesz veled, emberke? Nagyvilág, 1957. 6. sz. (Galsai Pongrácz.)
 Green, Julien: Leviathan. Esti Hírlap, szept. 3.
 Illés Béla: Eg a Tisza. Népszabadság, szept. 1. (Rényi Péter.); Magyar Nemzet, szept. 15. (Hegedüs Géza.); Kortárs, 1957. 1. sz. (Kispéter András.)
 Illés Endre — Vas István: Trisztán. Magyar Nemzet, szept. 8. (Kardos László.)
 Ilf és Petrov: Tizenkét szék. (Osztap Bender feltámadása.) Népszabadság, aug. 28. (Molnár G. Péter.)
 Kellér Andor: Zöld gyp, zöld asztal. Népakarat, szept. 15.
 Kossa István: Nehéz ébredés. Népakarat, szept. 15.; Magyarország, szept. 18. (Földes Mihály.)
 Kosztolányi Dezső összes novellái. Magyar Nemzet, szept. 20. (Sóter István.)
 Panova, Vera: Messzi utca. Élet és Irodalom, aug. 30. (Imre Katalin); Magyarország, szept. 18. (Berkes Lidia.); Nagyvilág, 1957. 6. sz. (Szeberényi Lehel.)
 Prus, Boleslaw: A fáraó. (Egy lengyel klaszszikus.) Nagyvilág, 1957. 6. sz. (Vidor Miklós.)
 Remenyik Zsigmond: Bolond história. Élet és Irodalom, szept. 13. (Halasi Andor.); Kortárs, 1957. 1. sz. (Földeák János.)

- Remenyik Zsigmond: Ősök és utódok. Élet és Irodalom, szept. 13. (Halasi Andor.)
 Rideg Sándor: A csongorádi hun király. Magyarország, szept. 4.; Magyar Nemzet, szept. 20. (Vajda Sándor.)
 Storm, Theodor: Aquis submersis. Nagyvilág, 1957. 6. sz. (Sükösd Mihály.)
 Szécsi Margit: Angyalok strandja. Kortárs, 1957. 1. sz. (Czibor János.)
 Tatay Sándor: Zápor. Magyarország, szept. 11. (Hajdu Ferenc.)
 Török Sándor: A hazug katona. Élet és Irodalom, aug. 30. (Kemény György.)
 Vigdorova, F.: Az én fiam. Népszabadság, aug. 31. (Gábor István.)

IFJÚSÁGI IRODALOM

- Palotai Boris: Kegyetlen ifjúság. Esti Hírlap, szept. 10.
 Szenci László: A várőr fia. Élet és Irodalom, szept. 13. (Fáy Árpád.)
 Vagyunk az ifjú gárda. Élet és Irodalom, aug. 30. (Máté György.)
 Vécsei Zoltán: A titokzatos Déli-sark. Élet és Tudomány, szept. 8. (Dániel György.)

IRODALMI CIKKEK

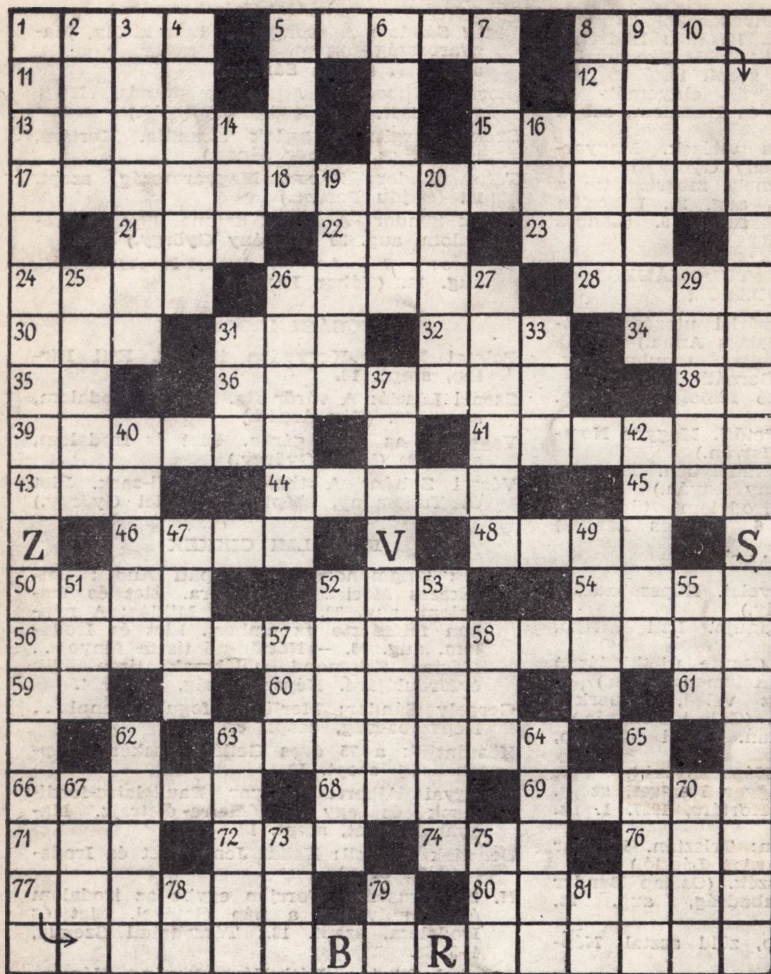
- Móricz Zsigmondról. — Kárpáti Aurél: Em-lékezés Móricz Zsigmondra. Élet és Irodalom, aug. 30. — Móricz Miklós: A népben felfedezte az embert. Élet és Irodalom, aug. 30. — Nőttön-nő tisztá fénye... Móricz Zsigmond halálának tizenötödik évfordulójára. Népszabadság, szept. 4.
 Gergely Sándor: Merjünk elfogultak lenni... Népszabadság, szept. 8.
 Köszöntjük a 75 éves Gellért Oszkárt. Népszabadság, szept. 10.
 Gyergyai Albert: Magyar Baudelaire-fordítások és egy Baudelaire-életrajz. Magyar Nemzet, szept. 13.
 Benedek Marcell: Heltai Jenő. Élet és Irodalom, szept. 13.
 N. Sz. Hruscsov: Forrjon egybe az irodalom és a művészet a nép életével. Élet és Irodalom, szept. 13.; Társadalmi Szemle, 4-5 sz.
 Lengyel István: Ráth-Végh István. Népszabadság, szept. 15.
 Sóter István: Arany János-napok. Magyar Nemzet, szept. 15.
 Tibor Dénes: A magyar irodalom helye a világirodalomban. Beszélgetés Turóczi-Trostler József akadémikus egyetemi tanárral. Magyar Nemzet, szept. 20.
 Horváth T. Zoltán: Füst Milán új könyveiről. Kortárs, 1957. 1. sz.
 Németh László: Garcia Lorca színpada. Nagyvilág, 1957. 6. sz.
 Pécsi Antal: Shaw és a film. Nagyvilág, 1957. 6. sz.

Összeállította: Bán Gézáné

A könyvtáros

Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: Katona Jenő — Felelős kiadó: Sala Sándor, a Lapkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9-11. Telefon 221-285, 221-293. — Terjeszti: a POSTA KÖZPONTI HIRLAP IRODA, Budapest, V., József nádor tér 1. Telefon: 180-850 — Előfizethető bármely postahivatalnál is — a) egyéni előfizetés a 61.238, b) közületi előfizetés a 61.066 számú befizetési lapon.
 Előfizetési díj negyedévre 12.— Ft.

ÉVFORDULÓN

OKtóber 22-én hetvenöt éve annak, hogy Arany János meghalt. Vele foglalkozik ez a keresztrejtvény. A függ. 1., 37. és a vízsz. 8. sz. sorokban az akadémiai főtítkárságról írt kis négysoros költeményét közöljük. — A vízsz. 17. sz. sorban egy Szliácson 1862-ben írt költeményének címe, míg végül a vízsz. 56. sz. alatt annak a költeménynek a címe szerepel, amelyben azt írta 1850-ben: „Szólj vidámban lant!”. Ez a költemény a törökországi bűjdosásból akkor visszatért barátjának szolt.

VÍZSZINTES:

1. Fa. 5. Bortermő vidék. 11. Övezet. 12. Közlekedési területek. 13. Tisztában vagyunk vele. 15. Inkább az előtérbe. 21. Ez a szó a panasz szava. 22. Az ENSZ idegen nevének rövidítése. 23. Heves megyei község. 24. Mutatónévmás többese. 26. Nagyban — franciául, de kimondva. 28. Két fontos építési anyag. 30. Akadémia. 31. Egykori úrmérték. 32. CRD. 34. Ez egy szentnek a közepe! 35. T. R. 36. Mondhatnánk úgy is: jó pár száz órány! 38. Irány. 39. Nem barát, nem ismerős. 41. Ami az embert valami felé vonzza, vagy tereli. 43. Só — klasszikus szóval. 44. Idő latinul, átv. értelemben iram. 45. Római 401 — fordítva. 46. Ami az igaz. 48. Kűszónövény. 50. Tulajdonod. 52. Egyesülethez tartozik. 54. Szél. 59. Irány. 60. Annak veendő — ritkán használt szóval. 61. Kettőzve: gyermekjáték. 63. Régi, régi sportra mondjuk. 66. Edényt tisztít. 68. YKI. 69. Hírneves magyar orvosprofesszor. 71. Francia névmás. 72. Hangtalanul sétáló! 74. Eső és por. 76. Mezőgazdasági eszköz. 77. Idejövő. 80. Kiprésel.

5. Hírneves magyar orvosprofesszor. 71. Francia névmás. 72. Hangtalanul sétáló! 74. Eső és por. 76. Mezőgazdasági eszköz. 77. Idejövő. 80. Kiprésel.

FÜGGŐLEGES:

2. Egykori filmkomikus. 3. Tudományos vagy pedagógiai létesítmény. 4. Hordók. 5. Kapitalista (utolsó kockában két betű). 6. Kerek alakú fadarab.

7. Fiúnév. 8. Bebalzsamozott emberi vagy állati tetemek. 9. Labdát bizonyos módon juttat a túlsó oldalra. 10. Levesfajta. 14. Örömi Atlétikai Kör. 16. ETK. 18. Kétbetűs köztűz. 19. Régi nép. 20. Spanyol költő és drámaíró. 25. A nyomorultak című regényben fontos szerepe van ennek az épületnek. 26. Előleg. 27. Fűszeres ízű antiszeptikus por. 29. Postára tesz. 31. Alagi Sport Egyesület. 33. Állófilm. 40. Elpúfol. 42. Batiszt van ilyen. 47. Vörös-tengeri kikötőváros. 49. Rajz. 51. Cselekvést fejez ki. 52. Maeterlinck Kék madár című művében az egyik főszereplő neve. 53. Ritka férfinév. 55. Fogoly. 57. Vészjel a tengeren. 58. Bánk méltósága. 62. A Horthy-elnyomás idején ilyen néven haladó művészeti tömörülés működött. 63. Egymáshoz közel. 64. Ló eledel. 65. Személyüket illetően? 67. Angol méltóság. 70. Allati lakhely. 73. Libát etet. 75. Kerti szerszám. 78. E. N. 79. Személyes névmás. 81. A Sybill zeneszerzőjének névjele.

Figyelem! Az o és ó, illetőleg az ö és ő betű között nem teszünk különbséget!

Beküldendő a bevezető részben jelzett szövegek megfejtése, legkésőbb október 25-ig. A címzésnél írjuk rá: „REJTVÉNY”.

SZEPTEMBERI SZAMUNK REJTVÉNYPALYÁZATÁNAK EREDMÉNYE:

Megfejtés: „En öttem meg a multkor fejszével az öreg hivatalknét és nővérét, Lizavetát és én raboltam ki.”

Nyertesek: Dr. Antal Károly, Abádszalók; Héber Józsefné, Budapest; Dr. Lip-tay László, Battyány; Mesterházi Sándor, Budapest; Mihalovics Józsefné, Budapest; Nyul László, Pétervására; Rubóczky István, Budapest; Szeiff Ferencné, Budapest; Szilágyi Lajos, Budapest; Vörös-Miskai József, Szigetbecse. A nyereményeket postán küldjük el.